

Eestikeelne väljaanne

Teave ja teatised

66. aastakäik

29. september 2023

Sisukord

I Resolutsioonid, soovitusel ja arvamused

ARVAMUSED

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee täiskogu 580. istungjärk, 12.7.2023–13.7.2023

2023/C 349/01	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Maksupoliitika läbivaatamine, et kaitsta väikese sissetulekuga leibkondi ja haavatavaid rühmi rohepöörde negatiivse mõju eest“ (omaalgatuslik arvamus)	1
2023/C 349/02	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kollektiivse läbirääkimispositsiooni tugevdamine kogu Euroopa Liidus“ (omaalgatuslik arvamus)	7
2023/C 349/03	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Inflatsioonivastaste ja energiameetmete järelkäsitlus ning ELi energiaalane vastupanuvõime olulistest majandussektorites“ (omaalgatuslik arvamus)	12
2023/C 349/04	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Säästlik veetarbimine ja tarbijate teadlikkus oma veekasutuse jalajäljest“ (omaalgatuslik arvamus)	18
2023/C 349/05	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Tekstiiltoodete märgistamise määruse läbivaatamine“ (ettevalmistav arvamus)	24
2023/C 349/06	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa eakatestrateegia“ (ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel)	28
2023/C 349/07	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa tööstuse CO ₂ heite vähendamine ning innovatsiooni ja digiülemineku roll selle liikumapaneva jõuna“ (ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel)	36
2023/C 349/08	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kalalaevastiku CO ₂ heite vähendamine“ (ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel)	41

2023/C 349/09	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „ELi sinise kokkuleppe majanduslikud aspektid – veega seotud investeerimisvajadused ELis“ (omaalgatuslik arvamused)	50
2023/C 349/10	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Juurdepääs veele: võitlus veepuuduse vastu ja veepuuduse mõju sotsiaalpoliitikale“ (omaalgatuslik arvamused)	60
2023/C 349/11	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Kuidas jõuda kavandatud sihtrühmani ja kasutada tõhusalt kodanike paneelarutelude tulemusi?“ (omaalgatuslik arvamused)	69
2023/C 349/12	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Veemahukad tööstusharud ja veesäästlikud tehnoloogiad“ (omaalgatuslik arvamused)	74
2023/C 349/13	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Kestlik veemajandus ja kliimahädaolukord: ringluspõhised ja muud lahendused ELi põllumajandus- ja toiduainesüsteemi jaoks tulevase sinise kokkuleppe raames“ (omaalgatuslik arvamused)	80
2023/C 349/14	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Kestlikud ja vastupidavad veetaristud ja -jaotusvõrgud“ (omaalgatuslik arvamused)	87
2023/C 349/15	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Reklaam mõjutajate kaudu ja selle mõju tarbijatele“ (ettevalmistav arvamused eesistujariigi Hispaania taotlusel)	94
2023/C 349/16	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Vaimse tervise parandamise meetmed“ (ettevalmistav arvamused eesistujariigi Hispaania taotlusel)	100
2023/C 349/17	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Meetmed laste rasvumise vähendamiseks“ (ettevalmistav arvamused eesistujariigi Hispaania taotlusel)	108

III Ettevalmistavad aktid

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee täiskogu 580. istungjärk, 12.7.2023–13.7.2023

2023/C 349/18	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb meetmeid, millega vähendada elektroonilise side gigabitivõrkude kasutuselevõtu kulusid, ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2014/61/EL (gigabititaristu määrus)“ (COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))	116
2023/C 349/19	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse detergente ja pindaktiivseteid aineid ning millega muudetakse määrust (EL) 2019/1020 ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 648/2004“ (COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))	121
2023/C 349/20	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi tegevuskava: mereökosüsteemide kaitse ja taastamine kestliku ja vastupanuvõimelise kalanduse heaks““ (COM(2023) 102 final)	127
2023/C 349/21	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2019/1242 seoses uute raskeveokite CO ₂ -heite normide karmistamisega ja aruandekohustuste lõimimisega ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) 2018/956“ (COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))	134

2023/C 349/22	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega sätestatakse kriitiliste toorainete kindlate ja kestlike tarnete tagamise raamistik ja muudetakse määrusi (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1724 ja (EL) 2019/1020“ [COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)] ja „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Kriitilise tähtsusega toorainete varustuskindlus ja jätkusuutlikkus, mis toetab rohe- ja digipöoret““ (COM(2023) 165 final)	142
2023/C 349/23	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ühisteatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Euroopa Liidu julgeoleku- ja kaitsevaldkonna kosmosestrateegia““ (JOIN(2023) 9 final)	155
2023/C 349/24	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Keskpangale, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele pangandusliidu väljakujundamisele kaasa aitava kriisiohje- ja hoiusekindlustusraamistiku läbivaatamise kohta“ (COM(2023)225 final), „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) nr 806/2014 seoses varajase sekkumise meetmete, kriisilahenduste eeltingimuste ja kriisilahenduse meetmete rahastamisega“ (COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD)), „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2014/59/EL seoses varajase sekkumise meetmete, kriisilahenduse eeltingimuste ja kriisilahenduse meetmete rahastamisega“ (COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD)) ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2014/59/EL ja määrust (EL) nr 806/2014 seoses omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõude teatavate aspektidega“ (COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD))	161
2023/C 349/25	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2019/881 seoses hallatud turbeteenustega“ (COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD) ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega nähakse ette meetmed, et tugevdada liidus solidaarsust ja suurendada suutlikkust küberohtude ja -intsidentide avastamiseks, nendeks valmistumiseks ja neile reageerimiseks“ (COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)	167
2023/C 349/26	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tolmeldajaid käsitleva ELi algatuse läbivaatamine. Uus tolmeldajaid käsitlev kokkulepe““ (COM(2023) 35 – final)	173
2023/C 349/27	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus järgmistel teemadel: a) „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Rohelise kokkuleppe töötuskava kliimaneutraalsuse ajastuks““ (COM(2023) 62 final), b) „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse meetmete raamistik Euroopa nullnetotehnoloogia toodete tootmise ökosüsteemi tugevdamiseks (nullnetotööstuse määrus)“ (COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))	179

I

(Resolutsioonid, soovitused ja arvamused)

ARVAMUSED

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE TÄISKOGU 580. ISTUNGJÄRK, 12.7.2023–
13.7.2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Maksupoliitika läbivaatamine, et kaitsta väikese sissetulekuga leibkondi ja haavatavaid rühmi rohepöörde negatiivse mõju eest“

(omalgatuslik arvamus)

(2023/C 349/01)

Raportöör: **Philip VON BROCKDORFF**

Täiskogu otsus	25.1.2023
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 omalgatuslik arvamus
Vastutav seksioon	majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	27.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	195/7/10

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee märgib, et rohepöörde mõju ei ole kogu Euroopa Liidus ühetaoline ning see on riigiti ja liikmesriikide eri piirkondades väga erinev. Seda silmas pidades peavad liikmesriigid pöörama tähelepanu üleminekust tulenevatele sotsiaalsetele väljakutsetele, et suurendada rohepöörde legitiimsust, säilitada stabiilsus ja vältida populistlikku vastuseisu.

1.2. Komitee märgib, et Euroopa Komisjoni mõjuhinnangud, mis viiakse läbi mitme rohepöõret käsitleva õigusakti toetuseks, lähtuvad peamiselt ELi üldisest perspektiivist. Sageli ei ole need piisavalt põhjalikud riigi- ja piirkonnapõhise lähenemisviisi jaoks. Viimast on vaja selleks, et keskenduda kohalikule majandusele ja kogukondadele avalduvale tõenäolisele mõjule (erandiks on ettepanek energia maksustamise direktiivi kohta).

1.3. Komitee leiab samuti, et sihipärasem analüüs peaks andma väga asjakohaseid andmeid rohepöõrdest mõjutatud leibkondade kohta. See võimaldaks valitsustel võtta sobivamaid meetmeid, et leevendada käimasoleva protsessi mõju vaesematele ja vähekaitsitud leibkondadele.

1.4. Komitee toob esile kaks peamist rohepöördega seonduvat ohtu sotsiaalsete ja majanduslike negatiivsete tagajärgede vallas, eelkõige: i) suurenevad erinevused sissetulekutes ning ii) tööstussektorite ümberpaigutamine ja sellega seonduv töökohtade koondamine.

1.5. Seepärast rõhutab komitee vajadust püüelda õiglase ülemineku poole, mis suudaks tegeleda nii tööhõive kui ka kliimaneutraalsusele ülemineku jaotusliku mõjuga. Sellega seoses kutsub komitee üles võtma ümberjaotamismeetmeid, et suunata rahalisi vahendeid väikese sissetulekuga leibkondadele ja vähekaitstud rühmadele. Eesmärk on sotsiaalse tõrjutuse vähendamine, vältides käimasolevas protsessis sissetulekute ebavõrdsuse edasist süvenemist.

1.6. Arvestades, et rohepöördega seotud maksustamine kuulub liikmesriikide pädevusse, rõhutab komitee, kui olulised on riiklikud eelarvemeetmed, et muuta rohepööre kestlikumaks ja vähendada selle mõju kõige nõrgematele elanikkonnarühmadele.

1.7. Seega peaks eelarvepoliitika ülemineku ajal koosnema kolmest komponendist: põhimõte „saastaja maksab“ koos täiendavate ümberjaotamismeetmetega väikese sissetulekuga leibkondade toetamiseks; sihipärane sissetulekutoetus; maksuvähendused energiasäästlikele toodetele kodumajapidamistes. Selline lähenemisviis i) toetaks elektrisõidukite ostmist; ii) stimuleeriks keskkonnahoidliku tehnoloogia kasutuselevõttu kodudes ning iii) parandaks hoonete energiatõhusust (ka läbivaadatud energia maksustamise direktiivi⁽¹⁾ eesmärk on energiatõhususe parandamine, kaitstes samal ajal vähekaitstud rühmi). Kõige väiksema sissetulekuga leibkondade puhul, kellel võib-olla on vaid osaline maksukohustus ja kes ei pruugi maksuvähendustest kasu saada, on soovitatav optimaalne meede sissetulekutoetus.

1.8. Komitee leiab ka, et kui riik jagab vautšereid, mis võimaldavad osta ja investeerida keskkonnahoidlikesse tehnoloogiatesse ja toodetesse, võib see aidata toetada vähekaitstud rühmi ülemineku ajal.

1.9. Madalmaades elektrisõidukeid ostvatele üksikisikutele võimaldatav maksuvähendus on hea näide, kuidas ergutada ostma keskkonnasõbralikke sõidukeid, vähendades võimalikke moonutusi, mida põhjustavad toetused, millest saavad tarnijad sageli kasu tarbijate arvelt⁽²⁾.

1.10. Komitee märgib samuti, et uurida võiks selliste liikmesriikide kogemusi nagu Saksamaa, Prantsusmaa ja Itaalia, kes on kehtestanud madalamad käibemaksumäärad energiatõhusate toodete, energiatõhusa tehnoloogia ja majade renoveerimise suhtes, mille eesmärk on suurendada hoonete energiatõhusust. Käibemaks ei ole oma olemuselt siiski progressiivne. Sellise lähenemisviisi kohandamiseks väikese sissetulekuga leibkondadele võib olla vaja kõrvalmeetmeid, näiteks kindlasummalist toetust, et julgustada kodumajapidamisi neid võimalusi kasutama. Lisaks juhib komitee tähelepanu sellele, et energiakogukonnad (direktiiv (EL) 2019/944⁽³⁾) ja taastuvenergiakogukonnad (direktiiv (EL) 2018/2001⁽⁴⁾) võivad saada peamiseks vahendiks, mis aitab elanikel ja vähekaitstud rühmadel rohepöördega toime tulla.

1.11. Komitee rõhutab õiglase ülemineku fondi strateegilist rolli. Selle rahastamisvahendi eesmärk peaks olema tõhusalt leevendada rohepöörde sotsiaal-majanduslikku mõju ELi majandusharudele, mis praegu sõltuvad suurel määral fossiilkütustest või suure kasvuhoonegaaside heitkogusega tegevusaladest. Eelkõige tuleb rahastamisvahendi abil muuta ülemineku praegusest muutusest mõjutatud töötajate ja leibkondade jaoks sujuvamaks.

1.12. Nagu varasemates arvamustes juba märgitud, tõdeb komitee, et õiglase ülemineku fond, isegi siis, kui see on strateegiliselt kavandatud, ei pruugi olla piisav, et toetada käimasolevaid muutusi majanduses. Seetõttu tuleks seda täiendada piisavalt rahastatud kliimameetmete sotsiaalfondiga.

⁽¹⁾ Nõukogu 27. oktoobri 2003. aasta direktiiv 2003/96/EÜ, millega korraldatakse ümber energiatoodete ja elektrienergia maksustamise ühenduse raamistik (ELT L 283, 31.10.2003, lk 51).

⁽²⁾ Madalmaad stimuleerivad keskkonnasõbralike sõidukite ostmist. Climate Groupi aruande kohaselt on uute akutoitel elektriliste sõiduautode ostmiseks või liisimiseks saadaval toetused kuni 4 000 euro ulatuses ja kaubikute puhul kuni 5 000 euro ulatuses. Olemas on ka konkurentsipõhised maksusoodustused, nagu madal liikluskas, ostumaksu puudumine ja maksu puudumine / soodustused erakasutuse korral. Vt „Netherlands: Taking action on zero emission vehicles“.

⁽³⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/944 elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL (ELT L 158, 14.6.2019, lk 125).

⁽⁴⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/2001 taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta (ELT L 328, 21.12.2018, lk 82).

2. Sissejuhatus ja taust

2.1. Rohepööre on tohtu väljakutse ELile ja tulevastele põlvkondadele, ennekõike pikaleveninud sõja tõttu Ukrainas, mis põhjustab majanduslikku ebakindlust nii üldiselt kui ka konkreetsemalt energiasektoris. Komitee märgib, et ülemineku õnnestumiseks on tarvis sotsiaalset konsensust ning seda on võimalik saavutada ainult siis, kui toetusmeetmeid rakendatakse tõhusalt kogu ELis ja välditakse populistlikku vastuseisu.

2.2. Komitee tuletab meelde, roheline kokkulepega suurendati eesmärki vähendada ELi 2030. aasta kasvuhoonegaaside heitkogust 40 %-lt vähemalt 55 %-ni võrreldes 1990. aasta tasemega, seades samal ajal eesmärgi saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus.

2.3. Pakett „Eesmärk 55“ sisaldab mitmeid poliitilisi ettepanekuid 2030. aasta eesmärgi saavutamiseks ja sellega seoses soovib komitee esitada oma panuse. Komitee toetab rohepööret, mida ühelt poolt kõik asjaomased sidusrühmad täielikult mõistavad ja toetavad ning mis teiselt poolt ei kahjusta ülemäära leibkondi ja vähekaitsitud rühmi.

2.4. Pidades iseenesestmõistetavaks, et rohepööre toob kogu ELis märkimisväärset ja kauaoodatud kasu, keskendutakse käesolevas arvamuses käimasoleva rohepöörde tõenäolisele kahjulikule mõjule lühiperspektiivis. Komitee pöörab eritähelepanu sotsiaalsele tõrjutusele ja sissetulekute ebavõrdsusele ning kutsub üles õiglasele üleminekule, mis oleks proportsionaalne väikese sissetulekuga leibkondade ja vähekaitsitud rühmade suhtes.

3. Üldised ja konkreetsete märkused

3.1. Komitee märgib, et rohepöörde mõju ei ole kogu ELis ühetaoline ning see on sõltuvalt mitmest majanduslikust ja sotsiaalsest muutujast riigiti ja isegi liikmesriikide eri piirkondades väga erinev.

3.2. Sellega seoses märgib komitee, et piirkonnad, mis sõltuvad suurel määral CO₂ heidet tekitavatest fossiilkütustest, on praegu ja ka tulevikus eriti vastuvõtlikud rohepöörde mõju ja võimaliku töökohtade kadumise suhtes. Seetõttu peavad sotsiaalse ühtekuuluvuse toetamiseks vajalikud meetmed olema liikmesriigiti või isegi piirkonniti üsna erinevad ja võtma arvesse erinevaid kohalikke olusid kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega. Komitee tunnustab siiski, et läbivaadatud energia maksustamise direktiivis pakutakse välja üleminekuperioodi ja liikmesriikidele võimalus vabastada vähekaitsitud leibkonnad kütte maksustamisest kümne aasta jooksul pärast muudetud maksu rakendamist.

3.3. Komitee on seisukohal, et komisjoni senised mõjuhinnangute analüüsid lähtuvad peamiselt ELi üldisest perspektiivist. See metoodika ei ole piisavalt põhjalik riigi- ja piirkonnapõhise lähenemisviisi jaoks, et keskenduda rohepöörde tõenäolisele mõjule kohalikele majandusele ja kogukondadele. Sellega seoses on energia maksustamise direktiivi käsitlev ettepanek erand, kuna sellele eelnes sihipärane mikroanalüüs, mida tuleks roheline kokkuleppe rakendamisel laiemalt kasutada.

3.4. Komitee leiab, et sihipärasem analüüs, milles võetakse põhjalikult arvesse kohalikke eripärasid, peaks andma väga asjakohaseid andmeid, eelkõige rohepöördest mõjutatud leibkondade kohta. See võimaldaks valitsustel võtta asjakohaseid meetmeid, mis leevendaksid käimasoleva protsessi mõju vaesematele leibkondadele ja vähekaitsitud rühmadele, kelle jaoks on tagajärjed kõige ebasoodsamad.

3.5. Komitee on seisukohal, et rohepöördega on seotud kaks peamist sotsiaalset ja majanduslike negatiivsete tagajärgedega seotud ohtu: i) suurenevad erinevused sissetulekutes ning ii) tööstussektorite ümberpaigutamine ja nendega seonduv töökohtade koondamine.

3.6. Komitee juhib tähelepanu sellele, et üleminek kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimelisele ja vähese CO₂ heitega majandusele on eriti keeruline väikese sissetulekuga leibkondadele ja kogukondadele, eelkõige piirkondades, kus arengutase on linnadega võrreldes madalam. Seega on eespool nimetatud probleemide lahendamiseks äärmiselt oluline toetada üleminekut asjakohaste eelarvemeetmetega, sh rahaline toetus.

3.7. Samuti soovib komitee juhtida tähelepanu rohepöördest tingitud võimalikule lisakoormusele kõige nõrgemate elanikkonnarühmade jaoks, eelkõige kaupade hindade tõttu, mis võivad üleminekuprotsessi käigus oluliselt tõusta. Kuna arvesse võetakse süsinikdioksiidi kõrgemat hinda, võib rohepööre kergitada energia- ja kütusehindu, mistõttu kannatavad eelkõige need elanikkonnarühmad, kes saavad seda endale kõige vähem lubada. Selline mõju on eriti murettekitav praeguses makromajanduslikus kontekstis, mil käesoleva aasta alguses võitles mitu liikmesriiki kõrgete inflatsioonimääradega ⁽⁵⁾.

⁽⁵⁾ Inflatsioon on viimastel nädalatel aeglustunud.

3.8. Seepärast toetab komitee vajadust püüelda õiglase ülemineku poole, mis tegeleks nii tööhõivega kui ka kliimaneutraalsusele ülemineku jaotusliku mõjuga. Sellist lähenemisviisi tuleks käsitada rohepöörde raamistiku lahutamatu osana, mitte ainult täiendavate parandusmeetmetena.

3.9. Komitee rõhutab vajadust ümberjaotamismeetmete järele, mille abil saaks suunata rahalisi vahendeid väikese sissetulekuga leibkondade ja vähekaitsitud rühmade abistamiseks, et vältida sotsiaalset tõrjutust ja sissetulekute ebavõrdsuse süvenemist. Sellised meetmed võivad olla näiteks keskkonnamaksud, mis lähtuvad põhimõttest „saastaja maksab“, kui kehtestatud piirmäär ületavat sissetulekut teenivad isikud maksavad CO₂-mahuka energia tarbimise eest kõrgemat tasu.

3.10. Arvestades, et subsidiaarsuse põhimõtte alusel kuulub rohepöördega seotud maksustamine liikmesriikide pädevusse, rõhutab komitee, kui olulised on riiklikul tasandil vastu võetud eelarvemeetmed, et muuta rohepöörde kestlikumaks ja vähendada selle mõju vähekaitsitud rühmadele. Sel moel võib olla võimalik vältida regressiivset mõju, mida sageli seostatakse keskkonnamaksudega.

3.11. Komitee leiab, et eelarvepoliitika peaks ülemineku ajal koosnema kolmest komponendist: põhimõtte „saastaja maksab“ koos täiendavate ümberjaotamismeetmetega väikese sissetulekuga leibkondade toetamiseks; sihipärane sissetulekutoetus; maksuvähendused energiasäästlikele toodetele kodumajapidamistes. Selline lähenemisviis i) toetaks elektrisõidukite ostmist; ii) stimuleeriks keskkonnahoidliku tehnoloogia kasutuselevõttu kodudes ning iii) parandaks hoonete energiatõhusust. Komitee tunnistab siiski, et läbivaadatud energia maksustamise direktiivi eesmärkide hulka kuulub ka energiatõhususe parandamine, kaitstes samal ajal vähekaitsitud rühmi. Kõige väiksema sissetulekuga leibkondade puhul, kellel võib-olla on vaid osaline maksukohustus ja kes ei pruugi maksuvähendustest kasu saada, on soovitatav optimaalne meede sissetulekutoetus.

3.12. Komitee leiab ka, et kui riik jagab vautšereid keskkonnahoidlikesse tehnoloogiatesse investeerimiseks ja keskkonnahoidlike toodete ostmiseks, võib see aidata toetada vähekaitsitud rühmi ülemineku ajal.

3.13. Madalmaades kehtivad maksumeetmed elektrisõidukeid ostvatele üksikisikutele on hea näide, kuidas ergutada ostma järgmise põlvkonna keskkonnasõbralikke sõidukeid, vähendades võimalikke moonutusi, mis on seotud laialdasemate toetustega. Madalmaade maksusõbralikku lähenemist elektrisõidukitele laiendatakse ka registreerimis- ja liikluskasutusele, mis loob soodsa õigusraamistiku. Sellega seoses võiksid maksuvähendused olla suunatud konkreetselt väikese sissetulekuga leibkondadele, kelle jaoks on üleminek keskkonnahoidlikule tehnoloogiale eeldatavasti kõige raskem.

3.14. Komitee märgib samuti, et uurida ja veelgi täiustada võiks selliste liikmesriikide kogemusi nagu Saksamaa, Prantsusmaa ja Itaalia. Nimelt on nad kehtestanud madalamad käibemaksumäärad energiatõhusate toodete, energiatõhusa tehnoloogia ja majade renoveerimise suhtes, mille eesmärk on suurendada hoonete energiatõhusust. Käibemaks ei ole oma olemuselt siiski progressiivne. Sellise lähenemisviisi kohandamiseks väikese sissetulekuga leibkondadele võib olla vaja kõrvalmeeteid, näiteks kindlasummalist toetust, et julgustada kodumajapidamisi neid võimalusi kasutama.

3.15. Komitee rõhutab õiglase ülemineku fondi tähtsust, mida ei saa alahinnata. Selle rahastamisvahendi eesmärk peaks olema tõhusalt leevendada rohepöörde sotsiaal-majanduslikku mõju ELi majandusharudele, mis praegu sõltuvad suurel määral fossiilkütustest või suure kasvuhoonegaaside heitkogusega tööstuslikest tegevusaladest. Eelkõige tuleb rahastamisvahendi abil muuta üleminek arengujärgus muutusest mõjutatud töötajate ja leibkondade jaoks sujuvamaks.

3.16. Nagu komitee juba märkis oma eelmises arvamuses „Avaliku sektori laenuvahastu ning õiglase ülemineku fondi muutmine“, ⁽⁶⁾ tõdeb ta, et kuigi õiglase ülemineku fond on oluline, ei pruugi selle vahendid ja ulatus olla piisav, et toetada käimasolevaid majanduslikke muutusi. Seetõttu tuleks õiglase ülemineku fondi täiendada piisavalt rahastatud kliimameetmete sotsiaalfondiga, nagu soovitas komitee arvamuses „Ühtekuuluvusfondist ja taasterahastust „NextGenerationEU“ rahastatav kliimamuutustega kohanemise fond“ ⁽⁷⁾.

⁽⁶⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus õiglase ülemineku mehhanismi raames loodava avaliku sektori laenuvahastu kohta“ (COM(2020) 453 final – 2020/0100 (COD)) ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega asutatakse õiglase ülemineku fond“ (COM(2020) 460 final – 2020/0006 (COD)) (ELT C 429, 11.12.2020, lk 240).

⁽⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ühtekuuluvusfondist ja taasterahastust „NextGenerationEU“ rahastatav kliimamuutustega kohanemise fond“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 23).

3.17. Komitee juhib tähelepanu asjaolule, et sellise lisafondi eesmärk peaks olema kaitsta väikese sissetulekuga ja vähekaitsitud rühmi rohepöörde negatiivse mõju eest, tingimusel et kliimameetmete sotsiaalfondiga kaasnevad head tavad, mille eesmärk on eelkõige vältida suurenevat sissetulekute ebavõrdsust. Samal ajal hoiatab komitee, et praeguse korralduse ja finantssuutlikkuse juures (mainimata selle rakendamise edasilükkamist ühe aasta võrra) ei ole kliimameetmete sotsiaalfond tõenäoliselt piisav, et tõhusalt toetada elanikkonna kõige vähem kaitsitud rühmi, nagu on juba rõhutanud mitmed sidusrühmad. Näiteks võivad traditsioonilistelt sõidukitel elektrisõidukitele ülemineku kulud osutuda väikese sissetulekuga ja vähekaitsitud leibkondade jaoks ilma maksusoodustuste või rahalise toetuseta liiga kulukaks ja seega liiga keeruliseks ⁽⁸⁾.

3.18. Seepärast teeb komitee ettepaneku, et Euroopa ja kohaliku tasandi vastutavad asutused töötaksid välja asjakohase eelarvepoliitika, et leevendada rohepöörde negatiivseid tagajärgi. Seejuures ei tohi vähendada üleminekuprotsessiks vajalikke stiimuleid roheliste investeeringute ja keskkonnasäästliku tarbimise innustamiseks. Oluline on, et selliste mehhanismide juurde kuuluksid meetmed, millega tagatakse kaasav juhtimine ja üleminekust kõige enam mõjutatud rühmade aktiivne kaasamine. Komitee tunnistab siiski, et läbivaadatud energia maksustamise direktiiv sisaldab ülemineku perioode valitud toodete või energiatarbimise vähendamiseks tehtavate investeeringute maksustamiseks.

3.19. Komitee tuletab kõigile rohepöördes osalevatele institutsioonidele meelde sotsiaaldialogi tähtsust ja kodanikuühiskonna kaasamise kasulikku rolli Euroopa, riiklikul, valdkondlikul ja piirkondlikul tasandil. Sotsiaaldialogi abil saab rohepööret tõhusalt juhtida ja hõlbustada, tagades kõigi huvitatud sidusrühmade laialdase kaasamise ning kaistes samal ajal vähekaitsitud rühmi ja tööhõive taset kogu ELis.

3.20. Komitee juhib tähelepanu sellele, et mitmes Euroopa riigis on juba kasutusel astmeline maksustamine, suunatud hoolekandesüsteemid ja asjakohased sotsiaaldialogi mehhanismid. Seetõttu võib selliste poliitikameetmete vastuvõtmine ja edasine tugevdamine tugineda olemasolevatele headele tavadele ning osutada väga kasulikuks vahendiks, mille abil vältida ebavõrdsuse ja sotsiaalse tõrjutuse edasist suurenemist.

3.21. Komitee on kindlalt veendunud, et kliimapolitika laialdane mõistmine ning selle poliitiline ja sotsiaalne heakskiit Euroopa riikides aitab kaasa tugevamale ja paremale rohepöördele. Kuid kui selle koormus ja negatiivsed tagajärjed langevad ebaproportsionaalselt vaesematele leibkondadele, tekib oht, et rohepööre kaotab oma legitiimsuse ja tugevuse.

3.22. Seepärast rõhutab komitee, et valitsused peaksid kodanikuühiskonnaga konsulteerides püüdma vähendada rohepöörde mõju tööhõivele ELi kõige rohkem mõjutatud piirkondades ka sihipärase ja uuendusliku tööturupoliitika kaudu. See peaks hõlmama koolitus- ja haridusprogramme töötajatele, kes töötavad suure CO₂ heitega tööstusharudes.

3.23. Komitee toonitab ohtu, et rohepöörde tõttu suurenevad kogu ELis erinevused arenenuma majandusega piirkondade ja nende piirkondade vahel, kes sõltuvad endiselt suurel määral CO₂-mahukatest tööstusharudest. Samamoodi võivad süveneda ka ebavõrdsus ja konkurentsierinevused ühelt poolt maa- ja linnapiirkondade ning teiselt poolt äärealade, maa- ja äärepoolsete piirkondade vahel.

3.24. Komitee on seisukohal, et rohepööre nõuab Euroopa rohelise kokkuleppe kliimaeesmärkide saavutamist ja samal ajal Euroopa sotsiaalõiguste samba sotsiaalse õigluse tegevuskava järgimist. Rohepööre hõlmab struktuurimuutusi (mille puhul eeldatakse muutusi nii majanduslikul kui ka sotsiaalsel tasandil). Edu saavutamiseks peavad sellega kaasnema sotsiaalsed meetmed, sealhulgas sotsiaalsed investeeringud, mille eesmärk on hõlbustada kliimaneutraalsust ning saavutada üleminek dünaamilistele ja konkurentsivõimelistele Euroopa ettevõtetele, mis suudavad luua keskkonnahoidlikke töökohti ja majanduskasvu.

3.25. Seepärast rõhutab komitee, kui oluline on tugevdatud koostöö kogu ELis, ning seda tuleks arendada tõhusa poliitilise ja sotsiaalse dialogi alusel. Koostöö eesmärk on töötada välja kaasnev majandus- ja sotsiaalpoliitika, mis toetab käimasolevat üleminekut, kohandades seda nõuetekohaselt asjaomaste kogukondade erinevatele sotsiaalsetele ja majanduslikele tingimustele.

⁽⁸⁾ Joanna Gill, „Can Europe's new Social Climate Fund protect poor from rising carbon cost?“, Reuters, detsember 2022.

3.26. Selline koostööpõhine lähenemisviis tuleks kasutusele võtta ka nende Euroopa riikide puhul, kes ei ole ELi liikmed, vältimaks ettevõtete ja töökohtade üleviimist riikidesse, mis erinevalt EList ei püüdle keskkonnahoidlikuma ja kestlikuma majandusarengu poole. Sellel võib olla negatiivne mõju nii siseturule kui ka rohepöördele, olgu see siis väiksema tõhususe või suurema negatiivse mõju tõttu kõige nõrgematele elanikkonnarühmadele.

3.27. Samuti kutsub komitee liikmesriike üles võtma täiendavaid meetmeid, et võidelda maksudest kõrvalehoidumise ja maksustamise vältimise vastu ning hoiduda avaliku sektori vahendite väärkasutamisest, sest see annaks lisavahendeid üleminekut toetavate ümberjaotamismeetmete rahastamiseks.

3.28. Lõpetuseks juhib komitee tähelepanu sellele, et energiakogukonnad (direktiiv (EL) 2019/944) ja taastuvenergia-kogukonnad (direktiiv (EL) 2018/2001) võivad saada peamiseks vahendiks, mis aitab elanikel ja vähekaitsitud rühmadel rohepöördega toime tulla. Sellised kogukonnad võivad olla mis tahes õiguslikus vormis (ühendused, ühistud, partnerlused, mittetulundusühendused või väikesed / keskmise suurusega ettevõtted), lihtsustades elanike ja teiste turuosaliste koostööd ja ühist investeerimist energeetikaga seotud varadesse. See võib aidata luua vähese CO₂ heitega ja paindlikuma energiasüsteemi, sest energiakogukonnad saavad võimaldada elanikele juurdepääsu kõigile sobivatele energiaturgudele teiste osalejatega võrdsetel tingimustel, mistõttu vähenevad nende energiakulud ja võib isegi olla võimalik teenida tulu.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kollektiivse läbirääkimispositsiooni tugevdamine kogu Euroopa Liidus“**(omalgatuslik arvamus)**

(2023/C 349/02)

Raportöör: **Philip VON BROCKDORFF**

Täiskogu otsus	25.1.2023
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 omalgatuslik arvamus
Vastutav seksioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	21.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	152/4/9

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee märgib, et kollektiivläbirääkimised on töösuhetes oluline vahend (loomulikult eeldusel, et tööandjad ja ametiühingud on valmis üksteisega läbi rääkima), ning viitab hiljutistele uuringutele, mis näitavad, et teatud taset ületav ametiühingusse kuulumine aitab vähendada sissetulekute ebavõrdsust riikides, leevendades seega ühiskonna eri kihtide vahel juurdunud erinevusi.

1.2. Komitee rõhutab OECD aruande olulist järeldust, mille kohaselt on palkade koordineerimisel oluline roll, et aidata sotsiaalpartneritel võtta arvesse palgakokkulepete makromajanduslikku mõju konkurentsivõimele. Komitee märgib ka, et samas OECD aruandes rõhutatakse dünaamiliste ja jõuliste kollektiivläbirääkimiste rolli tootlikkuse, konkurentsivõime ja majanduskasvu edendamisel.

1.3. Komitee on seisukohal, et ametiühingutel koos tööandjate organisatsioonidega on majandus-, tööhõive- ja sotsiaalpoliitika kujundamisel endiselt oluline roll. Siiski väheneb üha nende töötajate arv, kes on hõlmatud kas ettevõtte või sektori tasandi kokkulepetega, ja see nõrgendab ametiühingute läbirääkimispositsiooni.

1.4. Seepärast on vaja leida viise ametiühingute, tööandjate ja valitsuste rolli suurendamiseks dünaamilisel tööturul ning teha kindlaks võimalused, kuidas tagada usaldusväärsete ja tugevate sotsiaaldialoogi struktuuride elujõulisus, sealhulgas kollektiivne läbirääkimispositsioon, ning austada sotsiaalpartnerite autonoomiat ja riiklikke töösuhteid.

1.5. Komitee on seisukohal, et sotsiaalpartnerite ülesanne on kindlaks määrata sobivad struktuurid kollektiivläbirääkimiste ning vajaduse korral kolme- ja kahepoolse sotsiaaldialoogi tarvis. Komitee tunnustab ka, et valitsustel on oluline roll kollektiivläbirääkimiste tähtsuse tunnustamisel, luues tingimused, mis võimaldavad hõlbustada kollektiivläbirääkimiste pidamist, kaitsta diskrimineerivate tavade eest ja hoida ära katsed piirata töötajate seaduslikku õigust ametiühingu tegevuses osaleda.

1.6. Komitee märgib, et Euroopa sotsiaalõiguste sambaga julgustatakse sotsiaalpartnereid pidama läbirääkimisi kollektiivlepingute üle neile olulistes küsimustes, austades samal ajal nende autonoomiat ja kollektiivse tegutsemise õigust⁽¹⁾.

⁽¹⁾ 8. põhimõte.

1.7. Komitee märgib samuti, et uued töövormid, nagu platvormimajandus, loovad töösuhetes uusi väljakutseid. See uus reaalsus on nõrgendanud ametiühingute traditsioonilist rolli organiseeritud tööjõudu esindava institutsioonina ning tööandjate organisatsioonide rolli tööturu peamiste sidusrühmadena.

1.8. Komitee tõdeb, et innovatsioon töökohal on iga ettevõtte edu jaoks otsustava tähtsusega, ning soovib seepärast käsitleda innovatsiooniprotsesse töökohal kollektiivläbirääkimiste ja üldise sotsiaaldialoogi raames.

1.9. Komitee on seisukohal, et tiheda ülemaailmse konkurentsi ja suurenenud energiakulude tingimustes võib olla vaja leida tasakaal, mis arvestab mõlema poole huve, nagu töötajate suuremad elamiskulud, tunnistades samas, et sotsiaaldialoogi, sealhulgas kollektiivläbirääkimiste abil on võimalik suurendada tootlikkust töökohal.

1.10. Komitee leiab ka, et muutuvates majandustingimustes võiksid kollektiivläbirääkimised ja sotsiaaldialoog kooskõlas riiklike töösuhetega toetada tööstusstrateegiat. Kuigi mõningane paindlikkus võib olla vajalik, peaks see sõltuma sotsiaalpartnerite kokkuleppel ning see ei tohiks kahjustada kollektiivseid õigusi ega töötingimusi.

1.11. Komitee märgib, et kõige laialdasemalt ja stabiilsemalt on Euroopas kollektiivläbirääkimistega hõlmatud riigid, mille läbirääkimissüsteeme iseloomustavad mitut tööandjat hõlmavad läbirääkimised ja kus läbirääkimised toimuvad peamiselt sektori tasandil või mõnel juhul, näiteks Belgias, isegi sektorite vahelisel tasandil.

1.12. Lõpetuseks kutsub komitee valitsusi üles kasutama riigihankeid asjakohastel juhtudel täiendava vahendina kollektiivläbirääkimiste edendamiseks ja tunnustamiseks.

2. Üldised märkused

2.1. Kollektiivläbirääkimised on töösuhetes keskse tähtsusega protsess, millega kõigis majandussektorites kehtestatakse õiglased palgad ja töötingimused. See hõlmab ühelt poolt tööandjaid ja teiselt poolt ametiühinguid. Kuigi kollektiivläbirääkimisi on peetud palju aastaid, on ametiühingusse kuulumine aastate jooksul pidevalt vähenenud. Uuringud näitavad, et ametiühingutesse kuulumise vähenemise korral nõrgeneb ametiühingute läbirääkimispositsioon, mis mõjutab töötajate omandatud õigusi ja kollektiivläbirääkimisi^(?). Samuti on kollektiivläbirääkimiste protsessi tugevdamiseks oluline, et ettevõtjad osaleksid asjaomastes tööandjate ühendustes. Uuringutest selgub, et sellistel organisatsioonidel on oluline roll õigus-, töö- ning töötervishoiu ja tööohutuse normide järgimise edendamisel, iseäranis mitteametlikus majanduses^(?).

2.2. Muu uurimistöõ juhib tähelepanu ametiühingute tähtsusele sellise jõutasakaalu saavutamisel, mis toetab sotsiaalset õiglust ja majanduslikku jõukust. Empiirilised tulemused näitavad, et sissetulekute ebavõrdsus järgib ametiühingutesse kuulumise määra suhtes ümberpööratud U-kujulist trajektoori. Esialgu, kui rohkem töötavaid inimesi ühineb ametiühingutega, sissetulekute ebavõrdsus suureneb, saavutades ümberpööratud U-kujulise trajektoori haripunkti, kui ametiühingutesse kuulumine on vahemikus 35–39%. Seejärel, kui ametiühingutesse kuulumine jätkuvalt suureneb, hakkab sissetulekute ebavõrdsus vähenema. Seega näitab uuring, et ametiühingusse kuulumise teatud vahemikku ületav kasv aitab vähendada sissetulekute ebavõrdsust riikides⁽⁴⁾.

2.3. Kuigi innovatsiooni ettevõtluses, konkurentsivõimes ja tootlikkuses peetakse väga konkurentsivõimelises ülemaailmses keskkonnas majanduskasvu peamiseks tõukejõuks, sõltuvad kõik kolm tugevalt tööjõu sisendist ja lisandväärtusest, mida töötajad annavad innovatsiooni, konkurentsivõime ja tootlikkuse saavutamisel. See kõik põhineb sotsiaalpartnerite aktiivsel kaasamisel ja panusel.

^(?) Schnabel, C. (2020). „Union membership and collective bargaining: trends and determinants“ (lk 1–37). Springer International Publishing.

^(?) ILO (2013). „The informal economy and decent work: A policy resource guide supporting transitions to formality“. Rahvusvaheline Tööorganisatsioon.

⁽⁴⁾ Montebello, R., Spiteri, J., & Von Brockdorff, P. (2022). „Trade unions and income inequality: Evidence from a panel of European countries“. International Labour Review.

2.4. Nagu komitee märkis oma varasemas arvamuses,⁽⁵⁾ jääb ettevõtte juhatuse kohustuseks luua pikaajalist väärtust pikaajaliste huvide järgimise kaudu ning seepärast tuleks julgustada parandama ettevõtete juhtide vastutust ettevõtete kestlikkuse eest. Euroopa finantsaruandluse nõuanderühm (EFRAG) on seda sõnaselgelt tunnistanud osana oma kavandatud keskkonnaalase, sotsiaalse ja äriühingu üldjuhtimisega seotud aruandluse nõuetest, mis põhinevad ettevõtjate sotsiaalse aruandluse direktiivil. Seejuures peavad sellest puudutatud äriühingud avalikustama oma töötajate kollektiivläbirääkimistega hõlmatuse ja sotsiaaldialoogi ulatuse, sest võimestatud, kaasatud ja väärtustatud tööjõudu peetakse üheks ettevõtte pikaajalise jätkusuutlikkuse põhialuseks⁽⁶⁾.

2.5. Majanduslik vastupanuvõime ja kestlikkus toetavad kaudselt sotsiaalset ühtekuuluvust, sest vastupanuvõimet ja kestlikkust on võimalik saavutada ainult siis, kui esikohale seatakse lisandväärtus, mida tööjõud majandusele annab. See prioriteet on valdav majandustes, kus kollektiivläbirääkimised ja sotsiaaldialoog üldiselt on levinud ning kus nende abil luuakse majandusjõu tasakaal, mis edendab tehnoloogial ja töötajatel põhinevat innovatsiooni ettevõttes, konkurentsivõimet ja tootlikkust.

2.6. Hoolimata ametiühingutesse kuulumise määra vähenemisest kogu ELis on komitee seisukohal, et ametiühingutel on jätkuvalt oluline, kuigi mõnes liikmesriigis vähenev roll majandus-, tööhõive- ja sotsiaalpoliitika kujundamisel. Kollektiivlepingutega hõlmatud töötajate arv siiski väheneb. Mõnes liikmesriigis on murettekitav ka tööandjate organisatsioonide esindatus. Seepärast on oluline, et sotsiaalpartnerid leiaksid toetavate raamtingimuste abil viise, kuidas tagada, et kollektiivläbirääkimised ja sotsiaaldialoog täidaksid vastavalt riiklikele oludele ja tavadele oma eesmärgi asjakohase ja sisuka vahendina. Komitee märgib, et kollektiivläbirääkimised on ILO põhikirjale tuginev põhiõigus⁽⁷⁾. Ühtlasi on kollektiivläbirääkimised vahend, mille kaudu tööandjad ja nende organisatsioonid ning ametiühingud saavad kehtestada õiglased palgad ja töötingimused, võttes samal ajal arvesse ka riiklike majanduslike ja sotsiaalseid huve. Sel taustal viitab komitee ILO konventsioonile nr 87 ühinemisvabaduse ja organiseerumisõiguse kaitse kohta, mis on ühtlasi nii töötajate kui ka tööandjate põhiõigus. Sama kehtib ka õiguse kohta ühingutesse mitte kuuluda. Usaldusväärsete töösuhete eeldavad ka seda, et tööandjad ja ametiühingud on valmis üksteisega läbi rääkima. Tõendid on näidanud, et see ei ole alati nii⁽⁸⁾.

2.7. Seega on käesoleva arvamuse eesmärk uurida selle vähenemise põhjuseid ja selle peatamise võimaluste tagajärgi, toonitada ametiühingute, tööandjate ja valitsuste rolli dünaamilisel tööturul ning teha kindlaks võimalused, kuidas tagada usaldusväärsete ja tugevate kollektiivläbirääkimiste struktuuride elujõulisus ning samal ajal tagada sotsiaalpartnerite autonoomia ja riiklike töösuhete austamine.

3. Konkreetsed märkused

3.1. Nagu on märgitud arvamuses SOC/764 „Sotsiaaldialoogi tugevdamine“,⁽⁹⁾ on sotsiaaldialoogile (ja kaudselt kollektiivläbirääkimistele) pühendumise ja selle tõhususe tase riigiti erinev. Komitee on siiski seisukohal, et riigi kontekstis kõige sobivama kollektiivläbirääkimiste ülesehituse peavad kindlaks määrama riigi sotsiaalpartnerid.

3.2. Komitee tunnistab, et valitsustel on oluline roll kollektiivläbirääkimiste tähtsuse tunnustamisel, luues tingimused, mis võimaldavad hõlbustada kollektiivläbirääkimiste pidamist, kaitsta diskrimineerivate tavade eest ja hoida ära katsed piirata töötajate seaduslikku õigust ametiühingu tegevuses osaleda. See kolmepoolne raamistik peaks kajastama olulisi punkte, mis tulenevad komisjoni soovitusel sotsiaaldialoogi tugevdamise kohta. Seejuures tuleb keskenduda sotsiaalse õigluse tagamisele ning samal ajal suurendada Euroopa jõukust ja vastupanuvõimet.

3.3. Komitee märgib, et Euroopa sotsiaalõiguste sambaga⁽¹⁰⁾ julgustatakse sotsiaalpartnereid pidama läbirääkimisi kollektiivlepingute üle, austades samal ajal nende autonoomiat ja kollektiivse tegutsemise õigust. Lisaks kutsub komitee üles konsulteerima sotsiaalpartneritega majandus-, tööhõive- ja sotsiaalpoliitika kujundamisel ja rakendamisel. Komitee kahetseb

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus „Rohelise kokkuleppeni ei saa jõuda ilma sotsiaalse kokkuleppeta“ (ELT C 341, 24.8.2021, lk 23).

⁽⁶⁾ <https://www.efrag.org/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>.

⁽⁷⁾ Seda kinnitatakse ka ILO 1998. aasta tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste deklaratsioonis.

⁽⁸⁾ Pisarczyk, Ł. (2023). „Towards rebuilding collective bargaining? Poland in the face of contemporary challenges and changing European social policy.“ *Industrial Relations Journal*.

⁽⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: nõukogu soovitus sotsiaaldialoogi tugevdamise kohta Euroopa Liidus“ (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) ja „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Sotsiaaldialoogi tugevdamine Euroopa Liidus – selle täieliku potentsiaali ärakasutamine õiglasel üleminekul““ (COM(2023) 40 final) (ELT C 228, 29.6.2023, lk 87).

⁽¹⁰⁾ 8. põhimõte.

siiski, et konsulteerimine ei toimu kogu ELis ühesuguse veendumuse ja pühendumusega. Komitee märgib samuti, et kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste sambaga tuleb asjaomasel juhul rakendada sotsiaalpartnerite vahel sõlmitud kokkuleppeid ELi ja selle liikmesriikide tasandil. See põhimõte eeldab minimaalse kaitsetaseme tagamist.

3.4. Töömaailm muutub pidevalt uute töötavade tõttu, mis kujundavad miljonite eurooplaste tööelu. Platvormimajanduse osaks olevad uued töövormid tekitavad töösuhetes märkimisväärseid probleeme. Komitee on seisukohal, et see uus reaalsus on mõjutanud nii ametiühinguid kui ka tööandjate organisatsioone ning mõlemad peavad kiiresti kohanema selle reaalsusega ja kaitsma samal ajal töötajate põhiõigusi, lähtudes komisjoni ettepanekust platvormitöötajaid käsitleva direktiivi kohta.

3.5. Kollektiivlääbirääkimised on ametiühingute olemasolu ja asjakohasuse ning tööandjate ja töötajate vahelise jõudude tasakaalu tagamise seisukohast kriitilise tähtsusega. Komitee leiab, et kollektiivlääbirääkimised ja sotsiaaldialoog üldiselt peaksid toetama ka innovatsiooni töökohal, et suurendada tootlikkust ja tegeleda võimalike muutustega töökorralduses, mis mõjutavad töötajate heaolu ja tööelu. Komitee tunnistab, et see loob ametiühingutele lisaprobleemi. Loomulikult peaksid tööandjad jääma vastutavaks ettevõtte tasandil tehtavate otsuste eest. Komitee soovib tunnustada ka ametiühingute rolli töökoha innovatsiooniprotsessides, mis on sotsiaaldialoogi ja kollektiivlääbirääkimiste olulise rolli osa, austades samas riiklike töösuhete süsteeme.

3.6. Oluline on rõhutada OECD aruande⁽¹⁾ järeldusi, milles korratakse, et kollektiivlääbirääkimised on töötajate peamine õigus, mis võib parandada ka tulemuslikkust töökohal. Samas aruandes tehakse murettekitav järeldus, et see õigus on surve all, sest töösuhed üldiselt nõrgenevad ning esile kerkivad uued ja sageli ebakindlad tööhõivevormid. Aruandes kinnitatakse, et kollektiivlääbirääkimised on kogu ELis tugeva surve all ja et poliitiline vajadus meetmete järele on suur. Aruandes esitatakse kõik vajalikud tõendid kollektiivlääbirääkimiste tugevdamiseks viisil, mis muudab need paindlikumaks ja muutuvale töömaailmale paremini vastavaks. Sel taustal tuleb komitee arvates leida tasakaal, mis arvestab mõlema poole huve, nagu töötajate suuremad elamiskulud ja tihenendunud ülemaailmne konkurents, tunnistades, et kollektiivlääbirääkimiste ja sotsiaaldialoogi abil on võimalik suurendada tootlikkust, arendades töökohtades toimuvat innovatsiooni ja oskusi. Samuti võiksid kollektiivlääbirääkimised ja sotsiaaldialoog muutuvates majandustingimustes toetada tööstusstrateegiat, tuginedes riiklikele töösuhetele. Kuigi sotsiaalpartnerite vahel kokku lepitud paindlikkus peaks olema vahend, mille abil kohaneda muutuvate oludega ning tasakaalustada ettevõtete ja töötajate vajadusi, ei tohiks see ohustada kollektiivseid õigusi ega töötingimusi. Lisaks tähendab töö paindlikkus, mis on nõuetekohaselt reguleeritud õigusaktide või kollektiivlääbirääkimistega, eeliseid nii töötajatele kui ka tööandjatele.

3.7. Mis puutub ettevõtte tasandi ja sektoripõhisesse kokkulepetesse kollektiivlääbirääkimiste protsessis, siis puudub valem, mille abil määrata kindlaks, kas üks neist valikutest on teisest paremini kohaldatav. Samas on selleks, et suurendada kollektiivlääbirääkimistega hõlmatus, nagu on sätestatud direktiivis piisava miinimumpalga kohta,⁽²⁾ individuaalsete liikmesriikide sotsiaalpartneritel kohustus analüüsida mõlema kokkuleppevormi tugevaid ja nõrku külgi ning teha kindlaks, kas parim viis kollektiivlääbirääkimistega hõlmatus suurendamiseks on sektoripõhised või ettevõtte tasandi kokkulepped või nende kombinatsioon. Näiteks ilmneb uurimistööst, et kõige laialdasemalt ja stabiilsemalt on Euroopas kollektiivlääbirääkimistega hõlmatud riigid, mille läbirääkimissüsteeme iseloomustavad mitut tööandjat hõlmavad läbirääkimised ja kus läbirääkimised toimuvad peamiselt sektorite tasandil või mõnel juhul, näiteks Belgias, isegi sektorite vahelisel tasandil⁽³⁾. Loomulikult tuleb hõlmatus suurendamiseks tehtavates jõupingutustes arvesse võtta igas riigis valitsevat olukorda.

3.8. Komitee tunnistab, et ametiühingute ja tööandjate organisatsioonide liikmesuse suurendamine on endiselt märkimisväärne probleem. Arvestades, et sotsiaaldialoog ja kollektiivlääbirääkimised on ja peaksid olema vabatahtlikud, soovib komitee individuaalsete liikmesriikide sotsiaalpartneritel selle probleemiga tegeleda ja uurida asjakohaseid meetodeid, et tagada oma organisatsioonides elujõuline liikmesus.

⁽¹⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>.

⁽²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. oktoobri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2041, mis käsitleb piisavat miinimumpalka Euroopa Liidus (ELT L 275, 25.10.2022, lk 33).

⁽³⁾ <https://www.etui.org/services/facts-figures/benchmarks/what-s-happening-to-collective-bargaining-in-europe>.

3.9. Komitee tunnistab, et riiklike töösuhete süsteemid on väga mitmekesised, mis kajastab liikmesriikide erinevat majanduslikku ja poliitilist olukorda. Komisjoni teabekirja⁽¹⁴⁾ kohaselt on kollektiivlääbirääkimisi iseloomustanud üleminek detsentraliseeritud läbirääkimistele ettevõtte tasandil. Tõendid näitavad, et kollektiivlääbirääkimistega hõlmatus kipub olema suurem, kui läbirääkimised on tsentraliseeritud, kui tööandjate organiseerituse määra on kõrgem ning kui kokkuleppeid laiendatakse mitteallkirjutanud osalistele.

3.10. Komitee rõhutab ka OECD aruande olulist järelust, mille kohaselt on palgade koordineerimisel oluline roll, et aidata sotsiaalpartneritel võtta arvesse majandusliku olukorda ja palgakokkulepete makromajanduslikku mõju konkurentsivõimele⁽¹⁵⁾. Lisaks on komitee seisukohal, et läbirääkimisprotsess sõltub ettevõtete – olgu need siis väikesed või suured – tasandil valitsevatest asjaoludest.

3.11. Komitee julgustab sotsiaalpartnereid suurendama kollektiivlääbirääkimiste süsteemide asjakohasust, hinnates, kuidas võiksid kollektiivlääbirääkimised kõigil tasanditel tasakaalustatud viisil tagada lisaväärtuse nii töötajatele kui ka tööandjatele kõigis majandus- ja ühiskonnasektorites. Sellega seoses on asjakohane viidata OECD kõige uuemale tööhõive väljavaateid käsitlevale aruandele, milles rõhutatakse dünaamiliste ja jõuliste kollektiivlääbirääkimiste rolli tootlikkuse, konkurentsivõime ja majanduskasvu edendamisel.

3.12. Komitee märgib olulist rolli, mida valitsused etendavad või võiksid etendada, pidades silmas tihedamat koostööd tööandjate ja ametiühingutega ning makromajanduspoliitika toetamist. Valitsused on muidugi ise suured tööandjad ja tihti peavad nad läbirääkimisi töötajaid esindavate ametiühingutega, andes mõnes liikmesriigis eeskujuga majandusele. Lisaks on valitsustel oluline roll õigete tingimuste loomisel töörahu pidamise, hindade stabiilsuse, suurema tootlikkuse ja mittediskrimineerivate tööhõivemudelite jaoks. Nende eesmärkide saavutamiseks ja austades sotsiaalpartnerite autonoomiat, kutsub komitee üles tugevdama kollektiivlääbirääkimisi, et saavutada ettevõtjate ja töötajate jaoks paremaid tulemusi. Ühe meetmena soovib komitee valitsustel kasutada asjakohastel juhtudel riigihankeid täiendava vahendina kollektiivlääbirääkimiste edendamiseks ja toetamiseks, nagu on märgitud komitee kahe varasemas arvamuses⁽¹⁶⁾.

3.13. Nagu eespool märgitud, võib kollektiivlääbirääkimisteks olla vaja kokkulepitud paindlikkust. Komitee on siiski seisukohal, et kollektiivlepingute mis tahes kokkulepitud muudatustes tuleb tasakaalustada mõlema poole huve ja võimaldada eelseid mõlemale poolele. Kuigi riigi ja valdkonna tasandi kokkuleppeid tuleks edendada, tunnistab komitee, et ettevõtte tasandi läbirääkimiste puhul, mis on nõuetekohaselt reguleeritud õigusaktide või kollektiivlääbirääkimistega, võib töö paindlikkus tuua eelseid nii tööandjatele kui ka töötajatele. Sellised läbirääkimised peaksid põhinema vastastikusel usaldusel ja tulemuslikel läbirääkimisstruktuuridel, tagades samal ajal, et töötingimustel ei lasta halveneda. Ent samas tuleb võimaluse korral leida kompromiss, nii et detsentraliseeritud süsteemid oleksid paremini korraldatud ja võimaldaksid valdkondlikes kokkulepetes kehtestada üldised raamtingimused, jättes üksikasjalikud sätted ettevõtte tasandil peetavate läbirääkimiste otsustada. Uuringud näitavad, et kollektiivlääbirääkimiste hübriidsüsteemid, mis hõlmavad kooskõlastatud valdkondlikke ja mitmetasandilisi süsteeme, annavad paremaid tulemusi nii töötajate kui ka ettevõtete jaoks⁽¹⁷⁾.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽¹⁴⁾ https://commission.europa.eu/system/files/2016-03/social-dialogue-involvement-of-workers_en.pdf.

⁽¹⁵⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>.

⁽¹⁶⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Inimväärne miinimumpalk kogu Euroopas“ (ettevalmistav arvamus Euroopa Parlamendi / nõukogu taotlusel) (ELT C 429, 11.12.2020, lk 159) ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Riigihange kui vahend väärtuse ja väärikate töötingimuste loomiseks puhastus- ja hoonehalduse teenustes“ (omalgatuslik arvamus) (ELT C 429, 11.12.2020, lk 30).

⁽¹⁷⁾ Braakmann, N., & Brandl, B. (2016). „The efficacy of hybrid collective bargaining systems: An analysis of the impact of collective bargaining on company performance in Europe“.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Inflatsioonivastaste ja energiameetmete järelkäsitlus ning ELi energiaalane vastupanuvõime olulistes majandussektorites“**(omaalgatuslik arvamus)**

(2023/C 349/03)

Raportöör: **Felipe MEDINA MARTÍN**

Täiskogu otsus	25.1.2023
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 – omaalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	26.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	151/1/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee käesoleva arvamuse eesmärk on hinnata COVID-19 pandeemia järgnenud energiakriisi ja Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja mõju Euroopa ettevõtjatele, nende töötajatele ja kõigile Euroopa elanikele. Komitee märgib, et kogu majanduses on tekkinud ulatuslikud probleemid, nagu tootmiskulude ebaproportsionaalne tõus, tarneahelate ümberkorraldamine, raskused toiduainete ja muude kaupade tarnimisel, investeerimiskulude suurenemine ja Euroopa kodumajapidamiste ostujõu vähenemine.

1.2. Komitee väljendab muret Euroopa kõrge inflatsioonitaseme pärast, mis tuleneb energia- ja toorainekuludest ning teenuste ja tööstuskaupade hindadest. Inflatsioon on Euroopas praegu kõrgeimal tasemel alates euro kasutuselevõtust. Komitee kutsub ELi institutsioone üles looma selliseid kontrollimehhanisme nagu need, mis on sätestatud Euroopa Tarbijaliitude Ameti (BEUC) dokumendis. See peaks hõlmama näiteks nende meetmete täielikku rakendamist, mis on sätestatud nõukogu määruse eelnõus, millega nähakse ette elektrituru korralduse ulatuslik reform ja kohandamine. Komitee kutsub ELi liikmesriike üles rakendama juba vastu võetud ELi õigusakte, näiteks puhta energia paketti, mis aitab kiirendada roheüleminekut ja tugevdada siseturgu.

1.3. Komitee leiab, et kiiresti tuleb reformida ELi läbivaadatud ajutist kriisiraamistikku, pidades silmas Ukraina sõjast ja energiakriisist tingitud kulude tohutut suurenemist. Lisaks soovib komitee kohaldada riigiabi ajutist raamistikku nii, et energiavaldkonna hädaolukorda käsitlevas määruses ning taaste- ja vastupidavusrahastus sätestatud abi kohaldatakse kõigi energiakriisist puudutatud sektorite suhtes, pöörates erilist tähelepanu olulistele sektoritele, et mitte kahjustada paljude ettevõtjate ellujäämisvõimet, vältida negatiivset mõju tarbijate elukallidusele ega mõjutada negatiivselt nende võimet leida igapäevaselt esmatarbekaupu. Lisaks nõuab komitee veel kord nn kuldreegli kehtestamist, mis võimaldaks vajalikke avaliku sektori investeeringuid. Komitee leiab, et kodumajapidamistele ja olulistele sektoritele tuleks pakkuda kõrgete energiahindade mõju vähendamise kavasid.

1.4. Komitee leiab, et kodumajapidamistele ja olulistele sektoritele tuleks pakkuda kõrgete energiahindade mõju vähendamise kavasid. Kuigi mõnes sektoris registreeriti väga suurt kasumit, mis oli eelmise kvartaliga võrreldes 26,8 % suurem, ulatus pankrotiavalduste määr ELis 113,1-ni. See on Eurostati poolt ELis pankrotitaseme mõõtmiseks kasutatud indeksi kohaselt, võrreldes 2015. aasta võrdlusalusega 100, kõigi aegade kõrgeim tase. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni ja liikmesriike üles töötama selle nimel, et tiptundidel nõudluse vähendamise meetmete rakendamise korral suudaksid

kodumajapidamised ja olulised sektorid end pidevalt energiaga varustada. Samal ajal on osa ettevõteteid, eelkõige energiasektoris, inflatsiooni varjus oma kasumit suurendanud, nagu märgib Euroopa Keskpank⁽¹⁾. Selle sektori kasum kiirendab inflatsiooni ELis jätkuvalt ja sellega tuleb tegeleda.

1.5. Energiakriisi mõju majandusele on väljendunud kõrges inflatsioonimääras, nõrgas majanduskasvus, tugevas surves riigi rahandusele ning kodumajapidamiste ja ettevõtjate ostujõu vähenemises, samuti Euroopa majanduse konkurentsivõime vähenemises maailmas. Tuginedes Euroopa Keskpanga soovitudele, teeb komitee ettepaneku kehtestada nn rohelise kolmik-T kriteeriumi (ingl Green triple-T: tailored, targeted and transition-proof), et tulevased sekkumised oleksid kohandatud, sihipärased ja üleminekukindlad. Mittesihotstarbelised hinnameetmed, nagu teatavate toiduainete hinnalagi, ainult pikendaksid kõrge inflatsiooni perioodi pikemas perspektiivis;

1.6. Jätkuvalt kiire inflatsioon, eelkõige energiahindade tõttu, põhjustab Euroopa töötajate, tarbijate ja ettevõtete ostujõu üldist vähenemist, mõjutades paljude perekondade elutingimusi, sisenõudlust ja majanduskasvu. Koos sellise rahapoliitika jätkumisega, millega tõstetakse intressimäärasid, mõjutab see negatiivselt ka paljusid ettevõtjaid. Komitee peab energiasektoris toimuvat sotsiaaldialoogi oluliseks, et leida asjakohased otsused riiklikul tasandil.

1.7. Komitee kutsub valitsusi üles soodustama energia säästmise ja energiatõhususe meetmete võtmist ettevõtetes ja kodumajapidamistes, et võimaldada püsivalt vähendada energianõudlust. Sellega seoses tuleb soodustada taastuvenergia kasutuse laienemist (kehtestades vajalikud õiguslikud ja maksustamise tingimused, muu hulgas investeringute nn kuldreegli), et vähendada meie sõltuvust fossiilkütustest. Praegust olukorda tuleks kasutada hoovana ELi majanduse CO₂ heite vähendamise kiirendamiseks. Nende meetmetega peavad kaasnema tegevuse mujale viimisest hoidumise tagatised, mis on seotud rahalise abiga. On aeg teha investeringuid (ja kehtestada maksustamise raamtingimused), mida on vaja Euroopa energiasüsteemi ümberkujundamiseks, et vähendada sõltuvust fossiilkütustest. Lisaks leiab komitee, et tuleb jätkata kavas „REPowerEU“ kavandatud muudatuste rakendamist, et lihtsustada ja kiirendada lubade andmist taastuvenergia taristu rajamiseks. Sellega seoses kutsub komitee ELi ja liikmesriike üles kaaluma, kuidas tagada see, et võrku sisestatud üleliigse energia eest makstav hind võimaldaks teha tasuvaid investeringuid, et maksimeerida taastuvenergia tootmise võimsust ja seda jagada, kui see ületab oma kasutusvajadused. Euroopa Komisjoni pikaajalisse tegevuskavasse tuleb lisada energiaturu korralduse uuendamine, et vältida tulevikus energiavarustuse häireid ja hüppelist hinnatõusu.

2. Üldised märkused

2.1. Inflatsioonilaine levib kogu Euroopas ning selgelt on võimalik eristada kahte etappi. Esimene pärineb COVID-19 pandeemiast tingitud liikumispäringutele järgnenud taastumisperioodist. Kõigi sektorite üheaegne taastumine tõi tarneahelates kaasa kitsaskohti, mille tõttu kasvasid tooraine- ja veokulud. Toorainehinnad kasvasid 2020. aasta jaanuarist 2022. aasta märtsini⁽²⁾ 101 % ja kaubaveo kulud samal ajavahemikul 545 %⁽³⁾.

2.2. Inflatsiooni teise etapi põhjustas Venemaa sissetung Ukrainasse 2022. aasta veebruaris ja sellele järgnenud agressioonisõda. Sel korral oli šokk suurim energia ja teatavate selliste toodete osas, mida peamiselt tarnisid Euroopa Liitu Venemaa ja Ukraina: maagaas, nisu, päevalilleõli ja väetised. 2022. aasta veebruarist aprillini tõusid nende kaupade hinnad vastavalt 18,6 %, 16,8 %, 38,6 % ja 16,7 %⁽⁴⁾. Hiljem on neid kulusid suudetud ohjeldada, kuigi veel 2023. aasta märtsis oli IMFi toorainete hinnaindeks 40,9 % ja kaubaveohinnad 3,6 % kõrgemad kui 2020. aasta jaanuaris.

2.3. Need sündmused on kajastunud maailma ja Euroopa majanduses inflatsiooni näol. Euroala ühtlustatud tarbijahinnaindeksi aastane muutusemäär⁽⁵⁾ ulatus oktoobris 11,5 %-ni (Eurostat). Neid väärtusi ei ole saavutatud alates eelmisest sajandist ja kuigi need on viimastel kuudel vähenenud (2023. aasta märtsis oli määr 8,3 %), on neid väga raske

(1) Euroopa Keskpanga uuring inflatsiooni kohta, 2023.

(2) IMFi toorainete hinnaindeks, kättesaadav aadressil <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

(3) Freightos Baltic Index, kättesaadav aadressil <https://fbx.freightos.com/>.

(4) IMFi toorainete hinnaindeks, kättesaadav aadressil <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

(5) Eurostat, kättesaadav aadressil <https://ec.europa.eu/eurostat>.

alandada. Seda, et hinnašokk ei ole ajutine (nagu esialgu arvati), näitab see, et alusinflatsioon (v.a energia) on enamikus Euroopa riikides endiselt tõusutrendis. See võib tähendada, et Euroopa Keskpanka rakendatud rahapoliitika ei anna oodatud tulemusi.

3. Inflatsiooni mõju Euroopa majandusele

3.1. Komitee märgib, et majandusväljavaated halvenesid pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse 2022. aasta veebruaris. Lähiaastate majandusstenaariumis ⁽⁶⁾ ennustatakse 2022. aastaga võrreldes majanduse jahtumist, kuigi need prognoosid on aja möödudes paranemas. Kui talvel hindas Euroopa Komisjon, et SKP ELis tervikuna kasvab 2023. aastal 0,8 % ja 2024. aastal vaid 1,6 %, on hiljutises kevadprognoosis see protsent tõusnud vastavalt 1,0 %-le ja 1,7 %-le. Samal ajal peaks inflatsioon järk-järgult vähenema, kuigi algselt eeldatust aeglasemas tempos (9,2 % 2022. aastal, 6,7 % 2023. aastal, 3,1 % 2024. aastal). Madal majanduskasv pingestab tööturgu ja valitsemissektori võlg kasvab muu hulgas seetõttu, et Euroopa Keskpank tõstis kiiresti intressimäärasid. See avaldab enamikus liikmesriikides survet eelarvele.

3.2. Kõrge inflatsiooni tõttu kannatavad kõige rohkem need 96,5 miljonit eurooplast, kes elavad vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus. Eurobaromeetri uuringule vastajatest peab 41 % hindu, inflatsiooni ja elukallidust üheks kõige suuremaks probleemiks, millega nende riigis silmitsi seistakse. Sellele järgnevad tervishoid (32 %) ja majanduslik olukord (19 %).

3.3. Langetatud poliitiliste otsuste tulemusena on ELis peaaegu täielikult lõppenud gaasitarne Venemaalt ning tarnete vähenemine on suuremal või vähemal määral puudutanud peaaegu poolt liikmesriikidest. Inflatsiooni ja esmatarbekaupade hindade tõus, tööjõupuudus ja ülemaailmsete tarneahelate häired mõjutavad negatiivselt Euroopa toiduainete ja muude kaupade tarneahelaid. OECD majandusväljavaadete kohaselt peaks maailma majanduskasv 2023. aastal järsult aeglustuma ligikaudu 2,2 %-ni.

3.4. Euroopa Keskpanka andmetel on energiahindade tõus vastutav kahe kolmandiku inflatsioonierinevuse eest euroalal. Komisjoni sõnul suurenesid 2019. ja 2022. aasta vahel energiasektoris kasumimarginaalid 54 %, kusjuures palgad kasvasid selles sektoris vaid 6 %. Euroopa töötajate, tarbijate ja ettevõtjate ostujõu üldine vähenemine ei mõjuta mitte ainult paljude perekondade elutingimusi, vaid kui seda olukorda ei parandata, võib see mõjutada ka sisenõudlust ja majanduskasvu ning seega ka teisi ettevõtlussektoreid. Kõik see on tingitud ka sellise rahapoliitika jätkumisest, millega tõstetakse intressimäärasid. Komitee peab energiasektoris toimuvat sotsiaaldialogi oluliseks, et leida asjakohased otsused riiklikul tasandil.

3.5. Samal ajal, kui jaehinnad on kogu Euroopas tõusnud, on palgad vähem muutunud, vähendades Euroopa kodanike, eriti kõige kaitsetumate inimeste ostujõudu, sest neil ei ole vahendeid, et end inflatsiooni eest kaitsta. Tarbijate käitumises on juba täheldatud muutusi, mis on tingitud kodumajapidamiste ostujõu vähenemisest. Nad seisavad silmitsi suure elukalliduse kriisiga, mis on seotud energiaarvete peadpööritava kasvuga ja inflatsiooni mõjuga. Vahendid, mida liikmesriigid kohaldavad vähekaitstud kodutarbijate kaitsmiseks, on väga erinevad ja mõnel juhul võib nende tõhusus olla piiratud. Euroopa Komisjon peaks kaaluma võimalust kehtestada miinimumstandardid, mida reguleerivad asutused ja poliitikakujundajad peavad kohaldama vähekaitstud kodutarbijate kaitsmiseks ja toetamiseks.

3.6. Üks sektor, mida pandeemia ja sõja koosmõju kõige rohkem mõjutab, on toiduainete tootmine – põllumajandus, loomakasvatus ja toiduainetööstus – ning selle toodete turustamine lõpptarbijale. Sõja lähedus ning selle mõju energia- ja tooraineturgudele põhjustab põllumajandustoodete hinnaerinevust Euroopa ja rahvusvaheliste turgude vahel, kus Euroopa toodete hinnad on kõige rohkem tõusnud. Nii on 2023. aasta aprillis avaldatud kaubahindade ülevaate (Commodity price dashboard) kohaselt enamiku Euroopa põllumajandustoodete, eelkõige lihatoodete hinnatõus suurem kui mujal maailmas. Sellisel suundumusel on kolm olulist tagajärge. Esimene on see, et Euroopa elanikkond kogeb inflatsiooni kõige intensiivsemalt kõigi esmatarbekaupade osas tervikuna. Teine on see, et Euroopa toiduained kaotavad rahvusvahelisel tasandil konkurentsivõimet, ja kolmas on see, et suuremate tootmiskulude tõttu on põllumajandustootjatele makstavad hinnad tõusnud.

⁽⁶⁾ https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2023-economic-forecast-improved-outlook-amid-persistent-challenges_en.

3.7. Venemaa Ukraina-vastane agressioonisõda tekitas tohutuid probleeme toiduainete tarneahelas lisaks energiakulude spiraalile: selliste põhisensidite (söödad, väetised) hinna tõus ja teatavate selliste kaupade (nt taimeõlide ja nisu) nappus, mida on vaja täielikult toimiva tarneahela säilitamiseks. Kulude suurenemise järelmõju viib otsusteni vähendada väetiste tootmist, mis tõstab hindu veelgi enam. 2022. aasta suvel ja siiaamaani 2023. aastal kogu Euroopas kogetud põud avaldab lisasurvet hindadele, vähendades olemasolevat pakkumist.

3.8. Mõned olulised sektorid, sealhulgas ettevõtjad ja töötajad, kes ei saa oma tegevust peatada olenemata sellest, milliseks olukord ka ei kujuneks, kannatavad kahekordse koormuse all: vähem tarbijaid, kes on valmis maksma, ja kulude suurenemine, eelkõige astronoomilised energiaarved. Toidusektori ettevõtjad on püüdnud kulude suurenemist piirata, et tagada tarbijatele konkurentsivõimelised hinnad, ning kardavad nüüd tarbijakriisi (Hidalgo, M., 2023; Eurocommerce, 2023) (7). Hiljuti avaldas Hispaania valitsus (8) esimese aruande marginaalide vaatluskeskuse kohta ja märkis selles, et toiduahela marginaalid on 2021. aastast vähenenud 25 %, mistõttu on selge, et kasumimarginaalide areng on väga heterogeenne.

Samal ajal on osa ettevõtteid, eelkõige energiasektoris, inflatsiooni varjus oma kasumit suurendanud, nagu märgib Euroopa Keskpank (9). Selle sektori kasum oli kiirendanud inflatsiooni ELis jätkuvalt ja sellega tuleb tegeleda.

3.9. Hispaania pank (10) viitab väga positiivsele mõjule, mida nn Ibeeria erand või Ibeeria mehhanism on avaldanud elektrituru hinnakujundussüsteemile. Samuti räägitakse käibemaksu vähendamise positiivsest, kuigi piiratumast mõjust toidu- ja kütusehindadele, kuigi lisatakse, et meetme kulud oleksid olnud väiksemad, kui see oleks keskendunud väiksema sissetulekuga peredele antavale abile. Hispaania Pank viitab ka positiivsele mõjule, mida Hispaania valitsuse poolt kutseülese miinimumtöötasu, pensionide ja elutähtsa miinimumsissetuleku suurendamine on avaldanud, leevendades inflatsiooni mõju väiksema sissetulekuga leibkondadele.

4. Energiakulude suurenemise mõju Euroopa ettevõtjate tasuvusele

4.1. Elektri- ja gaasi hulgimüügi hinnad on alates 2021. aasta algusest tõusnud kuni 15 korda, mis mõjutab rängalt nii tarbijaid kui ka ettevõtjaid. Euroopa valitsused on hakanud võtma mitmeid poliitikameetmeid. Üht liiki poliitikameetme eesmärk on leevendada suurenenud kulude mõju tarbijatele ja ettevõtjatele. Teiste meetmetega püütakse stabiliseerida ja alandada hulgimüügi hindu ning tagada energiajulgeolek. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni ja liikmesriike üles reformima põhjalikult elektrituru korraldust ja elektri hinna arvutamise süsteemi, nagu soovitati arvamuses TEN/793 (11).

4.2. Viis, kuidas energiahinnad mõjutavad ettevõtluskulusid, on väga mitmesugune: esiteks elektrienergia varustamise otseste kulude kaudu, teiseks kaudse mõju kaudu ülejäänud tarneahelale ja kolmandaks sellest tulenevate võimalike finantstagajärgede kaudu. Näiteks Hispaania Panga 2022. aasta kevadel *ex ante* avaldatud uuringus (12) hinnati, et ettevõtjate energiakulude kumulatiivne suurenemine 25 % vähendaks nende kogulisandväärtust 2023. aastal 1,6 %. See on aga keskmine mõju. Aruandes leitakse, et osa sektoreid kannatab rohkem kui teised – kõige rohkem kasu saab nafta ja maagaasi kaevandamise haru –, ning tegevusharud, mis kõige rohkem kahju kannatavad, on järgmised: kalandus ja vesiviljelus, maismaatransport, meretransport ja siseveeteede transport, mootorsõidukite kaubandus ja remont, põllumajandus ja loomakasvatuse haru, haridus, lennutransport, kinnisvarategevus, kooksi ja puhastatud naftatoodete tootmine, tervishoid ja sotsiaalhoolekanne ning majutus, toitlustus ja restoranid. Osa neist sektoritest on näidanud oma tähtsust ELi majanduse sujuva toimimise jaoks pandeemia ajal. Paljud kõige enam mõjutatud sektorid ei kasuta oma tootmistegevuses intensiivselt elektrienergiat, kuid on suured tarbijad.

(7) „Margins and profits of Spanish food retailers in 2022“ (ettekanne Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitees toimunud arutelul, 22. mai 2023).

(8) OME Informe Trimestral 2023T3 (bde.es).

(9) Euroopa Keskpanka uuring inflatsiooni kohta, 2023.

(10) https://www.bde.es/f/webde/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesAnuales/InformesAnuales/22/Files/InfAnual_2022_En.pdf.

(11) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrusi (EL) 2019/943 ja (EL) 2019/942 ning direktiive (EL) 2018/2001 ja (EL) 2019/944, et parandada liidu elektrituru korraldust“ (COM(2023) 148 final – 2023/0077 (COD)) (ELT C 293, 18.8.2023, lk 112).

(12) Kättesaadav aadressil: https://www.bde.es/f/webde/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/InformesEstabilidadFinancera/22/IEF_2022_1_Rec1_4.pdf.

4.3. Lisaks otsesele ja kaudsele mõjule ettevõtjate kogulisandväärtusele (marginaalid) avaldub mõju ka nende suurema finantshaavatavuse näol. Hispaania Panga aruandes tuuakse välja kõige enam mõjutatud sektorid. On rühm eriti kaitsetuid sektoreid, mis lisaks liigsele võlakooormusele kogeksid 2030. aastal ka negatiivset tasuvust: mootorsõidukite kaubandus ja remont, maismaa- ja torutransport, kalandus ja vesiviljelus, põllumajandus ja loomakasvatus, ning tekstiili-, rõiva-, naha- ja jalatsitööstus.

4.4. Nii kuidas Euroopa maagaasivarud vähenevad – 2023. aasta mais oli ladustatud maht 68 %⁽¹³⁾ – seisame oma energiapoliitika juhtimisel silmitsi uute probleemidega. Varem Venemaalt tarnitud koguste ja alternatiivsete tarnijate tarnitavate koguste vahelist erinevust ei ole veel kõrvaldatud, mistõttu on ebatõenäoline, et hinnad lähiajal langevad. Märkimisväärselt on vähenenud aga nõudlus. Kõrged energiahinnad vähendavad meie tööstuse ja tarneahelate konkurentsivõimet, mis omakorda soodustab tegevuse allhankeid väljaspool ELi ja vähendab seeläbi ELi strateegilist sõltumatust. Mõju kodumajapidamistele, eelkõige kõige kaitsetumatele, on eriti suur, ning vaesuse ohus või vaesuses elavate inimeste osakaal suureneb. See toimub vähemalt 2024. aastani⁽¹⁴⁾. Nende probleemide lahendamiseks soovib komitee võtta mitmeid meetmeid, sealhulgas rahalise toetusega seotud asukohatagatised, täiendavad vajalikud energiasäästu- ja energiatõhususmeetmed ettevõtetele nõudluse vähendamiseks, ulatuslikud investeeringud ja vajalikud eelarveraamistiku tingimused taastuenergia tootmise laiendamiseks, et vähendada sõltuvust fossiilkütustest.

4.5. Selle tagajärjel satuvad paljud ettevõtjad ja kodumajapidamised plahvatuslikult tõusvate energiakulude tõttu üha enam olukorda, mis võib ohustada nende eksistentsi. Kuigi möödunud talv oli suhteliselt soe, ei saa me eeldada, et keskkonnanähtused on meile alati soodsad. Seepärast tuleks võtta meetmeid, et kaitsta eriti kaitsetuid kodumajapidamisi, võttes nende jaoks selles valdkonnas erimeetmeid.

4.6. Ettevõtluskulude ulatuslik suurenemine koos tarbijate vastumeelsusega kulutada võib mõnel juhul viia isegi ettevõtte sunnitud ümberpaigutamiseni. Kuid seda ei saa teha ettevõtjad, kes osutavad tarbijatele ja ülejäänud tarneahelale olulist teenust ega saa oma tegevust energiahindade tõusu tõttu lihtsalt peatada.

4.7. Kuigi COVID-19 pandeemia ajal peeti paljusid sektoreid ja nende töötajaid väga olulisteks, siis praeguse energiakriisi ajal on olnud silmatorkav nende tunnustamise puudumine. Seni ei ole liikmesriigid andnud sihipärast toetust paljudele neist sektoritest. Nende sektorite ettevõtjad ja töötajad on teinud jõupingutusi, et kaitsta tarbijaid oma marginaali arvelt, ning neil on raske kanda tarbijatele üle kõiki energiaarvete hüppelise kasvuga seotud kulusid. See olukord ei saa pikemas perspektiivis püsida. Samuti leiab komitee, et valitsused ei kaitse inimesi sama jõuliselt kui pandeemia ajal.

4.8. Paljud ettevõtjad teevad suuri investeeringuid, et vähendada energiatarbimist ja suurendada juurdepääsu taastuenergiALE. Komitee leiab, et ettevõtjad võivad toimida ka kiirendajatena transpordi elektrifitseerimisel ja küttegaasi asendamisel, mängides kesksel rollil energiasüsteemi ümberkujundamisel ja ELi 2030. aasta taastuenergia eesmärkide saavutamisel. Selleks on aga vaja soodsat õigusraamistikku, näiteks lubade andmist ja võitlust suuremat energiatootmist takistavate hinnaga seonduvate tegurite vastu.

4.9. Komitee rõhutab, et oluline on viia kava „REPowerEU“ ja hoonete energiatõhususe kohustused kooskõlla käitajate toetamise meetmetega ja nende suutlikkusega kanda asjaomaste kohustustega kaasnevate suurte investeeringute kulusid. Need meetmed on olulised, et vähendada sõltuvust fossiilkütustest, kuid kohustused peavad olema seotud nii avaliku kui ka erasektori poolse rahastamise kättesaadavusega. Euroopa Komisjoni pikaajalise tegevuskavasse tuleb lisada energiaturu ümberkujundamine, et vältida tulevikus energiavarustuse häireid ja hüppelist hinnatõusu. Tuleb ka kaaluda selle sektori töötajate koolitamist.

⁽¹³⁾ Teave on kättesaadav aadressil <https://agsi.gie.eu/data-overview/eu>.

⁽¹⁴⁾ EIU (2023), „Energy crisis will erode Europe's competitiveness in 2023“, kättesaadav aadressil <https://www.eiu.com/n/energy-crisis-will-erode-europe-competitiveness-in-2023/>.

Samuti leiab komitee, et mõlemad programmid peavad kajastama ka seadmete ja kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavusega seotud praktilisi aspekte, et täita kohustust paigaldada sõidukite kiirraadimisjaamu ja alternatiivkütuste taristut. On vaja tagada, et uute ettepanekute kaudu väljamakstud vahendeid saaks kasutada selleks, et see üleminek saaks toimuda õigeaegselt.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Säästlik veetarbimine ja tarbijate teadlikkus oma veekasutuse jalajäljest“**(omaalgatuslik arvamus)**

(2023/C 349/04)

Raportöör: **Milena ANGELOVA**

Täiskogu otsus	25.1.2023
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 – omaalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	29.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	190/2/6

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Vesi on elu, keskkonna ja majanduse jaoks hädavajalik. See on ühine hüve, mis peab olema mitte ainult kõigile kättesaadav ja taskukohane, vaid mida tuleb elukohtade austada ja kaitsta. Inimtegevuse mõju ja kliimamuutuste tõttu suureneb veenappus kogu maailmas ja ka Euroopas, kus veestress puudutab ligikaudu 20 % territooriumist ja 30 % elanikkonnast⁽¹⁾. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tunneb heameelt selles valdkonnas vastu võetud ulatuslike ELi õigusaktide üle⁽²⁾ ning kutsub üles neid kiiresti ja tõhusalt rakendada, et tagada tõhus veetarbimine ja iga ELi kodaniku juurdepääs veele.

1.2. Komitee kutsub üles kavandama ja rakendama viivitamata konkreetseid meetmeid, et suurendada teadlikkust säästlikust veetarbimisest ja edendada tehnoloogilisi uuendusi tootmissüsteemide veekasutuse tõhustamiseks. Samuti innustab ta koostama jäätmete vähendamist ja ringlussevõttu puudutavaid strateegiaid. Kooskõlas põhimõtte „saastaja maksab“ kohaldamisega nõuab komitee tungivalt, et Euroopa Liit ja liikmesriigid võtaksid otsustavaid meetmeid tagamaks, et kõik sidusrühmad järgivad nõudeid⁽³⁾.

1.3. Komitee rõhutab, et väga oluline on teavitada tarbijaid säästlikust veetarbimisest, suurendada sellealast teadlikkust ning julgustada ja suunata tarbijaid vett säästlikult kasutama. Poliitikakujundajatel, sotsiaalpartneritel, kodanikuühiskonna organisatsioonidel ja kõigil sidusrühmadel lasub ühine vastutus teavitada inimesi selgelt vee väärtusest ja selle kasutuse jalajäljest, edendada veesäästlike seadmete kasutamist ning pakkuda stiimuleid selleks, et tarbijad pühendusid säästlikule veekasutusele ja püüaksid teadlikumalt tegutseda.

1.4. Komitee kutsub ELi, liikmesriike, pädevaid asutusi, veekäitlejaid ja kõiki protsessis osalejaid üles püüdma oma pädevuse piires pidevalt parandada juurdepääsu veele, vee kättesaadavust ja veekasutuse tõhusust. Selle protsessi keskmes on joogiveevarude parem kaitse, üleminek vee ringmajandusele, avalike veevarustusteenuste tagamine õiglase hinnaga ning veepuuduse ennetamine.

(1) Euroopa Keskkonnaameti aruanne nr 12/2021 „Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment“, 2021.

(2) Pakett „Eesmärk 55“, veepoliitika raamdirektiiv, joogiveedirektiiv, vee taaskasutuse määrus jne.

(3) Näiteks https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/IP_14_1151 ja <https://www.politico.eu/article/italy-biggest-steel-mill-mockery-eu-environmental-rules/>.

1.5. Komitee soovib kiiresti rakendada järgmisi meetmeid, et suurendada säästlikku veetarbimist ja tarbijate teadlikkust oma veekasutuse jalajäljest ning edendada veesäästliku ühiskonna saavutamist ⁽⁴⁾.

1.5.1. Meetmed tarbijate innustamiseks ja suunamiseks säästliku veetarbimise poole

1.5.1.1. *Selge teavitamine vee väärtusest (rakendavad pädevad asutused ja veekäitlejad)*. Pikaajalise käitumise muutmiseks tuleks korraldada kampaaniaid, et teavitada tarbijaid vee ja veevarustusteenuste väärtusest ning käsitleda konkreetset lühiajalisi erakorralisi meetmeid kliimamuutustest tingitud kriisiolukordadele (põud, üleujutused) reageerimiseks. Üks oluline sihtrühm on lapsed. Joogivee muu kasutuse asendamine mittekonventsionaalsetest allikatest saadava veega peaks muutuma normiks (nt võimaluse korral kogutud vihmavee kasutamine aia kastmiseks, auto pesemiseks jne).

1.5.1.2. *Veesäästlike kodumasinade ja seadmete propageerimine (rakendavad EL ja liikmesriigid)*. Kodumajapidamised kasutavad tänapäeval arvukalt vett tarbivaid kodumasinade ja seadmeid. Tänu tehnoloogia arengule viimastel aastatel tarbivad paljud neist varasemaga võrreldes märkimisväärselt vähem vett, toetades inimese kohta tarbitava vee üldise vähenemise suundumust. Vaja on täiendavaid stiimuleid, et motiveerida tootjaid jätkama innovatsiooni tõhusa veekasutuse edendamiseks ning innustada tarbijaid neid lahendusi ostma ja kasutama. Kõigil sellistel kodumasinadel ja seadmetel peaks olema veetarbimise märgis.

1.5.1.3. *Tarbijate teavitamine nende veekasutuse jalajäljest (rakendavad EL ja liikmesriigid)*. Kodumajapidamiste tegelik veetarbimine hõlmab palju enam kui joogivee kasutamine. Iga tarbitav toode ja teenus sisaldab teataval hulgal vett ⁽⁵⁾ ning sageli tekib märkimisväärne osa tarbija veekasutuse jalajäljest väljaspool tema kodupiirkonda/-riiki või isegi väljaspool ELi. Tarbijavalikud mõjutavad seega piirkondlikku, riiklikku ja ülemaailmset veekasutust. Veekasutuse jalajalg on harivast seisukohast tõhus parameeter – hiljuti on mitmed kommunaalteenused lisanud selle ka koolidele koostatud programmidesse. Internetis on mitmeid jalajälje kalkulaatoreid, kus tarbija võib sisestada oma andmed ja saada vastuseks enda jäetud jalajälje. Tarbijaid tuleks neist kalkulaatoritest teavitada teavituskampaaniade kaudu.

1.5.2. Meetmed veele juurdepääsu, vee kättesaadavuse ja veekasutuse tõhususe parandamiseks

1.5.2.1. *Ühisveevarustuse tagamine (rakendavad liikmesriigid ja veekäitlejad)*. Tervikliku lähenemisviisi raames tuleks võtta meetmeid joogivee varustus- ja jaotussüsteemi tõhususe ning vastupidavuse suurendamiseks, parandades lekkekontrolli, arendades vajaduse korral välja alternatiivsed joogiveeallikad ja rakendades muid asjakohaseid meetmeid. Sellega seoses peavad liikmesriigid rahvatervise ja heaolu kaitsmiseks kaaluma ka meetmeid, mille abil tagada, et ühisveevarustus on terava veenappuse ajal teiste veekasutuseesmärkidega võrreldes esmatähtsal kohal.

1.5.2.2. *Veevarustusteenuste õiglase hinna tagamine, mis põhineb kulude täielikul katmisel, tagades samal ajal taskukohasuse haavatavatele elanikkonnarühmadele (rakendavad pädevad asutused)*. Direktiivis 2000/60/EÜ nõutakse, et liikmesriigid võtaksid vähemalt tööstuse, kodumajapidamiste ja põllumajanduse osas arvesse veevarustusteenuste kulude katmise põhimõtet. Komisjoni ja OECD andmete kohaselt on veevarustusteenuste kulud täielikult kaetud ainult üheksas liikmesriigis ⁽⁶⁾. Enamikul juhtudel piirdub kulude katmine vaid kodumajapidamistega. Kuigi liikmesriigid peaksid võtma meetmeid, et tagada veevarustusteenuste kättesaadavus ja taskukohasus kõige haavatavamate elanikkonnarühmade jaoks, ⁽⁷⁾ on oluline, et veetariif kajastaks veevarustusteenuste tegelikke kulusid. Koos tarbimise täpse mõõtmisega tagab see, et tarbijad on veevarustusteenuste maksumusest rohkem teadlikud. Liikmesriigid peaksid arutama võimalust võtta tasu n-ö vee väärtuse

⁽⁴⁾ https://watereurope.eu/wp-content/uploads/WE-Water-Vision-2023_online.pdf.

⁽⁵⁾ Water Footprint Network, Water Footprint Assessment, vaadatud 22. mail 2023.

⁽⁶⁾ OECD, „Background note: Cost recovery“, aprill 2022.

⁽⁷⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2020. aasta direktiiv (EL) 2020/2184 olmevee kvaliteedi kohta (ELT L 435, 23.12.2020, lk 1).

alusel, mis tagaks selle napi ressursi säilimise ka tulevastele põlvkondadele. Veetariifid võiksid sisaldada hinnasignaale, et suurendada veekasutuse tõhusust. Näiteks võiksid tariifid tõusta, kui kodumajapidamises ületatakse teatav vee kogus elaniku kohta või kui veevarustust ohustab ajutine veenappus.

1.5.2.3. *Tõhus veetarbimise mõõtmine mõõtmistäpsuse suurendamise teel (rakendavad liikmesriigid, omavalitsused ja veekäitlejad):*

- tagada tõhus veetarbimise mõõtmine täpsete veearvestite ja nende uuendamise meetmete abil, et teavitada lõppkasutajaid nende tegelikust tarbimisest;
- kontrollida tarbimist erakaevudest, et piirata veekasutust otse põhjaveest;
- kasutada nutiarvesteid, et teavitada lõppkasutajaid suurest või ebatavalisest tarbimisest ja madalast veesurvest, mille põhjus võib olla sisemine leke.

1.5.2.4. *Joogiveevarude parem kaitse (rakendavad EL ja liikmesriigid).* Joogiveevarusid tuleb kaitsta inimtegevusest põhjustatud saastumise eest. Selle saavutamiseks tuleb ELi nullsaaste tegevuskava tingimusteta ellu viia, kohaldades kooskõlas põhimõttega „saastaja maksab“ ettevaatuspõhimõtteid ning kontrolli saaste tekkekohas kõigi probleemsete ainete suhtes, mis võivad sattuda joogiveevarudesse. Saasteained võivad pärineda tööstuslikest allikatest (PFAS, ravimid, desinfektsioonivahendid jne) või põllumajandusest (pestitsiidid, nitraadid). EL vaatab praegu läbi asjakohaseid õigusakte, millega on võimalik saastet tekkekohas vältida, sealhulgas direktiiv 2010/75/EL,⁽⁸⁾ määrus (EÜ) nr 1907/2006,⁽⁹⁾ direktiiv 2009/128/EÜ,⁽¹⁰⁾ määrus (EÜ) nr 726/2004⁽¹¹⁾ ja direktiiv 2001/83/EÜ⁽¹²⁾. Tuleb tagada, et need tulevased sätted kaitseksid tõhusalt meie veevarusid.

1.5.2.5. *Liikumine vee ringmajanduse suunas (rakendavad EL ja liikmesriigid).* Veekasutuse tõhusust saab suurendada vee taaskasutamiseega. Ühest küljest tuleks kodumajapidamisi julgustada igal võimalusel koguma vihmavett ja kasutama seda asjakohastel eesmärkidel, sealhulgas aia kastmiseks ja pesemiseks. Teisest küljest tuleb võtta tõhusaid kontrollimeetmeid kohapeal tagamaks, et kodumajapidamistest pärit reovesi ei sisalda saasteaineid, mis võiksid ohustada käideldud reovee taaskasutamist kastmiseks ja muul eesmärgil.

1.5.2.6. *Kliimamuutustega kohanemine (rakendavad liikmesriigid, omavalitsused ja reoveekäitlejad).* Kliimamuutused mõjutavad piirkondi erinevalt. Oluline on kohandada meetmeid vastavalt kohalikele oludele. Üldiselt tuleb linnaplaneerimine uuesti läbi vaadata, muutes linnad n-ö käsnadeks (*sponge cities*)⁽¹³⁾. See parandab linnade kliimat, võimaldab vihmaveel imbuda ja vähendab kanalisatsiooni ülevoolujuhtumeid.

1.5.2.7. *Hea valitsemistava tagamine (rakendavad liikmesriigid, piirkonnad ja omavalitsused).* Muutuste elluviimiseks on vaja selgeid ja tõhusaid juhtimisstruktuure. See peaks tugevdama koostööd kõigi osalejate vahel ja määrama kindlaks vastutuse. Meetmed peaksid põhinema kliimamuutuste piirkondliku mõju täpsetel prognoosidel ja veenõudluse suundumustel (põllumajandus, tööstus, rahvastiku areng jne) järgnevatel aastakümnetel.

⁽⁸⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. novembri 2010. aasta direktiiv 2010/75/EL tööstusheidete kohta. (ELT L 334, 17.12.2010, lk 17).

⁽⁹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. detsembri 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1907/2006, mis käsitleb kemikaalide registreerimist, hindamist, autoriseerimist ja piiramist (REACH) ja millega asutatakse Euroopa Kemikaalide Agentuur ning muudetakse direktiivi 1999/45/EÜ ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EMÜ) nr 793/93, komisjoni määrus (EÜ) nr 1488/94 ning samuti nõukogu direktiiv 76/769/EMÜ ja komisjoni direktiivid 91/155/EMÜ, 93/67/EMÜ, 93/105/EÜ ja 2000/21/EÜ (ELT L 396, 30.12.2006, lk 1).

⁽¹⁰⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. oktoobri 2009. aasta direktiiv 2009/128/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse tegevusraamistik pestitsiidide säästva kasutamise saavutamiseks (ELT L 309, 24.11.2009, lk 71).

⁽¹¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004. aasta määrus (EÜ) nr 726/2004, milles sätestatakse ühenduse kord inim- ja veterinaarravimite lubade andmise ja järelevalve kohta ning millega asutatakse Euroopa Ravimiamet (ELT L 136, 30.4.2004, lk 1).

⁽¹²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. novembri 2001. aasta direktiiv 2001/83/EÜ inimtervishoiu kasutatavaid ravimeid käsitlevate ühenduse eeskirjade kohta (ELT L 311, 28.11.2001, lk 67).

⁽¹³⁾ Käsnana toimivad linnad (*sponge cities*) on linnapiirkonnad, kus on rikkalikult looduslikke alasid, nagu puud, järved ja pargid, või muid häid lahendusi vihmavee imamiseks ja üleujutuste vältimiseks, <https://climatechampions.unfccc.int/what-are-sponge-cities-and-how-can-they-prevent-floods/>, vaadatud 7. juunil 2023.

1.5.2.8. *Ametiasutused kui eestvedajad (rakendavad liikmesriigid ja omavalitsused)*. Kuna ametiasutused, sh Euroopa Liidu institutsioonid vastutavad nii poliitikameetmete kui ka praktilise korralduse väljatöötamise ja rakendamise eest, peaksid nad võtma veekasutuse jalajälje vähendamisel eestvedaja rolli.

2. Sissejuhatus

2.1. Osana komitee 2023. aasta juhtalgatusest, mille eesmärk on käsitleda vett kui olulist prioriteeti Euroopa ja ülemaailmsel tasandil, uuritakse käesolevas omaalgatuslikus arvamuses meetmeid, mida on vaja selleks, et tarbijad ELis kasutaksid vett tõhusamalt, võttes arvesse keskkonnaküsimusi, teadmiste lünki ja valdkonna tehnoloogiate hetkeseisu. Arvamuses esitatakse ideid selle kohta, kuidas optimeerida kodumajapidamiste veetarbimist ja vetteheidet, tuginedes terviklikule nägemusele tarbijate rollist ja nende vajadustest seoses vee koguse ja kvaliteediga, ning esitatakse selleks konkreetsed ettepanekud.

2.2. Vesi on elu, keskkonna ja majanduse jaoks hädavajalik ning seega ühine hüve, mida peab austama ja kaitsma. Euroopa veevarud on aga kliimamuutuste tõttu ohus – paljudes vesikondades (eelkõige Vahemere piirkonnas)⁽¹⁴⁾ on üldine sademete hulk vähenemas ja valitsevad pikemad põuaperioodid, samas kui paljudes piirkondades on rohkem tugevaid paduvihmu ja katastroofilisi üleujutusi. Lisaks tähendab merevee taseme tõus seda, et soolane vesi võib tungida magevee põhjaveekihtidesse.

2.3. Kohalike ressursside kättesaadavus ja lõppkasutajate veenõudlus on üha enam tasakaalust väljas, mis kujutab endast tulevikus märkimisväärset veepuuduse ohtu. Kui vee kättesaadavuse määravad sellised olulised tegurid nagu sademete hulk, geograafilised tingimused, kliimasuundumused ja saastumine, siis veetarbimine ning nõudlus sõltuvad peamiselt inimkäitumisest. Lisaks mõjutab olemasolevate veevarude kvaliteeti inimtegevus, sealhulgas kodumajapidamiste tegevus. Inimtekkeline veekeskonna reostus vähendab kasutuskõlblike veeresursside kättesaadavust ning suurendab kulusid ja keskkonnatagajärgi, mis kaasnevad vee käitlemisega teatud kasutusotstarbeks vajaliku kvaliteeditaseme saavutamiseks (joogivesi, tööstuslik kasutus, kastmine jne). Uuringute⁽¹⁵⁾ kohaselt on veereostusest tingitud ökoloogiliste katastroofide üheks peamiseks põhjuseks ELi veekogude veekvaliteedi põhjaliku seire puudumine.

2.4. Euroopa Keskkonnaameti andmetel mõjutab veestress igal aastal keskmiselt ligikaudu 20 % Euroopa territooriumist ja 30 % kogu elanikkonnast⁽¹⁶⁾. Keskkonnaamet märgib, et veestress tekib siis, kui ei ole saadaval piisavalt vett selleks, et vastata koguse või kvaliteedi poolest keskkonna ning meie ühiskonna ja majanduse nõudmistele. Veestress on üldmõiste, mis hõlmab põuda, kvantitatiivset nappust, vee kvaliteeti ja vee kättesaadavust⁽¹⁷⁾.

2.5. Joogivesi moodustab ligikaudu 10 % vee kogukasutusest. Põllumajandus, metsandus ja kalandus kasutavad 58 % ning elektrienergiat ning gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamisele kulub 18 % veest⁽¹⁸⁾.

2.6. Joogivesi moodustab ligikaudu 20 % veevõtu üldkogusest. Suurima osa aastasest veevõtust moodustavad jahutamine elektritootmises⁽¹⁹⁾ (32 %) ja veevõtt põllumajanduses (28 %)⁽²⁰⁾.

2.7. Arvestades, et veevarude saastumine toitainetega (lämmastik ja fosfor) ja paljude ohtlike ainetega (nt kumulatiivsete kantserogeenide või mutageenide omadustega ained) kujutab endast tõsist ohtu tervisele ja keskkonnale ning vee puhastamiseks vajalik käitlemine on kulukas ja ressursimahukas, kutsub komitee üles kiiresti ellu viima praegu kehtivad kõikehõlmavad ELi õigusaktid. Komitee kordab, et ELi tööstus- ja põllumajanduspoliitika peab vähendama saastavaid

⁽¹⁴⁾ Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC) aruanne „Cross-Chapter Paper 4: Mediterranean Region. In: Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability“. Aruande kohaselt koonduvad Vahemere piirkonda omavahel tihedalt seotud kliimarisikid.

⁽¹⁵⁾ Euroopa Keskkonnaamet, „Pollution in Europe's rivers“.

⁽¹⁶⁾ Euroopa Keskkonnaameti aruanne nr 12/2021 „Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment“, 2021.

⁽¹⁷⁾ *Idem*.

⁽¹⁸⁾ Euroopa Kontrollikoja eriaruanne 12/2021, „Põhimõtte „saastaja maksab“ ebajärjekindel kohaldamine ELi keskkonnapolitikas ja -meetmetes“ (Euroopa Keskkonnaameti andmete põhjal).

⁽¹⁹⁾ See, kuidas vee kasutamine jahutusjaamades mõjutab ressursside kättesaadavust, ei ole siiski kuigi selge. Tavaliselt võetakse vesi pinnaveekogudest või merest ning see kõik (või peaaegu kõik) juhitakse neisse veekogudesse tagasi.

⁽²⁰⁾ Euroopa Keskkonnaamet, „Water abstraction by source and economic sector“, 1. juuni 2022.

heitkoguseid, toetades samal ajal majanduskasvu ja konkurentsivõimet. Kuna vesi on ühine hüve, nõuab komitee, et joogivesi tehtaks kooskõlas direktiiviga (EL) 2020/2184 kõigile ELi kodanikele vabalt kättesaadavaks ligipääsetavate veeautomaatide ja -allikate kaudu avalikes kohtades. Mineraalvee kontsessioonide puhul tuleks püüda pakkuda mineraalvett avalikult ligipääsetavast kraanist.

2.8. Käesolevas arvamuses keskendutakse küll peamiselt veevarude tarbimisele ja kättesaadavusele, kuid selle eesmärk on ka lahendada kvaliteediga seotud probleeme, kuna need mõjutavad selle ressursi tegelikku kasutatavust. Seega on meetmete eesmärk vältida veeökosüsteemide seisundi edasist halvenemist ning kaitsta ja parandada nende olukorda, tagada põhjavee reostuse järkjärguline vähenemine ja vältida selle edasist reostumist.

2.9. Piisava kvaliteedi ja koguse tagamiseks praegustele ja tulevastele põlvkondadele on vaja üldist teadlikkust kõigist probleemidest ja nende algpõhjustest. Iga kodanik ja tarbija peab olema teadlik vee tähtsusest ja selle kui piiratud ressursi väärtusest. Suurendada tuleb üldist teadlikkust veevarudega seotud küsimustest ning vastavate meetmete võtmine peab algama meie igapäevasest veekasutusest. Sel eesmärgil soovitatakse hiljutises direktiivis (EL) 2020/2184 liikmesriikidel võtta meetmeid, et suurendada teadlikkust joogivee kvaliteedist ja tarbimisest.

2.10. Arvesse tuleb võtta mitmeid tegureid ja aspekte, mis mõjutavad otseselt ja kaudselt kodumajapidamiste veetarbimise tähtsust ja mõju, sealhulgas:

- otsese veetarbimise eri eesmärgid: nt joomine, pesemine, kastmine jne;
- otsese veetarbimise asukoht: nt kodus, tööl, seoses hobidega jne;
- tarbitava vee liigid: nt põhjavesi, pinnavesi, taaskasutatav vesi jne;
- kaudne veetarbimine: kaupade ja teenuste tootmiseks kasutatav vesi;
- otsene reovesi: kogus ja kvaliteet (toitained, orgaanilised ained, kemikaalid jne);
- kaudne reovesi: kaupade ja teenuste tootmisel tekkiv reovesi;
- geograafiline veenappus ja kvaliteediaspektid, mis on seotud nii otsese kui ka kaudse tarbimisega (ulatudes kohalikust ülemaailmseni).

3. Veekasutuse näitajad

3.1. Üldine lähenemisviis veetarbimise optimeerimisele peaks olema terviklik, kuid kasutatavaid näitajaid peaks olema võimalikult vähe ja need peaksid olema võimalikult lihtsad. Näitajate arvu suurendamise või keerukate koondnäitajate (nagu jalajäljed ja indeksid) kasutamise lisaväärtus ei pruugi olla suur võrreldes nende jälgimiseks, analüüsimiseks ja töötlemiseks vajalike ressurssidega. Seega on väga oluline leida kõige asjakohasemad ja mõjukamad näitajad, võttes arvesse vajaliku teabe eesmärki. Tuleks eristada näitajaid, mida majandusteadlased, teadlased ja poliitikakujundajad kasutavad probleemide määramiseks, strateegiate väljatöötamiseks ja kindlaksmääratud eesmärkide saavutamisel tehtud edusammude mõõtmiseks, ning näitajaid, mida kasutatakse tarbijatega suhtlemisel. Meetmetega seoses on oluline hinnata mitmeid veetarbimisega otseselt või kaudselt seotud näitajaid, mis võimaldavad hinnata meetmete tõhusust, pöörates erilist tähelepanu parameetrite seire järjepidevusele ja korrapärasusele. Siinkohal saab aluseks võtta Euroopa Keskkonnaameti kasutatavad näitajad.

3.2. Keskkonnaameti näitajate väljatöötamisel on lähtutud vajadusest teha kindlaks väike arv meetmete seisukohast olulisi näitajaid, mis on ajaliselt stabiilsed (kuid mitte staatilised) ja võivad anda vastuseid valitud prioriteetsetele küsimustele (keskkonna-, sotsiaal-, majandusküsimused jne).

3.3. Kõige olulisem näitaja tarbijate (kodumajapidamiste) veekasutuse mõõtmiseks on veetarbimine liitrites inimese kohta päevas. Kättesaadavatest andmetest nähtuvad suured erinevused, ulatudes 77 liitrist kuni 220 liitri inimese kohta päevas⁽²¹⁾.

⁽²¹⁾ Eureau, The governance of water services in Europe, 2020.

3.4. Säästlikku veetarbimist edendavad meetmed peavad hõlmama kogu veeringlust ning nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid aspekte. Need peaksid lisaks joogivee võtmisele ja tarbimisele hõlmama ka vee ringmajandusest saadavat kasu (vee taaskasutamine) ning edendama arusaama, et vett on kasutatud ka tarbitavates toodetes ja teenustes. See aitab kodumajapidamistel paremini mõista oma tarbimisvalikute mõju veevarude kvaliteedile ja kogusele oma piirkonnas, riigis ja kogu maailmas. Samuti aitab see kodanikel arendada teadlikkust oma individuaalse veetarbimise kõikidest aspektidest (nii kodus kui ka väljaspool) ning teadvustada seda, kuidas tõhustada oma tarbimist. Kodanikuühiskonna organisatsioonide roll on väga oluline, et aidata inimestel valida ja rakendada strateegiaid oma tarbimise tulemuslikkuse ja tõhususe suurendamiseks.

3.5. Kuigi säästlik veetarbimine on vajalik kõigis Euroopa piirkondades, on see eriti pakiline veenappuse või sagedasemate põuajuhtumite all kannatavates piirkondades. Tervikliku lähenemisviisi tagamiseks tuleks üldisesse strateegiasse lisada veevarustussüsteemi tõhusus. Võimalikke lahendusi tuleks leida ka veekäitlejate tulevikku suunatud strateegiates, sealhulgas veevarustussüsteemi riskihindamine ja riskijuhtimine, lekete ohjamine, alternatiivsed veeallikad jne.

3.6. Kuigi teoreetiliselt võiks kasutada paljusid muid näitajaid (vee teema on selleks väga sobiv), tuleks arvestada, et mitte ainult täiendavate andmete otsimine, vaid ka nende tõendamine ja levitamine eeldab märkimisväärset tööd. Need lisaülesanded kuuluvad Euroopa kesksete struktuuride, aga ka liikmesriikide ja nende vastavate asutuste või selles vallas tegutsevate ettevõtete pädevusse, kes selliseid andmeid hangivad ja toodavad. Ühe instrumendi lisamine juba niigi suurde orkestrisse ei paranda tingimata heli kvaliteeti. Seepärast on uute näitajate lisamise asemel mõistlikum kasutada olemasolevaid näitajaid parimal võimalikul viisil.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Tekstiiltoodete märgistamise määruse läbivaatamine“**(ettevalmistav arvamus)**

(2023/C 349/05)

Raportöör: **Antje Sabine GERSTEIN**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 20.1.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav seksioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	29.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	196/1/4

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab Euroopa Komisjoni lähenemisviisi tekstiiltoodete märgistamist käsitleva määruse läbivaatamisel. Lähtekohaks võetakse peamiselt võimalus kasutada uusi digimärgistamise tehnoloogiaid, uusi kiutehnoloogiaid ja -klassifikatsioone ning uusi ringlussevõtutehnoloogiaid, tunnustades seeläbi tekstiiltoodete jaoks loodavat uut ulatuslikku regulatiivset konteksti Euroopa Liidus.

1.2. Tarbijatel on erinevad ootused selle suhtes, kui üksikasjalikud peaksid olema tekstiiltoodete märgised. Tekstiiltoodete märgistamise määruse muutmise käigus tuleb arvestada kõiki neid erinevaid ootusi, pakkudes esmajoones kergesti mõistetavat põhiteavet ja andes samal ajal juurdepääsu ka üksikasjalikumale teabele.

1.3. Võttes arvesse, et tekstiilsektor on üks enim üleilmastunud sektoreid, peab komitee äärmiselt oluliseks, et Euroopa Komisjon püüaks ühtlustada päritolu-, hooldusjuhiste, suurus- ja kiukoostise märgistuse nõudeid ELis ja kogu maailmas.

1.4. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles võtma arvesse selle sektori VKEde erivajadusi. Et vältida tegevuse edasist üleviimist ja arvestades asjaolu, et kogu ELis töötab sektoris 1,3 miljonit töötajat, peavad tekstiiltoodete märgistamise määruse uued nõuded võimaldama piisavat paindlikkust. Nõuded peavad vastama VKEde vajadustele ja suutlikkusele, nii et tööhõive ja oskused selles majandussektoris mitte ainult ei säiliks, vaid neid saaks edasi arendada.

2. Üldised märkused

2.1. ELi kestliku ja ringse tekstiili strateegias teatati, et vaadatakse läbi ka tekstiiltoodete märgistamise määrus (EL) nr 1007/2011,⁽¹⁾ mille kohaselt peab ELi turul müüdavatel tekstiiltoodetel olema märgis, millel on selgelt märgitud kiukoostis ja kõik loomset päritolu mittetekstiilsed osad. Läbivaatamise osana mainitakse strateegias võimalust kehtestada kohustuslik teavitamine muudest andmetest, nt kestlikkus- ja ringlusnäitajad, toote suurus ning vajaduse korral riik, kus tootmisprotsess toimub (märke „valmistatud...“).

⁽¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. septembri 2011. aasta määrus (EL) nr 1007/2011 tekstiilkiudude nimetuste ja tekstiiltoodete kiukoostise märgistamise ja tähistamise kohta, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 73/44/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivid 96/73/EÜ ja 2008/121/EÜ (ELT L 272, 18.10.2011, lk 1).

2.2. Käesolevas arvamuses uurib komitee võimalusi laiendada kehtiva määruse kohaldamisala, kaaludes teatavaid elemente, mis on juba loetletud läbivaadatava määruse artiklis 24, ning muid kestlikkus- ja ringlusnäitajaid kooskõlas praeguste seadusandlike ettepanekutega, nagu seadusandlik ettepanek kestlike toodete ökodisaini nõuete kohta. Arvamuses võetakse arvesse tööstuse vaatepunkti, sealhulgas kulusid ja paremat teabevahetust kogu väärtusahela ulatuses, ning tarbijate vaatenurka, et tagada õige, täpne ja selge teave.

2.3. Komitee toetab komisjoni lähenemisviisi tekstiiltoodete märgistamist käsitleva määruse läbivaatamisel. Lähtekohaks võetakse peamiselt võimalus kasutada uusi digimärgistamise tehnoloogiaid, uusi kiutehnoloogiaid ja -klassifikatsioone ning uusi ringlussevõtutehnoloogiaid, tunnustades seeläbi tekstiiltoodete jaoks loodavat uut ulatuslikku regulatiivset konteksti ELis. See hõlmab ka Euroopa Komisjoni roheväidete algatust^(?).

2.4. Komitee rõhutab, et paljusid tekstiilisektori aspekte on juba käsitletud väga keerulistes horisontaalsetes seadusandlikes ettepanekutes, millest enamik on juba seadusandlikus menetluses. Ettevõtja sotsiaalset vastutust ja tööga seotud küsimusi käsitletakse äriühingu kestlikkusalase hoolsuskohustuse direktiivis ja sunniviisilise töö keelu määruses. Tarbijate mõjuvõimu suurendamise direktiivi ja roheväidete direktiiviga reguleeritakse peagi kestlikkusväidetest teavitamist, samal ajal kui läbivaadatud jäätmete raamdirektiivis käsitletakse olemusringi lõpus toimuva käitlemisega seotud põhikontseptsioone.

2.5. Tarbijatel on erinevad ootused selle suhtes, kui üksikasjalikud peaksid olema tekstiiltoodete märgised. Tekstiiltoodete märgistamise määruse muutmise käigus tuleb arvestada kõiki neid erinevaid ootusi, pakkudes esmajoones kergesti mõistetavat põhiteavet ja andes samal ajal juurdepääsu ka üksikasjalikumale teabele, näiteks tootmisprotsessi kohta standardteabe vabatahtliku esitamise teel.

2.6. Komitee juhib tähelepanu sellele, et tekstiiltoodete märgistamise määruse läbivaatamine on õigusloome kvaliteedi ja tulemuslikkuse programmi algatus, mille selge eesmärk on muuta ELi õigus lihtsamaks, eesmärgipäraseks ning ettevõtjate ja tarbijate jaoks vähem kulukaks. Ettevõtjate puhul peab see hõlmama nõuete täitmisega seotud kulude vähendamist ning regulatiivset selgust ja järjepidevust. Tarbijatele on vaja anda tekstiiltoodete kohta täpset, põhjalikku ja võrreldavat teavet. Komitee rõhutab maksimaalse ühtlustamise tähtsust, et aidata sektoril minna edukalt üle terviklikule ringmajandusele.

2.7. Komitee kutsub üles võtma kiiresti meetmeid kiudude klassifitseerimise süsteemi osas, sest praegune süsteem ei ole piisavalt paindlik hõlmamaks uuenduslike kiudude arendamist, millel on sageli väiksem keskkonnamõju kui tavakiududel. Paljude uute kiudude tootjate jaoks on praegune olukord nõrdimapanev, sest nad ei saa oma kiude täpselt märgistada. Samuti ei saa sellistele uutele kiududele veel viidata tekstiiltoodete märgisel ja seega on nende kindlakstegemine ringlussevõtuga tegelevatele ettevõtjatele endiselt suur probleem, mis takistab praegu ringlust kõnealuses sektoris. Komitee juhib tähelepanu sellele, et see regulatiivne lünk mõjutab negatiivselt ka tarbijate arusaamu, sest mõned tooted võivad tegelikult olla palju kestlikumad kui praegustel märgistel näidatud.

2.8. Komitee peab äärmiselt oluliseks, et Euroopa Komisjon püüaks ühtlustada päritolu-, hooldusjuhiste, suurus- ja kiukoostise märgistuse nõudeid ELis ja kogu maailmas. Tekstiilisektor on üks enim üleilmastunud sektoreid. Igal pool valmistatud rõivad jõuavad mitmetesse geograafilistesse piirkondadesse kogu maailmas (EL, USA jne) ning neile kehtib palju erinevaid märgistamisnõudeid^(?). Vajaduse korral tuleb arvesse võtta üleilmseid märgistamisnõudeid ja üleilmseid harmoneeritud standardeid.

2.9. Maksimaalse ühtlustamise nõue on seotud komitee selge poliitilise üleskutsega vältida siseturu edasist ohustamist, sest liikmesriikide märgistamisnõuded näivad olevat üha erinevamad. Seepärast peab komitee hädavajalikuks ja õigeaegseks, et Euroopa Komisjon teeks ettepaneku vaadata tekstiiltoodete märgistamise määrus läbi 2023. aastal – siseturu 30. aastapäeval.

^(?) COM(2023) 166 final – 2023/0085(COD).

^(?) Selliste nõuete näited on Kanada tekstiiltoodete märgistuse ja reklaamimise eeskirjad ning USA tekstiiltoodete identifitseerimise õigusakt.

2.10. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles võtma arvesse selle sektori VKEde erivajadusi. Et vältida tegevuse edasist üleviimist ja arvestades asjaolu, et sektor annab tööd 1,3 miljonile töötajale kogu ELis, (*) peavad tekstiiltoodete märgistamise määruse uued nõuded võimaldama piisavat paindlikkust. Nõuded peavad vastama VKEde vajadustele ja suutlikkusele, nii et tööhõive ja oskused selles majandussektoris mitte ainult ei säiliks, vaid neid saaks edasi arendada. Näiteks ei ole realistlik lasta sertifitseerimisasutustel teha üldist vastavuskontrolli VKEde puhul, kes moodustavad ELi tekstiiltootmistööstuse tugisamba. Mõistlik lähenemisviis oleks näha ette enesertifitseerimise menetlused, näiteks otsuse nr 768/2008/EÜ (†) II lisas sätestatud tootmise sisekontroll, mille puhul VKEd teavitavad tarbijaid ja annavad neile garantiid.

3. Konkreetsete märkused

3.1. Kiudude klassifitseerimine

3.1.1. Viimastel aastatel on tekstiilitööstuses välja töötatud mitu uut kiudu, mille keskkonnamõju on traditsioonilistest kiududega võrreldes tõenäoliselt väiksem. Kuigi need materjalid võivad põhineda sarnasel lähteainel, on nende tootmistehnoloogiad ja omadused sageli äärmiselt erinevad tavapärase kiudude omadest. Praegu ei tunnustata uusi kiude olemasolevate I lisas esitatud kiudude üldliigituse alusel. Seega liigitatakse uued kiutüübid erinevate kiunimetuste või nimetuse „muud kuid“ alla. Võttes arvesse rohepöõret ja üleminekut ringmajandusele, peaks läbivaadatud tekstiiltoodete märgistamise määrus võimaldama tunnustada I lisas eristatavate omadustega kiudusid. Tekstiiltoodete märgistamise määruse oodatavat läbivaatamist tuleks paremini kohandada, et kajastada uuenduslike kiududega seotud kiiret arengut.

3.1.2. Suur hulk uusi eriomadustega kiuliike on juba peaaegu turustamisjärgus või muutuvad turul kättesaadavaks tulevikus. Praegune I lisa ajakohastamise protsess ei ole taotlejate jaoks siiski läbipaistev ega kindel. Seepärast soovib komitee ELi ametiasutustel hinnata ja üle vaadata, kuidas muuta ajakohastamise protsess läbipaistvamaks ja tehniliselt täpsemaks.

3.2. Kiukoostise lubatud hälve

3.2.1. Võttes arvesse üleminekut ringmajandusele, kasutab tekstiilitööstus rõivaste tootmisel üha enam ringlussevõetud kiude ja materjale. Praegune määrus ei sobi täielikult märgistamiseks täpselt ringlussevõetud materjali sisaldavat kiukoostist ja see takistab üleminekut ringmajandusele. Artikli 20 lõike 3 kohaselt võib märgistusel esitatud kiusisalduse ja pädevate asutuse analüüsi põhjal kindlaks tehtud kiukoostise vahel olla kuni 3% hälve. Praegune tekstiili sortimis- ja ringlussevõtetehnoloogia tehniline arengutase põhjustab siiski kiukoostise varieeruvust, mis mõnikord ületab 3% lubatud hälbe. Põhjuseks on asjaolu, et eelkõige mehaanilise ringlussevõtu puhul ei ole võimalik täielikult tagada, et ringlussevõetavad lähteained ei sisalda muid tekstiilmaterjale. Seetõttu on vaja uurida võimalust suurendada läbivaadatud tekstiiltoodete märgistamise määruks koostise lubatud hälvet. Ekspertide arvamuse põhjal soovib komitee, et ajakohastatud tase oleks 3–5%. Suurem lubatud hälve peaks arvesse võtma üksnes ringlussevõtetehnoloogia praegusi piiranguid, see ei tohiks õigustada viletsat tootmist. Lubatud hälbe mõningane suurendamine on teretulnud samm, et ringlussevõetud materjale saaks rõivatootmises tõketeta kasutusele võtta.

3.3. Ühtlustamine üleilmsete standardite ja tootmisviisidega

3.3.1. Analüüsistandardite ühtlustamine

3.3.1.1. Tekstiilitööstus on üleilmsetel viisidel levinud tööstus, kus sageli kohaldatakse rahvusvahelisi standardeid. Tekstiiltoodete märgistamise määruse läbivaatamine annab võimaluse viia kiukoostise analüüsimeetodid kooskõlla ülemaailmsete standarditega. Praegu võib artikli 19 kohaselt määrata kiukoostise kindlaks ainult ELi (EN) standardite kohaselt. Enamikul juhtudel on EN-standardid väga sarnased rahvusvaheliste ISO standarditega, kuid väikesed erinevused meetodi parameetrites põhjustavad erinevusi ISO ja EN-standardite analüüsitulemustes. Sektori üleilmsete väärtusahelate tõttu kohaldatakse ja eelistatakse sektoris laialdaselt ISO standardeid. Selle tulemusena peavad ettevõtjad Euroopa turule suunatud toodete puhul tegema rohkem analüüse, mistõttu kulud märkimisväärselt suurenevad. Seepärast soovib komitee läbivaadatud tekstiiltoodete märgistamise määruks tunnustada ISO standardeid aktsepteeritud analüüsistandarditena. Samuti täheldab komitee, et praegu tehakse suuri innovaatilisi edusamme uutes kiukoostise tuvastamise meetodites. Euroopa Komisjon peaks neid edusamme tekstiiltoodete märgistamise määruse läbivaatamisel arvesse võtma.

(*) https://euratex.eu/wp-content/uploads/EURATEX_FactsKey_Figures_2022rev-1.pdf.

(†) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. juuli 2008. aasta otsus nr 768/2008/EÜ toodete turustamise ühise raamistiku kohta ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 93/465/EMÜ (ELT L 218, 13.8.2008, lk 82).

3.3.2. Ühtlustamine rahvusvaheliste standardite ja kaubanduseeskirjadega

3.3.2.1. Komitee toetab ideed muuta tekstiiltoodete märgistamise määrus mitmete nõuete puhul (uue kiu klassifitseerimine, kiukoostise analüüs, suuruse määramine, hooldusjuhised) ühtlustatud standardite reeglistikuks. Need standardid peaksid võimalikult suures ulatuses kehtima kogu maailmas. See tooks kaasa märgistamisnõuete suurema ühtlustamise nii siseturul kui ka ülejäänud maailmaga.

3.3.2.2. Tekstiilsektori üleilmset ulatust arvestades on äärmiselt oluline kaaluda tekstiiltoodete märgistamise määruse läbivaatamisel rahvusvahelist ühtlustamist ja koostööd. Euroopa Komisjon peaks tagama sidususe Maailma Tolliorganisatsiooniga ja harmoneeritud süsteemi koodide käimasoleva läbivaatamisega ning Maailma Kaubandusorganisatsiooni tehniliste kaubandustöketepingus kehtestatud kohustustega rahvusvaheliste standardite kasutamisel.

3.4. Digimärgistus

3.4.1. Komitee väljendab suurt heameelt Euroopa Komisjoni kavatsuse üle muuta läbivaadatud tekstiiltoodete märgistamise määruuses koostise märgistamine digitaalseks. Lisaks väljendab komitee kestlike toodete ökodisaini määruuse kontekstis heameelt digimärgistamise ja tarbijate teavitamise algatuste üle, nagu digitaalne tootepass. Siiski on äärmiselt oluline, et Euroopa Komisjon kooskõlastaks need digialgatused, et luua sidus ja tõhus poliitikaraamistik.

3.4.2. Praegu ei ole füüsilised märgised mitmel põhjusel nii tõhusad, kui soovitakse. Pärast toote ostmist lõigatakse märgised sageli ära. Etikettidel olev tekst kulub mitme pesutsükli tõttu maha. Pealegi on suurte füüsiliste märgiste tegemine mitmes keeles kulukas ja soodustab plastjätmete teket. Tekst on väike ja sisaldab mitut tõlget, mistõttu on sisu ka tarbijate jaoks raskesti mõistetav.

3.4.3. Digimärgised muudaksid olukorra ettevõtjate jaoks lihtsamaks ning tarbijad saaksid teavet selge tekstina asjakohastes keeleversioonides. Endiselt on vaja anda teavet tarbijatele, kes ei pea tehnoloogia arenguga sammu, kuid ka selleks on võimalusi, näiteks anda nõudluse korral teavet müügikohas. Märgistuse vastupidavuse tagamiseks võib kustumatu andmekandja-tüüpi märgistus tootel kindlustada lihtsa juurdepääsu digitaalsele teabele.

3.4.4. Isegi kui komisjon otsustab, et osa teabest peab jääma füüsilistele märgistele, peaks selle lähenemisviisi abil märgiste suurus siiski märkimisväärselt vähenema. Komitee toetab komisjoni seisukohta, et füüsiliste märgiste või digitaalse teabe füüsiliste kandjate äralõikamist tuleks muuta keerulisemaks. Mitteabrasiivsed märgistamismeetodid on juba olemas. Märgiste äralõikamise raskendamise meetodid peaksid tagama teabe vastupidavuse (nt otse materjalile trükitud teavet saab välja pesta) ega tohiks vähendada toote funktsionaalsust (nt märgise õmblemine täielikult rõiva külge võib vähendada selle funktsionaalsust).

3.4.5. Euroopa Komisjon peaks hindama, kuidas saab digimärgise kontekstis vastavalt läbivaadatud tekstiiltoodete märgistamise määruusele kohaldada digitaalset tootepassi. Järjepidevuse tagamiseks ja rakendamise hõlbustamiseks võiks digitaalse tootepassiga samale andmekandjale panna ka tekstiiltoodete märgistamise määruuse kohase digimärgise.

3.5. Teatavat liiki toodete märgistamise erand

3.5.1. Kehtiva tekstiiltoodete märgistamise määruuse V lisa kohaselt on 42 tekstiiltoote liiki märgistamiskohustusest vabastatud. Need on väikesed esemed (nt kellarihmad), mille puhul märgise lisamine vähendaks toote funktsionaalsust. Loetelupõhine lähenemisviis ei anna siiski selgeid juhiseid selle kohta, kuidas ettevõtjad peaksid märgistama tooteid, mida ei ole loetletud V lisas, kuid mille funktsionaalsust märgis samuti piirab. Komitee soovib, et läbivaadatud määrus annaks selgust selle kohta, kuidas tooteid nõuetekohaselt märgistada (nt sukad ja sokid), kui kohustuslik märgistamine vähendab toote funktsionaalsust. Näiteks võiks praeguse loetelupõhise lähenemisviisi asendada kohustuslikust märgistamisest vabastatud toodete määratlusega.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa eakatestrateegia“**(ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel)**

(2023/C 349/06)

Raportöör: **Miguel Ángel CABRA DE LUNA**

Nõukogu eesistujariigi taotlus	Hispaania kiri, 8.12.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304 ettevalmistav arvamus
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	21.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	189/1/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa ühiskonna ees seisva demograafilise probleemi lahendamiseks on vaja poliitikat, millega kaasneb paradigmuuendus, tehakse eakad nähtavamaks ja hüljatakse hoolduskeskne lähenemisviis, et keskenduda eakate võimendamisele ja kaotada vanussurve. Praegune demograafiline probleem nõuab takistuste kõrvaldamist ja elanikkonna vananemisega kaasnevate võimaluste ärakasutamist.

1.2. Eakad seisavad endiselt silmitsi suure tööpuudusega, tõsise diskrimineerimise ja tõrjutuse ohuga ning ebavõrdsusega inimväärsele sissetulekule juurdepääsul, mis raskendab aktiivsena vananemist. Kuna ELis on eakamate töötajate tööhõive määr endiselt keskmisest madalam, tuleb võtta meetmeid töökohtade kohandamiseks, koolituse pakkumiseks ja tööhõive edendamiseks kuni ametliku pensionieani.

1.3. Tervishoiu-, ennetus- ja tervisehariduse süsteemid on põhitegurid, mis aitavad pikendada oodatavat eluiga ning samas tagada hea vaimse ja füüsilise seisundi. Sellega seoses on väga oluline tegur juurdepääsetavus – eriti oma kodus ja selle ümbruses –, et ennetada traumasid ja vigastusi, mis põhjustavad sõltuvust, füüsilise ja vaimse tervise halvenemist ega võimalda aktiivset ja tervislikku elu (¹).

1.4. Terve ja aktiivsena vananemise toetamiseks on vaja investeerida teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni, sealhulgas selliste tehnoloogiate, toodete ja teenuste väljatöötamisse, mis on kõigile kättesaadavad ja vastavad eakate väga erinevatele vajadustele.

1.5. Euroopa Komisjon esitles 27. jaanuaril 2021 oma rohelist raamatut elanikkonna vananemise kohta. Üks komisjoni roheline raamatu suurimaid puudusi aga on, et selles käsitletakse vanust ja eakaid kui ühiskonnale tekkivat kulu või kulutust, eirates sotsiaalset ja majanduslikku kasu, mida eakate aktiivsem kaasamine pakub, ning vananemise emotsionaalset mõõdet.

1.6. Kuna siiani ei ole esitatud ühtegi ettepanekut tervikliku vananemise poliitika ega ainult eakatele suunatud poliitika kohta, peab EL vastu võtma uue Euroopa eakatestrateegia, mille peamised eesmärgid on kaitsta kõiki eakate õigusi ning tagada nende täielik osalemine ühiskonnas ja majanduses. Uus Euroopa eakatestrateegia aitaks tuua praeguses ja tulevases vanust ja eakaid käsitlevas poliitikas kaasa vajaliku lähenemisviisi muutuse.

(¹) Näiteks vanemaaliste kukkumise ennetamise kava Prantsusmaal „Plan antichute des personnes âgées“.

1.7. Nimetatud strateegia raames tuleks töötada välja ettepanekud ja meetmed võrdõiguslikkuse ja mittediskrimineerimise, soolise mõõtme, seonduvate õiguste ja nende juurdepääsu, ühiskonnas osalemise, tööhõive, hariduse ja koolituse, inimväärse sissetuleku ja sotsiaalse kaasatuse valdkonnas. Samuti peaks see andma tuge liikmesriikidele töötada välja riiklikud kavad, mis sisaldavad konkreetseid eesmärke ja näitajaid.

1.8. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee kutsub Euroopa Komisjoni üles esitama kiiresti ja enne praeguse koosseisu ametiaja lõppu uue strateegia, mida toetab noortegarantii või lastegarantiiga sarnane eakategarantii, mis oleks uue strateegia rakendamise vahend.

1.9. Komitee kutsub liikmesriike üles võtma vastu uue garantii, mis võimaldab neil kasutada eakaid toetavate programmide jaoks ära erinevaid ELi rahastamisraamistikke, näiteks Euroopa Sotsiaalfond+, ning lisama demograafia olulise elemendina Euroopa poolaasta protsessi ja riigipõhiste soovitude koostamisse.

1.10. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni ja liikmesriike üles viivitamatult välja töötama, koostama, allkirjastama ja ellu viima Euroopa eakate deklaratsiooni, mille eesmärk on kajastada pühendumist tulevase eakate inimeste Euroopa strateegia väljatöötamisele praegusel ametiajal (2019–2024), ning võtma deklaratsiooniga seoses järelmeetmeid.

1.11. Nagu on märgitud komitee arvamuses „Uus eakate hooldamise mudel: COVID-19 pandeemia õppetunnid“,⁽²⁾ nõuab komitee, et Euroopa Komisjon looks eakate põhiõiguste tunnustamiseks ja neile juurdepääsuks ning nende ühiskonnas antud panuse esile tõstmiseks Euroopa eakate aasta.

1.12. Komitee rõhutab sotsiaalpartnerite ja sotsiaaldialoogi rolli vastavalt Euroopa sotsiaalpartnerite raamlepingule aktiivseks vananemise ja põlvkondavahelise lähenemise kohta⁽³⁾.

1.13. Komitee innustab käivitama uue strateegia loomiseks konsultatsioonid kodanikuühiskonna organisatsioonide, eelkõige eakaid esindavate organisatsioonide, nende lähedaste partnerite ja kutseorganisatsioonidega, kes neid toetavad, samuti muu hulgas võrdõiguslikkuse organisatsioonidega, puuetega inimeste esindajate, teenuste osutajate, sotsiaalmajanduse organisatsioonidega.

1.14. Komitee kutsub üles kasutama avaliku ja erasektori koostööd täiendava meetmena, et rakendada eakate aktiivse osalemisega kaasnevat potentsiaali sellistes valdkondades nagu kultuur, haridus, sport, turism jms.

1.15. Selleks et edendada strateegia tegevusvaldkondades heade tavade vahetamist, tehniliste oskuste omandamist ja konkreetseid meetmeid, kutsub komitee üles looma eakate, vananemise ja demograafiliste probleemidega tegeleva Euroopa ameti⁽⁴⁾.

1.16. Komitee julgustab eakate ombudsmanide tegevuse kooskõlastamist liikmesriikide ning haldusasutuste ja erasektori vahel. Nad saavad aidata eakaid ametiasutustega suhtlemisel, võtta vastu kaebusi vanuselise diskrimineerimise kohta, hõlbustada juurdepääsu põhiteenustele või tagada eakatele miinimumsissetulek⁽⁵⁾.

1.17. Rahvusvahelisel tasandil soovib komitee tungivalt võtta vastu ÜRO eakate õiguste konventsioon, et inimõigustest saadaks võrdselt kasu ka vanemas eas, järgides ÜRO lapse õiguste konventsiooni või puuetega inimeste õiguste konventsiooni⁽⁶⁾ eeskujul, et tagada eakaid esindavate kodanikuühiskonna organisatsioonide ja asjaomaste sidusrühmade aktiivne osalemine.

⁽²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee aramus teemal „Uus eakate hooldamise mudel: COVID-19 pandeemia õppetunnid“ (omaalgatuslik aramus) (ELT C 194, 12.5.2022, lk 19).

⁽³⁾ Euroopa sotsiaalpartnerite raamleping aktiivseks vananemise ja põlvkondavahelise lähenemise kohta (2017).

⁽⁴⁾ Euroopa Sõprade mõttekoda.

⁽⁵⁾ „Current and future challenges for ombudsman institutions“ – Network in Focus 2019 (europa.eu).

⁽⁶⁾ Nagu on märgitud ÜRO inimõiguste ülemvoliniku aruandes eakate inimõiguste edendamise ja kaitse kohta, märts 2022.

1.18. Komitee väljendab heameelt selle üle, et Euroopa Komisjoni õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraadis on loodud üksus, mis tegeleb võrdõiguslikkuse ja vanuselise mittediskrimineerimisega. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles looma talituse, mis tegeleb vananemise ja demograafiliste probleemidega seotud küsimustega, et kooskõlastada eakatele suunatud poliitikat.

1.19. Avaldades toetust neile meetmetele ja kajastamaks komitee toetust edusammude saavutamisele eakaid käsitlevas poliitikas, peab komitee kooskõlas oma arvamusega „Uus eakate hooldamise mudel: COVID-19 pandeemia õppetunnid“⁽⁷⁾ asjakohaseks kaaluda ajutise tööühma loomist, et viia ellu algatusi, mis on seotud vananemise ning demograafiliste probleemide ja võimalustega.

2. Üldised märkused

2.1. Demograafiline probleem (oodatava eluea kasv ja viljakuse vähenemine viimastel aastakümnetel) on koos kliimamuutuste ja tehisintellektist johtuva tehnoloogilise revolutsiooniga üks ühiskonna tuleviku ümberkujundamise seisukohalt keskne teema.

2.2. ELi riikides oli 2019. aasta alguses 90,5 miljonit üle 65-aastast elanikku ja nende arv kasvab arvutuste kohaselt 2050. aastaks 129,8 miljonini. Samal perioodil suureneb ELis 75–84-aastaste inimeste arv 56,1 % ja 65–74-aastaste inimeste arv 16,6 %. Seevastu elab 2050. aastal ELis alla 55-aastaseid inimesi hinnangute kohaselt 13,5 % vähem.

2.3. Siiski on vanemaealiste töötajate tööhõive määr ELis endiselt keskmisest madalam. 2019. aastal töötas 55–64-aastastest vaid 59,1 %, samas kui 20–64-aastaste hulgas oli see näitaja 73,1 %. Pensionieelikute (55–64-aastaste) hulgas on vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse määrad ELis ühed kõrgemad.

2.4. Keskmise pensioniiga ELis on umbes 65 aastat ja keskmine oodatav eluiga on ligikaudu 84 aastat, mis tähendab, et enamik inimesi elab pensionärina umbes 20 aastat. Seepärast on vaja edendada tervena elatud pikka iga.

2.5. Vastavalt Eurobaromeetri 2019. aasta aruandele diskrimineerimise kohta ELis on vanuseline diskrimineerimine ja sooline diskrimineerimine liidus kõige levinumad diskrimineerimise viisid.

2.6. Eakate elanikkonnarühmas on puude tekkimise risk üks suuremaid ja vananemise käigus suureneb puude kujunemise oht. 48,5 % puuetega inimestest on üle 65-aastased.

2.7. Kuigi ELis on asenduse kogumäär pensionide puhul 58 %, ⁽⁸⁾ paljudes riikides eakate käes hinnanguliselt 40 % rikkusest ja osa ostujõust ning see on naiste ja meeste ja erineva sissetulekuga rühmade vahel ebavõrdselt jaotunud. Seega on eakate inimeste potentsiaal suurtarbijana märkimisväärne.

2.8. Eakad tarbijad moodustavad majanduses olulise osa ja nende osakaal tarbimises kasvab jätkuvalt. Prognooside kohaselt kasvab hõbedane majandus kogu ELis umbes 5 % aastas ja 2025. aastaks ulatub see 5,7 miljardi euroni ⁽⁹⁾.

2.9. EL peab looma tõhusad strateegiad, milles tuleb võtta arvesse iga piirkonna demograafilisi muutusi ja majandusarengut, käsitledes samas ka võimalusi, mis võivad hõbedase majandusega avaneda ⁽¹⁰⁾.

⁽⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Uus eakate hooldamise mudel: COVID-19 pandeemia õppetunnid“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 194, 12.5.2022, lk 19).

⁽⁸⁾ Eurostat.

⁽⁹⁾ „Silver Economy Study: How to stimulate the economy by hundreds of millions of Euros per year“ | Euroopa digistrateegia (europa.eu).

⁽¹⁰⁾ Euroopa Komisjoni rahvastikuatlas.

3. Uus ELi poliitika eakate õiguste kohta

3.1. ÜRO esitles 2002. aastal Madridis viimasel ülemaailmsel vananemisküsimusi käsitleval assambleel rahvusvahelist vananemisteemalist tegevuskava, mis on esimene rahvusvaheline kokkulepe, milles tunnistatakse eakate panust ühiskonna arengusse, ja moodustas vananemisteemalise tähtajatu töörihma.

3.2. 27. jaanuaril 2021 avaldas Euroopa Komisjon roheline raamatu elanikkonna vananemise kohta „Põlvkondadevahelise solidaarsuse ja vastutuse edendamine“, ⁽¹¹⁾ pannes aluse tulevasele eakate toetamise poliitikale.

3.3. Rohelises raamatus jõuti järeldusele, et tervena ja aktiivsena vananemine avaldab positiivset mõju tööturule, tööhõivemäärale ja sotsiaalkaitsesüsteemidele ning seega ka majanduse kasvule ja tootlikkusele.

3.4. Rohelises raamatus kinnitati vajadust võtta konkreetseid ja otsustavaid meetmeid, et toetada eakaid kõigis poliitikavaldkondades, kuid selles ei sõnastatud konkreetset algatuste programmi, mille EL ja liikmesriigid välja töötaksid.

3.5. ELi uus poliitika peab tooma kaasa paradigmuuutuse, millega tehakse eakad nähtavamaks ning hüljatakse hoolduskeskne lähenemisviis, et keskenduda eakate võimendamisele ja kaotada vanussurve.

4. Euroopa strateegia suunas

4.1. Kuigi roheline raamatuga astuti sammuke lähemale juba kaks aastakümnet tagasi Madridi kavas võetud kohustuste täitmisele, on selles mitmeid puudujääke, mis tuleb kõrvaldada, kuna siiani ei ole esitatud ühtegi ettepanekut tervikliku vananemise poliitika ega ainult eakatele keskenduva poliitika kohta.

4.2. Üks komisjoni roheline raamatu suurimaid puudusi aga on, et selles käsitletakse vanust ja eakaid kui ühiskonnale tekkivat kulu või kulutust, eirates sotsiaalset ja majanduslikku kasu, mida eakate aktiivsem kaasamine pakub. Roheline raamat seostab vanust üksnes nõrgenemise, passiivsuse ja haavatavusega. Vananemise potentsiaali ärakasutamiseks peaks visioon põhinema eakate inimõigustel, heaolul ning panusel ühiskonda ja majandusse, aga ka vahenditel sellise panustamise võimaldamiseks.

4.3. Viimastel aastatel on esitatud ja arutatud mitmeid vanusega tihedalt seotud algatusi, näiteks Euroopa hooldusstrateegia, inimõiguste ja demokraatia tegevuskava 2020–2024, Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava, liikmesriikide võetud kohustused seoses ÜRO algatusega COVID-19 mõju kohta eakatele ning ELi nõukogu järeldused „Eakate inimõigused, osalus ja heaolu digiajastul“, ⁽¹²⁾ nõukogu järeldused, mis käsitlevad vananemise süvalaiendamist avalikus poliitikas, ⁽¹³⁾ ja nõukogu järeldused inimõigustel põhineva COVID-19 järgse taastumise kohta ⁽¹⁴⁾.

4.4. Uus Euroopa eakatestrateegia aitaks tuua praeguses ja tulevases vanust ja eakaid käsitlevas poliitikas kaasa vajaliku lähenemisviisi muutuse, rõhutades inimlikke, sotsiaalseid ja majanduslikke võimalusi ning parandades nende väljavaateid aktiivsete kodanikena, sest eakate intellektuaalsel, majanduslikul ja sotsiaalsel kapitalil lastakse tihti raisku minna. Strateegia toetab põlvkondadevahelist solidaarsust ja elutsükli põhinevat lähenemisviisi, et ennetada ja vähendada vanusega kaasnevaid probleeme, korrigeerides praegust lähenemisviisi, kus vananemist vaadeldakse kuluna.

4.5. Lisaks võimaldab see tugevdada nende algatuste üldpõhimõtteid, mis EL ja rahvusvahelised organisatsioonid on loonud pärast Madridi kava allkirjastamist 2002. aastal, pakkudes samas välja konkreetseid meetmeid ja kavasad eakatega seotud poliitika kujundamiseks.

⁽¹¹⁾ COM(2021) 50 final.

⁽¹²⁾ Nõukogu järeldused „Eakate inimõigused, osalus ja heaolu digiajastul“ (2020).

⁽¹³⁾ Nõukogu järeldused, mis käsitlevad vananemise süvalaiendamist avalikus poliitikas (2021).

⁽¹⁴⁾ Nõukogu järeldused inimõigustel põhineva COVID-19 järgse taastumise kohta (2021).

4.6. Euroopa eakatestrateegia annaks selge kuju põlvkondadevahelisele kokkuleppele, mis rajaneb põlvkondadevahelisel austusel ja solidaarsusel ning mille peamine eesmärk on tagada juurdepääs kvaliteetsele haridusele ja elukestvatele õppele, inimväärsetele töökohtadele ja ühiskonna kõiki liikmeid hõlmavatele sotsiaalkaitse süsteemidele⁽¹⁵⁾.

4.7. Peale selle ei oleks strateegia mõeldud ainult eakatele, vaid kogu elanikkonnale, hõlmates eakate hooldajaid ja valmistades nooremaid põlvkondi ette nende enda vananemiseks.

5. Uue Euroopa eakatestrateegia sambad

5.1. Uues Euroopa strateegias tuleb käsitleda probleeme, millega on vastamisi eakad – kes ise moodustavad mitmepalgelise rühma – ja samas toetada poliitilisi meetmeid, mida on vaja selleks, et kasutada ära kõiki võimalusi, mida aktiivse ja tervena vananemine pakub.

5.2. Euroopa strateegia peaks põhinema kõrge eea tagajärgedeks ettevalmistamise ning nende ärahoidmise ja ennetamise, samuti osalemise ja kodanikuaktiivsuse poliitikal, nagu elukestev õpe, tervena vananemine ja aktiivne osalemine. See on parim investeering vanusega seotud ebavõrdsuse ning vananemisest tuleneva sotsiaalse ja majandusliku koormuse vähendamiseks⁽¹⁶⁾. Strateegia julgustaks inimesi võtma asjakohaseid meetmeid, et tegeleda vananemise tagajärgedega.

5.3. Liikmesriigid peavad strateegia raames töötama välja riiklikud vananemise kavad, mis sisaldavad konkreetseid eesmärke ja näitajaid, et mõõta eakaid toetava poliitika tõhusust. Samuti peaksid nad pakkuma välja konkreetseid meetmeid Euroopa strateegia eesmärkide ja sammaste toetamiseks.

5.4. Võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine

5.4.1. Võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine vanuse alusel on aluspõhimõtted, mis on kehtestatud aluslepingutes ja Euroopa õigusaktides. Siiski püsib vanussurve endiselt liiga paljudes eluvaldkondades, takistades eakaid meie ühiskonnas täielikult osalemast.

5.4.2. Sel põhjusel tuleks tulevase eakate strateegiaga tagada järgmine:

5.4.2.1. konsolideerida mis tahes vanuses inimeste võrdõiguslikkust aluspõhimõtte ja mõõtmena, mis tuleb kaasata igasse ELi poliitikasse, ning toetada ettepanekut võtta vastu nõukogu direktiiv, mis käsitleb võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamist sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest⁽¹⁷⁾;

5.4.2.2. pakkuda välja konkreetseid meetmeid teadlikkuse suurendamiseks vanuselise diskrimineerimise, eakate ning nende õiguste ja kaasamisvõimaluste vallas, samuti toetada positiivset kuvandit vanusest;

5.4.2.3. tagada võrdse tööalase kohtlemise direktiivi hoolikas ja erapooletu rakendamine liikmesriikides ning riiklike ja Euroopa kohtute poolt ning pakkuda välja suunised vanusest sõltumatu võrdõiguslikkuse põhimõtte paremaks määratlemiseks tööhõiveküsimustes;

5.4.2.4. pöörata eritähelepanu vanematele naistele, kelle oodatav eluiga on pikem kui meestel, mistõttu nad saavad jääda aktiivseks kauemaks, aga võivad sattuda rohkem diskrimineerimise või üksinduse ohvriks;

5.4.2.5. pakkuda välja meetmed, et leida lahendus eakate mitmekordse ja läbipõimunud diskrimineerimise vormidele, sealhulgas probleemidele, millega seisavad silmitsi puuetega eakad, LGBTIQ+-eakad, eakad etnilistesse vähemustesse ja sisserändajate hulka kuuluvad inimesed;

⁽¹⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Uus eakate hooldamise mudel: COVID-19 pandeemia õppetunnid“ (ELT C 194, 12.5.2022, lk 19).

⁽¹⁶⁾ WHO aruanne tervena vananemise kümnendi kohta, 2021–2030.

⁽¹⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Võrdõiguslikkuse parandamine ELis“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 75, 28.2.2023, lk 56), ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: nõukogu direktiiv, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest“ KOM(2008) 426 lõplik (täiendav arvamus) (ELT C 182, 4.8.2009, lk 19).

5.4.2.6. lõpetada eakate väljajätmine ametiasutuste, sealhulgas Eurostati koostatud või Eurobaromeetri uuringutega hõlmatud andmetest, statistikast ja arvamusuuringutest, käsitledes vanusepiiranguid uuringutes, vanuserühmadeks jaotamist „eakate“ kategoorias ja teabe puudumist hoolekandeesutustes elavate eakate kohta; tagada andmete kogumine, jaotamine, analüüsimine, kasutamine ja levitamine kõigi vanuserühmade ja muude omaduste kaupa ning selle, et liikmesriigid koguksid piisavaid, võrreldavaid ja usaldusväärseid andmeid;

5.4.2.7. tagada, et Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet lõimiks oma töösse paremini vanuselise diskrimineerimise ja eakate inimõiguste aspektid.

5.5. Ühiskonnas osalemine

5.5.1. Eakate osalemise innustamine eelkõige majanduselus on äärmiselt oluline, et kasutada ära võimalusi, mida nende ulatuslikum sotsiaalne ja majanduslik kaasamine pakub.

5.5.2. Eakate täieliku aktiivse osalemise huvides tuleks uues strateegias asjakohase pädevustasandi jaoks kavandada järgmised konkreetsed algatused:

5.5.2.1. tagada juurdepääsetavus tehiskeskkonnale – sealhulgas juurdepääs oma kodule – ning digitaalsetele teenustele ja hüvedele, tagades selliste õigusaktide rakendamise ja järelevalve, nagu Euroopa juurdepääsetavuse akt, veebi juurdepääsetavuse direktiiv ja õigusaktid transpordi juurdepääsetavuse kohta, samuti ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonis sisalduvate erinevate juurdepääsetavust käsitlevate kohustuste täitmise ja järelevalve nende üle;

5.5.2.2. edendada algatusi ja poliitikat, mis on kooskõlas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikliga 19, tagades iseseisva elu ja kogukonda kaasamise igas vanuses inimestele;

5.5.2.3. toetada „Cities for All“ kontseptsiooni – nutika, ökoloogilise ja kaasava linnaplaneerimise mudeleid –, et tegeleda eraldatuse ja soovimatu üksinduse ohtudega nii linna- kui ka maapiirkondades. Universaalsidain, liikuvus ja inimestevahelised suhted on ühiskonnaelu olulised elemendid;

5.5.2.4. kus vaja, kõrvaldada tõkked, mis ei lase eakatel osaleda demokraatlikes ja põhiseaduslikes protsessides, näiteks Euroopa Parlamendi valimistel, käsitledes neid täieõigusliku ja olulise valijaskonnana;

5.5.2.5. kaotada digilõhe ja digitaalne vaesus, luues taristu, abivahendite ja igas vanuses kodanike kirjaoskuse parendamiseks ja koolitamiseks rahalised toetused ja algatused, säilitades samas kohustuse teha esmatähtsad kaubad ja teenused kättesaadavaks ka väljaspool digikeskkonda;

5.5.2.6. tagada lisaks ühistranspordile ka muud põhiteenused, näiteks hooldus, tervishoid, eluase, kultuur, vaba aeg, aktiivne osalemine ühiskonnaelus jms;

5.5.2.7. toetada Euroopa Komisjoni soovitusi üksilduse vastu võitlemiseks, tagades, et praeguste demograafiliste muutuste kontekstis oleksid vaimse tervise, sotsiaal- ja pikaajalise hoolduse teenused kättesaadavad, taskukohased, integreeritud, kogukonnapõhised ja hõlpsasti kasutatavad; samuti toetada liikmesriike, kogudes ja jagades parimaid tavasid loodava eakate, vananemise ja demograafiliste probleemidega tegeleva Euroopa ameti kaudu ⁽¹⁸⁾;

5.5.2.8. pakkuda välja meetmed, et kaitsta eakate tarbijate õigusi, kuna neid peetakse Euroopa õigustikus haavatavateks tarbijateks;

5.5.2.9. pakkuda välja meetmed, et edendada eakate jaoks lisandväärtust andvat vabatahtlikku tegevust, luues mentorlusprogramme eakatele, kes on huvitatud oma töökogemuse edasiandmisest noorematele põlvkondadele;

⁽¹⁸⁾ Euroopa Komisjoni teatis, milles käsitletakse kõikehõlmavat lähenemisviisi vaimsele tervisele, COM(2023) 298 final.

5.5.2.10. investeerida teadus- ja arendustegevusse, et toetada terve ja aktiivsena vananemist, sealhulgas selliste tehnoloogiate, toodete ja teenuste väljatöötamine, mis on kõigile kättesaadavad ja millesse on otse kaasatud eakad inimesed, et vastata nende väga erinevatele vajadustele, samuti selleks et edendada sotsiaalset innovatsiooni;

5.5.2.11. jätkata digiõppe tegevuskava rakendamist, et toetada liikmesriike selliste tingimuste loomisel, mis soodustavad elukestvate õppijate kõrgtasemel ja erialaste digioskuste arendamist,⁽¹⁹⁾ selle asemel, et keskenduda üksnes tööturul osalemisele, ning luua alus konkreetsetele meetmetele, mis on suunatud eakatele inimestele ja nende keskkonnale.

5.6. Tööhõive, haridus ja koolitus

5.6.1. Praeguse demograafilise probleemi lahendamiseks tuleb kõrvaldada tõkked ja luua võimalused, et kaasata tööturule eakaid ja neid, kes soovivad pärast pensioniikka jõudmist tööturul osaleda. Strateegiaga tuleb edendada liikmesriikide vahel heade tavade vahetamist, et parandada eakate tööhõivet.

5.6.2. Strateegia koostamisel tuleb tugineda paindlikule mudelile, mille kohaselt üleminekuperioodid õppimise, töötamise, perekonna eest hoolitsemise ja mitteaktiivsuse/pensionile jäämise etappide vahel toimuvad mitu korda ja erinevas eas, sealhulgas pärast seadusjärgse pensioniea saabumist. Kõigile põlvkondadele mõeldud hoolekande- ja hooldusteenused, sealhulgas lastehoid ja pikaajaline hooldus, peavad toetama igas vanuses inimeste, nii naiste kui meeste, võimalust osaleda aktiivselt ühiskonnaelus. Strateegia peaks sisaldama erimeetmeid mitteametlike hooldajate toetamiseks, võttes arvesse nende olulist rolli hooldust vajavate eakate jaoks. Sellega seoses võiks koostada konkreetsete soovitusi sellistes valdkondades nagu töö- ja pereelu ühitamine, palgahüvitised või rahaline toetus, mitmesugused ajutise hoolduse võimalused pereliikmete abistajatele, juurdepääs nõustamis- ja koolitusteenustele jne.

5.6.3. Selleks tuleks Euroopa strateegias, kooskõlas liikmesriikide pädevusega, tagada järgmine:

5.6.3.1. hinnata vanusepõhiseid erandeid, mis sisalduvad tööhõivet ja miinimumpalka käsitlevates direktiivides, pakkuda välja suunised vanuselise võrdõiguslikkuse põhimõtte rakendamiseks töösuhetes ja teha vajaduse korral kindlaks muud viisid või konkreetsete muudatused direktiivide rakendamise parandamiseks ning vältida nende eakate diskrimineerimist, kes soovivad jääda tööturule;

5.6.3.2. edendada põlvkondadevahelist mentorlust sihtotstarbeliste programmide kaudu;

5.6.3.3. kooskõlas praeguse poliitikaga võidelda peatse ELi töötervishoiu ja tööohutuse raamistiku raames füüsiliste ja psühhosotsiaalsete riskidega, näiteks stress ja läbipõlemine, ja neid ennetada;

5.6.3.4. soosida eakate ettevõtlikkust, hinnates praeguseid takistusi, näiteks pensioniõiguse kaotamine, lihtsustades juurdepääsu rahastamisele, edendades põlvkondadevahelise ühissettevõtluse inkubaatoreid või eakate omanduses olevate ettevõtete üleminekut noortematele ettevõtjatele⁽²⁰⁾ ning toetades sotsiaalmajanduse algatusi;

5.6.3.5. toetada sotsiaalmajandust sektorina, milles keskendutakse inimestele ja ühiskonna saadavale kasule, kuna see võib pakkuda eakatele uusi tööhõive ja ettevõtlusega tegelemise võimalusi;⁽²¹⁾

5.6.3.6. edendada ja parandada eakate juurdepääsu programmile „Erasmus+“ ja haridustehnoloogiale, kasutades täielikult ära nende põlvkondadeülel mõju, pakkudes eakatele võimalusi õppimiseks ja akadeemiliseks liikuvuseks, sealhulgas õppimise seisukohalt raskesti ligipääsetavates kohtades, näiteks pikaajalise hoolduse asutused. Samuti tuleb täiel määral kasutada võimalusi, mida pakuvad mikrokraadid ja digitaalsed õppevahendid, näiteks laialt avatud e-õpe (MOOC);

⁽¹⁹⁾ Ettepanek: nõukogu soovitus digioskuste õpetamise täiustamise kohta hariduses ja koolituses, COM(2023) 206 final.

⁽²⁰⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettevõtete üleminek kui kestliku taastumise edendaja VKEdes sektoris“ (ELT C 486, 21.12.2022, lk 9).

⁽²¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Uus eakate hooldamise mudel: COVID-19 pandeemia õppetunnid“ (ELT C 194, 12.5.2022, lk 19).

5.6.3.7. pakkuda välja meetmeid, et parandada eakate finantskirjaoskust, mis võib panna liikuma mitteaktiivsed ressursid ja parandada konkurentsivõimet. Erilist tähelepanu tuleks pöörata eakate oskuste arendamisele, et võimaldada neil tegutseda teadlike investoritena ning vältida ebasobivaid finantsinvesteeringuid või tarbimist;

5.6.3.8. töötada välja ettepanekud, et kõigis põlvkondades hoida ära ajude äravool nii liikmesriikide vahel kui ka väljapoole ELi, tuginedes jätkusuutlikku konkurentsivõimet, sotsiaalset õiglust ja vastupanuvõimet toetavale Euroopa oskuste tegevuskavale ⁽²²⁾.

5.7. Inimväärne sissetulek ja sotsiaalne kaasatus

5.7.1. 2019. aastal oli ELis vaesuse ohus 15,1% üle 65-aastastest pensionäridest. Vahemikus 2010–2019 oli ELis vaesusrisk üle 65-aastaste pensionit saavate naiste seas 3–4 protsendipunkti kõrgem kui meeste seas.

5.7.2. Selle olukorra parandamiseks ning vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohu miinimumini viimiseks eakate seas ning samal ajal liikmesriikide ainupädevust austades ja arvesse võttes sotsiaalpartnerite rolli, tuleb strateegia abil toetada eakate inimväärset sissetulekut, pakkudes välja järgmised meetmed:

5.7.2.1. luua pensionisüsteemid, mis tagavad piisava pensioni, et pensionärid ei peaks toetuma minimaalsele sissetulekutoetusele, nagu on märgitud komitee arvamuses, mis käsitleb nõukogu soovitusel piisava miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise; ⁽²³⁾ kooskõlas sellega hinnata koos liikmesriikidega võimalust võtta ühtseid meetmeid, et tagada miinimumsissetulek kõigile eakatele ja aidata neil soovi korral jätkata töötamist;

5.7.2.2. töötada välja eakategarantii, mis kaitseks eakaid vaesuse eest ja võimaldaks neile inimväärset ja osavõttu soodustavat elu pärast 65. eluaastast, sealhulgas eritoetus üle 75/80-aastastele, vastavalt liikmesriikide eripärale;

5.7.2.3. kindlustada pensionide piisavus pikema aja jooksul, tagades vajaduse korral pensionide indekseerimise samaväärselt elukalliduse tõusuga ja võttes arvesse eakate spetsiifilisi kulutusi (muu hulgas tervishoiule, pikaajalisele hooldusele);

5.7.2.4. vähendada soolist pensionilõhet ja vajaduse korral edendada hoolduskrediidi kasutuselevõttu sotsiaalkaitse- ja/või maksusüsteemides;

5.7.2.5. luua raamistik pensioniõigustele üldise juurdepääsu andmiseks, mis hõlmaks mehi ja naisi, füüsilisest isikust ettevõtjaid ja uutes tööhõivevormides, näiteks sotsiaalmajanduses, töötavaid inimesi, puuetega inimesi (sealhulgas kaitstud töökohtadel töötavad inimesed) ja tööturult tõrjutud isikuid;

5.7.2.6. esitada ettepanekuid meetmete kohta, et suurendada teadlikkust eakate, eelkõige eakate naiste vastasest vägivallast ja nende väärkohtlemisest, ja selliste ilmingute vastu võidelda.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽²²⁾ COM(2020) 274 final.

⁽²³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Soovitus miinimumsissetuleku kohta“ COM(2022) 490 final – 2022/0299 (NLE) (ELT C 184, 25.5.2023, lk 64), ning nõukogu soovitusel piisava miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise (ELT C 41, 3.2.2023, lk 1).

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa tööstuse CO₂ heite vähendamine ning innovatsiooni ja digiülemineku roll selle liikumapaneva jõuna“

(ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel)

(2023/C 349/07)

Raportöör: **Andrés BARCELÓ DELGADO**

Kaasraportöör: **Monika SITÁROVÁ**

Nõukogu eesistujariigi konsulteerimistaotlus	Hispaania 8. detsembri 2022. aasta kiri
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304 ettevalmistav arvamus
Juhatuse otsus	13.12.2022
Vastutav sektsioon	tööstuse muutuste nõuandekomisjon
Vastuvõtmine sektsioonis	22.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungi järk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	185/3/7

1. Järeldused ja soovitused

- 1.1. Euroopa Majandus ja Sotsiaalkomitee on kindlalt veendunud, et ELi tööstuse CO₂ heite vähendamisega peab kaasnema laiem digiüleminek.
- 1.2. Innovatsioon on tööstuse CO₂ heite täielikuks vähendamiseks hädavajalik, kuna paljud tehnoloogiad on alles väljatöötamisel.
- 1.3. EL ei saa CO₂ heidet vähendada ilma töötajate tugeva kaasamise ja sotsiaaldialoogita. Ümber- ja täiendõppe programmid peavad eesmärkide saavutamiseks olema esmatahtsad. Sotsiaaldialoogil ja töötajate esindajate kaasamisel peab olema oma osa ümber- ja täiendõppe programmides, mis on uute tehnoloogiate ja töömeetodite edukuse eeltingimus.
- 1.4. EL peab tegema kindlaks tehnoloogiad, mis vajavad tootmistegevuse arendamiseks eritoetust, ning soovitama lisameetmeid.
- 1.5. Välja tuleb töötada süsinikdioksiidi kogumise, kasutamise ja säilitamise meetodid, et vähendada heitkoguseid näiteks tsemenditööstuses ja rafineerimistehastes, kus see on keeruline; süsinikku ennast saab kasutada sünteetiliste kütuste toorainena.
- 1.6. USA inflatsiooni vähendamise õigusakt (Inflation Reduction Act) on ELi ja selle tööstuse jaoks tõsine probleem. Euroopa Komisjoni nullnetotööstuse ettepanek võiks anda tõhusa vastuse ohule, et ELi tööstustegevus viiakse massiliselt üle kolmandatesse riikidesse. ELi ettepanekutes ei tohi tähelepanuta jätta inflatsiooni vähendamise õigusakti sotsiaalsed tingimuslikkused.
- 1.7. Tööstusettevõtted vajavad CO₂ heite vähendamise protsessis avaliku sektori toetust (nt miinimumkünnise suurendamine, maksupoliitika läbivaatamine), kuid nad peavad järgima ka ühtse turu põhimõtteid.
- 1.8. Nagu märgiti juba arvamuses CCMI/206, tõdeb komitee, et praegused näited digiteisikutest tööstuses on tööstuse tulemuslikkuse parandamise seisukohast julgustavad.

1.9. Komitee kutsub Euroopa ametiasutusi ja liikmesriike üles kiirendama taastuvenergia ja tööstustegevuse loamenetlusi. Nii praegune pikk lubade saamise menetlus kui ka liigne bürokraatia ei soosi uusi investeeringuid.

1.10. Komitee peab tervitatavaks vesinikupanga algatust ja loodab, et see aitab vesinikutehnoloogia kasutusele võtta eelkõige tööstusharudes, kus heite vähendamine on raske.

1.11. Praegust taristut tuleb nõuetekohaselt hooldada, et arendada välja uued tööstusprotsessid. Tööstuse CO₂ heite vähendamiseks tuleb välja töötada konkreetset taristuprogrammi.

2. Üldised märkused

2.1. Euroopa Liidu Nõukogu tulevane eesistujariik Hispaania on palunud komiteel koostada ettevalmistav arvamus Euroopa tööstuse CO₂ heite vähendamise ning digiülemineku ja innovatsiooni rolli kohta selles protsessis.

2.2. Komitee on varem koostanud omaalgatusliku arvamuse CO₂ heite vähendamise tehnoloogiate kohta, keskendudes heitkogustega kauplemise süsteemi kuuluvatele tööstussektoritele⁽¹⁾.

2.3. Euroopa ühiskond on teinud vajaliku ja radikaalse otsuse saavutada 2050. aastaks CO₂ heite täielik vähendamine. See mõjutab kõige rängemalt tööstust ja mõne tööstustegevuse jaoks saab kohanemine olema väga raske.

2.4. Mõnes tööstusharus on viimastel aastatel tehtud suuri investeeringuid ja nad on sunnitud tegema veelgi radikaalsemaid muudatusi, et saavutada nullnetoeesmärk. Seepärast peab Euroopa ühiskond neid toetama liikumisel fossiilkütustelt kliimanetraalsele tootmisele.

2.5. Mõnede tööstustegevuste puhul, mille heidet on raske vähendada, tuleb kasutusele võtta süsinikdioksiidi kogumise ja säilitamise tehnoloogiad. Tulevikus võiks CO₂ heidet kasutada suure lisandväärtusega kaupade tootmiseks.

2.6. Kuna mõne puhta tehnoloogia puhul sõltub EL kolmandate riikide tarnetest, on liidul äärmiselt keeruline saavutada 2030. aastaks 40 % taastuvenergia osakaal. Euroopa sõltub puhta tehnoloogia puhul suuresti impordist. Samal ajal tuleb puhta tehnoloogia kasutuselevõttu märkimisväärselt kiirendada, et saavutada paketi „Eesmärk 55“ eesmärgid. EL peab kindlaks tegema tehnoloogiad, mis vajavad tootmisegevuse arendamiseks eritoetust, ning esitama ettepanekuid lisameetmete kohta.

2.7. Rahvusvaheline konkurents avaldab Euroopa tööstusele pidevat survet, mis nõuab kiiret reageerimist ning äritegevuse pidevat arendamist ja kohandamist, et ELis tootmine oleks jätkuvalt kasumlik. See on juba praeguses tootmises oluline tegur, kuid uute digitehnoloogiate abil saavad tootmisettevõtted tõhusust oluliselt parandada ning kasutada täiesti uusi võimalusi toodete, teenuste ja ärimudelite arendamiseks.

2.8. ELi rohelises kokkuleppes kavandatud digiüleminek on CO₂ heite vähendamise eesmärgi täitmise eeltingimus.

2.9. Midagi ei ole võimalik saavutada ilma inimesteta. Euroopa tööjõud on praeguse tehnoloogia kasutamisel kõrge kvalifikatsiooniga. Et aga suuta kasutada võimalusi, mida pakuvad uued tehnoloogiad, mis arendatakse välja ja võetakse kasutusele lähitulevikus, on vaja ümberõpet.

2.10. Lähtudes üldtunnustatud põhimõttest mitte kedagi kõrvale jätta, tuleb erilist tähelepanu pöörata neile kohalikele kogukondadele, kus paiknevad tööstusrajatised. Nimelt tuleb arvesse võtta lähiaastatel toimuvaid muutusi ja mõju, mida need muutused lühiajalises perspektiivis asjaomaste piirkondade tööhõivele avaldavad.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Süsinikdioksiidi eemaldamise tehnoloogia tööstuse CO₂ heite vähendamisel“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 53).

3. Uus olukord ELis ja mujal

3.1. Ent Euroopa Liit seisab vastamisi uute probleemidega, mis tulenevad USA uue inflatsiooni vähendamise õigusakti (?) rakendamisest. See võib ergutada USAsse ümber paigutama suure osa Euroopa tööstuse väärtusahelast, eelkõige mis puudutab taastuvenergia- ja vähese CO₂ heitega tehnoloogiaid. Inflatsiooni vähendamise õigusakt koosneb toetustest, maksusoodustustest ja laenu tagatistest, millele lisanduvad mitmesugused sotsiaalsed ja majanduslikud tingimused. Suurema osa õigusaktist moodustavad äriühingu tulumaksuvähendused, mille maht on ligikaudu 216 miljardit USA dollarit.

3.2. Maksuvähendused on kättesaadavad ka tuule- ja päikeseenergia tootmise projektidele. Ettevõtted, kes soovivad tootmisel maksuvähendustele juurdepääsu, peavad täitma omamaise tootmissisendi nõudeid: energiatootmisrajatiste raud-, teras- ja tööstustooded peavad olema toodetud USAs. Kõik raua ja terase tootmisprotsessid peavad leidma aset Ameerika Ühendriikides ning valmistatud tooteid käsitletakse omamaiselt toodetud toodetena, kui USAs asuvate kaevandamis-, tootmis- või tööstusprotsesside kulud moodustavad künnisprotsendi selliste toodete kogutootmiskuludest. See künnis on 40 % ja suureneb 2026. aastal 55 %-ni.

3.3. Komisjon on esitanud uue õigusakti ettepaneku, et Euroopa Liit saaks hakkama Ameerika ja Hiina konkurentsiiga. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee koostab sel teemal arvamuse.

3.4. Komitee tunnistab, et ettepanek on samm õiges suunas; siiski ei pruugi sellest piisata ambitsioonika eesmärgi saavutamiseks ja parandada on vaja ka õigusloomeprotsessi.

3.5. Gaasihindade erinevus Euroopas ja USAs on tohutu, isegi pärast hindade hiljutist langust Euroopas. Mõned ühtmoodi meelestatud tarnijad kasutavad maagaasi tarnimise ja hindade puhul alternatiivkulul põhinevat lähenemisviisi ning EL, kes enam ei sõltu peaaegu üldse Venemaa gaasist, on sattunud veelgi kallimasse gaasi- ja elektrihindade raamistikku. See kahjustab nii ELi tööstuse konkurentsivõimet kui ka elektrifitseerimist.

3.6. CO₂ heite vähendamise protsess suurendab elektrinõudlust. Komitee kutsub üles looma kliimanetraalse tehnoloogia, mis seaks esikohale taskukohase CO₂ vaba energiaravustuse ja energiapuuduse.

3.7. Euroopa ettevõtted peavad heitkogustega kauplemise süsteemi raames ostma süsinikdioksiidisertifikaate. Nende sertifikaatide hinnad on üle 80 euro ja elektri hetkehindade hinnalisa süsinikdioksiidisertifikaatide kasvavate kulude tõttu on umbes 40 eurot. Kui mõned erandid välja arvata, puudub ELi teistel peamistel kaubanduspartneritel selline CO₂ hind, mistõttu on ELi tööstusel tulevikus raske rahvusvahelistel turgudel konkureerida, isegi kui ühtset turgu kaitseb süsiniku piirimeede.

3.8. Taskukohase vähese CO₂ heitega energiaga varustamine on Euroopas uute tööstustegevuste arendamise võti. Nullnetotööstuse määruse mõju energiahindadele on lühikeses perspektiivis piiratud ja selle pikaajaline mõju ei ole endiselt teada. Eesmärk muuta Euroopa vähem sõltuvaks imporditavast energiast ja vähem mõjutatuks üleilmse turu volatiilsusest ei realiseeru üldöö. Tööstus vajab siiski kohe lahendusi, et tulla toime energiahindadega, mis on Euroopas ikka veel kõrgemad kui paljudes teistes maailma piirkondades. ELi rohelise kokkuleppe tööstuskava on edukas ainult siis, kui EL reformib ka oma energiapolitikat, eelkõige läbivaadatud elektrituru korralduse direktiivi abil. Direktiiviga tuleb tagada viivitusteta taskukohase ja vähese CO₂ heitega elektrienergia tarne, vastates kasvavale elektrifitseerimise vajadusele.

3.9. EL näib olevat kahe lähenemisviisi vahel lõksus: ühelt poolt üritab liit läheneda USA-le ja säilitada Euroopas tugeva tööstuse ning teiselt poolt püüab ta järgida ka WTO eeskirju, mis on mõnikord USA lähenemisviisiga täielikus vastuolus.

3.10. ELi ühtset turgu elushoidmine on järjekordne katsumus, millega EL silmitsi seisab. Nagu komisjon on märkinud, on riigiabiiga seotud paindlikkus koondunud kahte liikmesriiki, kelle arvele langeb üle 70 % komisjoni poolt üleminekuerandi alusel antud kogu heakskiidust (COVID-19 ja Venemaa Ukraina-vastase sõja kontekstis).

(?) Inflatsiooni vähendamise õigusakt (Inflation Reduction Act), 2022.

3.11. Euroopa institutsioonid ja liikmesriigid peavad vältima ettevõtjatele ülemäärase riigiabi andmist, et kaitsta ühtset turgu, mis on Euroopa Liidu nurgakivi. Selleks et võimaldada VKEd digiüleminekut ja edendada innovatsiooni, võiks vähese tähtsusega abi künnist siiski tõsta, kuna konkurentsi see vaevalt halvab. Digitaalse innovatsiooni keskuse⁽³⁾ kogemusi tuleb levitada kogu ELis.

4. Innovatsiooni roll

4.1. Innovatsioon on vahend, mis võimaldab ELil saavutada netonullheite eesmärgid. Turule tuleb lasta rohkem kaubanduslikult kättesaadavaid tehnoloogiaid. Innovatsioonil on ettevõtetes kande roll uute ja keskkonnahoidlike tehnoloogiate kasutuselevõtul, mis on nii tehniliselt kui ka majanduslikult elujõulised.

4.2. Teisest küljest peab tõeliste ja usaldusväärsete keskkonnahoidlike kaupade õiglase turu soodustamine, eelkõige riigihangete abil, aitama kaasa uute keskkonnahoidlike tehnoloogiate kasutamise levikule.

4.3. Euroopas on puudus toorainetest, kuid kavandatud määrus kriitilise tähtsusega toorainete kohta aitab edendada ELis toodetud ringlusse võetud toorainete kasutamist tööstuses. ELi tööstuse peamine konkurentsieelis on tehnoloogiline võimekus ja kõrgelt kvalifitseeritud tööjõud, tänu millele on ta juhtpositsioonil ülemaailmsel turudel.

4.4. Kuid kolmandad riigid ohustavad nüüd seda konkurentsieelist, sest ainus juhirolli säilitamise vahend on innovatsiooni tähtsustamine. Seejuures tuleb leida õige tasakaal keskkonna, inimeste ja innovatsiooni kaitsmise ning regulatiivsete lubade andmise kiirendamise vahel ning mitte ainult erivaldkondades, nagu komisjoni ettepanekus kirjas, vaid ka mujal. On kahetsusväärseid näiteid põhjendamatutest viivitustest loa andmisel uute tööstusrajatiste arendamiseks.

4.5. VKEd on Euroopa tootmise tugisammas ning CO₂ heite vähendamiseks tuleb neile erilist tähelepanu pöörata ning pakkuda neile konkreetseid programme tõhusa innovatsiooni ja digiülemineku edendamiseks.

4.6. Kuna CO₂ heite vähendamine nõuab tohutuid investeeringuid, soovib komitee ELi institutsioonidel kasutada nii õiglase ülemineku kui ka taasterahastu „NextGenerationEU“ vahendeid, et CO₂ heite vähendamise protsessi asjakohaselt toetada.

4.7. Praegune taristu ei ole tööstuses ja ühiskonnas vajalike muutuste jaoks piisav ning komitee kutsub ametiasutusi tungivalt üles käivitama programmi uute tehnoloogiate sujuvaks kasutuselevõtuks, et vajalikku taristut hooldada ja täiustada.

4.8. Vesinik näib olevat parim valik, et vähendada CO₂ heidet tööstusharudes, kus heidet on raske vähendada ja täielik elektrifitseerimine on võimatu. ELi hiljutine vesinikupanga algatus aitaks selle tehnoloogia nõuetekohaselt kasutusele võtta nii mahu kui ka hinna poolest. Mõne piirkonna kogemused vesinikuga seotud innovatsiooni alal on väga kasulikud, kuna kokku on toodud suurete võtted, teaduskeskused, ülikoolid ja VKEd.

5. Digiülemineku roll

5.1. Digiülemineku ja innovatsioon aitavad Euroopa tööstuse CO₂ heite vähendamisele märkimisväärselt kaasa. Tegelikult võib tööstust, kus digitehnoloogia kohtub kaupade füüsilise tootmisega, pidada digiüleminekul ja tööstuse CO₂ heite vähendamisel oluliseks osalejaks, kuna see soodustab tööstusprotsesside, toodete ja ärimudelite ajakohastamist, millel on positiivne mõju tootlikkusele.

5.2. Sensor-, masinatevahelise side, andmeanalüüsi ja robotikatehnoloogiad loovad tootmisettevõtetele võimalusi. Tootmise optimeerimise ja automatiseerimise kaudu võimaldavad uued tehnoloogiad Euroopa ettevõtetel konkureerida riikidega, kus tootmiskulud on tavapäraselt madalamad.

⁽³⁾ <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/>

5.3. Paljud sektorid on juba väga automatiseeritud ja peale selle mõjutab neid nüüd digitehnoloogia, näiteks arukas robotika montaažiks, protsessijuhtimisarvutid keemiatööstuses ning 3D-printimine komponentide ja varuosade tootmiseks. Tehisintellektist, tööstuse esemevõrgust ja suurandmetest johtuv teine digiülemineku laine on tõenäoliselt murrangulisem ning võib põhjustada ebavõrdsust ettevõtete ja ELi piirkondade vahel.

5.4. Sensortechnoloogia abil saab tootmist jälgida ja optimeerida, näiteks jälgides pidevalt tootmisseadmete kasutamist, energiasisendit, vajadust tooraine ja varuosade järele, toote kvaliteeti ja heidet. Kogutud andmete analüüs võib anda ettevõttele ülevaate sellest, millised protsessid on optimaalsed ja mida saab parandada, samuti teavet kliimajalajälje kohta.

5.5. Digiteerimisel on suur potentsiaal tööstuse kliimamõju vähendamiseks, kuid digiüleminekul ja andmete käitlemisel tuleb meeles pidada ka kliimaperspektiivi.

6. Ümber- ja täiendõpe

6.1. Rohe ja digipöoret tuleb näha võimalusena luua ja edendada kvaliteetseid töökohti. Samal ajal tuleb püüda suurendada tööstuses mitmekesisust, otsides eelkõige andekaid naisi, edendades avatust kolmandatest riikidest pärit kvalifitseeritud töötajatele ja tehes intensiivseid jõupingutusi, et muuta tööstus noortele kätuvaks.

6.2. Euroopa Komisjon on esitanud ulatusliku kataloogi Euroopa oskuste tegevuskava raames välja töötatud algatustest, sealhulgas Euroopa oskuste pakt ja Euroopa oskusteaasta 2023. Kavas on luua või laiendada oskuste partnerlusi. Luuakse nullnetotööstuse akadeemiad, et toetada täiend- ja ümberõppe programme rohepöörde jaoks strateegilistes tööstusharudes. Riigiabi ja üleeuroopalist huvi pakkuvad tähtsad projektid peaksid samuti tagama täiendavaid rahalisi vahendeid oskustega seotud eesmärkide toetamiseks. ELi eelarvest ja taasterahastust „NextGenerationEU“ eraldatakse juba ELi oskuste tegevuskava toetamiseks 64,8 miljardit eurot. Väga paljutöötavad on mõned käimasolevad projektid programmi „Erasmus+“ raames, näiteks Euroopa terasetööstuse oskuste tegevuskava (*).

6.3. Et uued tehnoloogiad nõuetekohaselt kasutusele võtta ning hõlbustada ühiskonnalt ja töötajatelt heakskiidu saamist tööprotsesside tulevastele muutustele, on sotsiaaldialoog väga tähtis.

6.4. Kuid digitehnoloogia täielikuks ära kasutamiseks tootmises on oluline keskenduda mitte ainult tehnoloogiale, vaid pigem äritegevusele ja organisatsioonile tervikuna. Digistrateegia ja -tegevuskavad on vajalikud, et muuta digiülemineku hallatavaks.

6.5. Ülesanne on tagada, et digiülemineku tooks kaasa suurema sotsiaalse progressi ega jäta kedagi kõrvale. Töötajatel peab olema võimalik prognoosida uute tehnoloogiliste arengute tagajärgi ja mõjutada tööandjate otsuseid parema osalemisõiguse abil. Digitehnoloogiate tagajärgi tuleb arutada ja need peavad viima läbiraägitud lahendusteni kõigil tasanditel: ettevõtte, sektori, riigi ja Euroopa tasandil.

6.6. ELi töötajad peavad läbima nõuetekohase ümber- ja täiendõppe, et neil oleksid uued, uutele töövajadustele vastavad oskused. Praeguseid oskusi tuleb sotsiaaldialoogi raames hinnata – kas need on tulevase arengu jaoks väärtuslikud või mitte.

6.7. Elava ja tõhusa sotsiaaldialoogi säilitamine aitab kindlasti kaasa uute tehnoloogiate paremale kasutuselevõtule ja omaksvõtmisele, minimeerides sotsiaalseid kulusid.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

(*) <https://www.estep.eu/essa/>

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kalalaevastiku CO₂ heite vähendamine“**(ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel)**

(2023/C 349/08)

Raportöör: **Javier GARAT PÉREZ**

Konsulteerimistaotlus	nõukogu eesistujariigi Hispaania kiri, 30.1.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	28.6.2023
Hääletuse tulemus	38/6/1
(poolt/vastu/erapooletuid)	
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	155/0/0

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt ELi kalandus- ja vesiviljelussektori energiasüsteemi ümberkujundamise strateegia üle ⁽¹⁾. Komitee tunnistab vajadust vähendada CO₂ heidet ning toetab täielikult kestlike, taastuvate ja majanduslikult elujõuliste energiaalternatiivide otsimist ning samuti energiasõltuvuse vähendamist kolmandatest riikidest. Komitee kutsub ühiskonda, ettevõtjaid ja eelkõige kalandussektorit üles aitama kaasa kliimaneutraalsuse saavutamisele 2050. aastaks.

1.2. Komitee tuletab meelde, et kalandussektor on osa lahendusest kliimamuutuste mõju leevendamiseks: kalurid pakuvad ühte kõige tervislikumat loomset valku, mille CO₂ jalajalg on üks väiksemaid. ÜRO Kaubandus- ja Arengukonverentsi (UNCTAD) andmete kohaselt moodustab kalandussektori heide 2023. aastal 0,1–0,5 % maailma koguheitest ning Euroopa laevastik on alates 1990. aastast vähendanud oma heitkoguseid 50 % ⁽²⁾. Tegemist on meie ühiskonna jaoks olulise strateegilise sektoriga, mis on hädavajalik elanikkonna varustamiseks ja tervisliku toitumise edendamiseks. Siiski kutsub komitee üles tegema jätkuvalt jõupingutusi energiatõhususe suurendamiseks ja heitkoguste vähendamiseks.

1.3. Komitee nõuab asjakohast ja realistlikku CO₂ heite vähendamise ajakava, milles tehnoloogilised, logistilised ja õiguslikud edusammud käivad käsikäes. Vastasel juhul suurenevad ebaproportsionaalselt kulud (mida ei saa üle kanda kala müügihinnale, sest see muudaks selle luksuskabaks) ning tekitatakse ettevõtluskahju, ebakindlust ja töötust. Üleminekukulud ei tohi olla merendussektorite tööandjate ja töötajate jaoks ülemäärased ning kedagi ei tohi kõrvale jätta.

1.4. Komitee tunnistab, et alternatiivsete ja uuenduslike keskkonnahoidlike tehnoloogiate, uute kütuste ja CO₂-neutraalsete energiaallikate arendamine ja üleilmne kättesaadavus on kalandussektori suurim katsumus. Selliste kütuste ja vajaliku taristu arendamine on hädavajalik, et muuta CO₂ heite vähendamine reaalsuseks. Komitee peab vahepealseks lahenduseks hübriidtehnoloogiat, kuigi see ei tähenda kohest loobumist fossiilkütustest.

1.5. Komitee rõhutab, et Euroopa ja liikmesriikide ametiasutused saavad kliimaprobleemide lahendamiseks kasutada mitmesuguseid energialahendusi. Praegu liigub 100 % kalalaevadest diislikütuse abil. Ekspertide sõnul on taastuvad, vähese CO₂ heitega kütused, mis ei ole taimepõhised, lühikeses perspektiivis kalandussektori jaoks kõige elujõulisem alternatiiv

⁽¹⁾ COM(2023) 100 final.

⁽²⁾ Vt iga-aastased heiteandmed, mille Euroopa Komisjon esitab igal aastal Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsioonile (Kyoto protokoll) kooskõlas valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli esitatud suunistega. Nendest andmetest nähtub ELi kalandussektori CO₂, CH₄ ja N₂O heitkoguste muutumine aastatel 1990–2020 tonnides (vt tabelid 1.A (a) s4, 3s1 ja 3s2, 1.A (a) s3, 1.D).

fossiilkütustest loobumisel, kuigi nende hind on praegu peaaegu kaks korda kõrgem kui diislikütuse hind ja nende kättesaadavus on endiselt väga vähene. Lennunduses minnakse säästvate lennukikutuste arendamisega eraldi teed. Kuna muud tehnoloogiad, nagu vesinik ja elekter, sobivad paremini sellistele sektoritele nagu vastavalt laevandus ja maanteetransport kui kalalaevadele, nõuab komitee selget poliitilist signaali, mille kohaselt antakse asenduskütuseid eelisjärjekorras mitte laevandusele ja maanteetranspordile, vaid kalandussektorile. Komitee rõhutab, et seni, kuni neid alternatiivkütuseid ei arendata, ei ole võimalik saavutada nii Euroopa rohelises kokkuleppes kui ka pakettis „Eesmärk 55“ seatud suuri eesmärke⁽³⁾.

1.6. Komitee on seisukohal, et sellise raskesti elektrifitseeritava sektori nagu kalandussektori CO₂ heite vähendamisega kaasnevad tohutud kulud ületavad oluliselt Euroopa rahastamise ulatust. Raskus seisneb selles, kuidas hoida kalandussektor elus ja säilitada selle panus toiduga kindlustatusesse. Oluline on, et institutsiooniline toetus ning sihipärase rahastamis- ja krediidimeetmed jõuaksid kõigi liikmesriikide ja nende laevastikeni. Sellega seoses tunneb komitee muret Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi praeguse piiratud pärast, mida, nagu komisjon on ise tunnistanud, ei saa kasutada selle ülemineku elluviimiseks. Nende kulude katmiseks kutsub komitee lisaks üles uurima muid rahastamisallikaid, nagu Euroopa Investeeringuspank, süsiniku piirimeetme kaudu kogutud tollimaksu kasutamine ja energia maksustamisega seotud vahendite mobiliseerimine, suunates need ümber kalandussektorisse. Komitee tuletab meelde, et Euroopa laevastik on keskmiselt 31,5 aastat vana,⁽⁴⁾ ning kutsub Euroopa Komisjoni kavandama hädaabifondi, mis kiirendaks CO₂ heite vähendamist. Komitee nõuab ka olemasolevate poliitikameetmete ning ühtekuuluvus- ja regionaalarengufondi suuremat vastastikust täiendavust, et aidata suunata rahalisi vahendeid ja vältida piirkondade vahel konkurentsist.

1.7. Komitee märgib, et uuele energiaallikale üleminek nõuab uusi enneolematu konstruktsiooniga laevu, mille pardal on suurem võimsus (brutomahutavus), et mahutada uusi masinaid. Ühises kalanduspoliitikas sätestatud püügivõimsuse määratlus ja piirangud takistavad aga sellist arengut. Seepärast kutsub komitee Euroopa Komisjoni üles vaatama läbi püügivõimsuse määratluse, et oleks võimalik rakendada energiasüsteemi ümberkujundamisega seotud uusi tehnoloogiaid.

1.8. Komitee palub, et seni, kuni uued jõuseadmetehnoloogiad pole veel turul kättesaadavad ning õigusraamistik ei võimalda selliseid tehnoloogiaid ajakohastada, paigaldada ja kasutada, ei kehtestaks EL makse kalapüügiks kasutatavale kütusele (diislikütus).

1.9. Komitee väljendab heameelt komisjoni ettepaneku üle luua uus mitut sidusrühma hõlmav energiasüsteemi ümberkujundamise partnerlus. Komitee peab oluliseks konsulteerida lisaks kalandussektorile ka ametiühingute, tehniliste spetsialistide, laevatehaste, inseneride ja sadamatega, et leida konkreetseid, praktilisi ja kestlikke lahendusi. Komitee kutsub üles koostama tervikliku kava, et tugevdada Euroopa suutlikkust ehitada keskkonناسäästlikke kalalaevu, ning see kava peaks tagama laevatehastele eriti soodsa maksukohtlemise.

1.10. Eelkõige kutsub komitee üles edendama katseprojekte uute energiaallikate valdkonnas, looma uuenduslikke meretööstuse väärtusahelaid, lähendama kasutajatele neile tundmatuid uusi tehnoloogiaid, looma kestlikke töökohti uue tööstustegevuse arendamise kaudu ning edendama ringmajandust. Lisaks kutsub komitee üles eraldama vahendeid meeskondade koolitamiseks, et nad saaksid uusi tehnoloogiaid pardal ohutult ja tõhusalt kasutada. Ainus viis õiglaseks toimetulekuks ülemineku mõjuga on vältida ebaproportsionaalset mõju töötajatele ja ettevõtjatele.

1.11. Komitee soovib kasutada võimalust, mille annab käesoleva ettevalmistava arvamuse koostamine, et käsitleda CO₂ heite vähendamise probleemi laiemas strateegilises raamistikus. Arvamuse viimases osas esitatakse ELi kestliku kalandussektori tulevikuvision, mis peaks suunama komitee edasist tööd.

2. Taust

2.1. 21. veebruaril 2023 avaldas Euroopa Komisjon ELi kalandus- ja vesiviljelussektori energiasüsteemi ümberkujundamise strateegia. Strateegias rõhutatakse vajadust vähendada sõltuvust fossiilkütustest ning minna võimalikult kiiresti üle taastuvatele ja vähese CO₂ heitega energiaallikatele. Seda tuleb teha kooskõlas Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärgiga saavutada ELis 2050. aastaks kliimaneutraalsus.

⁽³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse taastuvkütuste ja vähese CO₂ heitega kütuste kasutamist meretranspordis ning millega muudetakse direktiivi 2009/16/EÜ“ (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD)) (ELT C 152, 6.4.2022, lk 145).

⁽⁴⁾ https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/facts-and-figures/facts-and-figures-common-fisheries-policy/fishing-fleet_en.

2.2. Komisjon märgib, et ELi kalandus- ja vesiviljelussektoris on energia üks peamisi tegevuskulude artikleid. Energiahindade tõusu tagajärjel suurenesid 2022. aastal laeva diislikütuse hinnad enam kui kaks korda võrreldes 2021. aasta keskmiste hindadega, pannes ELi laevastiku ja vesiviljelustegevuse majandusliku elujõulisuse tohtu surve alla. Selles olukorras ei olnud umbes 40 % rannapüügilaevastikust, 66 % avamerelaevastikust ja 87 % kaugpüügilaevastikust 2022. aasta energiahindade juures kasumlikud. Seetõttu pidi suur osa kalandus- ja vesiviljelussektorist oma tegevuse jätkamiseks tuginema ELi liikmesriikide rahalisele toetusele ja ELi tasandil kättesaadavaks tehtud rahastamisvahenditele.

2.3. Euroopa Komisjon juhib sellega seoses tähelepanu ELi kalandus- ja vesiviljelussektori struktuursele nõrkusele. Olukorra muutmiseks tehakse teatises ettepanek võtta mitmeid meetmeid:

- uuenduslikud tehnoloogiad ja tavad energiasüsteemi ümberkujundamiseks;
- energiasüsteemi ümberkujundamiseks sobiv kalandusvaldkonna õigus- ja finantsraamistik;
- energiasüsteemi ümberkujundamise probleemide ja takistuste tuvastamine ja käsitlemine;
- energiasüsteemi ümberkujundamise hõlbustamine kalandussektoris: platvormide ja uuringute loomine.

3. Üldised märkused

Heide

3.1. Komitee ühineb kohustusega saavutada 2050. aastaks neutraalne CO₂ jalajälg ning rõhutab vajadust kiirendada kalandussektoris energiasüsteemi ümberkujundamist ja CO₂ heite vähendamist. Ümberkujundamine peab olema tasakaalus, et kohanemisega seotud kulud jaotataks kõigi ettevõtjate vahel viisil, mis ei moonuta nende toimimist. Lisaks peab see olema teostatav ja võtma arvesse laevastiku eriomadusi (eelkõige laeva suurust ja käitamist), et tootmisstruktuur võimaldaks kasutada uusi tehnoloogiaid uute jõuseadmete kasutuselevõtuks.

3.2. Samal ajal kui meretranspordisektori kasvuhoonegaaside heide on viimastel aastatel kogu maailmas suurenenud, on ELi kalalaevastiku heide vähenenud kuni 50 %⁽⁵⁾ tänu energiatõhususe suurendamisele (vt punktides 4.11 ja 4.12 esitatud näiteid) ja laevastiku suuruse vähendamisele. Mis puudutab viimast punkti, siis hoolimata ELi laienemisest oli ELi laevade arv 2020. aastal 73 716,⁽⁶⁾ võrreldes 103 834 laevaga 1996. aastal, mis tähendab, et 25 aasta jooksul on kalalaevade arv vähenenud 30 000 võrra ja ainult 56 111 laeva on aktiivsed (75 % neist on alla 12 meetri pikad). Euroopa näitajad muutuvad veelgi väiksemaks ülemaailmsete näitajate taustal, sest maailmas oli 2020. aastal hinnanguliselt 4,1 miljonit kalalaeva⁽⁷⁾. Hinnanguliselt kuulub Hiinale 564 000 laevast koosnev maailma suurim kalalaevastik. Mis puudutab kalatootmist, siis 2020. aastal moodustas Hiina peaaegu 15 % ülemaailmsest püügist, samas kui ELi arvele langeb 4 % ülemaailmsest püügist. Eeltoodud silmas pidades on äärmiselt oluline säilitada moodne ja konkurentsivõimeline Euroopa kalalaevastik.

3.3. Selleks et hinnata edusamme laevastiku CO₂ heite vähendamisel, peab komitee hädavajalikuks määrata kindlaks selline võrdlusaasta, mille kasutamine ei sea sektorit ebasoodsasse olukorda, tunnistab selle jõupingutusi ja utsitab sektorit jätkuvalt neutraalsuse suunas liikuma. Komitee tunnistab ELi laevastiku alates 1990. aastast tehtud edusamme kliimanetraalsuse saavutamisel. Seepärast leiab komitee, et määraates kalandussektori heitkoguste vähendamise võrdlusaastaks 2005. või 2008. aasta, ei tunnustataks neid jõupingutusi ja seataks kalandussektor ebasoodsasse olukorda, kui võtta arvesse kalandussektori eripära ja piiranguid.

Üleminek taastuvatele ja CO₂ heiteta või vähese CO₂ heitega energiaallikatele

3.4. Kalandussektor sõltub täielikult fossiilkütustest, mis tähendab, et kõiki lahendusi tuleb kaaluda keskpikas ja pikas perspektiivis. Võttes aga arvesse vajadust võidelda kliimamuutuste vastu ja kasutades ära tehnoloogia arengut teistes sektorites, tuleb viivitamata alustada lahenduste otsimist kalandussektorile. Seda peab toetama hädaabifond, mille abil kiirendada CO₂ heite vähendamist.

3.5. Komitee toob realistlikumate lühiajaliste meetmetena esile segalahendusi, nagu hübriidmootorite kasutuselevõtt, olemasolevate taastuvenergia tehnoloogiate täiendav kasutamine (päikese-, tuule- ja elektritehnoloogia) ning täiustatud alternatiivkütuste (mis ei ole toodetud toidu- ja söödakultuuridest) kasutamine.

⁽⁵⁾ <https://ebcd.org/wp-content/uploads/2021/11/Je%CC%81ro%CC%82me-UAPF.pptx>.

⁽⁶⁾ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bba413d1-484c-11ed-92ed-01aa75ed71a1>.

⁽⁷⁾ <https://www.fao.org/3/cc0461en/online/sofia/2022/capture-fisheries-production.html>.

3.6. Komitee juhib tähelepanu taastuvatele, vähese CO₂ heitega kütustele, sest need ühilduvad tavapäraste sise põlemismootoritega ning praeguste varustussüsteemide ja nende tootmisega. Lisaks võib nende turustamiseks kasutada praeguseid tööstusrajatisi, näiteks rafineerimistehaseid. Need suurendavad ka Euroopa energiasõltumatust, sest nende tootmiseks kasutatakse kohalikke tooraineid, erinevalt naftast ja akude tootmiseks vajalikest mineraalidest. Need kütused tekitavad ka suurepäraseid võimalusi töökohtade ja tööstusliku rikkuse loomiseks ning nende roll võib olla Euroopa majanduse elavdamisel väga oluline. Tuleb aga meeles pidada, et taastuvad, vähese CO₂ heitega kütused on praegu kallimad kui diislikütus ja nende kättesaadavus on endiselt väga vähene.

3.7. Komitee rõhutab, et mõned uued alternatiivsed jõuseadmeallikad, näiteks elekter, kallinesid juba enne Venemaa provotseerimata sissetungi Ukrainasse. Seepärast peab EL meeles pidama, et üleminek fossiilkütustelt muudele taastuvatele energiaallikatele ei too alati kaasa kulude vähenemist.

Vajadus laevastiku uuendamise ja asjakohaste rahastamismehhanismide järele

3.8. Lisaks vajadusele kõrvaldada puudujäägid tehnoloogilistes teadmistes ja innovatsioonis on Euroopa praegusele kalalaevastikule omane üks piirav tegur: laevad on keskmiselt üle 30 aasta vanad. See ei lase laevandusettevõtjatel kaaluda enamikku võimalikest investeringutest moderniseerimisse. Komitee leiab, et selliste vanade laevade puhul ei ole pelgalt mootori vahetamine piisav ega teostatav. Seepärast on oluline koostada ELi laevastiku uuendamise kava, et teostada säästvat kalapüüki moodsate, 21. sajandi laevadega. See strateegia aitaks parandada ka laevastiku sotsiaal-majanduslikke väljavaateid.

3.9. Komitee väljendab heameelt komisjoni ettepaneku üle töötada välja spetsiaalne juhend ja andmebaas ELi rahastamise ja rahastamisvahendite kohta, mida saab kasutada energiasüsteemi ümberkujundamiseks. ELi programmis „Euroopa horisont“ ei ole praegu siiski konkreetset projektikonkurssi kalandusele. Lisaks kehtivad uue Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi raames ranged rahastamispriirangud, sest sellega nähakse laevastikesse tehtavatele investeeringutele ette üksnes madalad toetusmäärad ja toetused sõltuvad laeva suuruselt (nt mootorite asendamise rahastamisemeetmeid kohaldatakse ainult alla 24 m pikkustele laevadele). Lisaks sõltub rahastamine suurel määral sellistest teguritest nagu laevastiku tasakaal, tõsiste rikkumiste puudumine ja püügi võimsus, mida mõeldakse kahjuks endiselt halvasti. Eeltoodut silmas pidades peab komitee oluliseks luua sihtotstarbeline fond ja krediidiiliinid laevastike ajakohastamiseks ja uuendamiseks.

Energiasüsteemi ümberkujundamise tõkked

3.10. Üldjuhul vajavad alternatiivsed energiaallikad rohkem ruumi ja kujutavad endast pardal lisaõhtu. Erinevalt laevandussektorist peab kalandussektor ELis aga järgima mahupiiranguid brutomahutavuse (ruumi) osas, mis muudab laevade jaoks uute tehnoloogiate paigaldamise ja nendesse investeerimise veelgi keerulisemaks. Sellega seoses tuleb märkida, et teatavate CO₂ heite vähendamise tehnoloogiate kasutamine väikesemahuliseks kalapüügiks kasutatavatel laevadel on veelgi keerulisem.

3.11. Komitee rõhutab, et püügi võimsuse ebapiisav määratlemine ühises kalanduspoliitikas ei tõkesta mitte ainult laevastiku moderniseerimist üldiselt, st uute tehnoloogiate paigaldamist, vaid raskendab ka sotsiaalsete ja ohutuslaste täiustuste tegemist. Praegu arvutatakse püügi võimsuse hulka ka kambüüs, kajutid, tualetid ja puhkeruumid, millel ei ole midagi pistmist kalade püüdmise ja ladustamise võimsusega. Ühine kalanduspoliitika on selgelt vastuolus sotsiaaldiguses⁽⁸⁾ sätestatud nõuetega, nagu ILO kalandustöö konventsioon nr 188.

3.12. Komitee leiab, et energiasüsteemi ümberkujundamise strateegias tuleks neid tegureid arvesse võtta ja teha seepärast ettepanek püügi võimsuse meetmete läbivaatamiseks, et võimaldada uute tehnoloogiate kasutuselevõttu ja laevastiku ajakohastamist. Uued meetmed, mida võiks kasutada, on „netomahutavus“ või Norras ja Islandil kasutatavad valemid, mis jätavad arvutustest välja töötajate vaba aja veetmise ja puhkealad sõltuvalt sellistest teguritest nagu eraldatud kvoot või laeva suurus. See läbivaatamine hõlbustaks ka laeva elamistingimuste parandamist, mis on vajalik, et muuta sektor atraktiivsemaks noorte töötajate jaoks, tegeleda põlvkondadevahelise lõhega ja hõlbustada naiste kaasamist kalandussektoris.

⁽⁸⁾ Uuring brutomahutavuse ja veojõu piirangute sotsiaalse mõju ning võimalike alternatiivide kohta, mis koostati sotsiaaldialogi projekti raames.

Traditsiooniliste kütuste maksustamine

3.13. Kuna uue laeva ehitamine kujutab endast ELi laevaomanike jaoks majanduslikku riski, kutsub komitee üles võtma vastu poliitikameetmeid, mis tagavad laevandusettevõtjatele õiguskindluse. Seepärast on oluline mitte kehtestada uusi makse traditsioonilisele kalapüügikütusele (diislikütus) seni, kuni uued jõuseadmete ja kütuse tehnoloogiad ei ole turul kättesaadavad ning õigusraamistik vajalike uuendustega tegelemiseks pole veel nõuetekohaselt kehtestatud. Vastasel juhul seaks see üksnes sektori ebasoodsasse olukorda.

ELi kalanduse ja vesiviljeluse energiasüsteemi ümberkujundamise partnerlus

3.14. Kalandussektoril ei ole ei tehnoloogiapakujate ega poliitikakujundajate suuniseid selle kohta, millise suuna nad peaksid CO₂ heite vähendamiseks võtma. Seepärast väljendab komitee heameelt komisjoni algatuse üle luua eksperdirühm, et anda nõu praeguste alternatiivide, tulevaste arengusuundade, turgude jms kohta. Eriti oluline oleks kindlaks teha, millised tehnoloogiad sobivad kõige paremini iga laevastikusegmendi ja piirkonna jaoks, ning võib osutada vajalikuks eri energiaallikate kombineerimine. Lisaks on kasulik korraldada meretööstuse ahela jaoks teavitus- ja teadlikkuse suurendamise kampaaniaid, et stimuleerida CO₂ heite vähendamist.

Sinine majandus

3.15. Sinine majandus hõlmab kõiki merest sõltuvaid majanduse tegevusalasid. Sinise majanduse eri sektorid (kalandus, biotehnoloogia, laevandus, meretransport, vesiviljelus, laevatehased, tarneahel, logistika ja transport) sõltuvad üksteisest, sest need põhinevad ühistel pädevusaladel ja jagatud taristul (sadamad, logistikavõrgud ja elektri jaotusvõrk) ning mereressursside säästval kasutamisel. Komitee rõhutab vajadust rakendada terviklikku CO₂ heite vähendamise strateegiat ja leida koostöime ahela eri lülide vahel. Lisaks nõuab komitee piisavaid inimressursse ja oskusi tänapäevaste laevade projekteerimiseks, ehitamiseks ja käitamiseks. Oskustööjõu ligimeelitamine on hädavajalik.

4. Konkreetsed märkused

Täiustatud kütused

4.1. Komitee rõhutab potentsiaali, mis on täiustatud kütustel, mis ei ole toodetud toidu- ja söödakultuuridest, ringmajanduse edendamise, rannikualade maapiirkondade rahvastikukao peatamise ja loomulikult ELi energiasõltumatus suurendamise valdkonnas. Kooskõlas ELi CO₂ neutraalsuse eesmärkidega võib selliste alternatiivkütuste CO₂ netoheide mootoris põletamisel langeda nullini, kui neid toodetakse taastuvelektriga.

4.2. Mitmel põhjusel piirab komisjon taimsete biokütuste kasutamist, mida komitee on mitmes arvamuses toetanud. Siiski puudub selge strateegia alternatiivkütuste arendamiseks ja kasutuselevõtuks, mis oleks oluline mitte ainult kalandussektori, vaid ka teiste tööstusharude jaoks. Samuti ei ole seatud prioriteete selle kohta, millistel sektoritel, mille CO₂ heidet on raske vähendada (millest üks on kalandus), peaks olema sellistele kütustele eelisjuurdepääs. See raskendab kalandussektori jõupingutusi CO₂ heite võimalikult kiireks vähendamiseks. Komitee juhib tähelepanu sellele, et taastuvad, vähese CO₂ heitega kütused on mõistlik valik CO₂ heite vähendamiseks sektorites, mida on raske elektrifitseerida, nagu kalanduses. Täiustatud alternatiivkütused, mis ei ole toodetud toidu- ja söödakultuuridest, on nappuse ja nõudlikuma tehnoloogia tõttu kallimad. Seepärast, nagu komitee juba varem rõhutas, (9) tuleb vähendada hinnavahet fossiil- ja alternatiivsete kütuste vahel ning muuta puhtamad kütused taskukohasemaks ja laiemalt kättesaadavaks.

4.3. Komitee rõhutab, et praegu saadaolev biidiislikütus pärineb põllukultuuridest (palmi-, rapsi-, soja- ja päevalilleõli), mis ei sobi täielikuks CO₂ heite kaotamiseks. Lisaks ei ole piisavalt toorainet. Lahendus (mis pole veel kättesaadav) oleks segada praegune diislikütus üha suurema koguse elektridiisliga, mis on saastevabast elektripõhisest vesinikust ja kogutud CO₂-st valmistatud sünteetiline kütus. Neid sünteetilisi kütuseid toodetakse süsinikdioksiidist, mis on kogutud kas atmosfäärist või CO₂ tekitavatest tööstusprotsessidest enne selle vabanemist.

(9) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse taastuvkütuste ja vähese CO₂ heitega kütuste kasutamist meretranspordis ning millega muudetakse direktiivi 2009/16/EÜ“ (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD)) (ELT C 152, 6.4.2022, lk 145).

4.4. Tõenäoliselt ei toodeta kestlikke, täiustatud kütuseid aga kalandussektori nõudluse rahuldamiseks piisavas koguses. 2050. aastal toodetakse seda kogu maailmas hinnanguliselt 50 miljonit tonni (meretransport kulutab praegu umbes 300 miljonit tonni ja raskeveokite maanteetransport umbes 900 miljonit tonni). Eeldatakse aga, et selleks ajaks on veokid elektrifitseeritud, nii et võib arvata, et kogu diislikoguse saab suunata kasutamiseks merel. 2020. aastal tarbis Euroopa kalandussektor ligikaudu 1,9 miljardit liitrit laeva diislikütust. Sellise prioriteedi tagamiseks on vaja teha poliitilisi otsuseid.

4.5. Seepärast kutsub komitee üles kiiremini arendama ja tootma täiustatud kütuseid, mis ei põhine toidu- ja söödakultuuridel,⁽¹⁰⁾ ning tegema selge poliitilise otsuse, millega antakse kalalaevadele eelisjärjekorras juurdepääs kõnealustele täiustatud kütustele taskukohase hinnaga.

CO₂ heite vähendamise alternatiivid: alternatiivsed jõuseadmed

4.6. Maailmas on välja töötatud mitmeid energiaalgatusi, kuid enamik neist on katseprojektid, millega kaasneb palju raskusi seoses nende rakendamise ja kasutamisega kalandussektoris. Veel üks lahendamist ootav ülesanne on vajadus arendada Euroopas ja kolmandate riikide kalasadamates taristut, mille abil laadida kalalaevu sarnaselt maismaasõidukitega. Sellega seoses väljendab komitee heameelt katseprojektide üle, mis käsitlevad laevade laadimist avamerel poide või avamere tuuleparkide abil⁽¹¹⁾. Nii saab elektri- või hübriidlaev laadida oma akusid sadamasse minemata.

4.7. Veeldatud maagaas laevakütusena on juba reaalsus, sest seda toodetakse ja sellel on taristu, eriti Euroopas. Hiljutine uuring⁽¹²⁾ näitab aga, et kuigi veeldatud maagaasi mootorid eraldavad 25 % vähem CO₂ kui diislikütus mootorivõimsuse ühiku kohta, koosneb see gaas suures osas metaanist, mille kasvuhooneefekt on palju suurem kui CO₂-l. Uuringu kohaselt oleks veeldatud maagaasi kasutamisest saadav kasu kasvuhoonegaaside heite seisukohast saja aasta jooksul vaid 15 %. Seepärast on veeldatud maagaas oluline samm edasi, kuid seda ei saa pikas perspektiivis pidada lõplikuks lahenduseks. Lisaks tuleks seda segada biometaani ja e-metaaniga, mis on piiratud ja kallid kütused. Mahutid on tavalisest kolm korda suuremad ja need on paigaldatud tekile, mis tekitab püügivõimsuse- ja ohutusprobleeme.

4.8. Kuigi komitee tunnustab ammoniaagi tähtsust CO₂ heite vähendamise protsessis, ei ole ka see elujõuline alternatiiv jõuseadmena. Ammoniaagijahutust kasutatakse laialdaselt suurtes kalalaevades, eelkõige nendes, kus külmutatakse või töödeldakse saaki pardal. See energiaallikas on keskkonnahoidlik, sest see ei avalda teadaolevalt mõju osoonikihile. Siiski on tegemist gaasiga, mistõttu on oluline tugevdada kalalaevade ohutust ja vältida lekkeid.

4.9. Ka vesinik (H₂) ei tundu kalandussektoris elujõuline lahendus, isegi kaubalaevadel on seda keeruline kasutada. Peamine põhjus on see, et see nõuaks neli korda suuremaid ladustamismahuteid kui fossiilkütuste puhul. Märkimist väärivad siiski vesinikkütuseelemendiga mootorid. Tegemist on elektrokeemilise seadmega, mis muundab keemilise energia otse elektrienergiaks. See elektrokeemiline protsess on väga tõhus ja selle keskkonnamõju on minimaalne, eriti kui elektroliis (mis nõuab energiat) toimub päikese- või tuuleenergia abil. Komitee peab kasulikuks analüüsida selle tehnoloogia arendamise võimalusi kalalaevade jaoks, muu hulgas selle kasutamist lisaenergiana pardal.

4.10. Uute laevade ehitamisel julgustab komitee uurima ja rakendama kaubalaevadel kasutatavaid tehnoloogilisi lahendusi. Näiteks näib, et kombineeritud mootorites võiks kasutada metanooli nii, et kasutatakse diislikütust ja lisatakse metanoolisegu keskkonnahoidliku metanooli kättesaadavaks muutudes. Muud tehnoloogiad ja täiustusvõimalused, mis võiksid toimida, on kalalaevad, kus kasutatakse purjeid, täiustatud hüdrodünaamikat, täiustatud energiasüsteeme, näiteks üleminek mehaanilistelt/hüdraulilistelt mehhanismidelt elektrilistele mehhanismidele, ning kergkonstruktsioone ja -materjale (nt mittemetallilised traallauad).

⁽¹⁰⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi vetikasektori muutmine tugevamaks ja kestlikumaks““ (COM(2022) 592 final) (ELT C 228, 29.6.2023, lk 126).

⁽¹¹⁾ <https://www.maersksupplyservice.com/2022/01/25/maersk-supply-service-launches-venture-company-stillstrom/>.

⁽¹²⁾ https://theicct.org/sites/default/files/publications/LNG%20as%20marine%20fuel%2C%20working%20paper-02_FINAL_20200416.pdf.

4.11. Samuti tuleb märkida, et kalandussektor on teinud aastakümneid koostööd teadusringkondadega, et parandada püügivahendite konstruktsiooni ja tõhusust. Tänu suuremale selektiivsusele, väiksemale kokkupuutele merepõhjaga ja/või sõidutakistusele ning väiksemale kütusekasutusele on paljude uuenduslike kalapüügitehnikate abil juba tehtud suuri tehnilisi edusamme⁽¹³⁾. Üks uuenduslike püügivahendite näide on poolpelaagilised traallauad, mis suudavad vältida kokkupuudet merepõhjaga, sest need töötavad 2–5 meetri kaugusel põhjast. Sellel tehnikal on merepõhja ökosüsteemidele oluliselt väiksem mõju ja ka väiksem kaaspuük. See uus tehnoloogia vähendab ka kütusekulu ning seeläbi saastet ja kasvuhoonegaaside heidet.

4.12. Komitee tuletab meelde, et kalanduse ökoloogilise jalajälje vähendamine ei sõltu üksnes jõuseadmetega seonduvatest meetmetest. Selleks peaks EL investeerima ka mereandide uutesse kaubanduslikesse kasutusvõimalustesse (ravimid, kosmeetikatooted jne), et püütud kala maksimaalselt ära kasutada. EL peaks samal ajal motiveerima ettevõtjaid ostma ringlussevõetavaid materjale, edendama laevade pardal ringmajanduse algatusi jäätmete taaskasutamiseks ja rahastama selliseid mereprügi koristamise programme nagu „Fishing for litter“⁽¹⁴⁾. Kalavarude paranenud olukord on viinud ka püügikoormuse ning seeläbi püügijaja ja kütusekulu vähenemiseni. Samamoodi saab heitkoguseid vähendada laevastiku haldamise ja logistika optimeerimise (5–50 % kasvuhoonegaaside vähenemine) ning sõitude optimeerimise (1–10 % kasvuhoonegaaside vähenemine) abil⁽¹⁵⁾.

4.13. Komitee märgib, et mõned uued tehnoloogiad pakuvad kalalaevadele vaid piiratud sõiduaega. Näiteks praegused elektrienergia prototüübid pakuvad viis kuni kuus tundi sõiduaega, mis oleks ebapiisav terve püügipäeva jaoks (mis võib kesta 12–14 tundi), rääkimata mitme nädala pikkustest püügireisidest. Sama oluline on laeva konstruktsiooni ja tõhususe parandamine.

5. „Kalade ja kalurite sõbrad“: ELi kestliku kalandussektori tulevikuvision

5.1. Viimastel aastatel on Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee töötanud välja strateegilised visioonid mitmes valdkonnas: terviklik toidupoliitika,⁽¹⁶⁾ maa- ja linnapiirkondade kestlik areng⁽¹⁷⁾ ning heaolumajandus⁽¹⁸⁾. Komiteel on aeg töötada välja pikaajaline terviklik visioon ka ELi kestliku kalandussektori jaoks. See visioon peaks koos kõigi jõupingutustega, mis on tehtud sellistes valdkondades nagu elurikkus, kestlik toidupoliitika, tervis ja heaolu, head töötajad, maa- ja linnapiirkondade kestlik areng ning strateegiline sõltumatus, panema ELile kohustuse vähendada kalanduse CO₂ heidet, et tagada majanduslik elujõulisus, mis on vajalik Euroopa rohelise kokkuleppe elluviimiseks ja tegevuskava 2030 rakendamiseks. Kooskõlas ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni sinise ümberkujundamise strateegiaga ja komitee laiemal üleskutsega sõlmida ELi sinine kokkulepe rõhutab komitee vajadust tagada ja kestlikult suurendada mereandide panust kõigi inimeste tervislikku, täisväärtuslikku ja taskukohasesse toitumisse, lõppeesmärgiga vähendada ELi turu sõltuvust kalatoodete impordist.

5.2. Komitee soovib kasutada võimalust, mille annab käesoleva ettevalmistava arvamuse koostamine, et käsitleda CO₂ heite vähendamise probleemi laiemas strateegilises raamistikus. Terviklikku kestliku kalandussektori käsitlust tuleks rakendada järgmisel kuul teljel.

5.2.1. Elurikkus

Kooskõlas kestliku arengu eesmärgiga nr 14 „Ookeani- ja mereökosüsteemid“ ning lähtudes ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni osaliste konverentsi 15. istungjärgul (COP15) sõlmitud ajaloolisest elurikkuse kokkuleppest⁽¹⁹⁾ kinnitab komitee oma vankumatut pühendumist heas seisundis ja tootlike kalavarude säilitamisele ning muude elurikkusega seotud aspektide edendamisele kalandussektoris. Kõik kaubanduslikul eesmärgil kasutatavad liigid peavad saavutama võimalikult lühikese aja jooksul maksimaalse jätkusuutliku saagikuse või sellest kõrgema taseme, kui see on kooskõlas eri kalalaevastike pikaajalise majandusliku elujõulisuse säilitamisega. Sellega seoses peaksid Rahvusvahelise Mereuurimise Nõukogu (ICES) ning Kalanduse Teadus-, Tehnika- ja Majanduskomitee (STECF) hindamisi koostavatel teadlastel olema vajalikud ressursid

⁽¹³⁾ <https://www.ices.dk/news-and-events/news-archive/news/Pages/InnovativeFishingGear.aspx>.

⁽¹⁴⁾ <https://fishingforlitter.org/>.

⁽¹⁵⁾ Põhjamere nõuandekomisjoni nõuanded, viitenumber 17-2122. Põhjamere nõuandekomisjoni nõuanded kalalaevastiku CO₂ heite vähendamiseks.

⁽¹⁶⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kodanikuühiskonna panus tervikliku ELi toidupoliitika väljatöötamisse“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 129, 11.4.2018, lk 18).

⁽¹⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Maa- ja linnapiirkondade kestliku arengu terviklik strateegia“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 105, 4.3.2022, lk 49).

⁽¹⁸⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Meile vajalik jätkusuutlik majandus“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 106, 31.3.2020, lk 1).

⁽¹⁹⁾ Otsus 15/4 „Kunmingi-Montreali üleilmne elurikkuse raamistik“.

puuduvate andmete kogumiseks. Kui puuduvad piisavad teaduslikud andmed, siis kohaldatakse kalavarude majandamisel süstemaatiliselt ettevaatuspõhimõtet, muu hulgas püügi vähendamist, kui teadlased seda soovivad. Vajaduse korral hõlmavad laevade lammutamise kavad, millel on piisavad eelarvevahendid laevastiku suuruse kohandamiseks olemasolevate kalavarudega, meeskonnaliikmete ümberõppevõimalusi.

5.2.2. CO₂ heite vähendamine

ELi kalandussektor peab võtma endale kohustuse saavutada 2050. aastaks CO₂-neutraalsus, täites Euroopa Liidu seatud energiasüsteemi ümberkujundamise eesmärgid, mida toetavad innovatsioon ja tehnoloogia. Põhjalik olemasoleva tehnika ja tehnoloogia taset käsitlev uuring on esimene samm selleks, et leida iga laevastikusegmendi jaoks kohandatud lahendus (ühetaolise lahenduse asemel).

5.2.3. Õiglane töötasu, ohutus ja töötingimused

Kaluritele antakse vajalikud vahendid ja suunised, et keskenduda eesiseisvale vältimatule üleminekule, kuid neid tuleb toetada nii CO₂ heite vähendamise protsessis kui ka laiemas struktuurse ümberkujundamise protsessis. Esmatähtis on uuendada kalalaevu, et parandada mugavust, elamistingimusi ja ohutust pardal, muutes seeläbi kalandussektori atraktiivsemaks ja võimaldades põlvkondade vahetumist. Muud CO₂ heite vähendamiseks vajalikud täiendused hõlmavad jõuseadmete ja abisüsteemide üleminekut uuematele ja tõhusamatele süsteemidele ning selliste tänapäevaste, energiatõhusate ja selektiivsete püügivahendite kasutamist, millel ei ole negatiivset (või on vaid tähtsusetu) mõju üldisemalt ökosüsteemi seisundile ja elurikkusele. Selleks on vaja ELi tasandil põhjalikku uuringut tehnoloogiate kohta, mis on kalandus- ja vesiviljelussektoris energiaalase ülemineku elluviimiseks kättesaadavad, ning nende kulude ja tulude kohta iga laevastikusegmendi puhul ja riigi eripära arvestades. Sama oluline on ka tööjõu ümber- ja täiendusõpe, et merendussektori töötajad oleksid koolitatud ja ette valmistatud energiasüsteemi ümberkujundamiseks (kooskõlas jätkusuutlikku konkurentsivõimet, sotsiaalset õiglust ja vastupanuvõimet toetava Euroopa oskuste tegevuskavaga). Arvestades kalandussektori ebakindlat majanduslikku olukorda paljudes Euroopa paikades ja laevastiku pidevat kahanemist, tuleks välja töötada strateegilised kavad ja vahendid, et parandada sektori konkurentsivõimet, toetades selle arengut ja innovatsiooni, et aidata kaasa rahuldava elatustaseme saavutamisele nende jaoks, kes sõltuvad kalapüügist.

5.2.4. Rannikualade maapiirkonnad ja äärealad

Kuigi juhul, kui ruumiline planeerimine seda võimaldab, saab tegevust mitmekesistada ja osaliselt üle minna muudele tegevusvaldkondadele, nagu harrastuskalapüük või muud säästva turismi sektorid, on vaieldamatu, et kalandussektor on paljudes rannikupiirkondades peamine tööhõive- ja sissetulekuallikas mitte ainult laeva töötajatele, vaid kõigi seonduvate tööstusharude ja teenuste töötajate jaoks. Kalapüügist loobumine ei tähendaks mitte ainult nende piirkondade järkjärgulist taandarengut ja rahvastikukadu, vaid ka kultuuripärandi pöördumatut kadumist. See pärand määratleb ja määrab meie Euroopa ühiskonna põhiolemuse. Kõik asjaosalised peavad töötama viisil, mis toob kaasa kalandussektori positiivsema narratiivi. Lisaks võib vesiviljelus siseveekogudel pakkuda maapiirkondadele uusi majanduslikke võimalusi.

5.2.5. Tervislik ja kestlik toitumine

Säästev kalapüük annab loomseid valke mitte ainult kõige väiksema CO₂ jalajäljega, vaid ka suurepärase toiteväärtusega. Kui eurooplaste praegustes lihatarbimisharjumustes tuleks seada kvaliteet kvantiteedist tähtsamale kohale, siis kala tarbimise puhul see nii ei ole ning kala tarbitakse enamikul juhtudel vähem kui toitumiseksperdid soovivad. Avaliku sektori asutused peaksid seadma prioriteediks soodustada taskukohase hinnaga kala tarbimist kogu elanikkonna seas, edendades näiteks vähemtuntud liikide väärtustamist. Tervisliku ja tasakaalustatud toitumise nurgakivina⁽²⁰⁾ tuleks kala suhtes kohaldada vähendatud käibemaksumäära.

5.2.6. Strateegiline sõltumatus ja vesiviljeluse roll

Euroopa Liit impordib kolm neljandikku tarvitavast kalast. Lisaks kaubanduse tasakaalustamatusele tekib seejuures probleem sellise impordi ebavõrdsete terviseohutuse tagatistega, sest imporditud kala ei jälgita teel „võrgust taldrikule“. Selle puuduse leevendamiseks peaks EL kasutama kahe- ja mitmepoolseid kaubandusmeetmeid, et importida ainult kestlikke mereande, mis on toodetud kolmandates riikides, mille standardid on samaväärsed ELi standarditega, tagades ausa konkurentsi võrdsetel tingimustel. Ka vesiviljelussektoril on vaieldamatu potentsiaal rahuldada ELi kalandusturu nõudlust.

⁽²⁰⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Tervisliku ja jätkusuutliku toitumise edendamine ELis“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 190, 5.6.2019, lk 9).

Kestlikku majanduskasvu on võimalik saavutada, kui luuakse võimalusi uuteks toiminguteks asjakohase planeerimise ja lihtsama lubade andmise protsessi kaudu, mis sageli sõltub ametiasutuste mitmest osakonnast või isegi eri tasanditest (riigi, piirkonna, kohalik tasand). Selleks et EL saaks tagada oma toidualase sõltumatuse, tuleb ära kasutada kõik võimalused kala ja mereandide tootmise kestlikuks suurendamiseks.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi sinise kokkuleppe majanduslikud aspektid – veega seotud investeerimisvajadused ELis“

(omaalgatuslik arvamus)

(2023/C 349/09)

Raportöör: **Florian MARIN**

Täiskogu otsus	25.1.2023
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 omaalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	27.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	181/6/5

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee käsitab juurdepääsu ohutule, puhtale ja kvaliteetsele veele põhiõigusena ning peab täiesti vastuvõetamatuks, et ELis on endiselt inimesi, kellel puudub juurdepääs veele.

1.2. Veemajanduse areng ELis peaks olema kaasav, hästi reguleeritud, läbipaistev, väga digitaliseeritud, vastupidav, kestlik, prognoositav ja turvaline, selles tuleks esikohale seada inimesed ja luua sellega lisaväärtust. On oluline, et kõik tööstusharud kannaksid oma veetarbimisega seotud ühiskondlikke kulusid õiglasel viisil.

1.3. Komitee kutsub ELi institutsioone üles omistama ELi sinisele kokkuleppele sama suurt tähtsust ja tähelepanu kui ELi rohelinele kokkuleppele, sest mõlemad täiendavad täielikult teineteist.

1.4. ELi sinise majanduse tulevane õigusraamistik peab:

- põhinema heaolumajanduse põhimõttel;
- integreerima läbivalt sotsiaalse tingimuslikkuse ja territoriaalse solidaarsuse;
- leidma tasakaalu keskkonna-, sotsiaal- ja majandusküsimuste vahel;
- saama kasu riikidevahelistest uuenduslikest juhtimismudelitest, mis soodustavad rahastamist, reguleerivad erasektori kaasamist, parandavad veevarude majandamist ja stimuleerivad ELi konkurentsivõimet;
- viima sisse koostööl põhinevad ärimudelid ja jagamismajanduse põhimõtted;
- võtma vastu institutsioonilise raamistiku, mis ei koorma ELi majandustegevuse konkurentsivõimet maailmaturul;
- tagama kestlikusalgatuste suurema läbipaistvuse.

1.5. Komitee kutsub üles tegema järgmist:

- minema praeguselt majandusmudelilt üle kestlikumale mudelile, milles maksustatakse ületarbimist ja mis on täielikult kooskõlas kestliku arengu eesmärkidega;

- kehtestama liikmesriikides veehinnad, mida hinnatakse põhimõtte „saastaja maksab“ alusel;
- kohandama selliseid peamisi majandusmõisteid nagu turureglid, majanduslik elujõulisus ja tootlikkus nii, et võetaks arvesse vee mitmekülgseid väärtusi;
- kehtestama kõigis liikmesriikides sidusad õigusaktid, mis käsitlevad ELi mehhanismi vee hoiustamiseks märgadel perioodidel;
- koostama pikaajalise strateegia, mille abil parandada veenappusele vastupanu võimet;
- hakkama laiendatud tootjavastutust kohaldama ka jääkveemajandusele;
- lahendama tulu mitteandva vee probleemi, ⁽¹⁾ seades prioriteediks pideva hoolduse; tegema algatusi, mille eesmärk on oluliselt vähendada veelekkeid ja uurida uusi lekete tuvastamise tehnoloogiaid;
- hindama põhjalikult ja viivitamata kõigi liikmesriikide maa-aluseid kanalisatsioonisüsteeme ning need andmed ELi tasandil tsentraliseerima;
- kohandama riigiabi eeskirju vastavalt veealaste investeeringute eripärale;
- võtma hindades arvesse pikaajalist veega kindlustatust;
- investeerima töötingimustesse, kvaliteetsetesse töökohtadesse ja koolitusse ning võtma selles valdkonnas konkreetseid meetmeid, mis on eelkõige suunatud nooremale põlvkonnale.

1.6. Komitee tunnistab, et kliimanetraalse tööstuse suunas liikumisel tuleks arvesse võtta ka tööstusheidet vette, kahjulikku mõju inimeste tervisele ja sellest tulenevaid sotsiaalseid kulusid ühiskonnale, ning kutsub üles töötama välja konkreetsed standardid eri majandussektorite, näiteks põllumajanduse ja tööstuse veekasutuse kohta. Seda on võimalik saavutada, luues eksperdirühma, mille ülesanne on koostada sektoripõhised veekasutuse suunised.

1.7. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee soovib järgmist:

- töötada tihedas koostöös ELi linnade tegevuskava, ⁽²⁾ Ljubljana lepingu ⁽³⁾ ja maapiirkondade arengu pikaajalise visiooniga ⁽⁴⁾ välja ELi sinine kokkulepe ja ELi vee tegevuskava;
- ratsionaliseerida veetarbimist järgmiste meetmete rakendamise teel:
- kehtestada erinevad hinnad kodudes ja olulisteks avalikeks teenusteks kasutamise ning tootmistarbimise puhul;
- kehtestada hinnakujundussüsteem, mis pärsib tõhusalt jätkusuutmatut tarbimist, stimuleerides samal ajal tarbimist tootlikel eesmärkidel;
- näha ette selline hinnakujundus, mis sisaldaks tasuta minimaalse veekoguse nõuet, et tagada inimõigused;
- tagada vee kulude ja hinna täielik läbipaistvus kõigi sidusrühmade jaoks;
- kasutada avalikku planeerimist üksnes vesikonna tasandil (põhjavesi kaasa arvatud) nii, et oleksid kaitstud ELi üldised huvid ja oleks tagatud, et säilitatakse lähteveekogus vajalik ökoloogiline vooluhulk;

⁽¹⁾ Tulu mitteandev vesi on vesi, mis kaob veevarustussüsteemis ja mis ei jõua kunagi oma lõppsihtkohta. See tähendab vett, mida ei kasutata või mille eest ei maksta ning mis mõjutab kohalikku majandust ja olemasolevaid kohalikke ressursse.

⁽²⁾ ELi linnade tegevuskava.

⁽³⁾ Ljubljana leping ja mitmeaastane tööprogramm – ELi linnade tegevuskava uuendamine.

⁽⁴⁾ Maapiirkondade arengu pikaajaline visioon – tugevamad, ühendatud, vastupanuvõimelised ja jõukad ELi maapiirkonnad.

- võtta vastu ja tugevdada vee kontsessioonilepingute õigusraamistikke, et majandada vett rohkem avaliku hüvena kui kaubana, millega saab kaubelda. Elanikkonnalt küsitavad hinnad peaksid kajastama seda, et vesi on avalik hüve;
- pöörata erilist tähelepanu piiriülestele veeprojektidele ja rahastada neid;
- vahetada liikmesriikide vahel veega seotud olulisi uuendusi ning julgustada alt üles suunatud katseid, võttes arvesse vee eripära ja keerukust.

1.8. Komitee on seisukohal, et ELi rahalised vahendid on veevaldkonna kestlikuks üleminekuks hädavajalikud, ja kutsub üles järgmisele:

- liikmesriigid peaksid eri programmide raames tehtavates ümberjaotamistes käsitlema veeinvesteeringuid prioriteetsena;
- suurendama vastastikust täiendavust Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide, ⁽⁵⁾ taaste- ja vastupidavusrahastu, programmi „InvestEU“, programmi Interreg Europe ja muude fondide vahel;
- kutsuma sihtotstarbeliselt üles esitama ettepanekuid ja suuniseid, milles võetakse arvesse vee keerukust ja eripära;
- koostama sinise majanduse jaoks spetsiaalse vee ja integreeritud territoriaalsete investeeringute rakenduskava;
- tunnistama veesektori strateegiliseks prioriteediks programmitöö perioodil 2028–2034 ja koostama vajaduse korral sihtotstarbelise veevaldkonna rakenduskava;
- looma sinise ülemineku fondi;
- tagama liikmesriikidele tehnilise abi veeprojektide rakendamisel.

1.9. Komitee peab väga oluliseks lisada veega seotud investeeringute hindamiskriteeriumidesse vastupanuvõime, sest see võib koos optimaalsete investeeringutega riskide vähendamise meetmetesse vähendada ettearvatutest sündmustest taastumisega seotud kulusid.

1.10. Euroopa Komisjoni, Euroopa Investeerimispanka ning Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga vahel peaks veeinvesteeringute rahastamise osas olema tagatud tõhus koordineerimine ja vastastikune täiendavus koos ühiste tulemuslikkuse põhinäitajatega ELi strateegilises raamistikus.

2. Poliitika ja strateegiline raamistik

2.1. Veemajanduse areng peaks olema kaasav, hästi reguleeritud ja läbipaistev ning võtma samal ajal arvesse paljusid piirkondade ja kohalike omavalitsusüksuste erinevusi. Samuti peaks see olema väga digitaliseeritud, vastupidav, kestlik, prognoositav ja turvaline, tagades tööstussektorite ja osalejate vastastikuse täiendavuse, seades esikohale inimesed, kaitstes elu ning luues kohandatud lähenemisviisi kaudu lisaväärtust kestlikus ja õiglasel ökosüsteemis.

2.2. Komitee rõhutab, et olulised on uued vaatenurgad poliitikaraamistikele, institutsioonilisele korraldusele ja investeeringute kavandamisele, sealhulgas kestlikkusalgatuste suurem läbipaistvus ning kestlike ja uuenduslike investeeringute jaoks täpsete suuniste ja liigituste loomine. Kuna vee ja mereressursside kestlik kasutamine ja kaitse on üks kuuest taksonoomiamääruses ⁽⁶⁾ sätestatud keskkonnanäesmärgist, on vaja konkreetset delegeeritud õigusakti vee säästvaks kasutamiseks (rohemärgised, ökosüsteemi taastamine). Komitee toonitab ELi ühiseid väärtusi, mis puudutavad üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid, mis on määratletud Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 14 ja mida on kirjeldatud Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokollis nr 26 üldhuviteenuste kohta ⁽⁷⁾.

⁽⁵⁾ 2014.–2020. aasta Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid.

⁽⁶⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuni 2020. aasta määrus (EL) 2020/852, millega kehtestatakse kestlike investeeringute hõlbustamise raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2019/2088 (ELT L 198, 22.6.2020, lk 13).

⁽⁷⁾ ELT C 202, 7.6.2016, lk 307.

2.3. Vee eripära nõuab, et veemajanduse reguleerimisel austataks täielikult inimväärikust ja -õigusi, integreerides läbivalt sotsiaalse tingimuslikkuse, võrdsuse ning inimeste ja ühiskonna põhivajadused. Komitee kutsub üles looma koostöös rahvusvaheliste organisatsioonidega veesektori jaoks kohandatud kohtusüsteemi, mis hõlmaks kiireid menetlusi veega seotud vaidluste lahendamiseks. Veesektori ettevõtete ja veekasutuse üldiseks tõhusamaks ja asjakohasemaks kontrollimiseks tuleks luua sihtotstarbelised riigiüleised ja mitut valdkonda hõlmavad järelevalvestruktuurid ja juhtimisorganid. Avaliku sektori rolli veemajanduses tuleks suurendada, kui turg ei suuda tagada kõigile õiglast juurdepääsu veele.

2.4. Komitee järelduse kohaselt tuleks kõigis liikmesriikides luua konkreetsed institutsioonid, et tagada veekasutuse kohta teadlike otsuste tegemine ning vee vastutustundlik ja tõhus kasutamine. Selleks et kodanikud saaksid täielikult teostada demokraatlikku kontrolli, tuleb tagada, et kodanikud tunneksid veeringlust ja teaksid selle hinda. Komitee kutsub üles omistama ELi sinisele kokkuleppele samasugust tähtsust ja pöörama sellele samavõrd palju tähelepanu nagu ELi roheline kokkulepele.

3. Sinine majandus

3.1. Komitee leiab, et veemajanduse tulevik peaks põhinema heaolumajanduse põhimõttel, ning nõuab, et peamistes majanduskonceptsioonides, nagu turureeglid, majanduslik elujõulisus või tootlikkus, võetaks arvesse vee erinevaid väärtusi. Konkurentsivõime tuleks ümber määratleda nii, et see looks jõukust, võttes arvesse inimeste vajadusi ning inimeste, kogukondade ja tööstusharude õiglast juurdepääsu veele. Sotsiaalsed aspektid peaksid olema veemajandusse läbivalt integreeritud.

3.2. On selge, et juhtimises on vaja paradigma muutust, et tugevdada veemajandust, sealhulgas leida tasakaal keskkonna-, sotsiaal- ja majandusküsimuste vahel. Vaja on riikidevahelisi uuenduslikke juhtimismudeleid, mis soodustavad rahastamist, reguleerivad erasektori eetilist kaasamist, parandavad veevarude majandamist ja stimuleerivad ELi konkurentsivõimet.

3.3. Veemajanduse ärimudelitele avaldavad survet kliimamuutuse mõju, kasvuhooonegaaside heitkogused, kiire linnastumine, ränne, tööstuslike linnapiirkondade elanikkonna kasv ja tööstustegevus, aga ka uuenduslikud sektorid, nagu sinine biomajandus, biotehnoloogia ja magestamine. Ettevõtted peaksid integreerima koostööl põhinevaid ärimudeleid ja jagamismajanduse põhimõtteid, et paremini reageerida praegustele veega seotud ühiskondlikele ja keskkonnavalastele raskustele. Tugevdada tuleb kohalike, piirkondlike, riiklike ja rahvusvaheliste institutsioonide suhtlust ja koostööd, võttes arvesse veesektoris esindatud mitut liiki sidusrühmi, ning valdkondadevahelist dialoogi.

3.4. Komitee kutsub komisjoni üles looma ELis asuvate ettevõtete jaoks muu maailma ettevõtetega võrreldes õiglase konkurentsiraamistiku ning parandama majanduskoostööd, töötingimusi ja keskkonnakaitset käsitlevate rahvusvaheliste lepingute rakendamist.

4. Veemajandus

4.1. Komitee peab vajalikuks praegune majandusmudel, mis maksude ja stiimulite kaudu soodustab veetarbimist, ümber pöörata, et kujundada sellest kestlikum mudel, mis on täielikult kooskõlas kestliku arengu eesmärkidega. Veekasutus ei peaks olema mitte ainult säästev, vaid aitama kaasa ka looduse taastamisele lühikeses ja pikas perspektiivis. Komitee soovib ülemaailmset elarvekokkulepet kliimapiiütluste ja veevinvesteeringute rahastamiseks.

4.2. Tuleks aidata saavutada selge ja tõhus sidusus kohalikul, riiklikul ja Euroopa tasandil kehtestatud mitmesuguste veemaksude vahel. Komitee kutsub üles tegema järgmist:

— töötama välja põhja- ja pinnavee maksustamise süsteemi, mis põhineb mahaarvamistel, et hõlbustada iga inimese ja tööstusettevõtja juurdepääsu veele;

— kehtestama liikmesriikides veehinnad, mida hinnatakse põhimõtte „saastaja maksab“ alusel;

— kehtestama maksud ja lisatasud mittesäästva veekasutuse eest, stimuleerides samal ajal vee säästvat kasutamist;

— vaatama läbi ELi tööstusheidete direktiivi⁽⁸⁾ seoses ELi veeökosüsteemile avalduva mõjuga.

4.3. EL seisab silmitsi kasvava nõudlusega vee järele, mis muutub tulevikus veelgi teravamaks. Vee pakkumise ja nõudluse erinevused võivad tuleneda kas veenappusest või üleujutustest, millel võivad olla laastavad tagajärjed. Vee pakkumise ja nõudluse tasakaalustamatus mõjutab negatiivselt tööstust, tarbijaid ja kodanikke. Kliimanetraalse tööstuse saavutamisel tehtavate edusammude puhul tuleks arvesse võtta tööstusheidet vette,⁽⁹⁾ samuti kahjulikku mõju inimeste tervisele ja sellest tulenevaid sotsiaalseid kulusid ühiskonnale. On oluline, et tööstus kannaks oma vetteheite ühiskondlikud kulud õiglase viisil.

4.4. Komitee nõuab kõigis liikmesriikides sidusaid õigusakte, mis käsitlevad ELi mehhanismi vee hoiustamiseks märgadel perioodidel, eelkõige kogumismahutite ja maa-aluste põhjaveekihtide toitmise süsteemide ehitamise kaudu. Komitee nõuab pikaajalist strateegiat, et suurendada veenappusele vastupanemise võimet, võttes arvesse piirkondliku kliima iseärasusi ja tööstuslikke iseärasusi.

4.5. Veehinna kujundamise ümberkorraldamisel Euroopas tuleb arvesse võtta ökosüsteemi teenuste koormuse jagamist sidusrühmade vahel ja diferentseeritud lähenemisviisi kogukulul põhineva hinnakujunduse põhimõtte rakendamisel. Ühe lähenemisviisi kohaselt peaks kodudes ja olulisteks avalikeks teenusteks kasutatava vee hind olema märksa madalam kui tootmistegevuseks kasutataval veel. Hinnastiimulite puhul tuleks arvesse võtta piirkulupõhise hinnakujunduse ja majandusliku tõhususe, õigluse ja kestlikkuse seost ning need peaksid olema osa suuremast paketist, mis soodustab säästvat veetarbimist.

4.6. Komitee nõuab vee kulude ja hinna täielikku läbipaistvust kõigi sidusrühmade jaoks. Komitee taotleb reguleeritud hindade kehtestamist teatavates täpselt määratletud olukordades ja nõuab hoolikat jälgimist, et tagada kodutarbijatele nende teenuste osutamine, mille eest nad maksavad. Tuleb vältida kaubanduslikku veega spekuleerimist.

4.7. Komitee märgib, et põhjaveekihtide reostuse ja liigkasutuse mõjul on vaeste ja sotsiaalselt haavatavate inimeste koormus ebaproportsionaalselt suur. Veetariifide hindamisele tuleb pöörata suurt tähelepanu, sest need võivad avaldada moonutatavat mõju, tekitada veevaesust ja luua elanikkonna seas sotsiaalseid probleeme. Komitee kutsub üles alustama ELi tasandil konstruktiivset arutelu õiglase veehinna kujundamise üle. Hinnakujunduses peaks sisalduma tasuta minimaalse veekoguse nõue, et tagada inimõigused. Hinnastruktuuris tuleks arvesse võtta praegusi ja tulevase ühiskondlikke, kliima- ja tööstusprobleeme. Komitee teeb ettepaneku võtta hindade kujundamisel läbivalt arvesse pikaajalist veega kindlustatust.

4.8. Komitee leiab, et laiendatud tootjavastutus peaks laienema ka jääkveemajandusele, ning toetab asulareovee puhastamise direktiivi käimasolevat läbivaatamist⁽¹⁰⁾ ⁽¹¹⁾. Tuleks luua koostoimet laiendatud tootjavastutuse süsteemide, ökodisaini ja teabele esitatavate nõuete vahel. Tarbijate jaoks tuleks korraldada sihtotstarbelisi teadlikkuse suurendamise kampaaniaid, mis ühendavad eri sidusrühmi, et nad mõistaksid ja tunnustaksid vee säästvat kasutamist.

4.9. Selleks et tagada veesüsteemide piisav hooldus ja soodustada veevarustuse suurendamist, on äärmiselt oluline käsitleda tulu mitteandva vee küsimust, seades esikohale pidevad hooldusalgatused, mille eesmärk on veelekked märkimisväärselt vähendada. Selliste algatuste asjakohaseks rahastamiseks on vaja kehtestada avaliku sektori investeeringute suhtes tasakaalus eelarve nõue. Komitee rõhutab, et halvasti hallatud ja alarahastatud hooldus koos ebapiisava varahaldusega põhjustavad märkimisväärset majanduslikku kahju. Viivitamata tuleb välja töötada uued tehnoloogiad lekete avastamiseks ning selleks tuleks välja töötada spetsiaalne tugi.

⁽⁸⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. novembri 2010. aasta direktiiv 2010/75/EL tööstusheidete kohta (saastuse kompleksne vältimine ja kontroll) (ELT L 334, 17.12.2010, lk 17).

⁽⁹⁾ „Industrial pollutant releases to water in Europe“, Euroopa Keskkonnaamet.

⁽¹⁰⁾ Ettepanek läbivaadatud asulareovee puhastamise direktiivi kohta.

⁽¹¹⁾ Nõukogu 21. mai 1991. aasta direktiiv 91/271/EMÜ asulareovee puhastamise kohta (EÜT L 135, 30.5.1991, lk 40).

4.10. Komitee on mures maa-aluste kanalisatsioonisüsteemide seisundi ebapiisava hindamise pärast paljudes liikmesriikides ning nõuab põhjalikku ja viivitamatut hindamist ning nende andmete tsentraliseerimist ELi tasandil. Tegevusetuse kulud on palju suuremad kui kanalisatsioonivõrgu remondikulud.

5. Vee piirkondlik mõju

5.1. Juurdepääs ohutule, puhtale ja kvaliteetsele veele on põhiõigus, mis on hädavajalik igapäevase tervise, väärikuse ja heaolu silmas pidades. Komitee peab täiesti vastuvõetamatuks, et ELis on endiselt inimesi, kellel puudub juurdepääs veele.

5.2. Komitee peab väga oluliseks, et vesi integreeritaks kõigisse seotud sektoritesse poliitikavaldkondadesse (energeetika, kaubandus, tööstus, põllumajandus jne) ning et liikmesriigid tagaksid veega seotud sektoritesse, nagu linnaarendus, toit, põllumajandus ja energeetika, tehtavate investeeringute koostoime. Vesi on linna- ja maaelu arengu jaoks otsustava tähtsusega.

5.3. Komitee teeb ettepaneku töötada tihedas koostöös ELi linnade tegevuskavaga välja ELi sinine kokkulepe ja veelinvesteeringute partnerlusel põhinev ELi veealane tegevuskava, samuti veealane temaatiline partnerlus, mis oleks kooskõlas Ljubljana lepinguga ja täielikus vastastikusel täiendavuses maapiirkondade arengu pikaajalise visiooniga. Oluline on tagada territoriaalne solidaarsus, kohandatud mitmepoolsed juhtimisstruktuurid maa- ja linnapiirkondade erinevustega tegelemiseks ning piirkondlike vee-ettevõtjate tugevdamine.

5.4. Erilist tähelepanu tuleks pöörata Vahemere piirkonna saartele ja äärepoolseimatele piirkondadele, mis oma geograafilise asukoha tõttu tekkivatel põuaperioodidel seisavad silmitsi ebapiisava veevarustusega. Nendes piirkondades peab veevarustus toimuma süsteemi kaudu, mis tagab vee perekondadele ja ettevõtjatele.

5.5. Komitee teeb ettepaneku kasutada avalikku planeerimist üksnes vesikonna tasandil (põhjavesi kaasa arvatud) nii, et oleksid kaitstud ELi üldised huvid ja oleks tagatud, et säilitatakse lähteveekogus vajalik ökoloogiline vooluhulk. Meetmed ja investeeringud, mille eesmärk on kaitsta alasid üleujutuste eest, ennetada põudaid ja kaitsta laevatatavust või säilitada rohkem vett, peaksid olema suunatud ka elurikkuse suurendamisele ja vesikonna geomorfoloogiliste omaduste austamisele.

5.6. Selle avalikku olemust arvestades soovib komitee vee kasutamise õigust täpselt määratleda, mõõta ja jälgida, võttes arvesse kõiki õiguslikke vorme, nagu kontsessioonid, load, litsentsid, lepinguõigused ja otsene omandiõigus, ning ühtlasi suhtuda veesse kui ühisesse hüvesse. Kasutusõigused peaksid olema täpselt määratletud tingimustel kergesti mõõdetavad.

5.7. Komitee soovib ELil võtta vastu ja tugevdada vee kontsessioonilepingute õigusraamistikke, et majandada vett rohkem avaliku hüvena kui kaubana, millega saab kaubelda. Elanikkonnalt küsitavad hinnad peaksid kajastama seda, et vesi on avalik hüve, järgides täielikult ELi toimimise lepingu artiklit 14 ning ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokoll nr 26. Komitee nõuab piiravaid eeskirju, et kaitsta ELi veevarusid ELi mittekuuluvate sidusrühmade huvides kasutamise eest.

6. ELi rahastud

6.1. Komitee nõuab suuremat koostööd projektikonkursside ja rakenduskavade tasandil, et tegeleda veelinvesteeringute eripäraga ning maksimeerida veele ja sinisele majandusele suunatud ELi vahendite kvaliteetset kasutamist. Projektikonkursside tasandil ja programmitöös tuleks arvesse võtta veega seotud tegevuste hooajalisi ja tsüklilisi iseärasusi. Komitee kutsub liikmesriike üles käsitlema eri programmide raames tehtavates ümberjaotamistes veelinvesteeringuid prioriteetsena ning kohandama riigiabi eeskirju vastavalt veelinvesteeringute eripärale.

6.2. Komitee peab Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi⁽¹²⁾ ebapiisavaks, et toetada sinise majanduse arengut ja üleminekut. Kiiresti on vaja mitmekesistada abikõlblikke tegevusi, suurendada vastastikust täiendavust Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide,⁽¹³⁾ taaste- ja vastupidavusrahastu, programmi „InvestEU“, programmi Interreg Europe ja muude fondide vahel. Lisaks peaks Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide veeprojektide konkurentsipõhimõtte arvestama põhivajadusi, mida vesi täidab.

6.3. Komitee märgib, et kogukonna juhitud kohalik areng, kalanduse kohalikud tegevusrühmad ja integreeritud territoriaalsed investeeringud on vahendid, mis katavad veeinvesteeringute vajaduse vaid osaliselt. Komitee nõuab spetsiaalset veealast rakenduskava ja sinise majanduse alast integreeritud territoriaalsete investeeringute programmi, seost eri projektikonkursside vahel ja mõjuhinnangut ELi vahenditest rahastatavate veetaristuinvesteeringute kohta. Komitee soovib luua sinise ülemineku fondi, kas olemasolevaid vahendeid temaatiliselt kontsentreerides või siis lisades uusi vahendeid. Fond tuleks suunata veevaestele piirkondadele ja see peaks hõlmama üleminekut säästvale veemajandusele, vältides ebavõrdsust vee kättesaadavuse osas, ning toetama ELi 2050. aasta eesmärke täielikus vastastikus täiendavuses õiglase ülemineku fondiga.

6.4. Komitee märgib, et järgmise mitmeaastase finantsraamistiku programmitöö perioodil 2028–2034 tuleks veesektorid tunnistada strateegiliseks. Arvestades komitee tunnustatud rolli ELi organiseeritud kodanikuühiskonna häälekandjana, tuleks komitee kaasata kestliku sinise majanduse aruka spetsialiseerumise platvormi⁽¹⁴⁾. Komitee teeb ettepaneku lisada programmitöö perioodiks 2028–2034 kohustuslik eeltingimus.

7. Uutele kestlikele ärimudelitele ülemineku rahastamine

7.1. Komitee soovib liikmesriikidel uurida, kuidas saaks avaliku sektori eelarveid ja riskimaandamisvahendeid (nt garantiid ja krediidikvaliteedi parandamise vahendid) strateegiliselt kasutada, et parandada investeeringute riski ja tootluse profiili ning meelitada ligi kommertsrahastust, ühisrahastust ja omakapitaliinvesteeringuid. Komitee on mures selle pärast, et avaliku sektori vahendite eraldamine saab mõnes liikmesriigis olema problemaatiline praeguse valitsemissektori võla taseme, intressimäärade tõusu ja riigi krediidireitingu halvenemise tõttu. Komitee märgib, et veevõrkude ehitamise tehtavaid erainvesteeringuid takistab rahastamast korrupsiooniga kokkupuutumise oht ja õiguslik ebakindlus ning asjaolu, et sellised investeeringud on keskpika ja pikaajalise perspektiiviga.

7.2. Komitee leiab, et veega seotud kestlike investeeringute edendamiseks tuleks kasutada kestlikke rahastamisvahendeid, nagu rohelised võlakirjad, sotsiaalsed võlakirjad ja rohelised laenud, millega kaasneksid kestlikkuse ühtsed määratlused eri jurisdiktsioonides, suurem standardimine ja andmete läbipaistvus. Komitee teeb ettepaneku reguleerida ELi tasandil veealaste investeeringute jaoks siniseid võlakirju ning VKEdele kohandatud veealaste investeerimisvahendeid (nt hooajaliste laenude kaudu). Samuti palub komitee Eurostatil esitada eraldi peatükk ja statistika veemajanduse andmete kohta.

7.3. Keskkonna-, sotsiaalsete ja juhtimistegurite⁽¹⁵⁾ kaasamine investeerimisotsuste tegemise protsessi võimaldab suurendada investeerimisvõimalusi ja edendab finantsstabiilsust. Komitee nõuab investeeringuid taristusse, töötingimustesse, kvaliteetsetesse töökohtadesse ja koolitusse ning kutsub üles võtma konkreetseid meetmeid ja korraldama kampaaniaid veealaste teadmiste edendamiseks, seades sihtrühmaks eelkõige noorema põlvkonna. Veesektori inimressurside säilitamiseks on äärmiselt oluline tagada prognoositav ja pikaajaline teenistuskäik ning piisav palk.

7.4. Liikmesriigid peavad mõistma, edendama ja toetama veeinvesteeringuid, sealhulgas kasutama tehnilise abi vahendeid, ning komisjon peaks sellega seoses andma sihtotstarbelist toetust, eelkõige vee taaskasutamise võimalusteks. Kooskõlas veepoliitika raamdirektiivi artikliga 9⁽¹⁶⁾ peab komitee väga oluliseks suunata rahalised vahendid projektidele, mis vähendavad veetarbimist ja suurendavad vee taaskasutamist kõigis liikmesriikides.

⁽¹²⁾ Euroopa Merendus- Kalandus- ja Vesiviljelusfond.

⁽¹³⁾ 2014.–2020. aasta Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid.

⁽¹⁴⁾ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/blue-growth>.

⁽¹⁵⁾ Keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimistegurid (ESG).

⁽¹⁶⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2000. aasta direktiiv 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik (EÜT L 327, 22.12.2000, lk 1).

7.5. Euroopa Komisjoni, Euroopa Investeerimispannga ning Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga vahel peaks veelineeringute rahastamise osas olema tagatud tõhus koordineerimine ja vastastikune täiendavus. See hõlmab ühiste tulemuslikkuse põhinäitajate väljatöötamist ELi strateegilises raamistikus ja tsüklilist järelevalvet Euroopa poolaasta raames. Avaliku sektori pankadel kogu ELis on oluline roll ka veelineeringutes ja sidusrühmade koostööd erapankadega tuleks tugevdada.

8. Investeeringud

8.1. Investeeringute tegemisel ELis tuleb põhjalikult hinnata pikaajalist veenõudlust, veevarude kättesaadavust ja rahastamisvõimalusi, võttes samal ajal arvesse kliimamuutustega kohanemisest tingitud ülesandeid. Komitee leiab, et investeeringute pikaajalisel kavandamisel tuleks kvantifitseerida ka konkreetseid demograafilisi suundumusi ning kavandamine peaks toimuma kooskõlas algatustega muudes sektorites, nagu linnaplaneerimine, maakasutus ja põllumajandus. Veerajatiste täiustamisel tuleks võtta ka sinise süsiniku säilitamise maksimeerimist. Komitee kutsub liikmesriike üles rakendama sünkroniseeritud ruumilise planeerimise algatusi ja suurandmete analüüsi süsteeme. Veesektori investeeringute ja rahastamise puhul tuleks tegevuskuludid arvesse võtta integreeritud viisil.

8.2. Komitee taotleb eri majandussektorites, näiteks põllumajanduses ja tööstuses, veekasutust käsitlevaid spetsiaalseid standardeid. Selleks tuleks luua eksperdirühm, millesse kaasataks ka Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, et töötada välja valdkondlikud veekasutuse suunised.

8.3. Innovatsioon ja tehnoloogia on veemajanduse tõhustamise võti. Väga oluline on vahetada liikmesriikide vahel veega seotud olulisi uuendusi ja soodustada alt-üles eksperimenteerimist. Rohkem jõupingutusi on vaja selleks, et hinnata eri investeeringuviiside majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnavalaseid kulusid ja tulusid, alates kohalikust tasandist kuni vesikonna, riigi, piiriülese ja isegi ülemaailmse tasandini. Uuenduslike tehnoloogiate – nt odavad satelliitseiresüsteemid, mis jälgivad vee kriitilisi parameetreid – rakendamine võib tõhustada veeandmete kogumist ja analüüsi. Sellega seoses tuleks arvesse võtta liikmesriikide kaasatust.

8.4. Kestliku arengu eesmärkidega kooskõlas oleva piisava pikaajalise kapitali kaasamiseks tuleb veega seotud looduskapitaliprojektide puhul, millel on suuremad struktuursed riskid, sageli riske maandada. Veeriskidega seotud suuremaid kulusid, väiksemaid tulusid ja finantskahjusid tuleb hoolikalt kaaluda. Kasutada tuleks ka traditsioonilisi laene ja toetusi, riskikapitali, era- ja avaliku sektori omakapitali, pensioni- ja investeerimisfonde. Roheliste võlakirjade ning keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimisalaste investeerimisfondide ühtsete standardite puudumise tõttu püsib rohepesu võimalus.

8.5. Komisjon peab soodustama kõigi asjaomaste ELi fondide ja partnerlusvõimaluste kasutamist sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide võrgustike kaudu, et jõuda kõigi sidusrühmadeni, pöörates erilist tähelepanu VKEdele. Veetaristu projektide vähese tasuvuse tõttu võib segarahastamisel olla oluline roll, kuid veeteenuseid osutavad ettevõtjad on siiski hea investeerimisvahend.

8.6. Komitee peab väga oluliseks lisada veega seotud investeeringute hindamise kriteeriumidesse vastupanuvõime. Vastupanuvõime võib vähendada kulusid, mis on seotud taastumisega ettenägematutest sündmustest, nagu tormid, üleujutused, metsa- ja maastikupõlengud, põuad, küberrünnakud ja pandeemiad, kui sellega kaasnevad optimaalsed investeeringud riskivähendusmeetmetesse. Erilist tähelepanu ja rahastust tuleks suunata piiriülestele veeprojektidele.

8.7. Ebapiisav investeerimine veega seotud projektidesse ja ebatõhusad kulutused on peamine põhjus, miks EL ja ülejäänud maailm ei tee märkimisväärseid edusamme kestliku arengu eesmärgi nr 6 (vesi ja kanalisatsioon) saavutamisel. Komitee rõhutab, et Euroopal on võimalus muuta veega seotud raskused uudeks tehnoloogiaarengu, ühiskondliku arengu ja ettevõtete kasvu väljavaateks, mille lõppeesmärk on saavutada veega kindlustatud ja vastupanuvõimeline majandus, mis pakub kõigile täielikke ja tootlikke tööhõivevõimalusi ning kvaliteetseid töökohti. EL võib vee taaskasutuse valdkonnas tõusta ülemaailmsele juhtpositsioonile.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

LISA

Arutelu käigus lükati tagasi järgmised muudatusettepanekud, mis kogusid hääletamisel vähemalt veerandi antud häältest (kodukorra artikli 74 lõige 3).

Muudatusettepanek 8

Punkt 1.4

Muuta järgmiselt:

Sektsiooni arvamus	Muudatusettepanek
<p>ELi sinise majanduse tulevane õigusraamistik peab:</p> <ul style="list-style-type: none"> — põhinema heaolumajanduse põhimõttel; — integreerima läbivalt sotsiaalse tingimuslikkuse ja territoriaalse solidaarsuse; — leidma tasakaalu keskkonna-, sotsiaal- ja majandusküsimuste vahel; — saama kasu riikidevahelistest uuenduslikest juhtimismudelitest, mis soodustavad rahastamist, reguleerivad erasektori kaasamist, parandavad veevarude majandamist ja stimuleerivad ELi konkurentsivõimet; — viima sisse koostööl põhinevad ärimudelid ja jagamis-majanduse põhimõtted; — võtma vastu institutsioonilise raamistiku, mis ei koorma ELi majandustegevuse konkurentsivõimet maailmaturul; — tagama kestlikkusalgatuste suurema läbipaistvuse. 	<p>ELi sinise majanduse tulevane õigusraamistik peab:</p> <ul style="list-style-type: none"> — põhinema heaolumajanduse põhimõttel; — integreerima läbivalt sotsiaalse tingimuslikkuse ja territoriaalse solidaarsuse; — leidma tasakaalu keskkonna-, sotsiaal- ja majandusküsimuste vahel; — saama kasu riikidevahelistest uuenduslikest juhtimismudelitest, mis soodustavad rahastamist, reguleerivad erasektori kaasamist, parandavad veevarude majandamist ja stimuleerivad ELi konkurentsivõimet; — kehkestama avalikku taristusse tehtavate investeeringute suhtes tasakaalus eelarve nõude; — viima sisse koostööl põhinevad ärimudelid ja jagamis-majanduse põhimõtted; — võtma vastu institutsioonilise raamistiku, mis ei koorma ELi majandustegevuse konkurentsivõimet maailmaturul; — tagama kestlikkusalgatuste suurema läbipaistvuse.

Motivatsioon

Muudatusettepanek on kooskõlas juba välja pakutud ja selgitatud muudatusega punkti 4.9 kohta: tasakaalus eelarve nõude kehkestamine avaliku sektori investeeringute suhtes on vajalik vee kui ühise hüve positsiooni tugevdamiseks, nagu on juba mainitud ELi õigusaktides.

Hääletuse tulemus

Poolt: 84

Vastu: 93

Erapooletuid: 17

Täiskogus vastu võetud muudatusettepanekute kohaselt muudeti sektsiooni arvamus järgmist punkti, kuigi selle esialgse kuju säilitamine kogus hääletamisel enam kui veerandi häältest (kodukorra artikli 74 lõige 4):

Muudatusettepanek 6

Punkt 4.9

Muuta järgmiselt:

Sektsiooni arvamus	Muudatusettepanek
Selleks et tagada veesüsteemide piisav hooldus ja soodustada veevarustuse suurendamist, on äärmiselt oluline käsitleda tulu mitteandva vee küsimust, seades esikohale pidevad hooldusalgatused, mille eesmärk on veelekkeid märkimisväärselt vähendada. Komitee rõhutab, et halvasti hallatud ja alarahastatud hooldus koos ebapiisava varahaldusega põhjustavad märkimisväärselt majanduslikku kahju. Viivitamata tuleb välja töötada uued tehnoloogiad lekete avastamiseks ning selleks tuleks välja töötada spetsiaalne tugi.	Selleks et tagada veesüsteemide piisav hooldus ja soodustada veevarustuse suurendamist, on äärmiselt oluline käsitleda tulu mitteandva vee küsimust, seades esikohale pidevad hooldusalgatused, mille eesmärk on veelekkeid märkimisväärselt vähendada. Selliste algatuste asjakohaseks rahastamiseks on vaja kehtestada avaliku sektori investeeringute suhtes tasakaalus eelarve nõue. Komitee rõhutab, et halvasti hallatud ja alarahastatud hooldus koos ebapiisava varahaldusega põhjustavad märkimisväärselt majanduslikku kahju. Viivitamata tuleb välja töötada uued tehnoloogiad lekete avastamiseks ning selleks tuleks välja töötada spetsiaalne tugi.

Hääletuse tulemus

Poolt: 93

Vastu: 76

Erapooletuid: 12

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Juurdepääs veele: võitlus veepuuduse vastu ja veepuuduse mõju sotsiaalpoliitikale“**(omalgatuslik arvamus)**

(2023/C 349/10)

Raportöörid: **Kinga JOÓ ja Carlos Manuel TRINDADE**

Täiskogu otsus	25.1.2023
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 omalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	töehõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	21.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	171/19/22

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab täielikult ÜRO resolutsioone, milles kinnitatakse, et vesi on inimõigus⁽¹⁾ ning elu ja kõigi inimõiguste eeltingimus⁽²⁾. ÜRO kestliku arengu eesmärgis nr 6 ja Euroopa Liidu sotsiaalõiguste samba 20. põhimõtte on sätestatud veele juurdepääsu õiguse üldpõhimõtted. Kliimamuutuste kontekstis omandab veepuudus veelgi suurema tähtsuse, mistõttu on vaja selle vastu võitlemiseks avalikke poliitikameetmeid. Veenappus mõjutab kõige enam kaitsetut elanikkonda.

1.2. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni ja liikmesriike üles kõikjal veepoliitikas ja veepuudusega tegelemisel rakendada inimõigustel põhinevat lähenemisviisi, mis oleks kooskõlas ka Euroopa sotsiaalõiguste sambaga. Vee- ja sanitaarteenused peaksid olema kestlikud, õiglased, tõhusad, kvaliteetsed ja kõigile taskukohased ning seejuures tuleb pöörata eritähelpanu kaitsetutele ühiskonnarühmadele.

1.3. Komitee arvates tuleks elanikkonna üldist juurdepääsu õiglase hinnaga kvaliteetsele joogiveele ja sanitaartingimustele käsitada avaliku hüvena, mitte üksnes kaubana, mistõttu ei tohiks seda majandada ühtse turu eeskirjade kohaselt.

1.4. Komitee kutsub komisjoni üles edendama ühist lähenemisviisi veepuuduse mõistmisele ELi tasandil ja töötama välja veepuuduse tervikliku määratluse. Määratlus peaks võimaldama reaalselt ja ühist arusaama veepuudusest⁽³⁾ ning selle raames peaks iga liikmesriik saama välja töötada oma kontekstist sõltuva määratluse kooskõlas Euroopa omaga.

⁽¹⁾ <https://www.ohchr.org/en/water-and-sanitation>.

⁽²⁾ <https://digitallibrary.un.org/record/687002>.

⁽³⁾ Vt ka Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Võitlus energiaostuvõimetuse vastu ja ELi vastupanuvõime: majanduslikud ja sotsiaalsed probleemid“ (ettevalmistav arvamus eesistujariigi Tšehhi Vabariigi taotlusele) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 88).

1.5. Komitee kutsub komisjoni üles töötama välja ühised suunised, et jälgida juurdepääsu kvaliteetsetele ja taskukohastele vee- ja sanitaarteenustele⁽⁴⁾ ning nende ruumilist, sotsiaalset ja soolist ebavõrdsust liikmesriikide ning ELi tasandil. Samuti peaks komisjon praeguse olukorra kaardistama ja korrapäraselt arengut jälgima. Andmed peaksid olema usaldusväärsed, kehtivad ja avalikult kättesaadavad. See on vajalik ka selleks, et järgida artikli 16 punkti a Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2020. aasta direktiivis (EL) 2020/2184 olmevee kvaliteedi kohta⁽⁵⁾ (edaspidi „joogiveedirektiiv“). Samuti loodab komitee, et vastu võetakse Euroopa Komisjoni ettepanek sõnastada uuesti asulareovee puhastamise direktiiv,⁽⁶⁾ kuhu lisatakse artikkel 19 sanitaarvõimalustele juurdepääsu kohta.

1.6. Komitee teeb komisjonile ettepaneku, et joogiveedirektiivi eelseisev läbivaatamine peaks hõlmama üldise juurdepääsu tagamist vee- ja sanitaarteenustele, nagu on sätestatud ÜRO kestliku arengu eesmärgis nr 6. Komitee soovib komisjonil võtta vastu ühised vee- ja sanitaarteenuste hinnakujunduse suunised, mille raames saavad liikmesriigid arendada oma kontekstist sõltuvaid õigusraamistikke. Suunistes tuleb austada inimeste õigust veele ja veekogude seisundi mittehalvendamise põhimõtet, nagu soovitas ÜRO inimõiguste ning joogiveele ja sanitaaringimustele juurdepääsu valdkonnas.

1.7. Komitee rõhutab, et vee- ja sanitaarteenuste eest maksmine ei tohiks ohustada muude sotsiaalsete vajaduste täitmist. Seepärast kutsub komitee komisjoni üles andma ülevaate meetmetest, mida kohaldatakse kõigis liikmesriikides seoses taskukohasuse ja eelkõige vähekaitsitud tarbijatega. Selle ülevaate põhjal kutsub komitee komisjoni üles töötama liikmesriikidele välja ühised suunised, mille abil teha kindlaks taskukohasuse probleemidega leibkonnad, täpsemalt vähekaitsitud tarbijad, ning meetmed nende probleemide lahendamiseks. Sellised suunised peaksid tagama, et ühegi kaitsetus olukorras oleva kasutaja veevarustust ei katkestata⁽⁷⁾. Need meetmed peaksid põhinema terviklikul ülevaatel asjaomaste leibkondade olukorrast. Meetmetes tuleks kohaldada sotsiaalpoliitika vahendeid, eluasemepoliitika meetmeid ja erimeetmeid, mis on seotud vee- ja sanitaarteenustega kontekstipõhiselt. Selliste meetmete rahastamisel tuleks arvesse võtta solidaarsuse põhimõtet. Lisaks avaliku sektori rahastamisele tuleks uurida ka uuenduslikke rahastamisvorme, näiteks luua sihtotstarbelisi rahalisi vahendeid, mis integreeritaks veearvesse.

1.8. Komitee soovib ELil võtta vastu ja tugevdada vee kontsessioonilepingute õigusraamistikke, et majandada vett avaliku hüvena, mitte kaubana, millega saab kaubelda. Sellised õigusraamistikud peaksid:

- a) olema kooskõlas inimõigustega;
- b) edendama veeökosüsteemide kestlikkust;
- c) olema loodud ja kehtestatud läbipaistval viisil ning üldsuse osalusel;
- d) täiendada kontsessiooniõiguste raamistikku avaliku sektori asutustega, et saada õiglase hüvitise eest tagasi veekasutusõigused ja jaotada need põuakriisi ajal ümber hädaolukorras olevatele kasutajatele.

1.9. Komitee märgib, et avaliku ja erasektori veemajanduse vahel on põhimõtteline erinevus ning mõlemast valdkonnast võib leida häid ja halbu näiteid. Erasektori veemajandus keskendub kasumile, mistõttu võib tal siiski olla raske täita teenuse universaalsuse põhinõuet, st teenindada 100 % elanikkonnast. Komitee leiab, et avaliku sektori hallatav veemajandus suudab paremini tagada üldise juurdepääsu vee- ja kanalisatsioonisüsteemidele õiglase hinnaga ja piisavate kvaliteedistandarditega ning ökosüsteemide taastamise ja kaitse.

⁽⁴⁾ Joogiveedirektiivis (direktiiv (EL) 2020/2184) sätestatud jälgimise täienduseks.

⁽⁵⁾ ELT L 435, 23.12.2020, lk 1. „Liikmesriigid [...] teevad kindlaks olmeveele juurdepääsuta või piiratud juurdepääsuga inimesed, sealhulgas kaitsetud ja tõrjutud rühmad, ning põhjused, miks juurdepääs puudub“, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽⁶⁾ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv asulareovee puhastamise kohta (uuesti sõnastatud), COM(2022) 541 final, 2022/0345 (COD).

⁽⁷⁾ Vt ka <https://www.aquapublica.eu/article/news/access-water-and-sanitation-must-be-priority-commission-action-plan-implementation>.

1.10. Komitee leiab, et EL ja kõik liikmesriigid peaksid võtma vastu keskkonnavalase visiooni ja töötama välja programmid veetarnijate rahastamiseks, et vähendada lekkeid ja kadusid, mis on veevarude majandamise üks suurimaid probleeme. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles kaaluma ja toetama uusi ja uuenduslikke tehnilisi lahendusi veenappuse probleemi lahendamiseks, nagu hallvee ja puhastatud reovee ulatuslikum kasutamine ning detsentraliseeritud väikesemahulised reoveepuhastid.

1.11. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles eraldama avaliku sektori vahendeid taristu arendamiseks. Seejuures tuleb eritähelpanu pöörata vähete ressurssidega kinnisvaraomanikele ning sotsiaalselt ebasoodsas olukorras olevatele linna- ja maapiirkondadele, kellel on pikaajalised taristu renoveerimise vajadused. Kaaluda tuleks renoveerimislaeiga seotud vee- ja kanalisatsioonitaristu arendamist. Ruumilisel planeerimisel tuleks kaaluda ka vee- ja sanitaarteenuste keskkonnavalaselt, majanduslikult ja sotsiaalselt kestlikku osutamist.

1.12. Võttes teadmiseks, et Euroopas on palju vesikondi, mis hõlmavad mitut liikmesriiki, soovib komitee iga ELi vesikonna puhul vastu võtta poliitilise ja tehnilise juhtimisraamistiku ning kaasata kodanikuühiskond (vt punktid 6.4 ja 6.5). Komitee soovib komisjonil hinnata vesikondade majandamise tulemuslikkust ning võtta selle parandamiseks kasutusele poliitilisi, tehnilisi ja osalusmehhanisme. Komisjon peaks looma vesikonnakoogu, mis esindab kõiki sidusrühmi ning abistab vesikonna majandajat ja võtab vahendaja rolli piiriülestes konfliktides.

1.13. Komitee soovib komisjonile järgmist:

- reguleerida üliveemahukaid põllumajandus- ja tööstusprojekte seoses allavoolu esinevate keskkonna- ja sotsiaalsete probleemidega. Mõnel juhul tuleks töötada välja nende projektide järkjärgulise lõpetamise etapp, otsides lahendusi asjaomastele ettevõtjatele, töötajatele ja piirkondadele ning eraldades vajalikke rahalisi vahendeid, et saavutada leitud lahenduses tasakaal;
- töötada välja õigusaktid, et tagada minimaalne merre jõudev veevooluhulk;
- tagada, et veenappuse kriisi korral võtab EL vastu hädaolukorra lahendamise kavad, milles seatakse esikohale olmevee kättesaadavus.

1.14. Komitee teeb ettepaneku, et EL töötaks välja poliitikameetmed tarbijate kaitsmiseks, tagades kõigile juurdepääsu puhtale ja õiglase hinnaga joogiveele ning nõuetekohastele kanalisatsioonisüsteemidele. See poliitika peaks hõlmama asjaomaste sidusrühmade (tarbijad, töötajad, ettevõtjad) osalemist konsultatsiooniorganites.

1.15. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles võtma meetmeid, et suurendada ELi elanike teadlikkust vee väärtusest ning kõigi inimeste veele ja sanitaartingimustele juurdepääsu tähtsusest. Kommunikatsiooni ja hariduse potentsiaali suurendada teadlikkust tuleks kasutada selleks, et edendada säästvat vee- ja sanitaarteenuste kasutamist⁽⁸⁾. Tähelepanu tuleks pöörata lastele ja noortele kui peamistele osalejatele, kes peaksid tulevikus vee- ja sanitaarteenuseid säästvalt kasutama, kuid teadlikkuse suurendamine peaks hõlmama siiski kõiki vanuserühmi. Veepuuduses olevate leibkondade puhul tuleks teadlikkuse suurendamine lisada muude meetmete hulka, et parandada leibkondade juurdepääsu kvaliteetsetele ja taskukohastele vee- ja sanitaarteenustele.

1.16. Komitee rõhutab, et ELi ja liikmesriikide veepoliitikale peaksid lisanduma süstemaatilised uuringud veesektori personalivajaduste, sealhulgas vajalike kvalifikatsioonide, tööjõu arendamise ning töötervishoiu ja tööohutuse juhtimise kohta. Neid uuringuid tuleks korraldada koos sektori sotsiaalpartneritega.

⁽⁸⁾ Nagu muu hulgas rõhutati seda 2016. aasta Budapesti veekonverentsi järeldustes ja poliitikasoovitustes (https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Letoltheto_dokumentumok) ning 2019. aasta Budapesti veekonverentsi pöördumises: (https://www.budapestwatersummit.hu/en/Summit/Budapest_Appeal).

2. Arvamuse sissejuhatus ja ulatus

2.1. Vesi on kõigi elu aspektide alus. See on ka kestliku arengu oluline osa ning hädavajalik rahu säilitamiseks meie tsivilisatsioonis. Kliimamuutused on juba süvendanud veega seotud probleeme ja teevad seda ka tulevikus veelgi ulatuslikumalt. Ebapiisavad mageveevarud avaldavad inimestele, eriti vähekaitsitud rühmadele, üha suuremat survet.

2.2. ÜRO Peaassamblee tunnistas 2010. aastal⁽⁹⁾ sõnaselgelt, et õigus veele ja kanalisatsioonile on inimõigus. Seda kinnitati 2023. aasta ÜRO veekonverentsil⁽¹⁰⁾. ÜRO tunnistas samuti, et puhas joogivesi ja sanitaaringimused on olulised kõigi inimõiguste teostamiseks. ÜRO 17 rahvusvaheliselt kokkulepitud kestliku arengu eesmärki sisaldavad eesmärki nr 6 „Tagada kõigile puhas joogivesi, sanitaaringimused ja kestlik veemajandus“. Lisaks nendele ülemaailmselt võetud kohustustele on Euroopa sotsiaalõiguste samba 20. põhimõtte kohaselt igapäevaelus õigus pääseda ligi kvaliteetsetele esmatähtsatele teenustele, sealhulgas veele ja sanitaaringimustele.

2.3. EL on loonud tervikliku õigus- ja juhtimisraamistiku, et tagada oma veevarude kestlik majandamine, ning on teinud edusamme selle rakendamisel.⁽¹¹⁾ ⁽¹²⁾ Varasemates arvamustes on komitee märkinud järgmist: veeprobleemid tuleb siduda vaesuse vastu võitlemise meetmetega ja vaesuse kaotamise eesmärgiga;⁽¹³⁾ tuleb edendada vee ja sanitaaringimuste kui kõigi jaoks elutähtsate avalike teenuste pakkumist;⁽¹⁴⁾ joogivee kättesaadavust tuleb hõlbustada kaitsetute rühmade ja inimeste jaoks, kes elavad eraldatud kohas ning ebasoodsas olukorras olevas või äärepiirkonnas⁽¹⁵⁾.

2.4. Käesolevas omaalgatuslikus arvamuses juhitakse tähelepanu praegustele probleemidele seoses juurdepääsuga puhtale veele ja sanitaaringimustele. Samuti käsitletakse meetmeid, mida tuleb võtta Euroopa, riiklikul ja kohalikul tasandil, ning organiseeritud kodanikuühiskonna rolli võitluses veepuuduse ja selle mõjuga, eelkõige kõige vähem kaitstud inimestele. Lõpuks uuritakse võimalusi, kuidas leevendada veepuuduse sotsiaalset, poliitilist, majanduslikku ning inimeste tervisele avalduvat mõju.

2.5. Hoolimata ELi suhteliselt soodsast geograafilisest asukohast esineb siiski ka ELis veepuudust. Juurdepääsu puudumine kvaliteetsele ja taskukohasele veele ja sanitaaringimustele, mida võib kirjeldada veepuudusena, on miljonite ELi kodanike jaoks igapäevane kogemus. Teisisõnu jäetakse miljonid eurooplased ilma õigusest taskukohasele ja kvaliteetsele veele ja sanitaaringimustele.

2.6. Ent veepuudusel on kaugeleulatuvad sotsiaalsed, majanduslikud ja keskkonnavalased tagajärjed: terviseriskid üksikisiku ja kogukonna tasandil, tööalase konkurentsivõime vähenemine ning kohaliku majanduse halvenemine, sotsiaalne tõrjutus, keskkonnareostus, elanike liikumine ja ränne ning poliitiline ebastabiilsus. Võrreldes leibkondade veekasutust ja reovee tootmist tööstuse ja põllumajanduse omaga, on sellised tagajärjed väga ebaproportsionaalsed. See kajastub asjaolus, et esimene edukas Euroopa kodanikualgatus puudutas juurdepääsu veele ja sanitaaringimustele. Algatusega nõuti vee- ja sanitaarteenuste tagamist ELis kõigile inimestele, veega varustamisel inimõiguste asetamist turuhuvidest ettepoole ning ELi suuremaid jõupingutusi, et tagada üldine juurdepääs veele ja sanitaaringimustele⁽¹⁶⁾. Veepuudusega tegelemine on vajalik komisjoni poliitiliste prioriteetide saavutamiseks, eriti seoses rohelise kokkuleppe ja lubadusega mitte kedagi kõrvale jätta.

2.7. Joogiveedirektiiv kehtestab liikmesriikidele kohustuse võtta kõik vajalikud meetmed, et tagada joogivee kättesaadavus vähekaitsitud ja tõrjutud rühmadele. Selles direktiivis ei tunnustata siiski kestliku arengu eesmärkides sisalduvat üldist õigust puhtale joogiveele ja sanitaaringimustele. Komitee kutsub komisjoni üles joogiveedirektiivi järgmisel läbivaatamisel seda õigust tunnustama.

⁽⁹⁾ Resolutsioon 64/292, „The human right to water and sanitation“ (2010), https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml.

⁽¹⁰⁾ https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-03/Closing%20press%20release_waterconference_FINAL_24Mar.pdf.

⁽¹¹⁾ Uuesti sõnastatud joogiveedirektiiv (2018).

⁽¹²⁾ Ettepanek vaadata läbi asulareovee puhastamise direktiiv (2022).

⁽¹³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Veepoliitika kaasamine ELi teistesse poliitikavaldkondadesse“ (ettevalmistav arvamus eesistujariigi Ungari taotlusel) (ELT C 248, 25.8.2011, lk 43).

⁽¹⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa kodanikualgatuse „Vesi ja kanalisatsioon on inimõigus! Vesi on avalik hüve, mitte kaup“ („Right2Water“) kohta“ (COM(2014) 177 final) (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 12, 15.1.2015, lk 33).

⁽¹⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv olmevee kvaliteedi kohta (uuesti sõnastatud)“ (COM(2017) 753 final – 2017/0332(COD)) (ELT C 367, 10.10.2018, lk 107).

⁽¹⁶⁾ <https://right2water.eu/>.

2.8. Komitee märgib kahetsusega, et kättesaadavad andmed on piiratud ja killustatud, mistõttu on raske saada terviklikku ülevaadet nähtuse ulatusest ja omadustest.

3. Juurdepääs kvaliteetsele veele ja sanitaaringimustele

3.1. 2,2 % ELi elanikkonnast ehk ligikaudu 9,8 miljonit inimest ei kasuta parandatud kvaliteediga allikast pärit ohutult majandatavat joogivett, mis oleks juurdepääsetav nende elukohas⁽¹⁷⁾. Veel 2 %-l ehk ligikaudu 9,4 miljonil inimesel on juurdepääs põhitasandi joogiveeteenustele ainult väljaspool oma elukohta⁽¹⁸⁾. Ligikaudu 450 000 ELis elaval inimesel⁽¹⁹⁾ puudub juurdepääs isegi põhitasandi joogiveeteenustele. 6,7 miljonit inimest ELis ehk 1,5 % elanikkonnast elab ilma sanitaarruumideta, st neil ei ole vanni, dušši ega siseruumides asuvat vesiklosetti. Lisaks elab 84,5 miljonit inimest ehk 19 % elanikkonnast ilma juurdepääsuta vähemalt bioloogilisele reoveepuhastusele⁽²⁰⁾.

3.2. Veepuudus mõjutab eelkõige vähekaitsitud üksikisikuid ja leibkondi.

— Vaesuses elavad leibkonnad elavad kolm korda tõenäolisemalt ilma sanitaarruumideta⁽²¹⁾.

— Juurdepääsu puudumine veele, sanitaaringimustele ja hügieenile avaldab mitmel viisil ebaproportsionaalset mõju naistele, näiteks nende ebaproportsionaalse rolli tõttu majapidamistöõde tegemisel ning menstruaalhügieeniga seotud aspektide tõttu.

— Ka lapsi mõjutab see ebaproportsionaalselt, sest nad on vastuvõtlikumad halva hügieeni tagajärgedele.

— Puudega või erivajadustega inimesed puutuvad samuti rohkem kokku veepuuduse tagajärgedega.

— Juurdepääsu puudumine veele, sanitaaringimustele ja hügieenile mõjutab rängalt kodutuid, eriti tänaval ööbijaid, sest nad kannatavad äärmise eluasemevaesuse all.

— Euroopa suurimat etnilist vähemust, romasid, mõjutab tugevalt juurdepääsu puudumine puhtale ja taskukohasele joogiveele ja sanitaaringimustele. Iga kolmas roma inimene elab ilma kraaniveeta eluruumides⁽²²⁾ ning vaid veidi enam kui pooltel on siseruumides vesiklosett või dušš⁽²³⁾. On näiteid tõrjutud kogukondadest (kus romad on ülesindatud), kellele ei pakuta isegi põhilisi joogiveeteenuseid, sest avalikud kraanid on suletud,⁽²⁴⁾ ja nad elavad piirkondades, kus põhjavesi on majandustegevuse tõttu saastunud⁽²⁵⁾.

— Rändajatel, eelkõige dokumentideta rändajatel, kes viibivad erakorralises majutuskohas ja mitteametlikus majutuses, võib olla eriti suur kokkupuude halva juurdepääsuga vee- ja sanitaarteenustele.

— Juurdepääsu puudumine taskukohasele veele ja sanitaaringimustele võib avaldada mõju vähekaitsitud leibkondade pereettevõtetele, tekitades sotsiaalseid ja majanduslikke probleeme.

⁽¹⁷⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.SMDW.ZS?locations=EU> (2020). Nende inimeste osakaal, kellel ei ole võimalik vajaduse korral kasutada oma elukohas asuvast kättesaadavast parandatud kvaliteediga allikast pärit joogivett, mis ei ole saastunud väljaheite ega põhiliste keemiliste saasteainetega. Parandatud kvaliteediga allikate hulka kuuluvad toruvesi, puurkaevud või torupuurkaevud, kaitstud kaevud, kaitstud allikad ning pakendatud või tarnitud vesi.

⁽¹⁸⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.BASW.ZS?locations=EU> (2020). See näitaja hõlmab nii põhitaseme veeteenuseid kui ka ohutult majandatavaid veeteenuseid kasutatavaid inimesi. Põhitaseme joogiveeteenuste all mõistetakse parandatud kvaliteediga allikast pärit joogivett, tingimusel et vee võtmise aeg edasi-tagasi teekonna puhul ei ületa 30 minutit. Parandatud kvaliteediga allikate hulka kuuluvad toruvesi, puurkaevud või torupuurkaevud, kaitstud kaevud, kaitstud allikad ning pakendatud või tarnitud vesi.

⁽¹⁹⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_06_10/default/table?lang=en, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²⁰⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_06_20/default/table?lang=en, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdho05/default/table?lang=en.

⁽²²⁾ <https://fra.europa.eu/en/content/fra-opinions-eu-midis-ii-roma>.

⁽²³⁾ <https://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/society/20200918STO87401/kuidas-diskrimineeritakse-romade-kogukondimida-teeb-el-olukorra-parandamiseks>.

⁽²⁴⁾ http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/thirsting-for-justice-march-2017.pdf.

⁽²⁵⁾ <https://eeb.org/wp-content/uploads/2020/04/Pushed-to-the-Wastelands.pdf>.

3.3. Ruumilised erinevused vee- ja kanalisatsioonitaristus on olulised, kuid mitte ainsad tegurid, mis põhjustavad sotsiaalselt ebavõrdset juurdepääsu. Paljudes piirkondades esineb korruga taristu- ja sotsiaalseid probleeme. Tõrjutud maakogukonnad võivad olla eriti ebasoodsas olukorras. Lisaks süvendab ressursivaestes linnaosades, kus on pikaajalised renoveerimisvajadused, veepuudust ja keskkonnaprobleeme halb taristu.

3.4. Samal ajal mõjutavad demograafilised muutused vee- ja sanitaarteenuste nõudluse ruumilist jaotust. Linnastumine suurendab paljudes tihedalt asustatud linnapiirkondades survet vee- ja sanitaarteenustele. Muudes ELi piirkondades, eelkõige (kuid mitte ainult) maapiirkondades, tekitab elanikkonna vähenemine probleeme võrgustike toimimisele.

3.5. Eelnimetatud probleemid juurdepääsul vee- ja sanitaarteenustele puudutavad peamiselt sotsiaalseid rühmi, kuid palju suuremat osa ELi elanikkonnast (keskmiselt 30 %) puudutab mõni veestressi vorm, st vee nõudluse ja pakkumise vaheline erinevus⁽²⁶⁾. Lõuna-Euroopa elanikud seisavad kogu aasta jooksul silmitsi tõsiste veestressiprobleemidega. Teistes Euroopa piirkondades esineb veenappust aeg-ajalt ja ainult teatud piirkondades. Euroopas elab kokku kaheksa miljonit inimest suure põuasageduse või veestressi all kannatavates piirkondades⁽²⁷⁾. Prognooside kohaselt vähendavad kliimamuutused enamikus Euroopa piirkondades hooajaliselt vee kättesaadavust veelgi.

3.6. Lisaks sellele on kliimamuutused hüdroloogiliste tsüklite, sademete muustrite muutumise ja temperatuuri tõusu tõttu veestressi üks peamisi tegureid, mis mõjutavad vett, sanitaaringimusi ja hügieeni otseselt mitmel viisil. Põuad, temperatuuri tõus ja isegi äärmuslik sademete hulk vähendavad vee kättesaadavust ja kvaliteeti ning kahjustavad taristut, mis raskendab hügieeni- ja sanitaarharjumuste järgimist. Veetaseme tõus võib vähendada joogivee kättesaadavust üleujutuste ja soolase vee sissetungi tõttu. Tõendeid Euroopa kohta on vähe, kuid ülemaailmsete suundumuste põhjal võib siiski eeldada, et kliimamuutustel on ebaproportsionaalne mõju vähekaitsitud üksikisikutele, leibkondadele ja kogukondadele⁽²⁸⁾.

3.7. Leibkondades kasutatav veekogus muutub sõltuvalt liikmesriigist märkimisväärselt, ulatudes 77 liitrist 220 liitrini päevas inimese kohta⁽²⁹⁾. Idapoolsemates liikmesriikides on veetarbimine tavaliselt väiksem kui läänepoolsemates, kusjuures suurimad veetarbijad on mõned lõunapoolsemad liikmesriigid, kuid esineb ka erandeid⁽³⁰⁾.

3.8. Vee kvaliteet on ELis üldiselt hea, kuid mõnes piirkonnas esineb endiselt kvaliteediprobleeme, nagu näitavad joogiveedirektiivi alusel mõne liikmesriigi suhtes algatatud mittevastavusjuhtumid. Kui puudub juurdepääs ohutult majandatavale joogiveele ja eelkõige põhitaseme veeteenustele, kaasneb ka suur oht, et tarbitakse ohtlikku joogivett.

3.9. Rahulolu joogivee kvaliteediga on valdavalt suur, kuid mitte üldine. 2010. aastate keskpaiga uuringute andmetel peab 82 % ELi elanikest joogivee kvaliteeti oma elukohapiirkonnas heaks⁽³¹⁾ ning ligikaudu 7 % ei olnud sellega nõus. Üldine hinnang joogiveele ELis oli palju kehvem: vaid 27 % nõustus väitega, et ELis on üldiselt hea juurdepääs tervislikule ja puhtale veele.

⁽²⁶⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/water-resources-across-europe-confronting>.

⁽²⁷⁾ Esimene kuulamine teemal „Aeg sinise kokkuleppe sõlmimiseks“, 27. veebruar 2023.

⁽²⁸⁾ <https://www.preventionweb.net/understanding-disaster-risk/risk-drivers/poverty-inequality>.

⁽²⁹⁾ Eureau, „The governance of water services in Europe“, 2020 <https://www.eureau.org/resources/publications/5268-the-governance-of-water-services-in-europe-2020-edition-2/file>.

⁽³⁰⁾ <https://smartwatermagazine.com/news/locken/water-ranking-europe-2020>.

⁽³¹⁾ <https://circabc.europa.eu/sd/a/0070b535-5a6c-4ee4-84ba-6f6eb1682556/Public%20Consultation%20Report.pdf>.

3.10. Valdav enamik ELi elanikest kasutab kraanivett pesemiseks, isiklikuks hügieeniks ja toiduvalmistamiseks, kuid kraanivett joogiveeks kasutatavate inimeste osakaal on mõnevõrra väiksem. 2010. aastate keskel kasutas üle 90 % inimestest kraanivett toiduvalmistamiseks, samas kui ainult 55 % ütles, et nad kasutavad joomiseks vett otse kraanist ja 10 % joob kraanivett pärast selle filtreerimist.

3.11. Viimastel aastakümnetel on vesi kaubaks muutunud ning vee- ja sanitaarteenused on muutunud erastatumaks ja rohkem finantstegevusele keskenduvaks. Viimastel aastatel on need suundumused kahtluse alla seatud ja on juba näiteid omavalitsustest, kes on veevarustusteenused tagasi enda omandusse võtnud. Vesi on eluks hädavajalik, ühine hüve ja inimõigus. Seepärast tuleks komitee arvates vee- ja sanitaarteenuste kui üldist huvi pakkuvate teenuste suhtes kohaldada selget reguleerimist, millega tagatakse teenuste osutamise kohustused. Nii kindlustatakse veemajanduse ja reoveekäitluse üldine saavutamine taskukohase hinnaga ja piisava teenusekvaliteediga. Komisjon peaks kontsessioonidirektiivis (2014/23/EL) ⁽³²⁾ säilitama veele ja reoveele tehtud erandid, mis on tehtud eduka Euroopa kodanikualgatuse „Right2Water“ tulemusena. Komitee soovib komisjonil vabastada veevarustusteenused ühtse turu eeskirjadest.

4. Taskukohasus

4.1. Vee- ja sanitaarteenuste taskukohasus on ELi elanike jaoks üha suurem probleem – muu hulgas hiljutise energiahinna tõusu tõttu – ja nende teenuste kulud eeldatavasti suurenevad. Üldiselt ei tekita vee- ja sanitaarteenuste kulud leibkondadele liigset koormust, kuid tihti ei kehti see väikese sissetulekuga leibkondade puhul ning asjaomaste leibkondade arv tõenäoliselt suureneb. 3 % künnise alusel on 13 ELi riigis vee- ja sanitaarteenuste eest maksimisega probleeme kõige vaesemal 5 %-l elanikkonnast ning mõnes riigis puudutab see isegi kõige vaesemat 10 % elanikkonnast ⁽³³⁾. Samal ajal võib selline taskukohasuse probleemide mõõtmise viis olla vaieldav, seda võib olla keeruline mõõta ning see ei pruugi näidata probleemi täielikku ulatust, sest ei võta arvesse alatarbimisega leibkondi, veehinna erinevusi ⁽³⁴⁾ ja leibkondade suhtelist sissetulekut.

4.2. Vee- ja sanitaarteenuste hind on riigiti ja piirkonniti väga erinev ⁽³⁵⁾ ning üksikasjaliku statistika puudumise tõttu ei ole võimalik anda põhjalikku ülevaadet. Maapiirkondade jaotussüsteeme iseloomustavad aga pikemad võrgud ja suuremad tegevuskulud, mis toovad kaasa kõrgemad hinnad.

4.3. Lisaks väiksemale sissetulekule võivad vähekaitsitud leibkonnad olla vastuvõtlikumad sellistele taskukohasuse probleemidele, mis on tingitud kehva kvaliteedist, vähem tõhusatest seadmetest ja suuremast kodus veedetud ajast. See puudutab ebaproportsionaalselt palju tõrjutud naisi, lapsi ja noori ning töötuid.

4.4. Valdavad taskukohasuse probleemid vajavad sihipäraseid ja tõhusaid sotsiaalmeetmeid, kuid praegu ei ole võimalik saada terviklikku ülevaadet ELi liikmesriikides nende probleemide lahendamiseks võetud meetmetest, sealhulgas vähekaitsitud tarbijatega seotud meetmetest. Lisaks puudub terviklik ülevaade teenuse katkestamise võimalusest või selle puudumisest ja minimaalse teenuse osutamisest. Mõne riigi kohta on aga olemas osaline teave, ⁽³⁶⁾ mis näitab mitmesuguseid taskukohasuse probleemide lahendamiseks võetud meetmeid.

4.5. Veepoliitika raamidirektiivis on süvendatud põhimõtet „saastaja maksab“, seades eesmärgiks kulude täieliku katmise, et tagada ökosüsteemide tervis. Selle põhimõtte kohaldamine on aga vastuolus põhimõttega, mille kohaselt peab kvaliteetne joogivesi olema üldiselt ja taskukohase hinnaga kättesaadav, ning praktikas toob see kaasa tõsiseid sotsiaalseid tagajärgi.

⁽³²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/23/EL kontsessioonilepingute sõlmimise kohta (ELT L 94, 28.3.2014, lk 1).

⁽³³⁾ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/blue_deal_fiasconaro.pdf.

⁽³⁴⁾ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e1b8a4b6-en/index.html?itemId=/content/component/e1b8a4b6-en>.

⁽³⁵⁾ <https://www.eureau.org/resources/publications/eureau-publications/5824-europe-s-water-in-figures-2021/file>.

⁽³⁶⁾ <https://www.wareg.org/documents/affordability-in-european-water-systems/>, <https://www.oecd.org/env/resources/15425332.pdf>.

Nende hulgas on eelkõige ebavõrdsuse suurenemine, sest kõige vaesemate elanikkonnarühmade kulud on proportsionaalselt suuremad või nende suhtes ei kohaldata eelnimetatud põhimõtet. Komitee leiab, et taskukohase hinnaga kvaliteetsele joogiveele üldise juurdepääsu põhimõte peab olema fundamentaalne ja sellega tuleb arvestada koos keskkonnaprobleemidega, mis on seotud „saastaja maksab“ ja kulude täieliku katmise põhimõttega.

4.6. Et austada inimeste õigust veele, tagada ökosüsteemide kaitse ja võtta arvesse sotsiaalseid probleeme, on vee hinna struktuur tähtis mõjur taskukohasuse, tõhususe, võrdsuse ja vee kaitse tagamiseks. Selle mitmesuunalise eesmärgi tõttu on olemas erinevaid hinnastruktuure. Eelkõige võib nimetada struktuuri, mille esitas ÜRO eriraportöör,⁽³⁷⁾ kes tegeleb puhtale joogiveele ja sanitaartingimustele juurdepääsu kui inimõigusega, ÜRO Peaassamblee 76. istungjärgul⁽³⁸⁾.

5. Kestlikkus

5.1. Käesoleva arvamuse raames ei käsitleta keskkonnaprobleeme, nagu soolase vee sissetung või reostus, mis võivad lõpuks põhjustada sotsiaalseid probleeme. Keskendutakse inimtegevusele, mis põhjustab vee liigkasutust ja kasutuskonflikte. Kõige tuntum sarnane probleem on see, kui ühe inimese veekasutus takistab kellegi teise kasutust. ELi ja liikmesriikide õigusaktidega püütakse seda lahendada vesikondade majandamise kaudu,⁽³⁹⁾ mille rakendamise ja tulemuste tase on Euroopas olnud erinev.

5.2. Liigkasutus suurendab veenappust ning halvendab vee ja teenuse kvaliteeti. Vee kvaliteedi halvenemine suurendab aga ka selle nappust, mitte veehulga vähesuse tõttu, vaid seetõttu, et väheneb mis tahes otstarbeks sobiva vee kogus või vähemalt tuleb suurendada vahendeid, mis on vajalikud vee kvaliteedi taastamiseks vastuvõetavate standarditeni. Liigkasutuse probleemi lahendamiseks peaksime keskenduma eelmises punktis arutatud tagajärgede asemel põhjustele. Liigkasutus põhjustab keskkonnaprobleeme, mis tekitavad sotsiaalseid probleeme, sest inimtegevus sõltub ökosüsteemidest, eelkõige heas seisundis ökosüsteemidest.

5.3. Tekkimas on üks konkreetne probleem: üliveemahukate põllumajandus- ja tööstusprojektide arendamine veenappuse all kannatavates piirkondades, kus need projektid on võimalikud ainult vee ülekandmisega teistest vesikondadest ja pinnavee liigkasutusega. See aga põhjustab keskkonna- ja sotsiaalseid probleeme allavoolu. Näiteks jõevee liigkasutus toob kaasa setete ja merre jõudvate toitainete vähenemise, suurendades rannikualade seisundi halvenemist ja vähendades kalavarusid. Liigkasutus põhjustab üldiselt ökosüsteemide vaesumist, mis mõjutab kõige enam kõige vähem kaitstud elanikkonnarühmi.

5.4. Sotsiaalsed probleemid tulenevad kalanduse ja võib-olla ka rannikualade turismi vähenemisest. Me saame küll suurte investeeringute abil leevendada rannikualade seisundi halvenemise probleeme, et toetada turismi, kuid sama ei saa öelda kalavarude kohta. Kui aga EL võtab vastu õigusakte, et lõpetada liigkasutuse eest vastutavad projektid, peab ta tegelema asjaomaste töötajate töötuse probleemiga.

5.5. Lekked ja kaod⁽⁴⁰⁾ ei ole seotud liigkasutusega, vaid kujutavad endast ebatõhusat ja lubamatut veekasutust. See on aga küsimus, mis nõuab ühtset käsitusviisi. Lekete ja kadude puhul on olmevee tarnijate peamine vaatepunkt majanduslik⁽⁴¹⁾. Lekete ja kadudega tegeletakse alles siis, kui nad tekitavad rohkem kulusid kui nende parandamine. Tavaliselt jõutakse sellesse punkti siis, kui lekete ja kadude hulk on umbes 15%⁽⁴²⁾ veekogusest. Võimalik on ka teistsugune käsitusviis ja tänapäeval, mil veenappus suureneb, on selline käsitusviis väga vajalik, et tuua see piir alla 15%.

⁽³⁷⁾ Tema ettepanek on astmeline tariif, mille kohaselt peaks esimene aste olema taskukohane ja teataval tingimustel isegi tasuta ning on seega kooskõlas inimeste õigusega veele. Teine aste peaks olema kulude katmise tariif. Kolmas aste hõlmab palju kõrgemaid hindu, tekitades ristsubsideerimise luksusliku veekasutuse ja põhitasandi veekasutuse vahel ning vältides liigkasutust. Komitee leiab, et iga astme väärtused peaks kindlaks määrama iga liikmesriik või isegi iga vee- ja sanitaarteenuse osutaja.

⁽³⁸⁾ „Risks and impacts of the commodification and financialization of water on the human rights to safe drinking water and sanitation“, aruanne, mille esitas ÜRO Peaassamblee 76. istungjärgul puhtale joogiveele ja sanitaartingimustele juurdepääsu kui inimõigusega tegelev ÜRO eriraportöör, Pedro Arrojo Agudo, A/76/159.

⁽³⁹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2000. aasta direktiiv 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik (EÜT L 327, 22.12.2000, lk 1) (veepoliitika raamdirektiiv).

⁽⁴⁰⁾ Üldiselt on lekked ja kaod seotud veega, mis läheb kas füüsiliselt kaduma või mida ei maksustata, pidades silmas, et osa maksustamata veest on siiski lubatud kasutada. Täpsema teabe saamiseks tutvuge veebilansiga.

⁽⁴¹⁾ Selles lõigus ei viita me kadude puhul maksustamata lubatud tarbimisega.

⁽⁴²⁾ See on Portugalis kasutatav tüüpiline sihtväärtus. Teistel ELi riikidel võivad olla erinevad sihtväärtused, kuid väärtus ise ei ole meie idee arendamise seisukohast oluline.

6. Juhtimine

6.1. Komitee märgib, et veevarustus ja kanalisatsioon on kogu maailmas kohalike omavalitsuste pädevuses, kusjuures eri liiki veetarnijad (äriühingud või munitsipaalteenused) teenindavad üht või mitut omavalitsust. Euroopa Liidus ja kogu maailmas teenindavad valdavat enamikku inimesi avaliku sektori vee-ettevõtjad. Lisaks veetarnijate eri vormidele on veel üks oluline eristus: avalik või erasektori haldus. Nende mõlema puhul leiame erinevaid juhtimisviise. Samuti leiame häid ja halbu näiteid nii avaliku kui ka erasektori halduse puhul. Siiski on kasumile keskenduval erasektoril raske täita teenuse universaalsuse nõuet. Avalik sektor suudab paremini teenindada kogu elanikkonda taskukohase hinna ja piisava teenusekvaliteediga. Komitee märgib, et seda järeltust toetavad viimase kahe aastakümne näited vee- ja sanitaarteenuste taas omavalitsuste omandisse andmisest.

6.2. Teenuse kvaliteedi, taskukohasuse ja universaalsuse tagamiseks on kõigi sidusrühmade osalemine juhtimistasandil ja reguleerivates asutustes parim viis, kuidas hoida veevarustus ja sanitaartingimused kestliku arengu eesmärgi nr 6 täitmise teel ajal, mil veenappus kasvab ja hinnad tõusevad. Veetarnija tasandil võib viidata eduloole Córdoba, kus munitsipaalteetvõttel EMACSA on ühine sidusrühmi kaasav juhatus, mis on näide kaasavast juhtimisest⁽⁴³⁾. Tõhusama reguleerimise tagamiseks peaks reguleerivatel asutustel olema ühe juhataja asemel juhatus, kus osalevad ka sidusrühmad.

6.3. Rahvusvahelised jõed ja veekogud võivad tekitada pingeid ja lõpuks konflikte riikide vahel, isegi ELis. Komitee leiab ja soovib, et EL võiks osaleda mitut liikmesriiki hõlmavate vesikondade juhtimises, määrates üldpõhimõtted, käegakatsutavad eesmärgid ja kvalifitseeritud seire, mis on parim viis veemajandusele kaasa aidata mitmesuguseid kriise põhjustava veenappuse ajal.

6.4. Veemajandusmudel (hierarhiliste järelevalveorganite hajutus või puudumine ning bürokraatlik läbipaistmatus) ei ole praegu tõhus. Hädasti on vaja leida uus hüdroökosüsteemide juhtimismudel, eelkõige selliste ökosüsteemide jaoks, mis hõlmavad mitut liikmesriiki. Veesektoris on palju asutusi, mis vastutavad veeringe eri etappide eest ning millel on vastuolulised vaatepunktid ja eesmärgid ning mõnikord kattuvad kohustused. Komitee teeb komisjonile ettepaneku luua vesikonna juhtimisraamistik koos poliitiliste ja tehniliste organitega vesikonna tasandil. Eesmärk oleks tagada maksimaalse tõhususega üldised poliitilised suunised ja tehniline juhtimine ning kõigi sidusrühmade kaasamine tõhusate osalusmehhanismide kaudu.

6.5. Täpsemalt teeb komitee ettepaneku luua nii poliitiline kui ka tehniline, demokraatlik ja avatud juhtimismudel, mille eesmärk on viia ellu põhimõtte tagada üldsusele universaalne juurdepääs kvaliteetsele ja taskukohasele joogiveele. Komitee teeb ettepaneku luua kõikide asjaomaste riikide liikmetest koosnevad halduskomiteed, mille ülesanne on poliitiline juhtimine ja riikidevaheliste huvide konfliktide lahendamine. Neid vesikonna halduskomiteid peaks abistama ekspertidest koosnev tehniline komitee ja nad peaksid tegelema vesikondade tehnilise haldamisega. See halduskomitee peaks avalikult ja rangelt kehtestama kohustuste hierarhia enda ja asjaomase vesikonnaga seotud riikides eksisteerivate asutuste vahel, et vastutusalades ei tekiks vastuolusid ega segadust. Vesikonna halduskomitee kõrval peaks tegutsema nõuandekomitee. See nõuandekomitee koosneks kodanikuühiskonna organisatsioonidest, eelkõige keskkonna-, kliima- ja tarbijaorganisatsioonidest ning sotsiaalpartneritest, ja selle ülesanne oleks pidada struktureeritud kodanikuühiskonna dialoogi halduskomiteega ning aidata lahendada võimalikke huvide konflikte.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽⁴³⁾ Enrique Ortega de Miguel ja Andrés Sanz Mulas, „Water Management in Córdoba (Spain): A Participative, efficient and Effective Public Model“, *Reclaiming Public Water*, TNI ed., 2005.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kuidas jõuda kavandatud sihtrühmani ja kasutada tõhusalt kodanike paneelarutelude tulemusi?“**(omaalgatuslik arvamus)**

(2023/C 349/11)

Raportöör: **Christophe QUAREZ**

Konsulteerimistaotlus	omaalgatuslik arvamus – 23.1.2023
Täiskogu otsus	25.1.2023
Õiguslik alus	Kodukorra artikli 52 lõige 2 omaalgatuslik arvamus
Vastutav seksioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	21.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	780
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	163/4/8

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tuletab meelde, et osalusdemokraatia saab üksnes täiendada esindusdemokraatiat, mis on meie poliitiliste süsteemide alussammas. Komitee arvates eeldab poliitilise usalduse tugevdamine ELis demokraatia toimimise pidevat parandamist, arendades selleks eelkõige kodanikele mõeldud avatud osalus- ja arutelumehhanisme ja toetudes olemasolevatele ELi vahenditele. Sellega seoses kordab ta, et tuhandeid liikmeid esindava ühenduse arvamusel peab olema palju suurem kaal kui üksikkodaniku arvamusel.

1.2. Kõigis liikmesriikides on kodanike paneelarutelude läbiviimise teel kogutud osalusdemokraatia alaseid kogemusi, seda eelkõige tänu digivahendite arengule. Alguses piirduti kodanike paneelaruteludes kohalike või piirkondlike teemadega, kuid samm-sammult hakkas nende panus avalikesse aruteludesse hõlmama kõiki poliitikavaldkondi, näiteks lirimaaal (abielluvõrdsus ja abort), Prantsusmaal (kodanike kliimakonventsioon) või Euroopa tuleviku konverents.

1.3. Organiseeritud ja representatiivse kodanikuühiskonna kantsina on komiteel konkreetsed eriteadmised ning ta moodustab ainulaadse ja alalise kodanikudialoogi foorumi, kus lahendusi pakutakse välja eri sidusrühmade konsensuse alusel. Seega peaks ta etendama olulist rolli osalusvahendite väljatöötamisel.

1.4. Komitee kui organiseeritud ja representatiivse kodanikuühiskonna institutsiooniline häälekandja peab olema Euroopa institutsioonides osalusdemokraatia tugevdamise protsessi kants. Seetõttu tehakse ettepanek kaaluda eksperimenteerimise teel mitmesuguseid osalusvahendeid, mida komitee saaks oma nõuandetegevuses kasutada, näiteks kodanike paneelarutelud. Selle lähenemisviisi integreerimiseks on vaja komitee kodukorda kohandada.

1.5. Selle arutelu raames võiks komitee uurida oma uut rolli süvateadmiste arendamisel kõigis küsimustes, mis on seotud kodanike osalemise ja osalusdemokraatiaga. Eelkõige võiks komitee juhatuse teha otsuseid sellistes küsimustes nagu kodanike rühmade komitee tööse kaasamise ulatus ja meetodika ning teemad, mille puhul tuleb konsulteerida kodanike paneelaruteludega. Komitee peab kasulikuks kaaluda spetsiaalse töörühma loomist, et kehtestada vajalikud menetlused, sõltuvalt eelarvevahendite olemasolust ning komitee juhatuse aruteludest ja otsustest⁽¹⁾. Töörühm võiks muu hulgas tegeleda järgmiste küsimustega:

— nende paneelide komitee tööse lõimimise menetlus;

⁽¹⁾ Nagu on märgitud komitee uuringus „Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee muutmine selliste osalusdemokraatia protsesside vahendajaks ja tagajaks nagu struktureeritud dialoog kodanikuühiskonna organisatsioonidega ja kodanike paneelarutelud“ (2023), tuleks kõigile komitee uutele osalusdemokraatiaga seotud tegevustele võimaldada piisavalt aega, ressursse ja tähelepanu, et need oleksid tõhusad.

- kriteeriumide kindlaksmääramine kodanike paneelarutelude konsultatsiooniteemade jaoks, et tagada laiemat ühiskondlikku huvi pakkuvate horisontaalsete küsimuste kaasamine;
- eelarve koostamine ja vajalike inimressursside tagamine;
- loosimise ja digiplatvormi tehniline kirjeldus;
- arutelude meetod ja korraldus, mis võimaldab kodanike paneelarutelude ja komitee liikmete vahelisi kokkuvõtlikke arutelusid;
- volituste kehtestamine, millega määratakse kindlaks, kuidas komitee arvamuses konsulteerimise tulemusi arvesse võetakse;
- katseperioodi tingimused ja ajakava.

1.6. Komitee toetab oma töös osalevate kodanike paneelarutelude puhul nende arutelupõhist mõõdet, et täiendada olemasolevat ELi vahendite komplekti.

2. Hädavajalik demokraatia uuendamine

2.1. Peaaegu kõigi Euroopa ühiskondade puhul on tegemist demokraatlike esindussüsteemidega. Need on esindussüsteemid, sest valitsejate valimise meetod põhineb eelkõige otsestel ja üldistel valimistel, sealhulgas parlamendivalimistel, aga ka presidendivalimistel.

2.2. 21. sajandil on Euroopas maad võtnud üha suurenev umbusaldus poliitikute ja nende tegevuse vastu, kuigi riigiti on see erinev. Nagu näitasid Brexit, Euroopa demokraatiate raskused ühiselt COVID-19 pandeemiaga toimetulemisel, nn nõrduvate ja kollaste vestide protestiliikumised, mis eristuvad demokraatliku väljenduse tavapära kanalitest, või autoritaarse populismi esilekerkimine – tundub, et vanadel ja uutel demokraatidel läheb vaevaliselt. Lisaks on uute tehnoloogiate revolutsioon soodustanud vahendajatest loobumist ja poliitiliste suhete dereguleerimist.

2.3. Kolm objektiivset näitajat võimaldavad mõõta demokraatia languse ulatust praeguses demokraatliku legitiimsuse kriisis Euroopas: hääletamisest hoidumise suurem levik, valijate suurem volatiilsus, erakondade liikmeskonna vähenemine. Nimetatud näitajatele lisanduvad subjektiivsed näitajad, näiteks usalduse vähenemine avaliku sektori asutuste vastu.

2.4. Komitee arvates eeldab poliitilise usalduse tugevdamine demokraatlike mehhanismide parandamist. See tähendab esiteks, et esindusdemokraatia, mis on meie poliitilise süsteemi alus, peab leidma uue hingamise.

2.5. Peale selle saavad osalus- ja arutelumehhanismid aidata tugevdada sidemeid kodanike ja nende esindajate vahel ning muuta nende kohustuste täitmise tõhusamaks.

2.6. Komitee tuletab sellegipoolest meelde, et esindusdemokraatia puhul on igal kodanikul vabadus selles osaleda, liitudes selleks enda valitud erakonna, ametiühingu või ühendusega. See vabadus on seega demokraatliku süsteemi parim tagatis.

3. Kas kodanike osalemist tuleks institutsionaliseerida?

3.1. Osalemisalगतuste arv on Euroopas hüppeliselt kasvanud. Eelkõige kaasavate eelarvetega on tehtud tuhandeid katseid, kõigepealt kohalikul ja piirkondlikul tasandil ning seejärel piirkondlikul või riiklikul tasandil keskkonnaalastel, ühiskondlikel või institutsioonilistel teemadel.

3.2. Paljude riikide seadustes ja eeskirjades pole institutsionaliseeritud mitte pelgalt kohalikud struktuurid, vaid ka uuenduslikumad süsteemid.

3.3. Nii on see Belgias, kus Brüsselis on seadusega loodud loosi teel valitud kodanike alalised nõukogud. Samuti Iirimaa, kus kodanike esinduskogud (mõnikord koos rahvahääletustega) on võimaldanud seadustada abieluvõrdsuse ja aborti, või Prantsusmaal, kus on loodud kodanike kliimakonventsioon ja elu lõppjärku käsitlev kodanike konventsioon.

3.4. Euroopa tasandil on siiani kõige suurem osalusdemokraatia ja arutleva demokraatia väljendus olnud Euroopa tuleviku konverents, mille raames korraldati neli Euroopa kodanike paneelarutelu, et kodanikud saaksid koos arutada seda, millist tulevikku nad Euroopa Liidule soovivad. Komitee oli sellesse algatusse ametlikult kaasatud. Ta tervitab asjaolu, et katseprojekti hinnatakse põhjalikult, et oleks võimalik sellest õppida ja leida võimalike tulevaste algatuste parandamise võimalusi.

3.5. Eelkõige avaldab komitee kahetsust selle üle, et sellel konverentsil puudus liikmesriikides nähtavus ja huvi selle vastu ning et konverentsi eesmärgid olid ebaselged.

3.6. Euroopa tuleviku konverentsi lõpparuande ⁽²⁾ ettepanek 36 kodanike teavitamise ja osalemise kohta ning ettepanek 39, mis käsitleb ELi otsustusprotsessi, annab komiteele selge pädevuse tugevdada struktuurselt oma institutsioonilist rolli osalusdemokraatia meetmete soodustaja ja tagajana, näiteks kodanikuühiskonna organisatsioonidega peetava struktureeritud dialoogi ja kodanike paneelarutelude korraldamisel. Institutsioonilisest seisukohast on komiteel suurepäraseid võimalused etendada oma rolli osalusdemokraatia edendamisel, tegutsedes sidusalt ja terviklikult.

3.7. ELis on juba olemas üksikasjalik ELi osalusvahendite kogum, mis hõlmab näiteks Euroopa Parlamendi valimisi, kodanikega peetavaid dialooge ja Euroopa kodanikualgatus, petitsioone Euroopa Parlamendile ja Euroopa Ombudsmani. Lisaks korraldab komisjon seadusandlike algatuste ettevalmistamisel avalikke konsultatsioone, et anda sidusrühmadele – sealhulgas kodanikele – võimalus avaldada arvamust konkreetsetel teemadel. Avalik konsultatsioon põhineb komisjoni parema õigusloome suunistel ja toimub komisjoni portaali „Avaldage arvamust!“ kaudu.

3.8. 2012. aastal loodud **Euroopa kodanikualgatus** on ELi osalusdemokraatias üks peamisi uuendusi. See annab kodanike rühmadele võimaluse lisada teemasid Euroopa seadusandlike organite päevakorda.

3.9. Neli Euroopa kodanikualgatus, millega on õnnestunud koguda kokku miljon vajalikku allkirja, et Euroopa Komisjon algatusega tegeleks, on seni avaldanud siiski suhteliselt vähe mõju – seadusandlikud ettepanekud võeti vastu algatuste „Õigus veele“ ja „Keelustada glüfosaat“ järelmeetmena ning 2023. aastal kuulutati välja üks kodanikualgatus, mille eesmärk on keelata kõigi loomade puuris pidamine. Komitee on seisukohal, et Euroopa kodanikualgatus ei vasta täielikult ootustele ja seetõttu tuleks seda tõenäoliselt reformida, millesse tuleks kaasata komitee.

3.10. Digiplatvormid on soodustanud kodanike osalemist. Internet on võimaldanud ulatuslikult kaasata kodanikuühiskonda ja teatavaid sihtrühmi, kes on sellistest lähenemisviisidest siiani eemale jäänud, eelkõige noori.

3.11. Kuigi digikeskkond aitab hõlbustada ja laiendada osalemise ulatust, on sellel ka omad piirangud. Veebipõhine konsulteerimine võimaldab koguda arvamusi, aga ei paku võimalust tõeliseks aruteluks.

3.12. Tulevaste kestlike kodanike paneelarutelude loomine nõuab tugevat veebipõhist komponenti, mis on oluline element riikidevahelistes aruteludes, milles osalevad võimalikult paljud kodanikud. Tuginedes Euroopa tuleviku konverentsi mitmekeelsel platvormil saadud kogemustele ja õppetundidele, teeb komitee ettepaneku luua täiustatud mitmekeelne veebiplatvorm/mobiilirakendus. See võimaldaks palju suuremat osalemist kui füüsilise osalusega toimuvate ürituste puhul, tingimusel et veebipõhine vahend on kavandatud nii, et see oleks kättesaadav võimalikult paljudele kodanikele. Füüsilise osalusega üritused on endiselt oluline vahend, mis täiendab veebipõhiseid konsultatsioone, kuid need peaksid piirduma mõistliku arvuga ja keskenduma tugevalt horisontaalset huvi pakkuvatele aktuaalsetele teemadele. Sellise tiptasemel digiplatvormi loomiseks tuleks eraldada piisavad vahendid ⁽³⁾.

3.13. Komitee arvates tuleb tõstatada kodanike panuse esindavuse ja asjatundlikkuse küsimus. Kas tuhandeid liikmeid esindava ühenduse arvamus loeb sama palju kui üheainsa kodaniku arvamus?

3.14. Komitee tuletab meelde, et tema arvamuste ja soovitude lisandväärtus tuleneb konsensusest, mis on saavutatud organiseeritud kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel, ning erinevate ühiskondlike organisatsioonide erinevate huvide ületamisest.

⁽²⁾ Vt aruanne Euroopa tuleviku konverentsi lõpptulemuste kohta.

⁽³⁾ Nagu on märgitud komitee uuringus „Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee muutmine selliste osalusdemokraatia protsesside vahendajaks ja tagajaks nagu struktureeritud dialoog kodanikuühiskonna organisatsioonidega ja kodanike paneelarutelud“ (2023), on nõudlus digiteerimise järele ilmselge, kuid tuleb eraldada vahendeid, et võimaldada endiselt ka füüsilist osalemist.

3.15. Kodanikega konsulteerimise volitused peavad olema selged. Komitee leiab, et oluline on varakult selgitada, kuidas lisatakse palutud panus otsustusprotsessi.

3.16. Igasugune kodanike tegeliku kaasamise protsess nõuab tagasisidemehhanismi, et tagada protsessi legitiimsus. Seetõttu on väga oluline, et Euroopa Komisjon looks mehhanismi, mis võimaldab jälgida kodanike esitatud soovitusi. Selleks tuleb luua poliitikasoovituste tulemustabel ning kasutada seda näitamaks, mis ettepanekutest edasi saab, nagu komitee palus teha Euroopa tuleviku konverentsil.

3.17. Komiteed tuleks pidada oluliseks vahendiks, et vähendada ELis demokraatia defitsiiti, ületada lõhe ja edendada Euroopa poliitilist identiteeti kodanike seas.

4. Komitee roll kodanikega konsulteerimise korraldamisel

4.1. Kõigis ELi poliitikavaldkondades tuleks täielikult rakendada ELi lepingu artiklis 11 sätestatud avatud, läbipaistvat ja korrapärast dialoogi esindusühenduste ja kodanikuühiskonnaga.

4.2. Komitee on aastate jooksul tugevdanud kodanikualgatuste positsiooni ja suurendanud nende nähtavust institutsioonide igapäevases tegevuses. Komitee on pärast Euroopa kodanikualgatuse käivitamist korraldanud igal aastal Euroopa kodanikualgatuse päeva puhul kõrgetasemelise konverentsi. Komitee Euroopa kodanikualgatuse ajutine töörühm loodi selleks, et anda kodanikualgatuste kohta poliitilisi suuniseid ja jälgida selles valdkonnas arenguid.

4.3. Komitee annab samuti teavet kodanike õiguste kohta. Komitee kõige laiemal levikuga väljaanne „Euroopa demokraatiapass“ on muutunud üldsuse jaoks populaarseks teabeallikaks ning seda kasutatakse ja esitletakse mitmesugustel ELi institutsioonide ja kodanikuühiskonna organisatsioonide korraldatud üritustel.

4.4. Komitee institutsioonilist rolli tuleks tugevdada ja talle tuleks anda volitused organiseeritud kodanikuühiskonna juurdundu esindajana anda nõu ELi poliitika kujundamisel, samuti tuleks tugevdada tema rolli osalusdemokraatia meetmete soodustaja ja tagajana, näiteks kodanikuühiskonna organisatsioonidega peetava struktureeritud dialoogi ja kodanike paneelarutelude korraldamisel. Elujõuline kodanikuühiskond on Euroopa Liidu demokraatliku elu jaoks ülioluline.

4.5. Organiseeritud kodanikuühiskonna kantsina on komiteel konkreetsed eriteadmised ning ta moodustab ainulaadse ja alalise kodanikudialoogi foorumi, kus lahendusi pakutakse välja eri sidusrühmade konsensuse alusel. Tema liikmed on saanud volitused oma vastavalt organisatsioonilt.

4.6. Euroopa tuleviku konverentsi kogemus on loonud ootusi ning komitee kutsub Euroopa institutsioone üles võtma pärast neid konsultatsioone asjakohaseid järelemeetmeid.

4.7. Komitee rõhutab oma töös osalevate kodanike paneelarutelude puhul nende arutelupõhist mõõdet; see täiendab Euroopa Komisjoni korraldatavaid veebipõhiseid arutelusid, mis on väärtuslik töövahend, kuid ei võimalda vahetut debatti osalevate sidusrühmade vahel.

4.8. Komitee presidendi manifesti kohaselt luuakse enne 2024. aasta Euroopa Parlamendi valimisi kodanike paneelarutelud, mis annavad panuse komitee kõigi sektiioonide valdkonnaülelisesse resolutsiooni, milles esitatakse komitee peamised nõudmised uuele Euroopa Parlamendile ja uuele komisjonile.

4.9. Lisaks sellele luuakse komitee kontaktrühma 2023. aasta dialoogitsükli osana komitee liikmete ja asjaomase kontaktrühma kodanikuühiskonna organisatsioonide vaheliste korrapäraste temaatiliste dialoogide raames kodanike paneelarutelude töörühm, nagu on ette nähtud komitee teabevahetusstrateegias aastateks 2022–2027. Selle dialoogi tulemusena valmiks aruteludokument, mis võiks anda panuse komitee algatustesse, mille eesmärk on kodanike osalemine.

4.10. Selle arutelu raames võiks komitee uurida oma uut rolli süvateadmiste edasiarendamisel kõigis küsimustes, mis on seotud kodanike osaluse ja osalusdemokraatiaga. Eelkõige komitee juhatus on see organ, mis võiks teha otsuseid sellistes küsimustes nagu kodanike paneelarutelude komitee töösse kaasamise ulatus ja meetodika ning teemad, mille puhul konsulteeritakse kodanike paneelaruteludega.

4.11. Komiteele tuleb selle uue ülesande täitmiseks eraldada konkreetsed rahalised vahendid, inimressursid ja digivahend.

4.12. Loosi teel moodustatud üldsuse valimi suhtes kohaldatavates eeskirjades tuleks määratleda järgmine: töökorraldus, teabevahetus ja suhtlus meediaga, suhtlus komitee või selle asjakohase töörühma ja kodanike valimi vahel.

4.13. Komitee peab kasulikuks kaaluda spetsiaalse töörühma loomist, et kehtestada vajalikud menetlused, sõltuvalt eelarvevahendite olemasolust ning komitee juhatuse aruteludest ja otsustest⁽⁴⁾. Töörühm võiks muu hulgas tegeleda järgmistega küsimustega:

- nende paneelide komitee töösse lõimimise menetlus;
- kriteeriumide kindlaksmääramine kodanike paneelarutelude konsultatsiooniteemade jaoks, et tagada laiemat ühiskondlikku huvi pakkuvate horisontaalsete küsimuste kaasamine;
- loosimise ja digiplatvormi tehniline kirjeldus;
- konkreetsete rahaliste vahendite ning inim- ja tehniliste ressursside tagamine;
- arutelude meetod ja korraldus, mis võimaldab kodanike paneelarutelude ja komitee liikmete vahelisi kokkuvõtlikke arutelusid;
- volituste kehtestamine, millega määratakse kindlaks, kuidas komitee arvamuses konsulteerimise tulemusi arvesse võetakse;
- ettevõtja valimine, kes korraldab juhuslike isikute valimise nende nõusolekul;
- katseperioodi tingimused ja ajakava.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽⁴⁾ Nagu on märgitud komitee uuringus „Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee muutmine selliste osalusdemokraatia protsesside vahendajaks ja tagajaks nagu struktureeritud dialoog kodanikuühiskonna organisatsioonidega ja kodanike paneelarutelud“ (2023), tuleks kõigile komitee uutele osalusdemokraatiaga seotud tegevustele võimaldada piisavalt aega, ressursse ja tähelepanu, et need oleksid tõhusad.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Veemahukad tööstusharud ja veesäästlikud tehnoloogiad“**(omalgatuslik arvamus)**

(2023/C 349/12)

Raportöör: **Paul RÜBIG**Kaasraportöör: **John BRYAN**

Täiskogu otsus	25.1.2023
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 – omalgatuslik arvamus
Vastutav seksioon	tööstuse muutuste nõuandekomisjon
Vastuvõtmine seksioonis	22.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	200/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Osana ELi sinisest kokkuleppest peab liit kiiresti välja töötama uue ELi veepoliitika, sealhulgas tervikliku kestliku veemajanduse poliitika tööstuse jaoks, mille aluseks on veekasutuse vähendamine, vee korduskasutamine ja ringlussevõtt, veereostuse vähendamine ning keskendumine veemahukatele tööstusharudele, samuti veesäästlike tehnoloogiate järkjärgulisele kasutuselevõtule ja kasutamisele. Arvestades energia, vee ja kriitilise tähtsusega toorainete vahelist seost, peaks veepoliitikast saama üks ELi tööstusstrateegia tugisambaid.

1.2. EL vajab seetõttu vahe-eesmärke ja valdkondlikku lähenemisviisi hõlmavat tegevuskava, mis toetaks järkjärgulist veekasutuse tõhustamist tööstuses, võttes täielikult arvesse energia, vee ja kriitilise tähtsusega toorainete vahelist seost. See nõuab ELi tööstusstrateegia ja selle üleminekujuhiste läbivaatamist järgmise kahe aasta jooksul. See valdkondlik lähenemisviis peaks hõlmama igale sektorile omaseid veetõhususe näitajaid ja veega seotud probleeme ning põhinema tulevikusuundade analüüsil, mis hõlmab valikuvõimalusi, mõju- ja riskihindamist koos olulusringi kulude analüüsiga.

1.3. Kujunemisjärgus veesäästlike tehnoloogiate sektori arendamisel võiks ELil olla oluline roll. Selleks peab ELi terviklik veepoliitika käima käsikäes ELi ambitsioonika rahastamiskavaga, et võimaldada tööstusel teha olulisi investeeringuid veesäästlikesse tehnoloogiatesse. Kasutusele tuleks võtta positiivsed rahastamisstiimulid, nagu maksuvähendused, kõrgemad amortisatsioonimäärad ja muud mehhanismid. Kaaluda võiks uuenduslikke rahastamisvahendeid, nagu ühisrahastus, et täiendada avaliku sektori toetust.

1.4. EL peab veesäästlike tehnoloogiate arendamisel, tootmisel ja kasutamisel saavutama maailmas juhtpositsiooni ning saama ülemaailmselt tuntuks kui väikese veekasutuse jalajäljega tootmispiirkond. Veesäästlikud tehnoloogiad on tööstussektor, mis moodustab osa puhastest tehnoloogiatest. Seega peaksid veesäästlikud tehnoloogiad olema ka energiatõhusad. Kuna puhas tehnoloogia moodustab omaette tööstusliku ökosüsteemi, soovitab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee luua järgmise kahe aasta jooksul selle ökosüsteemi jaoks üleminekujuhised koos ambitsioonikate, kuid realistlike eesmärkidega, hõlmates ka halduskava ja oskusi.

1.5. Uute tööstuskäitiste heakskiitmisel tuleb pöörata rohkem tähelepanu veetarbimisele, ringlussevõtule ja kogumisele ning olemasolevates rajatistes vett säästvate projektide stimuleerimise süsteemidele. Eri tööstusharudel on siiski erinevad veekasutuse vajadused ja erinevad võimalused veekasutuse tõhustamiseks. Kahju mittetektamise põhimõtet tuleb kombineerida majandustegevuse õigusega vett tarbida ning sellega peab kaasnema tööstuse pühendumus veesäästlikkuse järkjärgulisele parandamisele veesäästlikkuse tegevuskava abil.

1.6. ELi tööstussektorite majandusarengu strateegiates tuleb veenõudlusele, -tarbimisele ja kogumisele omistada senisest enam tähtsust. Komitee rõhutab vee kesket rolli ringmajanduses.

1.7. Kuna veekasutus on ELis ja eri sektorites erinev, tuleb registreerida ja esitada andmed tööstusliku veekasutuse kohta kõigis liikmesriikides ning kaardistada olemasolevad tehnoloogiad. Neid andmeid on tarvis koguda ka käitise tasandil, kuna see on esimene samm veesäästlike protsesside rakendamisel. Tööstusomandiõigused tuleb viia kooskõlla kohaldatavate andmete läbipaistvuse nõuetega.

1.8. EL peaks kaaluma sinise kokkuleppe platvormi loomist tööstuse ja põllumajanduse esindajatele ning kodanikele, et maksimeerida konsulteerimist ja omaksvõttu seoses uue veepoliitika väljatöötamise protsessiga. Kõnealune alaline konsulteerimine peaks eelkõige lihtsustama õiguslike takistuste kõrvaldamist veesäästlike tehnoloogiate kasutuselevõtul tööstus- ja põllumajandusprotsessides ning kodumajapidamistes, ning aitama korrapäraselt ajakohastada kehtestatavoid tegevuskavasid, näiteks tööstuse üleminekujuhiseid.

2. Sissejuhatus ja üldised märkused

2.1. Üldiselt on Euroopa veevarud elaniku kohta suhteliselt suured, kuid Põhja- ja Kesk-Euroopa ning lõunapoolsete piirkondade vahel on olulised erinevused, mis tulenevad peamiselt kliimategurite mõjust veevarudele. Mõned peamised veeringega seotud probleemid on järgmised: 1) pikemad põuaperioodid, millele järgnevad tugevad vihasajud ja üleujutused, mis mõlemad piiravad juurdepääsu puhtale ja kasutatavale veele; 2) veetarbimise suurenemine elanikkonna kasvu või elanikkonna tugevama koondumise ja majandusliku arengu, samuti tööstusliku, põllumajandusliku ja kodumajapidamiste veetarbimise suurenemise tõttu; ning 3) veeallikate suurem reostus heitveekäitluse puudumise tõttu. Veeallikatesse satub suur hulk uusi saasteaineid, muu hulgas mikroplaste ja ravimeid, mis tuvastatakse teataval määral alles siis, kui neid on kogunenud juba kahjulik hulk. Nende kolme peamise probleemse valdkonna lahendamiseks tuleb kindlaks määrata meetmed, need välja arendada ja ellu viia.

2.2. Veestress on Euroopas suur ja kasvav probleem. Euroopa Keskkonnaameti (EEA) andmetel mõjutab veestress ühel tavapärasel aastal umbes 20 % Euroopa territooriumist ja 30 % eurooplastest ⁽¹⁾. Vee jätkusuutmatu kasutamine tähendab vee eemaldamist looduskeskkonnast kiiremini, kui loodus seda taastada suudab. Ligikaudu 60 % suurtes (üle 100 000 elanikuga) Euroopa linnades elab 140 miljonit inimest sellise põhjavee liigkasutuse piirkondades või nende läheduses ⁽²⁾. Oluline tegur on kliimaga seotud tugevatest vihasadudest põhjustatud üleujutusperioodide negatiivne mõju veevarustusele (suured linnad sõltuvad väga sageli jõgedest täiendust saavatest põhjaveeallikatest).

2.3. Paljudes Lõuna-Euroopa piirkondades tuleb põuaperioodidel langetada otsus, kas tagada tööstuse, põllumajanduse või kodumajapidamiste veega varustamine. Mõnes piirkonnas on oht, et tööstus tõrjutakse veestressiga piirkondadest välja, mis toob kaasa töökohtade kadumise, majanduse destabiliseerimise ja tööstuse muudatused.

2.4. Siiani on ELi veepoliitikas pööratud tähelepanu veekaitse ja -majanduse õigusraamistikule, keskendudes reostusele ja ennetusele. ELi peamiste olemasolevate tööstust mõjutavate veepoliitikameetmete hulka kuuluvad veepoliitika raamdirektiiv, asulareovee puhastamise direktiiv, tööstusheidete direktiiv ning nullsaaste tegevuskava kui osa ELi rohelisest kokkuleppes. Veemõõdet mainitakse ELi tööstuse üleminekujuhistes ja Euroopa Komisjoni 2022. aasta aruandes tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta aga minimaalselt.

2.5. ELi visioonis tööstuse ja selle ökosüsteemide rohe- ja digipöörde kohta ei viidata veele. Euroopa Komisjoni teises rohelise kokkuleppe tööstuskava kohta ⁽³⁾ mainitakse joonealuses märkuses veevarustust ja kanalisatsiooni kui rohepöörde jaoks olulisi sektoreid, kuid rohkem viiteid veele dokumendis ei ole. EL peab veepoliitikaga tegelemisel näitama üles samasugust sihikindlust nagu kliimakriisi puhul.

⁽¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/highlights/water-stress-is-a-major>.

⁽²⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/92-9167-025-1/page003.html>.

⁽³⁾ COM(2023) 62 final.

3. Vesi tuleb integreerida ELi tööstuspoliitikasse valdkondliku lähenemisviisi abil

3.1. Veepoliitika ja veemajandus toimivad paljudes ELi liikmesriikides väga erinevalt, tekitades kodanikele ja tööstusharudele märkimisväärseid raskusi. Kuna 60 % ELi pinnaveest on piiriülene, tuleb kaaluda ELi ühist veepoliitikat.

3.2. Euroopa Ülemkogu võttis 2023. aasta märtsis vastu järgmise järelduse: „Euroopa Ülemkogu tervitab ÜRO 2023. aasta veekonverentsi ja selle veemeetmete tegevuskava. Ülemkogu tunnustab vajadust tõhustatud veealase tegevuse järele ELi ja üleilmsel tasandil ning rõhutab veega kindlustatust käsitleva ELi strateegilise lähenemisviisi tähtsust“⁽⁴⁾.

3.3. EL peab looma tervikliku ja kestliku veemajanduse poliitika tööstuste jaoks, mille aluseks on vähendamine, korduskasutamine, taaskasutamine ja ringlussevõtt, keskendudes mh veemahukatele tööstusharudele ja veesäästlike tehnoloogiate kasutamisele. Vee astmeline hierarhia peab olema prioriteet.

3.4. Kõik tööstusharud sõltuvad veest. Tööstuse osakaal kogu Euroopa veevõtmisest on ligikaudu 40 %⁽⁵⁾. ELi peamiste veemahukate tööstusharude hulka kuuluvad mäetööstus, tootmine, elektritootmine, ehitus, kemikaalitööstus, põllumajandus, toiduainete ja jookide tootmine, tekstiilitööstus, paberi- ja tselluloositööstus, farmaatsiatööstus, IKT, sealhulgas andmekeskused, autotööstus, terasetööstus, väetisetööstus ja transport. Kuid andmed ELi veevõtu ja veekasutuse kohta on vananenud ja puudulikud. ELi tööstusvee strateegia peab põhinema ELi tasandil kogutud andmetel (kaasates Eurostati), et võimaldada ulatuslikku ja terviklikku ülevaadet. Neid andmeid on tarvis koguda ka käitise tasandil, kuna see on esimene samm veesäästlike protsesside rakendamisel. Lisaks töötab Maailma Meteoroloogiaorganisatsioon (WMO) ülemaailmse andmeida koostalitlusvõime platvormi kallal.

3.5. Selgelt on vaja ELi integreeritud lähenemisviisi veepoliitikale, mis hõlmab mitmetest sektoritest ja kasutusladest, sealhulgas tööstussektoritest, tulenevate paljude õiguslike nõuete paremat koordineerimist. Lisaks on tarvis paljud kõrgemaid poliitilisi sihte, et parandada veekasutuse tõhusust ning vähendada veereostust ja -tarbimist Euroopa tööstuses, eelkõige veesäästlike tehnoloogiate järkjärgulise kasutuselevõtu kaudu. Lähenemisviis peaks aga olema sektoripõhine, kuna võimalus veekasutuse tõhustamiseks on sektorite lõikes väga erinev, sõltudes kohandatud veesäästlike tehnoloogiate olemasolust.

3.6. Eri tööstussektorite puhul tuleb Euroopa tasandil läbi viia põhjalik analüüs, et määrata kindlaks veeringluse tulevase kestliku arengu võrdlusalused, suunised ja aruandlussüsteem. Tuleb tunnistada, et ELi tasandil on juba olemas mõned tööd, mis käsitlevad otseselt või kaudselt tööstusveeringet, näiteks 2021. aasta uuring ringmajanduse perspektiivide kohta ELi tekstiilisektoris,⁽⁶⁾ kuid asjaomaste eri tööstussektorite hõlmamiseks on tarvis rohkem jõupingutusi. Komitee kutsub üles vaatama järgmise kahe aasta jooksul läbi tööstuse üleminekujuhised, et lisada neile veesäästlikkuse mõõde ja ambitsioonikas, kuid realistlik tegevuskava, et järk-järgult suurendada veekasutuse tõhusust.

3.7. Uute tööstuskäitiste heakskiitmisel tuleb suuremat tähelepanu pöörata veetarbimisele ja vee ringlussevõttule ning olemasolevates rajatistes tuleb keskenduda vett säästvate projektide stimuleerimise süsteemidele. Eri tööstusharudel on siiski erinevad veekasutuse vajadused ja erinevad võimalused veekasutuse tõhustamiseks. Kahju mittetekitamise põhimõtet tuleb kombineerida majandusetegevuse õigusega vett tarbida. Seda õigust tuleks tunnustada tingimusel, et tööstuskäitised kohustuvad veetõhususe tegevuskava abil järk-järgult parandama oma veesäästlikkust, mida mõõdetaks tööstuse võrdlusalustele toetudes.

⁽⁴⁾ Euroopa Ülemkogu kohtumine (23. märts 2023) – Järeldused.

⁽⁵⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Water_use_in_industry&oldid=196132.

⁽⁶⁾ Teadusuuringute Ühiskeskuse väljaannete arhiiv „Circular Economy Perspectives in the EU Textile sector“ (europa.eu).

3.8. Tööstus seisab üha enam silmitsi survega vähendada oma keskkonnamõju ja parandada veevarude tõhusust, sealhulgas nii otsest kui ka kaudset veekasutust. Nagu CO₂ heite vähendamise ja energia puhul, seisavad paljud tööstusharud silmitsi vajadusega ulatuslike investeeringute järele, et muuta oma tootmisprotsessid ja väärtusahelad veekasutuse poolest tõhusamaks ning vähendada nende mõju vee kvaliteedile.

3.9. Üleminekul CO₂-neutraalsele ning energia- ja veesäästlikule ühiskonnale on oluline, et ELis tegutsevad tööstusharud püsiks konkurentsivõimelisena ega jääks maha teistest maailma piirkondadest, kus ei rakendata sama vastutustundlikku ja ranget poliitikat, kahjustades seeläbi tootmist, tulemusi ja tööhõivet ELis ning saavutamata veega seonduvates küsimustes edasiminekuid ülemaailmsel tasandil. Peame kaitsma tulevasi veeteadlikke ELi tooteid ja teenuseid vähem veesäästliku impordi eest.

4. Kestlikku veemajandust võimaldavad veesäästlikud tehnoloogiad

4.1. Veesäästlike tehnoloogiate edukas kasutuselevõtt tööstuses ja muudes valdkondades on ELi kestliku veepoliitika edu seisukohast väga oluline. Need tehnoloogiad võivad oluliselt vähendada veekasutust ning edendada korduskasutamist ja ringlussevõttu, samuti parandada vee kvaliteeti ja viia reoveeheite miinimumini. Ebastabiilse veevarustuse kindlust tuleks suurendada hästi kavandatud veekogumissüsteemide (vihm ja üleujutused) abil.

4.2. Juba on olemas mitmeid veesäästlikke tehnoloogiaid. Mõned tööstuses praegu kasutatavad peamised tehnoloogiad on järgmised: vee ringlussevõtt ja korduskasutamine – heitvee puhastamine ja korduskasutamine tööstustegevuses, et vähendada vajadust magevee järele; tööstuslike protsesside hindamine ja optimeerimine, et vähendada veekasutust ja minimeerida heiteid; pöördosmoosi kasutamine ionivahetusetapi asemel katla toitevees, et vähendada soolasisaldust regenereeritud reovee kõrvaldamisel; membraanfiltrimine – vee puhastamine saasteainetest, et seda saaks tööstuslikel eesmärkidel uuesti kasutada; reo- ja heitvee kasutamine; madalsurveadmed – veekasutuse vähendamine hoonetes, kasutades veesäästlikke kraane, dušiotsikuid ja tualette; tilkniisutus ja täppispõllumajandus – veekasutuse minimeerimine põllumajanduses ja saagikuse optimeerimine; anaeroobne reoveepuhastus (energia tootmisel biogaasi tootmine hapniku puudumisel – mikroorganismide kasutamine reovees leiduvate saasteainete lagundamiseks, mille tulemuseks on korduskasutatav heitvesi); vihmavee kogumine ja talletamine, et kasutada seda kastmisel, puhastamisel ning muul otstarbel, v.a joogiveeks; suletud ahelaga süsteemid – veekasutuse ja heite minimeerimine, võttes tööstusprotsessis kasutatud vee uuesti ringlusse; materjalide asendamine – alternatiivsete materjalide kasutamine, mille tootmiseks on vaja vähem vett ning millel on väiksem veekasutuse jalajalg.

4.3. Paljud tööstusharud juba kasutavad veesäästlikke tehnoloogiaid. Näiteks piimatööstust vaadeldes on hea näide Iirimaa, kus piimatoodete ekspordi väärtus on 6,8 miljardit eurot aastas, töödeldes 11 miljardit liitrit piima. Iirimaa suurim põllumajandustootjate omanduses olev piimaühistu Tirlan võtab oma suurimas töötlemisettevõttes Ballyraggetis (Kilkenny krahvkond) kohalikust jõest ja puuraukudest umbes 11 000 m³ vett päevas. Tänu töötlemis- ja veepuhastustehnoloogiale tagastab tehas tegelikult iga päev ligikaudu 14 500 m³ puhast vett kohalikku Nore'i jõkke, mis on erikaitseala. See tähendab, et piimatootmisettevõtte regenereerib lisaks umbes 30 % puhtast vett, mis lastakse tagasi kohalikku jõkke. Tagasilastud vesi on nii hea kvaliteediga, et aja jooksul on see aidanud parandada jõe kvaliteeti ning aidanud säilitada jõe staatust erikaitsealana. Reoveepuhastisse ja asjaomastesse tehnoloogiatesse tehti märkimisväärsed investeeringuid.

4.4. Tekstiilitööstus annab ELis tööd rohkem kui 1,6 miljonile inimesele, kuigi ülekaalus on Aasia tootmine. Sektori mõju veevarudele on suur. Tekstiilitooted sisaldavad paljusid võimalikke saasteaineid, mis satuvad tekstiilide kasutusetaapis veeringlusse, ning seetõttu tuleb nendega tegeleda tugeva reguleeriva raamistiku abil. Nende hulka kuuluvad kiudude mikroosad, veekindlaks muutvad ained/kemikaalid ja tekstiilivärvid. Lisaks võib eeldada, et veenappus tootjariikides avaldab üha suuremat mõju kuludele ja piirab tootmisvõimsust. Tarvis on mõista Euroopa ja maailma väärtusahelaid ja materjalivooge. Meie ees seisavad ka probleemid ja kohustused seoses tekstiilide tarbimisjärgse kogumise ja töötlemisega.

4.5. Tuginedes ELi kestlike tekstiilitoodete strateegiale tuleks ringmajanduse veega seotud aspekte käsitleda õigusraamistik töötada üksikasjalikumalt välja juba varases etapis. Strateegias märgitakse vajadust arendada ringmajandust, kuid ei käsitleta sõnaselgelt vajadust veevarude järele. Siiski ei ole kahtlust, et ringmajanduse põhimõtete kohaldamine tekstiilitööstuses nõuab suurt hulka vett. Väga oluline on määratleda vajadus veeringega seotud teadus- ja arendustegevuse ning hariduse järele, samuti vastav valitsusepoolne rahastamine. Samuti tuleb kindlaks määrata magevee nõudluse eesmärgid ja piirangud

ning nõudlust vähendada protsessi optimeerimise teel (ringlussevõtt). Lisaks peaks EL kaaluma tegevuskava koostamist, et liikuda järk-järgult nullheite eesmärgi suunas, käsitledes selles vähemalt erinevaid võimalikke saasteaineid.

4.6. Teine näide on paberitööstus, mis on näidanud suurt potentsiaali meetmete jaoks, millega minimeerida või isegi vältida veeallikatele avalduvat negatiivset mõju. Euroopa paberitööstusel on juba suhteliselt hea veekasutuse standard,⁽⁷⁾ kuid arenguruumi on veel. Seda on võimalik saavutada, kiirendades vee taaskasutamise protsesside elluviimist, rakendades kõige uuemaid puhastustehnoloogiaid ja seades võimalikuks eesmärgiks nullilähedase heite ambitsioonika, kuid realistliku ajakava vältel. Valitsuse toetus Euroopa paberitööstuse arengule ja innovatsioonile ning veekasutuse optimeerimise meetmed võivad anda majandusliku eelise. Näiteks oskusteave veekasutuse optimeerimise kohta paberitööstuses on juba praegu oluline majanduslik tegur Euroopa masinatootmises ning saadud lahendusi on kasutatud ka teistes sektorites. Mujal maailmas on suured paberivabrikud pidanud oma tegevuse lõpetama, sest nad on äärmiselt negatiivselt mõjutanud ümbritseva piirkonna vett.

4.7. Veetööstus (veerajatised ja reoveepuhastid) peaks olema kliima- ja energianeutraalne (või isegi kliima- ja energiapositiivne) ja küberturvaline elutähtis taristu. Häid näiteid on nii Euroopast kui kogu maailmast. Teisest küljest on väga väheste veevarudega piirkondadel palju arenguvõimalusi (haldus, magestamine, veeringlus, tõhusus).

4.8. Sarnaselt enamikus ELi riikides algatatud kliima- ja energiaalastele jõupingutustele, mis hõlmavad hoonete isolatsiooni- ja moderniseerimisnõudeid, tuleks kõigi uute hoonete puhul kehtestada vee kogumise ja taaskasutamise poliitika. Tööstuse jaoks tuleb välja töötada poliitika hallvee kasutamise kohta muul otstarbel kui joogiveeks. Näiteks on Teadusuuringute Ühiskeskus (JRC) töötanud välja tehnilised suunised peamiste riskijuhtimispõhimõtete kohaldamiseks vee taaskasutussüsteemiga seotud tervise- ja keskkonnariskide hindamisel ja juhtimisel⁽⁸⁾. Siiski on tarvis olemasolevaid ja uusi tehnoloogiaid süstemaatilisemalt ning kogu veeringet arvesse võttes rakendada.

4.9. EL peab veesäästlike tehnoloogiate arendamisel, tootmisel ja kasutamisel saavutama maailmas juhtpositsiooni ning saama ülemaailmselt tuntuks kui väikese veekasutuse jalajäljega tootmispiirkond. Väga oluline on investeerida teadus- ja arendustegevusse ning veemajanduse haldamisse ja veetööstusega seotud oskustesse. Veemajanduse valdkonnas on tarvis uusi elukutseid ja koolitatud tööjõudu, et toetada oskusteavet ja uute veekasutustehnoloogiate rakendamist, sealhulgas tehisintellekti kasutamist selles valdkonnas. EL saab võtta juhtrolli sinises tootmises ja tööstusvee puhastamise turul, keskendudes uute kõrget kvalifikatsiooni nõudvate töökohtade loomisele Euroopas. Oskusteave vett säästvate protsesside kohta on tulevikus tööstuse põhipädevus ja põhiline tulemusnäitaja. Veesäästlikud tehnoloogiad on puhata tehnoloogia üks alavaldkond. Kuna puhas tehnoloogia moodustab omaette ökosüsteemi, soovib komitee luua järgmise kahe aasta jooksul selle ökosüsteemi jaoks üleminekujuhised koos ambitsioonikate, kuid realistlike eesmärkidega, hõlmates ka oskuste kava.

4.10. Tööstuse juhtide ja esindajatega konsulteerimine ja nende kaasamine on ELi kestliku veepoliitika kujundamiseks väga oluline. Samuti on väga oluline, et veepoliitika võtaksid omaks ka ELi kodanikud. Paljudes sektorites ei ole vee taaskasutus riiklike õigusaktide kohaselt lubatud, takistades nõnda ringmajanduse protsessi. Selleks peab EL kehtestama vee kvaliteedi ja seire miinimumnõuded. Sel eesmärgil võiks luua sinise kokkuleppe platvormi tööstuse ja põllumajanduse esindajatele ning kodanikele, et vahetada ideid ja arutada küsimusi, mis on seotud vee jagamise, kasutamise ja projekteerimisega. Platvorm võiks hõlmata kohaliku, piirkondliku, riigi ja ELi tasandi struktuure. ELi sinise kokkuleppe platvormi eesmärk oleks aidata ELil ja liikmesriikidel teha võimalikult kiiresti vajalikke poliitilisi otsuseid veepoliitika kohta. Samuti on oluline tõhustada veealast dialoogi kohalike ja riiklike institutsioonidega, et edendada tegevusele suunatud ja struktureeritud teadlikkust, teavet ja haridust vee kui piiratud ressursi strateegilise tähtsuse kohta. Selline alaline konsulteerimine võib lihtsustada ka õiguslike takistuste kõrvaldamist, mis pidurdavad veesäästlike tehnoloogiate kasutuselevõttu tööstus- ja põllumajandusprotsessides ning kodumajapidamistes.

⁽⁷⁾ <https://www.africapulpaper.com/en/articles/water-usage-in-paper-mills>.

⁽⁸⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129596>.

4.11. Terviklik ELi veepoliitika peab käima käsikäes võrdväärset ambitsioonika ELi rahastamiskavaga, et võimaldada tööstustel ja kohalikel omavalitsustel teha olulisi investeeringuid veesäästlikesse tehnoloogiatesse. Kasutusele tuleks võtta positiivsed rahastamisstiimulid, nagu maksuvähendused, kõrgemad amortisatsioonimäärad ja muud mehhanismid. Rohelise rahanduse vahendeid ja mehhanisme (nt ESG ja taksonoomia) tuleb täiendada suurema ja sügavama veekasutuse mõõtmega.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kestlik veemajandus ja kliimahädaolukord: ringluspõhised ja muud lahendused ELi põllumajandus- ja toiduainesüsteemi jaoks tulevase sinise kokkuleppe raames“

(omalgatuslik arvamus)

(2023/C 349/13)

Raportöör: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Kaasraportöör: **John COMER**

Täiskogu otsus	23.1.2023
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 – omalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	28.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	181/0/0

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Kliimamuutused muudavad sademete mustreid Euroopa Liidus ning see mõjutab põllumajandusele kättesaadavat veekogust. See põhjustab mitte ainult taimekasvatuse vähenemist, vaid ka konkurentsi suurenemist erinevate tarbimisotstarvete (elanikkond, tööstus ja põllumajandus) vahel. Lisaks mõjutab inimtegevus ka vee kvaliteeti, suurendades toit- ja saasteainete sisaldust.

1.2. Nii ühises põllumajanduspoliitikas (ÜPP), strateegias „Talust taldrikule“ kui ka bioloogilise mitmekesisuse strateegias on seatud eesmärgid kestliku toidutootmise saavutamiseks ja ökosüsteemide kaitsmiseks. Nende eesmärkide saavutamiseks vajab põllumajandus- ja toiduainesektor maapiirkondade ja tootmisstruktuuride säilitamist, tootjate toetamist kohalikul tasandil, maa ja vee kestlikku majandamist ning avatud strateegilist autonoomiat. Vesi on toidutootmise oluline ressurss ning seetõttu on piisava kvaliteediga vee kättesaadavuse tagamine ja selle kestlik majandamine hädavajalik piisava ja kestliku toidutootmise tagamiseks Euroopa Liidus. Kõik ÜPP kavad peaksid innustama kestlikku ja tõhusat veemajandust, hõlmates igas liikmesriigis näitajaid, et jälgida edusamme veemajanduses.

1.3. Kestlik veemajandus peab keskenduma veevarude haldamisele, võttes meetmeid, et tagada vee kättesaadavus kõigile kasutajatele. Varude haldamine peab tingimata hõlmama tõhususe optimeerimist, kadude vähendamist, teatud kasutusotstarvete prioriseerimist, ebaseadusliku kasutamise lõpetamist, meetmete võtmist kogu süsteemi jätkusuutlikkuse tagamiseks ning strateegiatega kooskõlas olevate lähenemisviiside vastuvõtmist, et tagada piisav toidutootmine ELis.

1.4. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee nõuab eri majandussektorites, näiteks põllumajanduses ja tööstuses, veekasutust käsitlevaid spetsiaalseid standardeid. Selleks tuleks luua juhtimisstruktuur, et töötada välja valdkondlikud veekasutuse suunised, millesse kaasataks ka komitee.

1.5. Tehnoloogial on otsustav roll vee tagamisel põllumajandusliku tootmise tarvis. Genoomikauuringuteks ja sellealaste teadmiste kohandamiseks tuleb ette näha asjakohased ja piisavad eelarvevahendid, et arendada vastupidavamaid ja kliimatingimustele kohandatud põllukultuure. Ressursse on vaja ka selleks, et propageerida uusi vee töötlemismeetodeid, nagu taaskasutamine ja magestamine. Sellega seoses teeb komitee ettepaneku edendada uute tehnoloogiate väljatöötamiseks vajalikke meetmeid, kaitstes samas ökosüsteeme, kus neid tehnoloogiaid kasutatakse, ja seades esikohale keskkonnakaalu lused.

1.6. Uute tehnoloogiate kasutuselevõtmine sõltub energiahindadest, sest nende kasutamine on tihedalt seotud fossiilkütuste tarbimisega. Komitee kutsub üles vähendama põllumajanduse CO₂ heidet, kohandama põllumajandushindu primaarsektoris ning intensiivselt kasutama taastuvaid energiaallikaid, et tugevdada energia, vee ja toidu vahelist seost.

1.7. Kliimamuutused tähendavad kõrgemaid temperatuure, suurenenud evapotranspiratsiooni ja äärmuslike ilmastikunähtuste märkimisväärset sagenemist, põhjustades põudasadid, üleujutusi, tormi ja tulekahjusid. Need probleemid kahjustavad väga põllukultuuride ja kariloomade tootmist. Vaja on teaduslikku ja tehnoloogilist oskusteavet sisaldavat strateegilist kava, et tagada puhta vee kättesaadavus põllumajandusele kogu ELis. Pidevalt põua ja üleujutuste all kannatavate paikade ja piirkondade jaoks tuleb koostada erikavad. Vaja on eraldiseisvat eelarvet koos spetsiaalsete toetusriididega, samuti ELi määrust, millega suunatakse ressursse piisava veega varustamise kesk-, piirkondlike ja kohalike kavade võimaldamise ja hõlbustamise. Selliste kavade abil tuleb tagada otstarbekohase veetaristu ehitamine ja hooldamine kõigis ELi osades.

2. Euroopa põllumajanduse taust

2.1. Käesoleva omaalgatusliku arvamuse eesmärk on analüüsida vee ja põllumajanduse omavahelist mõju ELi tasandil seoses kliimahädaolukorraga ning mõjuga toiduga kindlustatusele ja toidu kestlikkusele tulevikus. Arvamuses arutletakse äärmuslike ilmastikunähtuste tagajärgede ning ELi eri poliitikavaldkondade ja eeskirjade mõju üle. Siin kirjeldatakse kestliku veemajanduse pakilisust ja konkreetseid probleeme, mis mõjutavad ELi põllumajanduses vajalikku vett, ning esitatakse ettepanekud, kuidas tugevdada ELi toidualast sõltumatust ning ELi veevarustuse kvaliteeti ja kvantiteeti, et seda eesmärki saavutada.

2.2. Lisaks oma sotsiaal-majanduslikule tähtsusele on põllumajandus Euroopa Liidus strateegiline sektor. Hinnanguliselt 30 % ELi kasutatavast põllumajandusmaast on niisutatud, kuigi lõunapoolsetes liikmesriikides on see protsent eriliste kliimatingimuste tõttu suurem, ulatudes mõnes piirkonnas 70 %ni⁽¹⁾.

3. Veenappus ja ELi põllumajandus- ja toiduainesüsteemi peamised probleemid

3.1. Põllumajanduslik tootmine sõltub vee kättesaadavusest. Põllumajandus mõjutab omakorda nii veeresursside kogust kui ka kvaliteeti, olgu siis tegu väetiste ja pestitsiidide kasutamisest tuleneva hajureostuse või soolase vee sissetungiga ülekasutatud ranniku põhjaveekihtidesse. Hinnanguliselt mõjutab veenappus igal aastal 20 % Euroopa maismaast ja 30 % elanikkonnast,⁽²⁾ kusjuures veestress peaks ELis järgmise kümnendi jooksul märkimisväärselt suurenema⁽³⁾.

3.2. Euroopa Keskkonnaameti andmetel vähenesid taastuvad veevarud ELis 3 219 km³-lt 2010. aastal 2 883 km³-le 2020. aastal⁽⁴⁾. Seda olukorda halvendab temperatuuri eeldatav tõus ja suurem evapotranspiratsioon, mis suurendab veenõudlust põllumajanduses ja konkurentsi eri kasutusviiside vahel.

3.3. Viimase 55 aasta jooksul on ELis tervikuna vähenenud taastuvad veevarud inimese kohta 17 %⁽⁵⁾. Seda saab osaliselt seletada rahvastiku kasvuga, kuid tõsi on ka see, et majandustegevusest (sealhulgas põllumajandusest) ja kliimamuutustest tulenev surve süvendab hooajalist ja iga-aastast veenappust paljudes ELi piirkondades.

⁽¹⁾ Eurostat, „Põllumajanduse arvepidamine NUTS 2 piirkondade kaupa“ ja Eurostat, „Agriculture, forestry and fishery statistics“.

⁽²⁾ Euroopa Keskkonnaamet, „Water stress is a major and growing concern in Europe“.

⁽³⁾ Euroopa Kontrollikoda, eriaruanne nr 20/2021 „Säästev veekasutus põllumajanduses“.

⁽⁴⁾ Euroopa Keskkonnaamet, „Waterbase – Water Quantity“.

⁽⁵⁾ Maailmapank, „Renewable internal freshwater resources per capita (cubic meters) – European Union“.

3.4. Aastatel 2010–2016 moodustas pinnavesi 54 % ELi põllumajanduses kasutatavast veest, samas kui põhjavesi moodustas 39 %. Taaskasutusvee osakaal oli 4 % ja magestamise oma 3 % ⁽⁶⁾. Need protsendimäärad võivad liikmesriigiti märkimisväärselt erineda vastavalt nende kliimatingimustele. Puhastatud reovee taaskasutamise kohustus on ringmajanduse osa, eriti kuna ELis taaskasutatakse igal aastal ainult 1 100 hm³ reovett (ligikaudu 0,4 % kogu ELis kogutud mageveest) ⁽⁷⁾.

3.5. Põllumajandus on nii veenappuse peamine põhjus kui ka ohver. ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni (FAO) andmetel on põllumajanduse osakaal vee ammutamisel peaaegu 70 % ja mõnel arengumaal võib see ulatuda isegi 95 %-ni ⁽⁸⁾. Kuid paljudes riikides on niisutustõhusus väike.

3.6. Kuigi ELi põllumajandustootmise veekasutuse jalajälg väheneb, on see endiselt märkimisväärne intensiivse põllumajandusega aladel ja seal, kus veevarud on suurema surve all. See võib pärssida ka tegevuse mitmekesistamisega alustamist, nagu magevee-vesiviljelus ja vetikakasvatust, mis võivad teatavates ELi maapiirkondades pakkuda täiendavaid tuluallikaid, kuid milleks on vaja vähemalt minimaalset veekogust.

3.7. Veenappus muudab vee kui ressursi mõistet ja olemasolevaid majandamismudeleid. Vett tuleb mõista kui eluks vajalikku põhiressurssi ja seetõttu tuleks seda majandada kui nappi ja väärtuslikku majanduslikku hüve. Nõudlusel põhinevaid juhtimisparadigmasid on praegu raske rakendada ning need peavad arenema varustuskindluse ja kestlikkuse kriteeriumide alusel pakkumise juhtimise suunas.

3.8. Ressursside majandamise probleemid ei tulene mitte ainult kavandamis- või majandamisvahendite puudumisest või eri osalejate huvide konfliktist, vaid need on sageli tingitud niisutustaristu ja kuivendussüsteemide halvast seisukorrast, mis põhjustab veekadu ja ebatõhusat veekasutust.

3.9. ELi lõunapoolsete liikmesriikide põllumajandus seisab silmitsi mitmete otseselt veepuudusest tulenevate probleemidega: eelkõige pikaajalised põuad, mis on Vahemere piirkonnas intensiivsemad, vee ebavõrdne kättesaadavus ja jaotus ning võitlus vee pärast, eriti linnades kasutamiseks ja intensiivse turismi tõttu. Põhjapoolsetes ELi liikmesriikides on põhiline probleem intensiivsest põllumajandusest ning toitainete ja pestitsiidide kasutamisest tingitud veereostus. Lisaks põhjustavad veeteed ja transpordimarsruudid, mille tõhususe säilitamiseks on vaja teatavaid minimaalseid veevooge, suuremat konkurentsi üha napima ressursi võimalike alternatiivsete kasutusviiside vahel.

3.10. Väga tõsiselt tuleks kaaluda põllumajandus- ja toidutootmissektori avatud strateegilist autonoomiat, nagu komitee ⁽⁹⁾ on juba varem määratlenud. ELi toidusõltumatuse ulatuse määramiseks võib kasutada mitmeid näitajaid. Ehkki ELi toidusõltumatuse määr on kõrge, on selle määratlemine liiga üldine, kuna see erineb märkimisväärselt toidu liigiti ja piirkonniti, ning teravilja, sojaubade ja taimeõlide tootmises on märkimisväärsed puudujätked.

3.11. Euroopa Komisjon märgib oma 2021. aasta aruandes tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta, et kestlike ja vastupidavate toidusüsteemide tagamine on üks peamisi strateegilisi valdkondi ELi juhtpositsiooni tugevdamiseks, tõdedes vajadust investeerida innovatsiooni, et kaitsta vastupidavaid ja kestlikke toidusüsteeme.

3.12. Tuleks tagada keskkonnahoidliku vee tõhus kasutamine. Sellise vee all mõistetakse sademete osa, mis nõrgub ja imbub pinnasesse. Mulla olulist rolli vee filtreerimisel ja imendumisel tuleb tugevdada, toetades mullastiku taastamise poliitikat.

⁽⁶⁾ Eurostat, „Annual freshwater abstraction by source and sector“ ja Euroopa Keskkonnaamet, „European waters. Assessment of status and pressures 2018“.

⁽⁷⁾ BIO by Deloitte, „Optimising water reuse in the EU“, I osa.

⁽⁸⁾ FAO, „Water Scarcity – One of the greatest challenges of our time“.

⁽⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Strateegiline sõltumatus ning toiduga kindlustatus ja toidu kestlikkus“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 105, 4.3.2022, lk 56).

3.13. Otsus teha veekasutusel valik ringmajanduse (käimlareovee ringlussevõtt või asulareovesi niisutamiseks) ja tehnoloogilisemate süsteemide (magestamine) kasuks on mõnes Lõuna-Euroopas asuvas tootvas liikmesriigis eelistatud mudel. Mõlemad lahendused nõuavad aga palju elektrit ning võivad kahjustada mulda ja põllukultuure. Ringlussevõetud vett tuleb nõuetekohaselt töödelda ja prioriteediks peaks olema puhta vee tagamine põllumajanduses. Lisaks saadakse vajalik energia mitmesugustest süsteemidest, mis ei ole alati taastuvad. Komitee nõuab vee ringmajanduse CO₂ heite vähendamist ja alternatiivsete energiaallikate kasutamise üldistamist, et tugevdada energia, vee ja toidu vahelist seost.

3.14. Sõltuvusele elektrist järgnes karistus 2022. aasta energiahindade tõusu näol, mis on avaldanud otsustavat mõju tootmiskuludele, eelkõige Vahemere rannikupiirkondades, kus struktuurne veepuudus muudab selliste tehnoloogiliste lahenduste kasutamise vajalikuks.

3.15. Piiriüleste pinnaveekogude majandamine ei mõjuta mitte ainult varude kogust allavoolu, vaid ka nende kvaliteeti. Hoolimata veepoliitika raamdirektiivi⁽¹⁰⁾ sätetest ja kehtivast kohustusest kehtestada integreeritud kavandamine vesikonna tasandil, on selgelt ruumi seda liiki vee majandamise mehhanismide parandamiseks kas uute eriasutuste või reguleerivate õigusaktide edasiarendamise kaudu.

3.16. Teatavast tööstuslikust tegevusest tulenev kontrollimatu heide veekogudesse avaldab negatiivset mõju tervisele ja toiduohutusele ning on kulukas ühiskonnale tervikuna. Komitee pühendub jätkuvalt selliste kontrollitud heitega kliimaneutraalsete tööstusharude arendamisele, mis kannavad oma tootmise keskkonnakulusid.

4. Kehtiv ELi ja liikmesriikide poliitika

4.1. Veepoliitika raamdirektiiv ja ühine põllumajanduspoliitika (ÜPP)⁽¹¹⁾ moodustavad vee ja põllumajanduse kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid aspekte käsitleva peamise ELi õigusraamistik. Uue ÜPP konkreetsed eesmärgid hõlmavad kestliku arengu edendamist ja selliste loodusvarade tõhusat majandamist nagu muld, õhk ja muidugi vesi. Lisaks käsitletakse vett ÜRO säästva arengu eesmärgis nr 6, mille alaeesmärgid on seotud veekasutuse tõhususe ja integreeritud veemajandusega.

4.2. Veepoliitika raamdirektiivis on sätestatud, et vesi on loodusvara, mida tuleb kaitsta, säilitada ja säästvalt majandada. Selleks luuakse sõltuvalt erinevatest territooriumidest kas otse või kontsessiooni alusel haldusraamistik, mille eesmärk on tagada integreeritud ja säästev veemajandus ELi tasandil.

4.3. Mitmeaastases finantsraamistikus aastateks 2021–2027 eraldatakse ÜPP-le kokku 386,6 miljardit eurot, mis jaotatakse liikmesriikide vahel ja mida kohaldatakse erinevate esimese ning teise samba poliitikavaldkondade suhtes. Komitee kutsub üles looma vee jaoks eraldi eelarve ja fondid, nagu on soovitatud arvamuses „ELi sinise kokkuleppe majanduslikud aspektid“⁽¹²⁾.

4.4. Enamiku ÜPP otsetoetuste ja mõne teise samba toetuse suhtes kohaldatakse nõuetele vastavuse eeskirju, mis hõlmavad kohustuslikke majandamisnõudeid, samuti maa hea põllumajandus- ja keskkonnaseisundi standardeid, millega kehtestatakse kestlikud põllumajandustavad, sealhulgas integreeritud veemajanduse menetlused niisutuse korral. Siiski leiti, et enamik makseid niisutust ei mõjuta⁽¹³⁾. Kõik ÜPP kavad peaksid innustama kestlikku ja tõhusat veemajandust, hõlmates igas liikmesriigis näitajaid, et jälgida edusamme veemajanduses.

4.5. Mõni liikmesriik kasutab ELi rahalisi vahendeid, et toetada veemahukat taimekasvatust veestressiga piirkondades ilma kaitsemeetmeid kehtestamata. Nad kasutavad vabatahtlikku tootmiskohustusega seotud toetust saagikuse säilitamiseks või suurendamiseks veemahukates sektorites, mis on koondunud lõunapoolsetesse liikmesriikidesse. Komitee arvates tuleb järgida säästvat veemajandust ja kulude-tulude analüüsi, et tagada mitte ainult veevarude kestlikkus, vaid ka nende kasutamise tõhusus.

⁽¹⁰⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2000. aasta direktiiv 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik (ELT L 327, 22.12.2000, lk 1).

⁽¹¹⁾ Ühine põllumajanduspoliitika: 2023–2027.

⁽¹²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi sinise kokkuleppe majanduslikud aspektid – veega seotud investeerimisvajadused ELis“ (omaalgatuslik arvamus) (vt käesoleva Euroopa Liidu Teataja lk 50).

⁽¹³⁾ Euroopa Kontrollikoda, eriaruanne nr 20/2021 „Säästev veekasutus põllumajanduses“.

4.6. Kõikidel liikmesriikidel peaks olema register ammutatud pinna- ja põhjavee ning pinnavee hooldate kohta. Lisaks tuleks veekasutajatelt nõuda loa taotlemist enne vee võtmist või hoiustamist. Kõik liikmesriigid peaksid tugevdama ja parandama olemasolevaid seiresüsteeme, et ebaseaduslikku veekasutust avastada ja selle eest karistada.

4.7. Euroopa Kontrollikoda on seisukohal, et veeteenuste kulusid põllumajanduses ei hüvitata täielikult, peamiselt seetõttu, et keskkonna- ja ressursikulud ei kajastu veehindades piisavalt. Komisjoni sõnul tähendab see ühiskonna jaoks varjatud kulu ja piirab võimalikke tulusid, mida saaks kasutada veepoliitika raamdirektiivi tõhusa rakendamise tagamiseks võetavate meetmete rahastamiseks.

4.8. Vee puhul ei järgita Euroopa turu ühtsuse põhimõtet. Kasutajad maksavad sarnaste teenuste eest väga erinevat hinda, sõltuvalt liikmesriigist ja isegi tegevuse konkreetsest asukohast liikmesriigis. Seda silmas pidades oleks kasulik edendada ELi metoodikat, et ratsionaliseerida ja standardida vee hinnastamise süsteeme (¹⁴).

4.9. Täpsemalt nõuab komitee eri majandussektorites, näiteks põllumajanduses ja tööstuses, veekasutust käsitlevaid spetsiaalseid standardeid. Selleks tuleks luua juhtimisstruktuur, et töötada välja valdkondlikud veekasutuse suunised, millesse kaasataks ka komitee (¹⁵).

4.10. Toiduainete ja sisendite keskmine hinnatõus on tingitud erinevatest asjaoludest (¹⁶). Praegune inflatsioon tähendab siiski seda, et ÜPP panused on reaalkaasutuses väga oluliselt vähenenud. Olukorra parandamiseks ja ELi eesmärkide majandusliku ulatuse taastamiseks tuleks võtta asjakohaseid eelarvemeetmeid.

5. Pikaajalised ettepanekud, lahendused ja meetmed

5.1. Veenappus ja kliimahädaolukord on kaks suurimat probleemi, millega ELi põllumajandus- ja toiduainesüsteem praegu silmitsi seisab. Nende lahendamiseks ja toidutootmise pikaajalise kestlikkuse tagamiseks Euroopas on vaja ringluspõhiseid ja muid uuenduslikke lahendusi. Sinise kokkuleppe kontseptsioon on esitatud raamistikuna nende probleemide lahendamiseks, tuginedes ELi rohelise kokkuleppe kogemustele ja põhimõtetele.

5.2. Põllumajandus- ja toiduainesektori avatud strateegilise autonoomia tagamine ELi tasandil peaks olema põhieesmärk. Seepärast on vaja keskenduda ELi põllumajandusliku tootmise säilitamisele, töötada välja poliitikameetmed selliste põllukultuuride edendamiseks, mille puhul on kindlaks tehtud puudus, ning tasakaalustada ületootmist.

5.3. Põllumajandusliku tootmise tagamine hõlmab tingimata vee koguse ja kvaliteedi tagamist, loobumata veekasutuse jalajälje vähendamist edendavatest poliitikameetmetest. Meetmed vee säästmise edendamiseks tootmises aitavad teha kättesaadavaks rohkem ressursse, mõjutamata samas hüdroloogilise tsükli kestlikkust.

5.4. Põllumajanduse veekasutuse jalajälje vähendamiseks ELis on vaja kombineerida tehnoloogiaid, säästvaid põllumajandustavasid, kestlikku ja tõhusat veemajandust ning tulemuslikku riiklikku poliitikat, mis edendab põllumajandus- ja toiduainesektori kestlikkust.

5.5. Sellega seoses peetakse vajalikuks edendada veelgi rohkem poliitikat, mis stimuleerib niisutuse ja veekasutuse tõhusust üldiselt nii ÜPP kui ka muude ELi fondide valdkonnas. Vaja on edusamme kestlike põllumajandustavade rakendamisel, tõhusamat veekasutust võimaldavate tehnoloogiate kasutamisel ning põuale ja üleujutustele vastupidavamate põllukultuuride aretamisel. Ilma vajalike eelarvevahenditeta ei ole Euroopas võimalik luua vastupidavaid ja kestlikke põllumajandus- ja toiduainesüsteeme.

(¹⁴) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Juurdepäas veele: võitlus veepuuduse vastu ja veepuuduse mõju sotsiaalpoliitikale“ (omaalgatuslik arvamus) (vt käesoleva *Euroopa Liidu Teataja* lk 60) ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi sinise kokkuleppe majanduslikud aspektid – veega seotud investeerimisvajadused ELis“ (omaalgatuslik arvamus) (vt käesoleva *Euroopa Liidu Teataja* lk 50).

(¹⁵) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Veemahukad tööstusharud ja veesäästlikud tehnoloogiad“ (omaalgatuslik arvamus) (käesoleva *Euroopa Liidu Teataja* lk 74) ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi sinise kokkuleppe majanduslikud aspektid – veega seotud investeerimisvajadused ELis“ (omaalgatuslik arvamus) (vt käesoleva *Euroopa Liidu Teataja* lk 50).

(¹⁶) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Toiduainete hinnakriis: spekulatsiooni roll ja konkreetsed ettepanekud meetmete võtmiseks pärast Ukraina sõda“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 100, 16.3.2023, lk 51).

5.6. Maapiirkondade veevarude kestlik majandamine selliste meetmete rakendamise kaudu nagu märgalade taastamine, puhvervööndite loomine ning jõgede ja järvede veekvaliteedi parandamine võib aidata vähendada põllumajanduse veekasutuse jalajälge ELis. Neid küsimusi tuleks käsitleda eri vesikondade veemajanduskavades. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles tagama selle kohustuse täitmise.

5.7. Piisavalt rahalisi vahendeid tuleks eraldada innovatsioonile ja teadusuuringutele, mis keskenduvad veekasutuse seisukohast tõhusamate ning säästvamate tehnoloogiate ja põllumajandustavade arendamisele. Samuti on oluline toetada selliste poliitikameetmete ja tavade väljatöötamist, mis edendavad täppispõllumajandust, mulla säästvat majandamist ja mulla võimet vett siduda ning taimi ja seemneid puudutavate genoomiliste teadmiste kohandamist.

5.8. Toidujäätmete vähendamine võib vähendada toidu tootmiseks vajalikku veekogust. Seda on võimalik saavutada kampaaniate abil, mis soodustavad tarbijate harimist, tarneahela paremat haldamist ja uuenduslike toidu säilitamise tehnoloogiate edendamist.

5.9. Liikmesriigid peaksid rakendama läbipaistvat vee hinnastamise poliitikat, mis stimuleerib tõhusust ja säästmist ning tagab, et kõik veekasutajate kategooriad panustavad piisavalt kulude katmisse kooskõlas veepoliitika raamdirektiivi põhimõtetega.

5.10. Kui asjakohasel tasandil koguse alusel hinnastada, võib see soodustada üleminekut veesäästlikele niisutustavadele ja tehnoloogiatele või põllukultuuridele, mis vajavad vähem vett. Liikmesriigid, kes endiselt maksustavad niisutusvett niisutatud maa-ala alusel, peaksid seetõttu sellest järk-järgult loobuma.

5.11. Euroopa Kontrollikoda leidis, et põllumajanduses ei kaeta täielikult veevarustusteenuste kulusid. Üks põhjus on see, et keskkonna- ja ressursikulud ei kajastu (veel) veehinna. See tähendab, et niisutusvee hindade osas on olemas palju konkreetseid erandeid, mistõttu on vesi põllumajanduses odavam kui muude kasutusviiside puhul. Sellest lähenemisviisist ei peaks tingimata loobuma, kuid neid üldisi poliitikameetmeid tuleks ümber hinnata, suunates erandid vee säästmise stiimulitesse ja soodustustesse.

5.12. Veepoliitika raamdirektiiv on 23 aastat vana ning see koostati majanduslikus, sotsiaalses ja kliimakontekstis, mis on praegusest väga erinev. Kaaluda tuleks selle sisu osalist läbivaatamist, et veepoliitika raamdirektiivist saaks tõhus vahend toiduga kindlustatuse toetamiseks.

5.13. Kuna subsidiaarsuse põhimõtte kohaselt on liikmesriikidel vabadus täita ja jõustada kohustust taotleda luba vee võtmiseks konkreetsete kriteeriumide alusel (riigi või piirkonna tasandil), on leitud, et selline ebaühtlus põhjustab kontrolli puudumist juurdepääsu üle teatavatele põhjaveekogumitele. Seetõttu peaksid nii komisjon kui ka liikmesriigid leppima kokku valikulisemates kriteeriumides ning kohaldama nii pinna- kui ka põhjavee võtmise suhtes rangeid regulatiivseid ja tingimuslikkuse nõudeid.

5.14. Niisutussüsteemide ajakohastamist tuleb parandada ja julgustada, eelkõige selleks, et vähendada kadusid, mis on tingitud võrguleketest ning avatud kanalites ja basseinides aurustumisest. ÜPP ja muud ELi vahendid peaksid aitama arendada uusi niisutusrajatise, vältides toetamist sellistes olukordades, mis on vastuolus veepoliitika raamdirektiivi eesmärkidega.

5.15. 2020. aasta mais võeti vastu määrus vee taaskasutuse miinimumnõuete kohta,⁽¹⁷⁾ mis on kooskõlas punktiga 3.4. Selles uues määruses reovee taaskasutuse kohta põllumajanduslikuks niisutuseks on sätestatud vee kvaliteedi ja seire miinimumnõuded, riskijuhtimine ja läbipaistvus ning seda kohaldatakse alates 2023. aastast. Tehtud analüüsi kohaselt võimaldab see taaskasutada rohkem kui 50 % ELi reoveepuhastitest pärit teoreetiliselt niisutamiseks saadaolevast veest, vältides sellega üle 5 % otsesest veevõtust veekogudest ja põhjaveest. Selle tulemusena väheneb üldine veestress rohkem kui 5 %. Seega tuleks soodustada selliste taaskasutamisarajatiste rahastamist, samuti ettevaatusabinõusid, et vältida pinnasereostust ja tagada põllumajandusele puhas vesi.

⁽¹⁷⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. mai 2020. aasta määrus (EL) 2020/741, mis käsitleb vee taaskasutuse miinimumnõudeid (ELT L 177, 5.6.2020, p. 32).

5.16. Linna- ja linnalähedaste piirkondade põllumajanduse edendamine võib vähendada vajadust transportida toitu maapiirkondadest, vähendada CO₂ jalajälge (põllumajanduse CO₂ heite vähendamise protsess) ja veekasutust põllumajanduses. Lisaks saab linnade niisutussüsteemides ära kasutada vihmavett ja niisutussüsteemidest ringlusse võetud vett.

5.17. Taastuvenergia, näiteks päikese- ja tuuleenergia kasutamine võib olla säästvaks energiaallikaks vee taaskasutus- ja magestamissüsteemides ning niisutus- ja muudes põllumajandusseadmetes, vähendades seega CO₂ jalajälge (põllumajanduse CO₂ heite vähendamise protsess) ja veetarbimist.

5.18. Need ringluspõhised ja muud lahendused võivad aidata kaasa ELi tulevasele sinisele kokkuleppele, käsitledes veenappust ja kliimahädaolukorda ELi põllumajandus- ja toiduainesüsteemis. Oluline on jätkata uute tehnoloogiate ja novaatorlike tavade uurimist, et parandada veekasutuse tõhusust ning tagada toidutootmise pikaajaline kestlikkus ja vastupidavus Euroopas.

5.19. Äärmiselt tähtis on tagada taristu, mis võimaldab vee hoiustamist, jaotamist ja puhastamist, ning ennetada äärmuslike ilmastikunähtuste tagajärgi. Eespool nimetatud taristu juhtimismudel peaks põhinema terviklikkuse ja kestlikkuse põhimõtetel, tagades keskkonnavalase elujõulisuse. Võttes arvesse haldusastute võimalikke eelarveraskusi, võiks analüüsida alternatiivseid finants- ja koostöövalemeid.

5.20. Veepoliitika raamdirektiiviga kohustatakse liikmesriike koostama ja ajakohastama vesikondade veemajanduskavasid. Komitee leiab, et selliste kavade rakendamine, ulatus ja järgimise määr on olnud ebahütlane. Seepärast märgib komitee, et liikmesriigid peaksid tõhustama strateegilisi kavasid, mille eesmärk on tagada veega kindlustatus ja selline põllumajanduse raamistik, mis tagab ELi toidusüsteemide vastupanuvõime. Strateegilistele kavadele tuleks eraldada piisavalt Euroopa eelarvevahendeid, nagu on toodud punktis 4.3. Samuti tuleks kehtestada konkreetne ajakava ning konsensuse alusel seada eesmärgid ja prioriteedid, võttes arvesse käesolevas arvamuses esitatud kaalutlusi ja ettepanekuid.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kestlikud ja vastupidavad veetaristud ja -jaotusvõrgud“**(omaalgatuslik arvamus)**

(2023/C 349/14)

Raportöör: **Thomas KATTNIG**

Täiskogu otsus	25.1.2023
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 – omaalgatuslik arvamus
Vastutav seksioon	transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	26.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	199/10/17

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on veendunud, et kliimakriisi ja sellega seotud veevarude nappust arvestades tuleb rakendada kõiki vajalikke meetmeid, et vähendada veekadu, tagada veevarude õiglane jaotus ja võimaldada kestlikku veemajandust. Vee jaotamisel ja kasutamisel peab alati olema esmatähtselt varustada inimesi puhta ja taskukohase joogiveega, eriti veenappuse korral, ning see peab olema ülimuslik tööstus-, turismi- ja põllumajandussektori veekasutuse ees. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles rakendama kogu veepoliitikale õigustel põhinevat lähenemisviisi ja tegelema veevaesuse probleemiga, juhindudes seejuures ühtlasi Euroopa sotsiaalõiguste sambast. Komitee teeb ettepaneku edendada ühist lähenemisviisi veevaesuse mõistmisele ELi tasandil ja töötada välja veevaesuse terviklik määratlus, nii et igal liikmesriigil oleks võimalik töötada kooskõlas Euroopa määratlusega välja oma konteksti põhine määratlus.

1.2. Komitee leiab, et veevarustus on avalik hüve, sest see keskendub heale, kvaliteetsemale ja taskukohasele veevarustusele. Kliimakriisiga seotud probleemid ja veetaristu jaoks vajalikud investeeringud toovad kaasa märkimisväärseid kulusid. Komitee märgib, et avaliku ja erasektori veemajanduse vahel on erinevus, sest mõlemast valdkonnast võib leida häid ja halbu näiteid. Erasektori veemajandus keskendub kasumile, mistõttu võib tal siiski olla raske täita teenuse kõikehõlmavuse põhinõuet, st teenindada 100% elanikkonnast. Komitee leiab, et hoolimata rangetest rahalistest ülemmääradest ja bürokraatlikest piirangutest suudab avaliku sektori hallatav veemajandus paremini tagada üldise juurdepääsu vee- ja kanalisatsioonüsteemidele taskukohase hinnaga ja piisavate kvaliteedistandarditega ning ökosüsteemide taastamise osana kaitse ning tagada vajalikud investeeringud taristusse. Komitee soovib taas⁽¹⁾ kehtestada avalikku taristusse investeerimiseks nn kuldreegli, et tagada tootlikkus ning tulevaste põlvkondade heaolu sotsiaalne ja ökoloogiline alus.

(¹) Vt näiteks Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Kava „REPowerEU““ (COM(2022) 230 final) ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2021/241 riiklike taaste- ja vastupidavuskavade REPowerEU peatükkide osas ning määrust (EL) 2021/1060, määrust (EL) 2021/2115, direktiivi 2003/87/EÜ ja otsust (EL) 2015/1814]“ (COM(2022) 231 final – 2022/0164(COD)) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 185), Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Avaliku sektori investeeringud energiataristusse kliimaprobleemide lahendamise osana“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 67) ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Strateegiline visioon energiasüsteemi ümberkujundamisest, et võimaldada ELi strateegilist autonoomiat“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 75, 28.2.2023, lk 102) jne.

1.3. Vesi on eluks hädavajalik, ühine hüve ja inimõigus, nagu on tunnustatud esimeses edukas Euroopa kodanikualgatuses „Right2Water“. Algatuse tulemusena vaadati läbi joogiveedirektiiv, mille EL võttis vastu 2020. aastal ja milles on eraldi artikkel veele juurdepääsu kohta. Sellega seoses soovib komitee ELil võtta vastu vee kontsessioonilepingute õigusraamistikud ja neid tugevdada, et tagada juurdepääs vee- ja kanalisatsioonisüsteemidele taskukohase hinnaga ja piisavate kvaliteedistandarditega ning ökosüsteemide taastamine ja kaitse ning tagada vajalikud investeeringud taristusse. Eduka Euroopa kodanikualgatuse „Right2Water“ tulemusel direktiivis 2014/23/EL⁽²⁾ veele ja rooveele tehtud erandid tuleb edaspidi säilitada. Komitee on samuti vastu igasugusele liberaliseerimiskohustusele vee- ja rooveesektoris, eriti kliimakriisi kontekstis.

1.4. Seoses halveneva veevarude jaotamisega juhib komitee tähelepanu sellele, et majandust, eelkõige veemahukat põllumajandust ja tööstust, tuleks korraldada nii, et vähendataks veetarbimist ja parandaks vee taaskasutamist. Selleks et veetarbimist paremini reguleerida ja võimaldada veetaristu tõhusamat rahalist toetamist, on vaja ka riiklikke ja ELi tasandi nõudeid ja soovitusi. Komitee kutsub ELi institutsioone üles seadma edaspidi veeküsimuse esikohale ja töötama välja ELi sinise kokkuleppe.

1.5. Komitee on kohustunud tugevdama põhimõtet, et saastaja maksab, tegeledes pigem saasteainetega nende tekkekohas kui nende eemaldamisega rooveest toruotsalahenduste abil. Saasteainete sattumist vette ja põhjavette tuleb püsivalt vähendada, et tagada joogiveevarustuse ning roovee ärajuhtimise ja puhastamise taskukohasus. Rooveepuhastuse sihipärane parendamine ja selle tihe sidumine tootjavastutuse süsteemiga, nagu soovitas komisjon uuesti sõnastatud asulareovee puhastamise direktiivis, on oluline samm ja komitee toetab seda. Siiski on vaja tagada, et tootjavastutusorganisatsioonid on riigi kontrolli all ning et kõik investeeringud rooveepuhastitesse tehakse sõltumatult ja ilma, et tootjaorganisatsioonid neid mõjutaksid.

1.6. Komitee juhib tähelepanu olulistele kitsaskohtadele, millega kohalikud omavalitsused puutuvad kokku seoses veekogude arendamise ja hooldamisega. Nende küsimustega tegelemiseks tuleks edasi arendada ja oluliselt hõlbustada omavalitsuste koostööd. Seepärast kutsub komitee komisjoni üles laiendama õiguslikku manööverdamisruumi, eelkõige seoses riigihankeõigusega.

1.7. ELis kestliku, konkurentsivõimelise ja õiglase nn sinise ülemineku saavutamiseks peavad investeeringud veemajandusse ja roovee käitlemisele olema suunatud optimaalse keskkonnavalade ja majandusliku kulude ja tulude suhte tagamisele, eritähelpanuga haavatavatele elanikkonnarühmadele. Samuti on vett säästva majandamise ja käitumise edendamiseks olulised teadusuuringud ja innovatsioon ning teabekampaaniad tööstusele, põllumajandusele ja kodumajapidamistele.

1.8. Komitee rõhutab kliimakriisi põhjustatud elurikkuse vähenemist, mida süvendavad veelgi sellised meetmed nagu liiga sooja vee uuesti jõgedesse laskmine. Meie veetaristu tulevasel kavandamisel tuleb neid puudusi arvesse võtta, et käsitleda neid probleeme võimalikult ulatuslikult, laskmata neil võimenduda. Samal ajal tuleb võtta ulatuslikke meetmeid, et saavutada 2050. aastaks 1,5 °C eesmärk.

1.9. Komitee teeb Euroopa Komisjonile ettepaneku algatada üleeuroopaline avalik konsultatsioon, millega hinnatakse Euroopa veevajadusi ja pannakse seeläbi alus ELi sinise kokkuleppe tulevastele meetmetele.

(²) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/23/EL kontsessioonilepingute sõlmimise kohta (ELT L 94, 28.3.2014, lk 1).

2. Arvamuse taust

2.1. Vesi on eluliselt tähtis vara ning väga oluline inimeste ja looduse jaoks ning majanduse ja ühiskonna toimimiseks. Suurim osa veest kasutatakse põllumajanduses (70 %), millele järgnevad tööstus (22 %) ja kodumajapidamised (8 %). Samal ajal ulatuvad aasta keskmised kulutused veele ja kanalisatsioonile ELis 100 miljardi euroni. See summa suureneb edaspidi ligikaudu 250 miljardi euroni, et järgida reoveepuhastust ja joogiveega varustamist käsitlevaid ELi eeskirju⁽³⁾.

2.2. Selleks et tulevikus oleks piisavalt vett, on vaja parandada veetaristut ja suurendada veehoidlate mahtu. See nõuab mitmesuguseid meetmeid alates vihmavee kogumisest tsisternides, reservuaaride ja ringtrasside ehitamisest kuni mulla katmise vähendamiseni, et suurendada mulla hoiuvõimet. Eri liiki vooluveekogude üleujutuse korral on vaja püüda suunata üleliigset vett kontrollitud veehoidlatesse ja hoida seda seal. Hoiustamisvõimalused tuleks tagada piki vooluveekogu korrapäraste vahemaade tagant, et üleliigne vesi saaks tasapisi välja voolata ja et leevendada liigset kõrgvett. Sellisteks olukordadeks on vaja eelnevalt valmistuda taristuinvesteeringute abil.

2.3. ÜRO Peaassamblee tunnustas 2010. aastal sõnaselgelt inimõigust veele ja kanalisatsioonile iseseisva õigusena⁽⁴⁾. Kiiresti on vaja astuda esimesed sammud selle õiguse ülevõtmiseks direktiivis (EL) 2020/2184⁽⁵⁾ ja komisjoni ettepanekuna direktiivi 91/271/EMÜ⁽⁶⁾ uuesti sõnastamise kontekstis. Sellega kohustuvad liikmesriigid parandama 2030. aastaks kõigi inimeste juurdepääsu puhtale ja taskukohasele joogiveele ja kanalisatsioonile ELis. Komisjoni andmetel⁽⁷⁾ puudub ELis praegu ligikaudu 10 miljonil inimesel juurdepääs sanitaarrajatistele. Liikmesriigid peavad seda rakendamisprotsessis piisavalt arvesse võtma. Sinise kokkuleppe algatuse eesmärk on neid jõupingutusi veelgi süvendada.

2.4. Kliimakriisil on juba märkimisväärne mõju üleilmsete veevarude majandamisele. Üks mõjusid on meretaseme tõus, mis suurendab vee sissetungi rannikualadel. Samal ajal toob see paljudes piirkondades kaasa jõgede ja põhjavee taseme languse. See suurendab ka toidupuudust, sest mitme toiduaine kasvatamisel ei ole magevee kasutamisele alternatiivi⁽⁸⁾.

2.5. Kliimakriis vähendab olemasolevaid veevarusid ning põhjustab põuda ja veekogude kuivamist,⁽⁹⁾ ookeanide soojenemist ja elupaikade hävimist, millel on tagajärjed ökosüsteemile tervikuna.

2.6. Veevarustus on kodanike jaoks eluliselt tähtis ja osa meie elutähtsast taristust. Selleks et transportida kodanikele joogivett, on veepumpade käitamiseks tavaliselt vaja energiat. Joogiveekäitlejad tuginevad juba praegu varusüsteemidele ja oma energiaahelatele, et jätkata elektrikatkestuste korral inimeste joogiveega varustamist.

2.7. Viimastel aastatel on paljudes ELi riikides toimunud vee- ja kanalisatsiooniteenuste taasmunitsipaliseerimine. Täpsemalt on teenuste erastamisega seotud negatiivsed kogemused sundinud linnu ja valdu tooma üldist huvi pakkuvad teenused tagasi avalikku sektorisse. Erastamise sagedane kõrvalmõju on olnud väiksemad investeeringud taristusse,

⁽³⁾ https://www.aquapublica.eu/sites/default/files/article/file/20230310_Joint%20statement_EPR%20scheme.pdf.

⁽⁴⁾ <https://www.un.org/Depts/german/gv-64/band3/ar64292.pdf>.

⁽⁵⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2020/2184, 16. detsember 2020, olmevee kvaliteedi kohta (uuesti sõnastatud) (ELT L 435, 23.12.2020, lk. 1).

⁽⁶⁾ Nõukogu 21. mai 1991. aasta direktiiv 91/271/EMÜ asulareovee puhastamise kohta (ELT L 135, 30.5.1991, lk 40).

⁽⁷⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/qanda_22_6281.

⁽⁸⁾ <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/wat2.1633>.

⁽⁹⁾ Europe's next crisis: Water – POLITICO.

kehvemad töötingimused, suuremad kulud tarbijatele ning kontrolli ja oskusteabe kadumine ⁽¹⁰⁾. Taasmunitsipaliseerimise abil on võimalik taastada linnade ja valdade poliitiline suutlikkus, demokraatlik kontroll ja mõju veevarustuses ⁽¹¹⁾.

2.8. Vesi on silmapaistvalt poliitiline ja sotsiaalne küsimus. See nõuab pikaajalist lähenemisviisi, mis ei sobi kokku valimistsükklitega. Samuti nõuab see avaliku sektori otsustajatelt suuri jõupingutusi investeerimis-, käitamis- ja hoolduskulude osas. Selleks et kodanikud saaksid täielikult teostada demokraatlikku kontrolli, tuleb tagada, et nad tunneksid veeringlust ja teaksid selle hinda.

3. Üldised märkused

Vee sotsiaalne mõõde

3.1. Vesi on eluliselt tähtis, kuid kliimakriisi tõttu üha napim ressurss. Seepärast kutsub komitee üles sõlmima ELi sinise kokkuleppe, et suurendada teadlikkust sellest elutähtsast ressursist. Komitee soovib kaardistada veetaristu olukorra ja vee kättesaadavuse igas liikmesriigis, et saada ajakohast teavet olemasoleva veetaristu seisundi kohta ja teha kindlaks pakilised investeerimisvajadused.

3.2. Komitee rõhutab, et vesi ei ole tavaline kaup, vaid pigem pärand, mida tuleb hoida ja kaitsta ⁽¹²⁾. Komitee arvates tuleks elanikkonna üldist juurdepääsu taskukohase hinnaga kvaliteetsele joogiveele ja kanalisatsioonile käsitleda avaliku hüvena, mitte üksnes kaubana, järgides täielikult Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklit 14 ning Euroopa liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 26. Sellega seoses soovib komitee ELil võtta vastu ja tugevdada vee kontsessioonilepingute õigusraamistikke, et tagada üldine juurdepääs vee- ja kanalisatsioonisüsteemidele taskukohase hinnaga ja piisavate kvaliteedistandarditega ning ökosüsteemide taastamine ja kaitse ning tagada vajalikud investeeringud taristusse. Eduka Euroopa kodanikualgatus „Right2Water“ ⁽¹³⁾ tulemusel direktiivis 2014/23/EL (kontsessioonilepingute sõlmimise kohta) veele ja reoveele tehtud erandid tuleb säilitada ka tulevikus, järgides täielikult Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklit 14 ning Euroopa liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 26. Kliimakriisi silmas pidades on komitee eriti vastu tundlike vee- ja reoveesektorite mis tahes liberaliseerimise kohustusele ning nõuab selle asemel üldist huvi pakkuvate avalike teenuste tugevdamist nii veesektoris kui ka mujal.

3.3. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles rakendama kogu veepoliitikale õigustel põhinevat lähenemisviisi ja tegelema veevaesuse probleemiga, juhindudes seejuures ühtlasi Euroopa sotsiaalõiguste sambast. Komitee teeb ettepaneku edendada ühist lähenemisviisi veevaesuse mõistmisele ELi tasandil ja töötada välja veevaesuse terviklik määratlus, nii et igal liikmesriigil oleks võimalik töötada kooskõlas Euroopa määratlusega välja oma konteksti põhine määratlus. Taristu arendamiseks tuleks teha kättesaadavaks avaliku sektori vahendid, et tegeleda eelkõige vähete ressurssidega kinnisvaraomanikega ning sotsiaalselt ebasoodsas olukorras olevate linna- ja maapiirkondadega, kellel on vajadus taristut renoveerida.

3.4. Komitee rõhutab, et õiglane üleminek ei seisne üksnes ülemineku õiglasest rahastamisest. See hõlmab ka eesmärki luua inimväärne töö, kvaliteetsed töökohad ja sotsiaalkindlustus ning säilitada Euroopa ettevõtjate konkurentsivõime. Selleks on tarvis konkreetseid meetmeid kõigil tasanditel, aga eriti piirkondlikul tasandil.

3.5. Üha rohkem ELi piirkondi puutub kokku veenappusega ⁽¹⁴⁾. See rõhutab vajadust arendada välja vastupidav veetaristu ja eelkõige suurendada veehoidlate mahtu. Võimaliku veenappuse korral tuleb tagada inimeste veega varustatus ja põhivajadused ning eelistada neid tööstuse, turismi- ja põllumajandusvaldkonna veekasutusele. Liikmesriikide ülesanne on

⁽¹⁰⁾ Getzner, Köhler, Krisch, Plank (2018) – lõpparuanne (pikk versioon): Vergleich europäischer Systeme der Wasserversorgung und Abwasserentsorgung. Väljaandes Informationen zur Umweltpolitik, 197. <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15177626>.

⁽¹¹⁾ <https://www.epsu.org/search?f%5B0%5D=policies%3A56>.

⁽¹²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2000. aasta direktiiv 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik (EÜT L 327, 22.12.2000, lk 1), põhjendus 1.

⁽¹³⁾ <https://right2water.eu/>.

⁽¹⁴⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC133025>.

see tagada. Seda on vaja selleks, et vältida veega seotud konflikte, mida me näeme juba muudes maailma piirkondades. Seepärast on ELi sinist kokkulepet vaja viivitamata, muu hulgas selleks, et pöörata tulevikus suuremat tähelepanu vee kättesaadavusele ja jaotamisele ning tugevdada teadusuuringuid ja innovatsiooni.

Vee kvaliteet ja puhastamine

3.6. Komitee kutsub üles rakendama paremini ettevaatuspõhimõtet ja põhimõtet, et saastaja maksab, eesmärgiga parandada vee kvaliteeti ja panna kulud pigem saastajatele kui tarbijatele. Põhjavesi peaks olema joogivee kvaliteediga, et vältida joogivee kulu- ja energiamahukat puhastamist.

3.7. Põllumajandusest, toidusektorist ja tööstusest pärinevad sisendid tekitavad iseäranis nitraatide ja pestitsiidide hajureostust, mis tähendab, et põhjavee keemiline koostis ei ole sageli piisavalt hea. Põllumajanduse, tööstuse ja keemia valdkonna õigusaktid (nt ÜPP, pestitsiidide määrus) tuleb seetõttu kavandada nii, et need ei kahjusta veeökosüsteeme.

Vee kasutamine ja raiskamine

3.8. Komitee juhib tähelepanu arvukatele kitsaskohtadele, millega kohalikud omavalitsused puutuvad kokku seoses veekogude arendamise ja hooldamisega. Nende kitsaskohtade lahendamiseks tuleks edasi arendada ja oluliselt hõlbustada omavalitsuste koostööd, et parandada veevarustuse ning reovee ärajuhtimise ja käitlemise teenuste tulemuslikkust ning veekogude arendamist ja hooldamist ning tagada nende üldhuviteenuste pikaajaline elujõulisus maapiirkondades. Seepärast kutsub komitee komisjoni üles laiendama õiguslikku manööverdamisruumi, eelkõige riigihankeõiguses.

3.9. Komisjoni hinnangul ületab asulareovee puhastamise uuesti sõnastatud direktiivi jõustamise kogumaksumus 3,8 miljardit eurot aastas. Suurima osa nendest kuludest peaksid kandma kodumajapidamised,⁽¹⁵⁾ mis suurendaks veelgi kanalisatsioonikulusid, ja see oleks eriti ränk ühiskonna kõige haavatavamate rühmade jaoks. Seepärast kutsub komitee üles jagama kulusid ja tulusid nii, et need ei koormaks ebaproportsionaalselt kodumajapidamisi.

3.10. Komitee arvates tuleb märkimisväärselt vähendada veekadu, mis tuleneb leketest võrgus ja mis mõnes ELi riigis ületab 20 %, ⁽¹⁶⁾ ning vee raikamist põllumajandus-, tööstus-, ehitus- ja turismisektoris. Need sektorid saavad lahenduse leidmiseks tõhustada teadusuuringuid ja innovatsiooni veesäästlike tavade valdkonnas ning rakendada paremini olemasolevaid teadmisi (nt tilkniisutuse kasutamine, veesäästlike põllukultuuride kasvatamine, ringmajanduse tugevdamine, toidutootmise kohandamine kohalikele tingimustele jne).

3.11. Teadlikud kodanikud kasutavad oma kodudes vett säästlikumalt. Seepärast peab komitee teretulnuks, et ELi õigusaktide raames laiendatakse joogivee tarnijate ja kanalisatsiooniettevõtjate kohustust kodumajapidamisi teavitada.

Veeteed

3.12. Kliimakriisil on juba märkimisväärne mõju veeteedele kogu maailmas. Kaupade ja inimeste vedu mõjutavad eelkõige jõgede madal veetase, sademete hulga muutumine, äärmuslike ilmastikunähtuste sagenemine ja merevee taseme tõus.

3.13. Laevateede sügavus väheneb ning sadamate ja lüüside taristut tuleb kohandada uute oludega. See tähendab laevade jaoks suuremaid kulusid ja pikema ooteaegu ning aeglustab kaubavedu.

⁽¹⁵⁾ Jaotus vastavalt mõjuhinnangule: 51 % kodumajapidamised, 22 % riiklikud kulutused ja 27 % tööstus.

⁽¹⁶⁾ <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15249737>.

3.14. Tuleb võtta meetmeid sadamate ja lüüside taristu kohandamiseks ning laevanduskanalite ja -marsruutide kavandamise parandamiseks, et tulevikus oleks võimalik ohutult ja tõhusalt mööda vett liikuda.

3.15. Komitee arvates tuleb keskenduda veeteede arendamisele ja paremale ühendamisele ELis. Nagu on märgitud arvamuses TEN/764, ⁽¹⁷⁾ tuleks siinkohal arvesse võtta ka ühendvedusid.

Energia

3.16. Olukord energiaturul 2022. aasta augustis näitas, et kliimakriisi tõttu ei ole olemas 100 % usaldusväärset energiaallikat. Näiteks võib täheldada põua mõju hüdro- ja tuumaenergia tootmisele.

3.17. Komitee väljendab heameelt jõupingutuste üle kasutada hüdroenergiat taastuvelektri tootmiseks ja salvestamiseks, kuid märgib, et kliimakriisist tingitud veenappus avaldab pikaajalist ebasoodsat mõju elektri tootmisele ja salvestamisele. See vähendab tootmist, millel võib olla negatiivne mõju ka elektrivõrgule. Tuleks jätkata taastuvate energiaallikate kiire arendamise toetamist eelkõige päikese- ja tuuleenergia valdkonnas, et kompenseerida hüdroelektrijaamade võimalikke puudujääke.

3.18. Komitee märgib, et transpordi elektrifitseerimine võib suurendada ka veekasutust, sest akude tootmisel kasutatavad elektrolüüdid vajavad suures koguses vett. Seepärast vajab akutehaste kasutuselevõtt hoolikat planeerimist.

3.19. Komitee märgib, et taastuvad energiaallikad vajavad üldiselt vähem vett kui traditsiooniliste fossiilkütuste kaevandamine ja töötlemine, kuid on üks taastuv energiaallikas, mille veetarbimine on märkimisväärne: biokütused. Biokütuste tootmiseks kasvatatavate põllukultuuride niisutamine ja nende töötlemine nõuab suurt hulka vett, mis tuleb tagada veetaristu ja jaotusvõrkude abil.

3.20. Komitee juhib tähelepanu sellele, et tuumaenergia tootmiseks on vaja suures koguses jahutusvett. Kliimakriisi tõttu tõuseb temperatuur ja samal ajal alaneb jõgede veetase. Temperatuuri tõustes peavad tuumaelektrijaamad veepuuduse tõttu oma jõudlust vähendama. Lisaks suurendab liiga soe tagasihitav jahutusvesi jõgede hapnikusisaldust, mis mõjutab negatiivselt vee ökosüsteeme ja elurikkust ⁽¹⁸⁾.

4. Konkreetsed märkused

4.1. Komitee kritiseerib asjaolu, et ELi veepoliitika ei ole sidus teiste ELi poliitikavaldkondadega, ning kutsub komisjoni üles tegema parandusi, et vältida vastuolulisi meetmeid ja eesmärgi.

4.2. Komitee tunnustab komisjoni otsust uuesti sõnastatud joogiveedirektiivis vähendada veekadu veetorudes ⁽¹⁹⁾. Komitee juhib tähelepanu pakilisele vajadusele kiirete meetmete ning avaliku ja erasektori investeeringute järele avaliku sektori veetaristus, et vältida veekadu ja tagada võtmetähtsusega veetaristu pikaajaline vastupidavus ja kestlikkus. Kui tekivad veelekked, tuleb need kiirkorras sulgeda. Sellistel juhtudel on lekete kiireks sulgemiseks keskne tähtsus spetsialistidel ja spetsiaalsetel seadmetel.

4.3. Taristuprojektide rahastamisel on ranged eelarvereeolid korduvalt osutunud avaliku sektori jaoks suurimaks takistuseks. Seepärast tuleb seada eesmärk jätta ELi roheline kokkuleppe, energiasõltumatus ja digisektoriga seotud projektid välja mis tahes regulatsioonidest, mis takistavad selliseid avaliku sektori investeeringuid. Seega soovib komitee kooskõlas varasemate arvamustega ⁽²⁰⁾ kohaldada avaliku sektori investeeringute suhtes nn kuldreeglit.

⁽¹⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Muudetud ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse liidu suuniseid üleeuroopalise transpordivõrgu arendamise kohta ning millega muudetakse määrust (EL) 2021/1153 ja määrust (EL) nr 913/2010 ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1315/2013“ (COM(2022) 384 final/2 – 2021/0420 (COD)) (ELT C 75, 28.2.2023, lk 190).

⁽¹⁸⁾ <https://www.dw.com/de/wie-k%C3%BChlen-hei%C3%9Fe-l%C3%A4nder-ihre-kernkraftwerke/a-49758541>.

⁽¹⁹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽²⁰⁾ Vt joonealune märkus 1.

4.4. Komitee toetab direktiivi 2006/118/EÜ⁽²¹⁾ ja direktiivi 2008/105/EÜ⁽²²⁾ kavandatud läbivaatamist ning perfluorosüsinike ja mikroplasti piirnormide kehtestamist. Euroopa Kontrollikoja eriaruandes rõhutatakse põhimõtte, et saastaja maksab, ebajärjekindlat kohaldamist veesektoris, vaatamata märkimisväärsetele tegevus- ja investeerimiskuludele⁽²³⁾.

4.5. Komitee juhib tähelepanu sellele, et kestlike ja vastupidavate veetaristute ja jaotusvõrkude säilitamiseks ja arendamiseks on vaja oskustööjõudu ja eelkõige spetsialiste ning et on vaja asjakohast teadmushaldust, st strateegilist ja operatiivtegevust, mis optimeerib teadmiste kasutamist. Komitee kutsub üles looma vajalikke struktuure ja töötingimusi, et selles valdkonnas ei oleks kitsaskohti ja et oleks piisavalt spetsialiste vajalike meetmete rakendamiseks.

4.6. Komitee märgib, et veesektori jätkuv digitaliseerimine suurendab ka andmeturbe ja andmekaitsega seotud riske. Oluline on tagada, et kogutud andmeid töödeldakse võimalikult rangete andmekaitsestandardite kohaselt. Arvestades, et küberründed on elutähtsa taristu jaoks üha suurem oht, peab samal ajal olema veetaristus ja -jaotusvõrkudes kesksel kohal ka küberturvalisus.

4.7. Paljudes liikmesriikides on joogivee tootmises ja jaotamises ning reovee käitlemises ja vee puhastamises osalevad ettevõtted vähe integreeritud või üldse integreerimata. Komitee leiab, et kui anda juhtimine ja haldamine üheainsa avaliku sektori organisatsiooni kätte, aitaks see kulusid kokku hoida ja suurendaks tõhusust.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽²¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta direktiiv 2006/118/EÜ, mis käsitleb põhjavee kaitset reostuse ja seisundi halvenemise eest (ELT L 372, 27.12.2006, lk 19).

⁽²²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiiv 2008/105/EÜ, mis käsitleb keskkonnakvaliteedi standardeid veepoliitika valdkonnas ning millega muudetakse nõukogu direktiive 82/176/EMÜ, 83/513/EMÜ, 84/156/EMÜ, 84/491/EMÜ, 86/280/EMÜ ja tunnistatakse need seejärel kehtetuks ning muudetakse direktiivi 2000/60/EÜ (ELT L 348, 24.12.2008, lk 84).

⁽²³⁾ https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_12/SR_polluter_pays_principle_ET.pdf.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Reklaam mõjutajate kaudu ja selle mõju tarbijatele“

(ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel)

(2023/C 349/15)

Raportöör: **Bernardo HERNÁNDEZ BATALER**

Kaasraportöör: **Stefano PALMIERI**

Konsulterimistaotlus	Euroopa Liidu Nõukogu eesistujariik Hispaania, 7.2.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	29.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	179/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Audiovisuaal- ja elektroonilise side valdkonnas toimuvate muutuste üks kõige iseloomulikumaid nähtusi on nn mõjutajate buum. Nende puhul on tegemist teatavat liiki kasutajatega, kes loovad veebisisu ja levitavad süstemaatiliselt oma sõnumeid erinevate vormingute kaudu (videod, kommentaarid, fotod), saavutades märkimisväärset tähelepanu sihtrühma seas, kelle poole nad pöörduvad.

1.2. Kuigi Euroopa tasandil puuduvad konkreetsed õigusnormid sisuloojate/mõjutajate tegevuse reguleerimiseks, tagavad kehtivad õigusaktid piisava kaitse kahele tegevusele, mida sisuloojad/mõjutajad võivad siseturul teostada: peamiselt **reklaamijatena (ja kauplejatena)** ning **müüjatena/tootjatena**.

1.3. Kõnealuste õigusnormide alusel on eri liikmesriigid sellest nähtusest tulenevate raskuste lahendamiseks välja töötanud oma õigusaktid, mis võimaldavad riiklikel reguleerivatel asutustel kasutada oma järelevalve-, kontrolli- ja vajadusel karistuste määramise volitusi.

1.4. Võttes arvesse pidevat arengut selles valdkonnas, peab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee siiski vajalikuks võtta meetmeid, et tagada sisuloojate/mõjutajate „konkreetsed“ ebaseadusliku tegevuse ühtlustatud käsitlemine ELis, kehtestades samuti konkreetsed kohustused **platvormide ja sotsiaalvõrgustike haldajatele**, kus sisuloojad/mõjutajad tegutsevad, ning (ELi elanikest ja kolmandate riikide elanikest) **sisuloojatele/mõjutajatele**.

1.5. Komitee kutsub platvormide ja sotsiaalvõrgustike haldajaid üles

- vastutama solidaarselt ebaseadusliku sisu eest, mille on avaldanud sisuloojad/mõjutajad;
- kohustuma – kõikidel juhtudel, kui teatatakse sisuloojate/mõjutajate ebaseaduslikust tegevusest – võtma vajalikke meetmeid ebaseadusliku veebisuhtluse peatamiseks ja teavitama pädevat asutust sisuloojate/mõjutajate ebaseaduslikust tegevusest;
- tagama, et kõigi väljaspool ELi tegutsevate sisuloojate/mõjutajate puhul peavad platvormide ja sotsiaalvõrgustike haldajad nõudma, et nad esitaksid kinnituse selge õigusliku vastutuse kohta ELi territooriumil ja omaksid ametialast vastutuskindlustust juhuks, kui ebaseaduslik käitumine on põhjustanud kahju.

1.6. Komitee leiab, et mõjutajate sellisel ühtlustatud kohtlemisel Euroopa tasandil tuleks arvesse võtta vähemalt järgmisi kriteeriume:

- osutada näitajate ja selgete hoiatuste abil, et nende ärilise eesmärgiga sõnumid on reklaam, vältides seeläbi varjatud reklaami;

- kohaldada nende sõnumite suhtes sektoris kehtivaid õigusnorme, et tagada tarbijate ja kasutajate, iseäranis alaealiste ja muude haavatavate elanikkonnarühmade tervise ja ohutuse kaitse;
- pidada õigusnormide täitmata jätmist rikkumiseks mõjutajate poolt, ilma et see piiraks reklaamijate ning sotsiaalplatvormide ja -võrgustike solidaarvastutust.

1.7. Eriolist tähelepanu tuleks pöörata ka petuelementide kasutamisele, kaubamärkide kuritarvitamisele ja halvustamisele, loata finantstoodetele, identiteedivargustele ja võltsmõjutajatele, kes kasutavad tuntud isikute kujutist ilma nende teadmata, mis on muutumas üha levinumaks finantsinvesteeringute ja krüptoraha valdkonnas. See on ebaseaduslik tegevus, mis võib tehisintellekti kasutamise tõttu muutuda üha peenemaks ja levinumaks ning mille vastu tuleb tõhusalt võidelda.

1.8. Komitee teeb ettepaneku seda regulatiivset ühtlustamist selgitada ja täpsustada, ilma et see piiraks täiendavate kaasreguleerivate raamistike loomist. Sellesse kaasreguleerimisse peaksid olema kaasatud mõjutajad, nende esindajad ja esindusliidud, tööstus ja reklaamijad, reklaami eneseregulatsiooni ühendused, tarbijate ja kasutajate ühendused, sotsiaalpartnerid ja kodanikuühiskonna organisatsioonid ning reguleerivad asutused.

1.9. Komitee hinnangul tuleks mitmeid sisuloojate/mõjutajate tegevusega seotud küsimusi, näiteks nende koht tööõiguses, tulumaksuküsimused, käibemaks, aga ka lapsmõjutajate erijuhtum, ELi tasandil põhjalikult analüüsida.

2. Üldised märkused

2.1. Viimase kümne aasta jooksul audiovisuaal- ja elektroonilise side valdkonnas toimunud digiülemineku üks tüüpilisemaid nähtusi on selliste sisuloojate levik, kes edastavad oma sõnumeid näival omal käel tegutsedes süstemaatiliselt ja eri vormingutes (videod, kommentaarid, fotod) internetiplatvormide, sotsiaalvõrgustike ja elektrooniliste sõnumiteenuste kaudu. Kui nendel sisuloojatel on palju lojaalseid jälgijaid, saavad neist mõjutajad, keda võib reklaami valdkonnas määratleda kui ärilistel eesmärkidel tegutsevaid sisuloojaid, kes loovad oma publikuga (peamiselt sotsiaalmeedia platvormidel) usaldusel ja autentsusel põhineva suhte ning suhtlevad veebis eri ärimudelite abil ettevõtjatega tulu teenimise eesmärgil⁽¹⁾.

2.2. Mõjutajate ja jälgijate suhe, mida iseloomustab läheduse, autentsuse ja usalduse tajumine, mõjutab otseselt ja kaudselt jälgijate suhtumist kaubamärkidesse ja nende ostuotsuste tegemist tarbijatena. See kehtib eelkõige laste, noorte ning madala haridustaseme ja/või madala sissetulekuga ja vähese meedia- ja infopädevusega tarbijate puhul.

2.3. Konkreetsetes äriliste teadaannete valdkonnas tähendab mõjutajate kasutamine toodete ja kaubamärkide edendajatena seda, et reklaamitavad ettevõtjad saavad kasu nende mõjust ja tuntusest nn mõjuturunduse kontekstis, iseäranis noorte puhul, kelleni on raskem jõuda traditsioonilise massimeedia kanalite kaudu. Samuti annab see ettevõtjatele suurema vabaduse töötada välja argumente, mida nad tavareklaamis ei kasutaks ja mis mõnikord balansseerivad õigusnormidega lubatu ja lubamatu piiril. Lisaks rõhutavad reklaamijad ise, et mõjutajate eripära annab neile suure sõltumatuse reklaamsõnumi kujundamisel, mida reklaamija ei saa alati kontrollida.

2.4. See tähendab, et kuigi Euroopa tasandil puuduvad konkreetsed õigusnormid mõjutajate tegevuse reguleerimiseks, tagavad kehtivad Euroopa õigusaktid praegu piisava kaitse kahele tegevusele, mida mõjutajad võivad siseturul teostada: peamiselt **reklaamijatena (ja kauplejatena)** ning **müüjatena/tootjatena**.

⁽¹⁾ „The impact of influencers on advertising and consumer protection in the Single Market“, Euroopa Parlament, 2022, lk 9.

2.4.1. Mõjutajaid kui peamiselt **reklaamijaid (ja kauplejaid)** reguleerivad ELi tasandil järgmised õigusaktid:

- **ebaausate kaubandustavade direktiiv**,⁽²⁾ millega nähakse ette õigusraamistik mõjutajate levitatava eksitava reklaami ja kaubandustavade käsitlemiseks. **Suunised ebaausate kaubandustavade direktiivi tõlgendamiseks ja kohaldamiseks**,⁽³⁾ milles selgitatakse ebaausate kaubandustavade direktiivi kohaldamist, kui mõjutaja tegutseb kauplejana või teise võimalusena kaupleja nimel või eest tegutseva isikuna. Sellega seoses viib komisjon praegu ellu digitaalse õigluse valdkonna toimivuskontrolli, mis peaks hõlmama ka mõjutajate teemat⁽⁴⁾,
- **e-kaubanduse direktiiv**,⁽⁵⁾ mis pakub tarbijatele lisakaitset puhul, kui mõjutajad edastavad veebis ärilisi teadaandeid oma sotsiaalmeedia kontode ja blogide kaudu;
- **audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv**,⁽⁶⁾ millega kehtestatakse uued erieeskirjad „videojagamispatformi teenuste“ kohta ja mis puudutab mõjutajaid, kui tegemist on kasutajate loodud videotega, mida levitatakse kõnealuste platvormide kaudu ja mis võivad sisaldada ärilisi teadaandeid.

2.4.2. Mõjutajaid kui **müüjaid või tootjaid** reguleerivad ELi tasandil järgmised õigusaktid:

- **tarbijaõiguste direktiiv**⁽⁷⁾;
- **digisisu ja -teenuste direktiiv**⁽⁸⁾;
- **kaupade müügilepingute direktiiv**⁽⁹⁾.

2.4.3. Nendele kahele konkreetsele ELi õigusnormide sekkumisvaldkonnale lisandub digiteenuste pakett:

- **digiteenuste määrus**,⁽¹⁰⁾ et suurendada digiteenuste sisu läbipaistvust ja vastutust selle eest ning tõhustada tarbijakaitset;
- **digiturgude määrus**,⁽¹¹⁾ et reguleerida nn pääsuvalitsejaid, mis on platvormid, millel on igakuiselt vähemalt 45 miljonit aktiivset kasutajat.

⁽²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2005. aasta direktiiv 2005/29/EÜ, mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul ning millega muudetakse nõukogu direktiivi 84/450/EMÜ, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 97/7/EÜ, 98/27/EÜ ja 2002/65/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 2006/2004 (ebaausate kaubandustavade direktiiv) (ELT L 149, 11.6.2005, lk 22).

⁽³⁾ Komisjoni teatis — Suunised Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2005/29/EÜ (mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul) tõlgendamiseks ja kohaldamiseks (ELT C 526, 29.12.2021, lk 1), punkt 4.2.6.

⁽⁴⁾ Vt ELi tarbijaõiguse läbivaatamine (europa.eu).

⁽⁵⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 8. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/31/EÜ infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (direktiiv elektroonilise kaubanduse kohta) (ELT L 178, 17.7.2000, lk 1).

⁽⁶⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. novembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/1808, millega muudetakse direktiivi 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv), et võtta arvesse muutuvat turuolukorda (ELT L 303, 28.11.2018, lk 69).

⁽⁷⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2011. aasta direktiiv 2011/83/EL tarbija õiguste kohta, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 1999/44/EÜ ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/577/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 97/7/EÜ (ELT L 304, 22.11.2011, lk 64).

⁽⁸⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/770 digisisu üleandmise ja digiteenuste osutamise lepingute teatavate aspektide kohta (ELT L 136, 22.5.2019, lk 1).

⁽⁹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/771 kaupade müügilepingute teatavate aspektide kohta, millega muudetakse määrust (EL) 2017/2394 ja direktiivi 2009/22/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 1999/44/EÜ (ELT L 136, 22.5.2019, lk 28).

⁽¹⁰⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. oktoobri 2022. aasta määrus (EL) 2022/2065, mis käsitleb digiteenuste ühtset turgu ja millega muudetakse direktiivi 2000/31/EÜ (digiteenuste määrus) (ELT L 277, 27.10.2022, lk 1).

⁽¹¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. septembri 2022. aasta määrus (EL) 2022/1925, mis käsitleb konkurentsile avatud ja õiglaseid turge digisektoris ning millega muudetakse direktiive (EL) 2019/1937 ja (EL) 2020/1828 (digiturgude määrus) (ELT L 265, 12.10.2022, lk 1).

2.4.3.1. Digiteenuste määruses määratleb EL ebaseaduslikku sisu kui „igasugu[st] teave[t], mis iseenesest või seotuse tõttu teatava tegevusega, sh toodete müügi või teenuste osutamise, ei ole kooskõlas liidu või mis tahes liikmesriigi õigusega, olenemata selle õiguse täpsest reguleerimisest või laadist“. Sellest uuest määratlusest tulenevalt võib kõnealuste normide mittejärgimine muuta sisu ELis ebaseaduslikuks.

2.5. Vaatamata sellele, et on olemas mõned Euroopa standardid, mille raames võivad mõjutajate ebaseaduslikku käitumist (reklaamijatena või müüjate/tootjatena) reguleerida liikmesriigid, tundub vajalik sekkuda järgmistel eri viisidel:

- võtta vastu konkreetsete õigusnormid mõjutajate reguleerimiseks;
- rakendada kehtivaid tarbijakaitsealaseid õigusnorme;
- avaldada heade tavade kujundamiseks suuniseid ja tegevusjuhendeid;
- kasutada digitaalseid kontrolli- ja jõustamisvahendeid;
- pakkuda mõjutajatele koolitust ja sertifitseerimist;
- luua teadlikkust ja toetada tarbijaid;
- hõlbustada standardite järgimist platvormidel standarditud levitamishandite abil.

2.6. Võttes arvesse spetsiifilist, pidevalt muutuvat konteksti, milles sisuloojad/mõjutajad tegutsevad, leiab komitee, et hoolimata kehtivatest Euroopa õigusnormidest on vaja võtta meetmeid, et tagada selliste sihtotstarbeliste eeskirjade ühetaoline kohaldamine, mille eesmärk on võidelda mõjutajate ebaseadusliku tegevuse vastu ELis. Seda komitee seisukohta toetab asjaolu, et komisjon on asunud hindama, kas võtta vastu sihtotstarbelisi õigusnorme.

2.7. Valitsused, Euroopa ja riiklikud reguleerivad asutused ning tarbijate ja kasutajate ühendused ja kodanikuühiskonna organisatsioonid on juba mitu aastat pidanud sama arutelu⁽¹²⁾. Selle tulemusel on käivitatud mitmeid õiguslikke algatusi erinevates riikides,⁽¹³⁾ näiteks Prantsusmaal, Belgias (Flandrias) ja Hispaanias, ning enese- ja kaasreguleerimise valdkonnas Euroopa⁽¹⁴⁾ ja liikmesriikide tasandil. See selgitab ka huvi, mida Hispaania valitsus on näidanud üles seoses Euroopa Liidu eesistumisega, paludes komiteel koostada ettevalmistav arvamus mõjutajate kaudu toimuva reklaami ja selle mõju kohta tarbijatele.

2.8. Hispaania tarbijakaitseministeerium viitab oma arvamuse taotluses sellele, kuidas tajutakse lähedust, autentsust ja usaldust, mis iseloomustab mõjutajate ja tarbijate vahelisi suhteid ning mis tavapäraselt ei ilmne sama intensiivselt teiste sotsiaalse suhtlemise mudelite kaudu, ning väljendab eelkõige muret kahe asjaolu üle:

- esiteks sotsiaalvõrgustike jätkuv ja pikaajaline kasutamine alaealiste seas, kes on tarbijatena haavatavad ja puutuvad nii kokku äriliste teadaannetega, mis võivad sisaldada nende füüsilist, psühholoogilist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut kahjustavaid elemente;
- teiseks selliste äriliste teadaannete puudulik läbipaistvus ja segane olemus, mis paljudel juhtudel iseloomustab mõjutajate tegevust ning varjab petturlikult tarbijate eest, et teadaanded on reklaami tunnustega.

3. Ettepanekud

3.1. Arvestades esinevaid probleeme, leiab komitee, et on võimalik luua tingimused, mille abil tagada nii Euroopa õigusnormide parandamine kui ka nende rakendamine konkreetsete ebaseaduslike tegevuste puhul, millesse on kaasatud mõjutajad, ning nende ühtlustamine Euroopa tasandil koos konkreetsete kohustuste kehtestamisega nende platvormide haldajatele, kus mõjutajad tegutsevad, ja (ELi ja kolmandate riikide elanikest) sisuloojatele ja/või mõjutajatele.

⁽¹²⁾ Vt joonealune märkus 1.

⁽¹³⁾ „Mapping report on the rules applicable to video-sharing platforms“, Euroopa Audiovisuaalsektori Vaatluskeskus, 2022.

⁽¹⁴⁾ „EASA Best Practice Recommendation on Influencer Marketing 2023“, Euroopa Reklamistandardite Liit (EASA), 2023.

3.2. Videojagamisplatvormid ja sotsiaalvõrgustikud

3.2.1. Kuigi ELi õigusaktides (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv ja digiteenuste pakett) nõutakse, et nende videojagamisplatvormide ja sotsiaalvõrgustike haldajad, kus sisuloojad ja mõjutajad tegutsevad, peavad järgima ärilisi teadaandeid ja alaealiste kaitset käsitlevaid sätteid, märgib komitee järgmist:

- platvormi haldajatel ei ole kasutajate loodud ebaseadusliku sisu eest mitte mingit toimetusvastutust;
- samuti ei eeldata koostööd sisuloojate/mõjutajate ja platvormide haldajate vahel, et tagada Euroopa õigusaktide tegelik järgimine.

3.2.2. Seepärast kutsub komitee platvormide ja sotsiaalvõrgustike haldajaid üles

- vastutama solidaarselt ebaseadusliku sisu eest, mille on avaldanud sisuloojad/mõjutajad;
- kohustuma – kõikidel juhtudel, kui teatatakse sisuloojate/mõjutajate ebaseaduslikust tegevusest – võtma vajalikke meetmeid ebaseadusliku veebisuhtluse peatamiseks ja teavitama pädevat asutust sisuloojate/mõjutajate ebaseaduslikust tegevusest;
- tagama, et kõigi väljaspool ELi tegutsevate sisuloojate/mõjutajate puhul peavad platvormide ja sotsiaalvõrgustike haldajad nõudma, et nad esitaksid kinnituse selge õigusliku vastutuse kohta ELi territooriumil ja omaksid ametialast vastutuskindlustust juhaks, kui ebaseaduslik käitumine on põhjustanud kahju.

3.3. Sisuloojad/mõjutajad

3.3.1. Kui koostatakse ettepanekuid kasutajate poolt videojagamisplatvormide ja sotsiaalvõrgustike kaudu pakutava sisu ning täpsemalt mõjutajate reklaamitegevuse tõhusaks reguleerimiseks, võib olla huvipakkuv võtta arvesse audiovisuaalmeedia teenuste Euroopa regulaatorasutuste rühma (ERGA) 2021. ja 2022. aastal avaldatud aruandeid,⁽¹⁵⁾ milles anti soovitusi vlogger'ite käsitlemiseks.

3.3.2. ERGA märgib, et audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi tähenduses võib mõjutajate tegevust pidada audiovisuaalmeedia teenuseks, tingimusel et nad vastavad samaaegselt mitmele järgmisele tingimusele:

- see peab olema majanduslik teenus, nagu on määratletud ELi toimimise lepingu artiklites 56 ja 57;
- teenuseosutajal peab olema toimetusvastutus tema pakutava sisu eest;
- see peab olema teenus, mis on suunatud üldsusele, kes valib ja taotleb individuaalselt selle sisu vaatamist, ning mille eesmärk peab olema saavutada selge mõju märkimisväärsele osale sellest vaatajaskonnast;
- levitatava sisu (videod/programmid) ülesanne peab olema eelkõige teavitamine, meelelahutus või harimine;
- sisu peab olema audiovisuaalne ja kättesaadav elektrooniliste sidevõrkude kaudu.

3.3.3. Sellega seoses tuleks ette näha ühtlustamine Euroopa tasandil nii, et see hõlmaks selgesõnaliselt sisuloojate/mõjutajate ja nende vastutuse reguleerimist äriliste teadaannete loomisel või levitamisel, tagades nende tegevuses suurema läbipaistvuse ja vastutuse.

3.3.3.1. Sisuloojate/mõjutajate tegevusse on kaasatud terve rida osalejaid: kaubamärk, multimeediaettevõtted ja FIE-d, juhtimis-/talendiaagentuurid ja talendijuhid, sotsiaalmeedia analüüsiplatvormid, mitmekanalilised võrgustikud, avalike suhete ja reklaamiettevõtted, kelle lepingutes tuleks sätestada kõigi sidusrühmade konkreetsed kohustused, sealhulgas ühine vastutus sisulooja/mõjutaja ebaseadusliku käitumise eest.

⁽¹⁵⁾ „Analysis and recommendations concerning the regulation of vloggers“, ERGA, 2021, ja „ERGA Vloggers Report 2“, ERGA, 2022.

- 3.4. Komitee kutsub platvormide ja sotsiaalvõrgustike haldajaid ning sisuloojaid/mõjutajaid üles tagama
- tehnilise võimaluse takistada platvormi/sotsiaalvõrgustike alaealistel kasutajatel vaadata kogu tundlikku sisu (alkoholi- ja energiajoogid, hasartmängud ja kihlveod, pornograafia, tubakas ja tubakatooted, sealhulgas e-sigaretid, ilukirurgia jne), mis peab igal juhul sisaldama märget „alla 18-aastastel keelatud“, nõudma vanuse kontrollimist ja võimaldama vanemliku kontrolli kasutamist;
 - sõnade „reklaam“, „äriline teadaanne“ või „sisuturundus“ lisamise sellistesse sõnumitesse;
 - retušeeritud või muudetud kujutiste puhul sõnade „retušeeritud kujutis“ lisamise;
 - sõna „virtuaalkujutis“ lisamise tehisintellekti abil loodud sisu puhul, samuti virtuaalsete mõjutajate kasutamise tuvastamise.
- 3.5. Erilist tähelepanu tuleb pöörata petuelementide kasutamisele, kaubamärkide kuritarvimisele ja halvustamisele, loata finantstoodete edendamisele, identiteedivargustele ja võltsmõjutajatele, kes kasutavad tuntud isikute kujutist ilma nende teadmata, mis on muutumas üha levinumaks finantsinvesteeringute ja krüptoraha valdkonnas. See on ebaseaduslik tegevus, mis muutuvad tehisintellekti kasutamise tõttu üha peenemaks ja levinumaks ning mille vastu tuleb tõhusalt võidelda.
- 3.6. Komitee pakutud regulatiivset ühtlustamist võib täiendada kaasreguleerimisraamistikega, milles osalevad mõjutajad, nende esindajad ja esindusliidud, tööstus ja reklaamijad, reklaami eneseregulatsiooni ühendused, tarbijate ja kasutajate ühendused, sotsiaalpartnerid ja teised kodanikuühiskonna organisatsioonid ning reguleerivad asutused.
- 3.7. Komitee hinnangul tuleks mitmeid sisuloojate/mõjutajate tegevusega seotud küsimusi, nagu nende koht tööõiguses, tulumaksuküsimused, käibemaks, aga ka lapsmõjutajate erijuhtum, ELi tasandil põhjalikult analüüsida.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Vaimse tervise parandamise meetmed“**(ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel)**

(2023/C 349/16)

Raportöör: **Milena ANGELOVA**Kaasraportöör: **Ivan KOKALOV**

Nõukogu eesistujariigi konsulteerimistaotlus	Hispaania kiri, 8.12.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304 ettevalmistav arvamus
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	21.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	205/0/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Vaimne tervis on keeruline teema. Seda mõjutavad mitmed tegurid: bioloogilised, psühholoogilised, hariduslikud, sotsiaalsed, majanduslikud, tööalased, kultuurilised ja keskkonnavalased. Vaimse tervise edukaks parandamiseks ja edendamiseks⁽¹⁾ ning vaimse tervise probleemide ennetamiseks on vaja kompleksset, multidistsiplinaarset ja elukestvat lähenemisviisi, mida tuleb rakendada ja mis peab olema ELi ja riikliku (piirkondliku ja valdkondliku) tasandi poliitikakujundamises valdkonnaülene prioriteet, et:

1.1.1. edendada tervishoiusüsteemide reformimist kogu ELis, eesmärgida tagada mitte ainult terviseprobleemidega tegelemine integreeritud ja kavandatud pikaajaliste meetmete ja ravi abil, vaid ka nende ennetamine, kasutades valdkondadevahelisi rühmi, selle asemel et tugineda episoodilistele ravimudelitele. Lõppeesmärk peaks olema muuta tervishoiusüsteemi domineerivat suunda vaimse tervise valdkonnas, võttes kursi keerukatele biopsühhosotsiaalsetele ja inimõigustel põhinevatele tavadele, tagades vaimse tervise probleemide ennetamise, varajase avastamise ja sõeluurimise ning tõhusa juhtumikorralduse ja inimkeskse lähenemise pakkumise kogukonnas;

1.1.2. keskenduda vaimse tervise pidevale edendamisele, psüühikahäirete ennetamisele ja vastupanuvõime suurendamisele, mida võetakse arvesse kõigis ELi, riiklikes, piirkondlikes ja valdkondlikes poliitikameetmetes. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee (edaspidi „komitee“) tunneb heameelt Euroopa Komisjoni teatise üle, milles käsitletakse kõikehõlmavat lähenemisviisi vaimsele tervisele,⁽²⁾ toetab kindlalt selle olulist avaliku poliitika eesmärki „tagada, et kedagi ei jäetaks kõrvale, et inimestel oleks kogu ELis võrdne juurdepääs ennetavatele meetmetele ja vaimse tervise teenustele ning et taasintegreerimine ja sotsiaalne kaasatus oleksid vaimse tervise haigustega seotud kollektiivsete meetmete esirinnas“, ning kutsub üles võtma selle kiiresti üle ELi vaimse tervise strateegiasse, millel on oma ajakava, mis on piisavalt rahastatud, milles määratletakse vastutusala ja mis sisaldab näitajaid edusammude jälgimiseks kogu ELis ja liikmesriikides, sealhulgas Euroopa poolaasta protsessi raames. Poolaastas tuleks rohkem arvesse võtta sotsiaal-majanduslike ja keskkonnategurite mõju vaimsele tervisele, sealhulgas olulist kasu, mis tuleneb juurdepääsu parandamisest taskukohastele ja kvaliteetsetele üldhuviteenustele (eluase, energia, jäätmed/vesi jne). Ideaaljuhul juhiks see riiklikul tasandil tehtavat tööd, näiteks nõudes liikmesriikidel tegevuskavade väljatöötamist ja rakendamist, mida komisjon võiks korrapäraselt läbi vaadata, ja tuues riigid

⁽¹⁾ C. Winslow' (1923) tervise edendamise määratlus: ühiskonna organiseeritud tegevus, mille eesmärk on harida üksikisikut isiklikes terviseküsimustes ja töötada välja sotsiaalsüsteem, mis tagab igale inimesele piisava elatustaseme oma tervise säilitamiseks ja parandamiseks.

⁽²⁾ COM(2023) 298 final.

kokku, et vahetada teavet ja innustada üksikeste ambitsioonikate meetmete poole püüdlisel. Peamisi keskkonnast tingitud ja sotsiaalseid riskitegureid tuleks pidevalt jälgida ning kiiresti tuleks vastu võtta asjakohased strateegiad ja meetmed nende riskide minimeerimiseks ja kõrvaldamiseks;

1.1.3. pakkuda vaimse tervise häirete ja vaimsete puuetega inimestele varajase diagnoosimise, asjakohase ravi, psühhoterapia ja rehabilitatsiooni võimalusi ning sotsiaalset kaasatust, tuginedes inimvääriskuse, inimõiguste, vabaduse ja võrdsuse austamisele;

1.1.4. tunnistada vaimset tervist kõigis liikmesriikides tõsise teemana, mis nõuab piisavat tähelepanu ning terviklikku, koordineeritud, struktureeritud ja inimkesket reageerimist. Vaimse tervise probleemidega seotud surveamine, häbimärgistamine, segregatsioon ja diskrimineerimine tuleb kaotada. Tervishoiuteenuste piisav rahastamine vaimse tervise probleemidega tegelemiseks on hädavajalik, et muuta need teenused üldkättesaadavaks ja taskukohaseks. See hõlmab investeeringuid nõuetekohaselt koolitatud piisavasse hulka tervishoiutöötajatesse. Küllaldane palgatase, pidev oskuste täiendamine ja piisaval arvul töötajaid tagaks piisava tähelepanu ja aja, mida ei pühendataks mitte üksnes patsientidele, vaid ka inimestele, kes soovivad saada meditsiinilist nõuannet, arvamust või ravi. Tervishoiusektori füüsilise ja sotsiaalse taristu rahastamisaspekti tuleks paremini arendada riiklikes taaste- ja vastupidavuskavades, kus tervisealaste projektide esindatus ja katvus on praegusel kujul märkimisväärselt puudulik. Paljudes riiklikes taaste- ja vastupidavuskavades ei käsitleta piisaval määral mitmeid hiljutisi kriise, mis suurendavad kuhjuvate vaimse tervise probleemide ohtu, ning seetõttu tuleks neid kiiresti ajakohastada;

1.1.5. tagada parem juurdepääs tugiteenustele, ravile, psühhoterapiale, meditsiinilisele ja sotsiaalsele rehabilitatsioonile, üld- ja eriarstiabi teenustele ning psühhosotsiaalse toega seotud meetmetele. Selleks tuleks välja töötada uuenduslikud, personaalsed ja tõendus põhised meetmed ning neid rakendada, parandada võrdselt ja sotsiaalselt vastuvõetavat juurdepääsu medikamentoosle ravile ja see tagada, toetada vaimse tervise häiretega inimeste peresid, parandada üld- ja eriarstiabi teenuste osutajate suutlikkust ja kvalifikatsiooni ning luua valdkondadevaheliste rühmade pakutava integreeritud – sh kogukonnapõhise – hoolduse süsteem;

1.1.6. välja töötada ja rakendada lisaläheneviise, et pakkuda kriisi- ja hädaolukordades asjakohast tuge. On vaja luua meetmete hierarhia, mis põhineb sotsiaalsete ja kultuuriliste kaalutluste integreerimisel peamistes meetmetesse, mille eesmärk on tegeleda terviseprobleemidega, tugevdada kogukonnasidemeid ja perede toetamist sihipärase mittespetsiifilise toetuse kaudu ning pakkuda eri tervishoiutöötajate kaudu eriteenuseid ja abi raskemate haigustega inimestele. Kõigil haridustasanditel peaksid terviseedenduse õppekavad keskenduma asjakohasele tervisekäitumisele ja põhiliste tervishoiuteenuste tagamisele ning vaimse tervisega seotud ohtudele ning viisidele, kuidas nende mõju vältida või vähendada, pöörates erilist tähelepanu sellistele erijuhtumitele nagu pandeemiad ja loodusõnnetused;

1.1.7. võimaldada õigustel põhinevaid, inimkeskseid, taastumisele suunatud ja kogukonnapõhiseid vaimse tervise süsteeme, mis seavad esikohale isiku võimendamise ja aktiivse osalemise tema enda taastumises, lõppeesmärgiga parandada vaimse tervise probleemidega inimeste elukvaliteeti. Tuleb edendada jõupingutusi kaasava ravi ja toetuse rakendamiseks vaimse tervise süsteemis, et keskenduda konkreetsete ja haavatavate rühmade, nagu lapsed, eakad, pagulased ja rändajad, LGBTIQ+-inimesed ning ebasoodsas sotsiaal-majanduslikus olukorras olevad inimesed, vajadustele;

1.1.8. tagada ülemaailmne, riikide- ja sektoritevaheline koostöö vaimse tervise valdkonnas, suurendada paljusid sidusrühmi hõlmavat suutlikkust ja tagada kaasav osalemine algatuste rakendamises. See peaks hõlmama koordineerimist ning teabe, kogemuste ja heade tavade vahetamist, hoogustama teadusuuringuid ja innovatsiooni, püüdlema positiivsete tervishoiualaste ja sotsiaalsete tulemuste ja protsesside digiteerimise poole ning edendama sotsiaalpartnerite, uurijate ja teadlaste, tervishoiutöötajate, sotsiaaltöötajate, patsiendühenduste ja sotsiaalteenuste pakkujate töötamist võrgustikes/platvormidel;

1.1.9. töökohti peetakse vaimse tervise ja toe edendamise lähtekohaks. Seetõttu tuleks edendada sotsiaalpartnerite ühiseid algatusi ja ühismeetmeid, mille eesmärk on töötingimusi pidevalt parandada, sealhulgas piisava rahastamise kaudu. Tuleb hinnata psühhosotsiaalseid riske töökohal ja need kõrvaldada ning teha kõik mis võimalik vägivalla ja vaimse ahistamise ennetamiseks⁽³⁾.

(3) Ebakindlate töösuhete ja vaimse tervise konkreetseid elemente on üksikasjalikult käsitletud Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuses teemal „Avaliku sektori investeeringud energiataristusse kliimaprobleemide lahendamise osana“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 228, 29.6.2023, lk 28).

1.2. Vaimse tervise kasvava tähtsuse tõttu ja selleks, et anda tugev signaal vajadusest luua tugev liit vaimse tervise parandamiseks ja edendamiseks, kutsus komitee komisjoni üles kuulutama 2024. aasta vaimse tervise Euroopa aastaks.

1.3. Inimõiguste rikkumise ja vaimse tervise häirete vahel on otsene seos, sest vaimse puude, intellektipuude ja ainete kuritarvitamise probleemidega inimesed kogevad sageli halba kohtlemist, inimõiguste rikkumist ja diskrimineerimist tervishoiuasutustes. Paljudes riikides on ravi kvaliteet nii statsionaarsetes kui ka ambulatoorsetes raviasutustes halb või isegi kahjulik ning võib otseselt takistada paranemist⁽⁴⁾. Olemasolevaid sotsiaal- ja vaimse tervise teenuseid on vaja jälgida puuetega inimeste õiguste konventsiooni standardite alusel, tuleb välja töötada õigustel põhinevad tavad ning investeerida teenustesse ja tugiteenustesse, mis austavad isiku vaba ja teadlikku nõusolekut ning mis on kaitstud survestamise ja sundravi eest. On vaja vastu võtta suunised ja protokollid ning pakkuda tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandetoetajatele õigustepõhise lähenemisviisi alaseid koolitusi.

2. Taust

2.1. Vaimne tervis on kogu ELis suurenev probleem, sest see ei ole mitte üksnes heaolu ja euroopaliku eluviisi nurgakivi, vaid läheb igal aastal maksma ka 4 % ELi SKPst. Seetõttu otsustas komitee pühendada sellele omaalgatusliku arvamuse. 2022. aasta septembris peetud kõnes olukorrast Euroopa Liidus teatas Euroopa Komisjoni president Ursula von der Leyen komisjoni kavatsusest esitada 2023. aastal uus terviklik lähenemisviis vaimsele tervisele (sisaldub komisjoni 2023. aasta tööprogrammis). Vaimse tervise kasvavat tähtsust rõhutati ka Euroopa tuleviku konverentsi järeldustes, kus kutsuti – noorte spetsiaalsele taotlusele tuginedes – üles looma algatusi vaimse tervise probleemide paremaks mõistmiseks ja nendega tegelemiseks. 2022. aasta detsembris avaldatud läbivaadatud CultureForHealthi aruandes⁽⁵⁾ kutsutakse samuti Euroopa Komisjoni üles keskenduma strateegilise prioriteedina vaimsele tervisele.

2.2. Euroopa kodanike palvel kutsusid ka Euroopa Parlament⁽⁶⁾ ja nõukogu üles rakendama selles valdkonnas meetmeid. Hiljuti taotles tulevane eesistujariik Hispaania komiteelt ettevalmistava arvamuse koostamist. Taotlusele oli lisatud esialgne omaalgatuslik ettepanek.

3. Vaimset tervist mõjutavad tegurid

3.1. Vaimse tervise kõige olulisemad tegurid on mikro- ja makromajanduslik keskkond, individuaalsed sotsiaalpsühholoogilised tegurid ja kultuurilised keskkonnategurid, nt perekonnaseis, sugu, toetavate suhete puudumine, madal haridustase, madal sissetulek ja/või sotsiaal-majanduslik seisund, probleemid elukutsega, halvad või ebakindlad töötingimused, töötus, finantsraskused, tajutav häbimärgistamine ja diskrimineerimine, halb somaatiline tervis, üksindus, madal enesehinnang, halvad elamistingimused, vananemine, negatiivsed elusündmused jne. Samuti suurendavad vaimsete probleemide ohtu haavatavus ja ebakindlus tuleviku ees koos muutustega väärtussüsteemides ja selles, kuidas uued põlvkonnad neid järgivad. Töömaailmas on äärmiselt oluline hinnata individuaalseid psühhosotsiaalseid riske, eriti kui tegemist on suure vastutuse, ebakindluse, ebakindlate töösuhete, ohtliku töökeskkonna või ebatüüpilise tööga. Arvesse tuleb võtta ka individuaalseid omadusi, nt stressitaluvust ja kroonilisi haigusi.

3.2. Elanikkonna tasandil seostatakse riskitegureid ebasoodsa lapsepõlve, vaesuse, halva valitsemistava, diskrimineerimise, inimõiguste rikkumise, kehvade hariduse, töötuse, halva tervishoiu, eluaseme ja piisavate sotsiaal- ja tervishoiuteenuste puudumise ning sotsiaalkaitsepoliitika kvaliteedi ja võimaluste puudumisega jne. Vaesus ja vaimse tervise probleemid on omavahel tihedalt seotud – vaimse tervise probleemid põhjustavad vaesust ja vaesus on vaimse tervise halvenemise riskitegur.

3.3. Vaimset tervist mõjutavad ka keskkonnategurid. Nende mõju on alati kompleksne ja sõltub valitsevast kontekstist või taustast, milles vaimse tervise probleemid esinevad. Paljud neist on seotud kliima, loodusnähtustega ja katastroofidega, nagu orkaanid või maavärinad. Teised on seotud joogivee kättesaadavuse ja kvaliteediga, kanalisatsiooni kättesaadavusega, linnastumise astmega jne.

⁽⁴⁾ WHO QualityRights töövahend kvaliteedi ja inimõiguste hindamiseks ja parandamiseks vaimse tervise ja sotsiaalhoolekandetasustes, Genf, Maailma Terviseorganisatsioon, 2012.

⁽⁵⁾ <https://www.cultureforhealth.eu/knowledge/>.

⁽⁶⁾ Euroopa Parlamendi 10. juuli 2020. aasta resolutsioon ELi rahvatervise strateegia kohta pärast COVID-19 kriisi (2020/2691(RSP)) (ELT C 371, 15.9.2021, lk 102), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0205_ET.html.

3.4. Vaimset tervist mõjutavad tegurid mõjutavad eri inimrühmi erineval määral. Tavaliselt on nii, et mida haavatavam on rühm, seda tugevam on eelnimetatud tegurite mõju. Haavatavamad rühmad on noored ja üksikud eakad, end üksildasena tundvad inimesed ja eelsoodumustega inimesed või intellekti- või liikumispuudega inimesed ja rändajad.

3.5. Igasugune sõltuvus – olenemata sellest, kas see on seotud aine või käitumisega – ohustab vaimset tervist. Lisaks alkoholile, tubakale ja uimastitele võivad sõltuvust põhjustada ka mõned ravimid, sealhulgas need, mis on välja kirjutatud vaimse tervise probleemide ja psüühikahäirete leevendamiseks. Seetõttu on oluline, et kõigil abivajajatel oleks kiire juurdepääs professionaalsetele psühhiaatritele ja psühhoterapeutidele, kes saavad aidata neid probleeme põhjalikult käsitleda. Ravimid võivad olla ajutine lahendus kuni professionaalse abi saamiseni. Erilist tähelepanu tuleb pöörata käitumissõltuvustele, eriti neile, mis tulenevad digiseadmete ülemäärasest kasutamisest (nomofobia) ⁽⁷⁾, kuna need mõjutavad eelkõige lapsi ja noorukeid. Algoritmid, mida kasutatakse sisu isikustamiseks sotsiaalmeedias, võivad põhjustada ka vaimsete seisundite halvenemise ohtu, kuna nad jätkavad vaimse tervise probleeme – enamasti ärevust ja depressiooni – põhjustava sisu pakkumist. Mis puudutab psühhedeelseid teraapiaid, mis kujunevad välja uue murranguliste ravimeetodite klassina selliste haiguste puhul nagu raske depressioon, posttraumaatiline sündroom ja alkoholi liigtarvitamine, siis on vaja rohkem teadusuuringuid kontrollitud ravitingimustes. Komitee tunnustab selliste ravimeetodite potentsiaali ja palub sihtotstarbelist rahastamist nende teadus-, arendus- ja turustustegevuse edendamiseks.

3.6. Headway vaimse tervise indeksi aruandes ⁽⁸⁾ kirjeldatakse mõjusid, sealhulgas suurenenud suremust, impulsiivset ja agressiivset käitumist ning suuremat enesetappude määra. Samuti näitas see, et varem vähe kajastatud tegureid, näiteks kuu keskmise temperatuuri tõus ühe kraadi võrra, seostatakse vaimse tervise erakorralise meditsiini osakondadesse pöördumiste suurenemisega 0,48 % võrra ja enesetappude arvu suurenemisega 0,35 % võrra.

3.6.1. Indeks näitab, et ligikaudu 22,1 % konfliktikeskkonnas elavatest inimestest kogeb vaimse tervise probleeme (13 %-l on depressiooni, ärevuse ja traumajärgse stressihäire kerged vormid, 4 %-l on mõõdukamad vormid, 5,1 %-l on suur depressioon ja ärevus, skisofreenia või bipolaarsed häired). Umbes igal viiendal inimesel on jätkuvalt vaimse tervise probleemid.

3.6.2. Kuna maailmas on käimas 27 konflikti ⁽⁹⁾ ja maailmas on ümber asustatud 68,6 miljonit inimest, ⁽¹⁰⁾ on esmatähtis käsitleda konfliktidest ja rändest mõjutatud inimeste vaimse tervise vajadusi, mis nõuab vähemalt kolme aasta jooksul pärast juhtumit suuremat tervisehooldust.

3.6.3. Lisaks kirjeldatakse vaimse tervise indeksi aruandes tervishoiusüsteemide peamisi võimalusi vaimse tervise valdkonna tulemuste parandamiseks või säilitamiseks edaspidi. Andmetest ilmneb märkimisväärne lõhe vaimse tervise strateegiates, poliitikas ja õigusaktides ning ka liikmesriikide tervishoiukulutustes on suured erinevused (nt Prantsusmaa 14,5 % vs. Luksemburg 1 %) ⁽¹¹⁾. Positiivne on see, et ambulatoorset vaimse tervise ravi võimaldavate asutuste arv on suurenenud 3,9-lt 9,1-le miljoni inimese kohta.

4. Hiljutiste arvukate kriiside mõju vaimsele tervisele

4.1. Enne COVID-19 pandeemiat näitasid andmed, et ELis kannatas psüühikahäirete käes enam kui 84 miljonit inimest (ehk iga kuues inimene) – näitaja, mis on alates sellest ajast kindlasti suurenenud ⁽¹²⁾. Umbes 5 %-l tööealisest elanikkonnast olid vaimse tervise probleemi tõttu suured vaimse tervise ravi vajadused ning lisaks 15 %-l olid mõõdukad vaimse tervise ravi vajadused, mis vähendasid nende tööväljavaateid, tootlikkust ja palku. Vaimse tervise probleemid ja käitumishäired põhjustavad Euroopas ligikaudu 4 % surmajuhtumitest aastas ning need on noorte seas tähtsusest teine surmapõhjus.

⁽⁷⁾ Hirm, et puudub juurdepääs mobiiltelefonile või muule seadmele, see on seotud ka sotsiaalmeedia ja internetisõltuvusega.

⁽⁸⁾ https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf.

⁽⁹⁾ https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf, lk 60.

⁽¹⁰⁾ ÜRO andmed.

⁽¹¹⁾ <https://www.angelinipharma.com/media/press-releases/new-headway-report-highlights-environmental-determinants-of-mental-health/>.

⁽¹²⁾ https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-12/2022_healthatglance_rep_en_0.pdf.

4.2. Vaimse tervise olukord on alates COVID-19 pandeemia algusest üldiselt veelgi halvenenud, kuid selle mõju on eriti tuntav noorte, eakate, COVID-19 tõttu lähedase kaotanud inimeste ja teiste haavatavate rühmade seas. Sotsiaalne eraldatus ja ühiskondlik stress mõjutavad inimeste vaimset tervist ja heaolu negatiivselt. Terviseprobleemidega inimestel on oht, et nende füüsiline ja vaimne tervis halveneb. Vastupidiselt suurenenud nõudlusele vaimse tervise teenuste järele oli juurdepääs tervishoiuteenustele pandeemia kontekstis, vähemalt selle esimeses etapis, väga häiritud. Suurenenud nõudlus vaimse tervise teenuste järele rõhutab telemeditsiini ja digilahenduste kasvavat tähtsust vaimse tervise probleemide ennetamisel, diagnoosimisel, ravil ja jälgimisel.

4.3. COVID-19 pandeemiaga kaasnevad stressirohked sündmused: nakatumise ja viiruse teistele inimestele ülekandumise oht, hirm pandeemia pikaajaliste tagajärgede (sealhulgas majanduslike tagajärgede) pärast, muude haiguste (eelkõige hingamisteede haiguste) sümptomite ebaõige tõlgendamine COVID-19 sümptomitena, koolide ja lasteadeade sulgemine, mis suurendab vanemate ja hooldajate stressi, viha- ja rahulolematuse tunne valitsuse ja meditsiinitöötajate suhtes ning usaldamatus valitsuse ja muude ametiasutuste esitatud teabe suhtes.

4.4. Lisaks puutusid eesliini tervishoiutöötajad (sealhulgas õed, arstid, kiirabiautojuhid, laboritehnikud ja parameedikud) pandeemia ajal kokku täiendavate stressiteguritega, nagu riskirühma kuuluvate patsientidega töötamise häbimärgistamine, ebapiisavad isikukaitsevahendid ja seadmete puudumine raskes seisundis patsientide hooldamiseks, pideva valveloleku vajadus, tööaja pikenemine, patsientide arvu suurenemine, vajadus pideva täiendusõppe ja koolituse järele, COVID-19ga patsientide diagnoosimise ja ravi protokollide muutmine, väiksem sotsiaalne toetus, ebapiisav isiklik suutlikkus enesehoolduseks, ebapiisav meditsiiniteave nakkuse pikaajalise mõju kohta ning hirm pere ja lähedaste nakatamise ees.

4.5. Hiljutine Venemaa agressioon Ukraina vastu ning selle tagajärjed elatusvahenditele ja ebakindlus tuleviku suhtes on põhjustanud uusi šokke, millel on pikaajaline mõju vaimsele tervisele. Kolmandate riikide kodanikud, näiteks Ukrainast põgenevad inimesed, võivad silmitsi seista spetsiifiliste vaimse tervise probleemidega, mis tulenevad traumaatilistest kogemustest oma koduriigis või ELi põgenemisest. Samal ajal toob sõda kaasa ülekanduva mõju ja koormab ELi elanikkonda sotsiaal-majanduslikult, tekitades seeläbi kogu ELis pikaajalisi lisariske vaimsele tervisele.

5. Haavatavad rühmad

5.1. **Lapsed ja teismelised.** Väikelaste vaimse tervise edendamise meetmed peaksid olema laste ja nende vanemate ning hooldajate üldise tervishoiu lahutamatu osa. Need meetmed algavad raseduse ajal ning jätkuvad koos vastutustundlikuks lapsevanemaks olemise toetamise ja väikelaste arengu alase nõustamisega. Haridussüsteemid peaksid keskenduma teavitamisele ja teadlikkuse tõstmisele, vägivalda ennetamisele ja sõeluurimisele – nii füüsilise kui ka internetivägivalda, alkoholi, tubaka või uimastite kuritarvitamise suhtes jne. Sotsiaalmeedia kasutamine ohustab vaimset tervist, kui sellega liialdatakse, kuid need meediakanalid pakuvad ka võimalusi vaimsete seisundite raviks. Koolistressi ja õpitulemuste mõju võib samuti avaldada survet vaimsele tervisele.

5.1.1. Koolides tuleks kasutusele võtta vaimse heaolu edendamise programmid ning parandada vaimse tervise alast teadlikkust. Tuleks välja töötada tõhusad võimalused tervishoiusektorini jõudmiseks, et toetada lapsi alates varasest east, et nad tunneksid ära enda ja teiste inimeste tundeid ning tuleksid toime keeruliste emotsioonide ja olukordadega, valides tõhusad toimetulekustrateegiad. Väga olulised on veebiplatvormid vaimse tervise edendamiseks haridusasutustes ja noortele mõeldud interaktiivsed eakohased veebisaidid.

5.1.2. Laste vaimse tervise jaoks on vaja mitte ainult meditsiinilisi meetmeid, et tagada kliiniliste sümptomite puudumine, vaid ka sihipäraseid jõupingutusi hea elukvaliteedi ja täieliku sotsiaalse kohanemise saavutamiseks. Koolides on vaja koostööpõhist lähenemisviisi (mis ühendab haridus-, tervishoiu- ja sotsiaalsektori jõud), et edendada vaimset tervist, tegeleda traumadega ning pakkuda vaimse tervise probleemide, ainete kasutamise ja kuritarvitamise, enesetappude, noorte vägivalda ja erinevate kiusamise vormide puhul ennetust ja ravi.

5.2. **Eakad inimesed.** Keskmise oodatav eluiga liikmesriikides pikeneb pidevalt, mis tõstab esile vanaduse temaatika. Vananemisprotsessid võivad sageli põhjustada elumuutusi (sh psühhosensorseid) ja vaimsete seisunditega seotud vajaduste tekkimist. Psühhomotoorika ja sensoorse sfääri häired ning taju järkjärguline nõrgenemine ja raskused muutuva

keskkonnaga kohanemisel põhjustavad ärevust ja depressiooni. Mõju avaldavad ka neuroloogilised häired, mis hõlmavad ajukoort, vanusega seotud muutusi ajus ning geneetilisi, keskkonna- ja elustiilitegureid. Kuigi üha keerukamate kodumasinatega tegelemiseks on üha rohkem vaja oskuste täiendamist, väheneb kõrge vanusega suutlikkus õppida ja omandada uusi oskusi ning see võib põhjustada stressi igapäevaelus. Lisaks suurendavad vaimse tervise probleeme vanemas eas ka kogemused teatavate elumuutuste, raskuste, kaotuste ja isolatsiooniga. Nende väljakutsetega toimetulekuks on vaja välja töötada struktureeritud hoolduse standardid, mis ulatuvad institutsioonilisest tasandist kaugemale ja vastavad eakate isiklikele vajadustele. Inimesekesksete hooldusprogrammide väljatöötamine kogukonnas on eluliselt tähtis, et mitte piirata teenuste osutamist üksnes selliste asutustega nagu vanadekodud või hosiipsid. Tuleb teha täiendavaid jõupingutusi, et aktiivselt otsida abi vajavaid inimesi, eriti kriisiolukordades või pärast traumeerivat sündmust.

5.3. Soolised perspektiivid. Probleemiks on ka vaimse tervisega seotud sooline tasakaalustamatus. Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (EIGE) leidis oma 2022. aasta soolise võrdõiguslikkuse indeksi aruandes, ⁽¹³⁾ et pandeemia kõigis kolmes laines teatasid naised meestest madalamast vaimse heaolu tasemest. Pandeemia ajal suurenes märkimisväärselt ka koduvägivald, mida nimetatakse varipandeemiaks. Lisaks kogevad naised kaks korda suurema tõenäosusega kui mehed pikaajalist COVID-19, millega kaasnevad neuroloogilised sümptomid ning suurem depressioon ja ärevus ⁽¹⁴⁾. Euroopa hooldusstrateegias ⁽¹⁵⁾ käsitletakse ka töö- ja eraelu tasakaalustamisega seotud vajadusi, eelkõige seoses naistega ⁽¹⁶⁾.

5.3.1. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise tagamiseks tuleks teha soolise mõju hindamine kõigis vaimse tervise poliitikavaldkondades nii ELi kui ka riiklikul tasandil. Bioloogilised erinevused on olemas, kuid oluline roll on ka psühholoogilistel ja sotsiaalsetel teguritel. Kuigi levimuse erinevustest ollakse juba teadlikud, ei ole sageli selge, millist mõju see võib avaldada ennetamisele, riskidele, diagnoosimisele ja ravile. Seetõttu on vaja rohkem teadusuuringuid. Oluline näide on teismeliste tüdrukute vaimse tervise palju järsem halvenemine võrreldes poistega; surve tüdrukutele on praegu kolm korda suurem kui 20 aastat tagasi.

5.3.2. On tungiv vajadus soopõhise vaimse tervise toe ja ravi järele. Naise elutsükliks on palju episoode, mis võivad põhjustada vaimse tervise probleeme. Näiteks premenstruaalne düsfooriline häire (PMDD); menopausi või suukaudsete rasestumisvastaste vahendite vaimne, füüsiline, psühhiaatiline ja farmakokineetiline toime; rasedate ja rinnaga toitvate naiste medikamentoose ravi puudumine; kohandatud vaimse tervise toetamise ja üldise tervishoiu ning ravi puudumine pärast kodu- ja/või seksuaalvägivalda, varajast abielu ja (varast) kokkupuudet (vägivaldse) pornograafia või inimkaubandusega. Kõik need võivad kaasa tuua vaimse tervise ja heaolu halvenemise.

5.4. Sõltuvustega inimesed. Erilist tähelepanu tuleks pöörata vaimse tervise seisunditele, mis on seotud sõltuvusega alkoholist ja/või ebaseaduslike uimastitest. Alkoholi laialdase tarbimise tõttu on sellega seotud riskid eriti olulised. Alkoholisõltuvusele eelneb liigne ja kahjulik joomine, mille ettekäändeks on alkoholi kasutamine stressi leevendajana ja mis viib sageli sõltuvuseni. Kahjuks näitab ELis tehtud Euroopa kooliõpilaste alkoholi ja narkootikumide kasutamise võrdlusuuring, et selline ohtlik alkoholitarbimine on nähtav ka nooremate põlvkondade seas. Ka muude ebaseaduslike uimastite tarvitamine on viimastel aastakümnetel muutunud tõsiseks rahvatervise probleemiks, mille põlvkondlik aspekt on eriti tugevalt väljendunud.

5.5. Intellekti- ja psühhosotsiaalse puudega inimesed. Pideva vaimse tervise ravivajadustega inimeste jaoks on kogukonna vaimse tervise teenustes vaja tagada kvaliteetne, juurdepääsetav, inimkeskne ja õigustel põhinev teenusteahel. COVID-19 pandeemia ajal olid hoolekandeesutustes elavad puuetega inimesed ülejäänud ühiskonnast eraldatud, teatati hooldusaluste üleravist, rahustite tarbimisest ja eraldamisest ning esines ka enesevigastamise juhtumeid ⁽¹⁷⁾. COVID-19

⁽¹³⁾ Aruanne on kättesaadav aadressil https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/gender_equality_index_2022_corr.pdf. Vt ka <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2021-report/women-report-poorer-mental-well-being-men>.

⁽¹⁴⁾ <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/health-fitness/health-news/females-twice-more-likely-to-suffer-from-long-covid-who-releases-alarms-data-on-sufferers-and-symptoms/photostory/94194227.cms?picid=94194317>.

⁽¹⁵⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_5169.

⁽¹⁶⁾ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes&newsId=10382#navItem-relatedDocuments>.

⁽¹⁷⁾ Brennan, C. S., „Disability Rights During the Pandemic: A Global Report on Findings of the COVID-19 Disability Rights Monitor“, 2020, COVID-19 Disability Rights Monitor.

pandeemia ajal oli suurem suremus intellektipuudega inimeste seas, kes said samuti väiksema tõenäosusega intensiivraviteenuseid⁽¹⁸⁾. Kriisilukorras on suurtes hoolekandeesutustes personaalset isikukeskset hooldust ja tuge oluliselt keerulisem tagada, mis seab intellekti- ja psühhosotsiaalse puudega inimesed hoolduses ja ravis märkimisväärsesse ebavõrdsuse ohtu⁽¹⁹⁾. Seega tuleb segregatsiooni tavad kaotada ning sotsiaalpoliitika keskmes peab olema deinstiitutsionaliseerimine, et võimaldada puuetega inimestel kasutada oma õigust elada kogukonnas.

5.6. Ülemäärane stress – nt pandeemia, loodusõnnetused, konfliktid

5.6.1. COVID-19 pandeemia ja selle tagajärjena COVID-19 sündroom on süvendanud üksikisikut mõjutavaid paljusid riskitegureid, põhjustades vaimse tervise halvenemist, ning nõrgestanud paljusid kaitsemehhanisme, mis on kaasa toonud ärevuse ja depressiooni enneolematu leviku. Teatavates liikmesriikides on see levimus kahekordistunud⁽²⁰⁾. Vaimne tervis oli kõige halvem pandeemia tippajal ning depressiooni sümptomeid esines tavaliselt kõige rohkem rangete tõkestamisemeetmete rakendamise ajal.

5.6.2. COVID-19 pandeemia tõi esile võimalikud viisid ohutute ja tervislike töötingimuste ning rahvatervise positiivseks koostoimeks⁽²¹⁾. Samuti näitas see, et mõne ameti esindajad puutuvad kokku psühhosotsiaalsete teguritega, mis võivad suurendada stressi⁽²²⁾ ja avaldada negatiivset mõju. Näiteks töötajate läbipõlemine ja demograafilised muutused toovad kaasa Euroopa tervishoiupersonali püsiva vähenemise ohu⁽²³⁾. Mõned kutsealad puutuvad teistest rohkem kokku ebakindluse⁽²⁴⁾ ja füüsilise ahistamise ohuga, nt töötajad järgmistes sektorites: tervishoid ja haridus (14,6 %), transport ja kommunikatsioon (9,8 %), majutus (9,3 %), jaekaubandus (9,2 %). Nendes sektorites antakse ka teada soovimatust seksuaalsest tähelepanust: majutus (3,9 %), tervishoid ja haridus (2,7 %) ning transport ja kommunikatsioon (2,6 %)⁽²⁵⁾. Sellised stressirohked juhtumid võivad põhjustada vaimseid probleeme ja häireid ning neid tuleb vältida.

5.6.3. **Inimesed, kes on olnud kontrollimatute loodusõnnetuste**, nt maavärinate, orkaanide, tulekahjude ja üleujutuste **ohtlikus keskkonnas**, inimkaubanduse ohvrid ja rahvusvahelise kaitse taotlejad. Pärast potentsiaalset traumasündmust esineb samuti erinevaid reaktsioone:⁽²⁶⁾

- stress – ületatakse peaaegu kohe;
- äge stress – tähelepanu vähenemine, hägustunud teadvustamisvõime, lühiajaline amneesia, desorientatsioon, treemorid, agressiivsus ja ärevus, mis võib kesta alates mitmest tunnist kuni neli nädalani;
- posttraumaatiline stressihäire – samad sümptomid ilmnevad kuni kuu aega pärast sündmust (nt maavärin).

6. Heade tavade näited

6.1. Pandeemia ajal rakendasid paljud liikmesriigid meetmeid vaimse tervise suuremaks toetamiseks. Enamik neist arendas välja uue vaimse tervise alase teabe ja/või abitelefoniid, kust sai nõu küsida COVID-19 kriisi ajal rakendatavate toimetulekumeetmete kohta, samal ajal suurendasid paljud riigid ka ennetus- ja edendamispüüdlusi ning parandasid juurdepääsu vaimse tervise teenustele ja nende teenuste rahastamist⁽²⁷⁾. Mõned näited:

- Küpros – laiendas epidemioloogiliste komisjonide füüsilise tervise ohtude käsitlemisega seotud volitusi ka vaimse tervise küsimuste lisamiseks spetsiaalsetesse allkomisjonidesse;⁽²⁸⁾

⁽¹⁸⁾ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>.

⁽¹⁹⁾ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/333964/WHO-EURO-2020-40745-54930-eng.pdf>.

⁽²⁰⁾ Health at a Glance: Europe 2022 © OECD/Euroopa Liit, 2022.

⁽²¹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0323>.

⁽²²⁾ <https://osha.europa.eu/bg/themes/health-and-social-care-sector-osh>.

⁽²³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Tervishoiutöötajate ja hoolduse strateegia Euroopa tuleviku jaoks“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 37).

⁽²⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Avaliku sektori investeeringud energiataristusse kliimaprobleemide lahendamise osana“ (ELT C 228, 29.6.2023, lk 28).

⁽²⁵⁾ <https://osha.europa.eu/bg/themes/health-and-social-care-sector-osh>.

⁽²⁶⁾ Flore Gil Bernal, Iberoameerika Ülikool Mehhikos, www.fearof.net.

⁽²⁷⁾ Suurbritannia riiklik statistikaamet, 2021, „Coronavirus and depression in adults, Great Britain: July to August 2021“.

⁽²⁸⁾ Pika COVIDi sündroom – <https://www.oeb.org.cy/egcheiridia-long-covid-cyprus>.

- Soome – riigina, kus on pikad vahemaad ja kus digitehnoloogia on laialdaselt omaks võetud, võib seal digivahendite kasutamine pakkuda lihtsamat, kulutõhusat ja madalama lävendiga juurdepääsu vaimse tervise teenustele (ennetamine, diagnostika, ravi, seire). Näiteks Mielenterveystalo.fi on veebipõhine teenus, mis pakub Soome kodanikele ning sotsiaalse tervishoiutöötajatele vaimse tervise alast teavet ja teenuseid. Digitaalsed lahendused võivad suurendada vaimse tervise teenuste kasutamist ja ennetada vaimse tervise probleeme, eelkõige piirkondades, kus puuduvad füüsilised vaimse tervise teenused, ja haavatavates rühmades, nagu noored, kes kasutavad aktiivselt digivahendeid ja -seadmeid, või füüsilise puudega inimesed.
- Portugal – tasuta ööpäevaringne telefoniliin psühholoogilise toe pakkumiseks;
- Prantsusmaa – kehtestas õpilastele tasuta psühholoogi või psühhiaatri konsultatsioonid;
- Iirimaa – eraldas 2021. aastal täiendavaid rahalisi vahendeid 50 miljoni euro ulatuses, et luua kriisile reageerimiseks uusi vaimse tervise teenuseid, ning andis lisatoetust olemasolevate vaimse tervise vajaduste rahuldamiseks;
- Läti – suurendas vaimse tervise tuge pakkuvate vaimse tervise spetsialistide ja perearstide rahastamist;
- Leedu – riiklik vaimse tervise platvorm, mis sisaldab teavet vaimse tervise säilitamise kohta ja vahendeid toe saamiseks;
- Tšehhi – enamik kohustuslikke ravikindlustusfonde on kehtestanud psühhoterapia osalise hüvitamise, mis on avatud kõigile hüvitise saajatele.

6.2. Ka teised liikmesriigid on kehtestanud riiklikud strateegiad vaimse tervise probleemide lahendamiseks. Näiteks on Hispaania oma 2022.–2026. aasta riiklikus strateegias pühendanud terve peatüki COVID-19 pandeemiast tingitud vaimse tervise probleemidele, kehtestades suunised selliste probleemide lahendamiseks kriisi ajal ja pärast seda. Leedus töötati 2020. aastal välja COVID-19-le reageerimise tegevuskava, et tugevdada vaimse tervise teenuste osutamist ja leevendada pandeemia võimalikke negatiivseid tagajärgi⁽²⁹⁾. Leedu tegevuskavas on esitatud ka mitmed meetmed olemasolevate teenuste laiendamiseks ja kohandamiseks, võttes kasutusele uued teenused, näiteks kogukonnapõhised psühholoogilise abi kriisimeeskonnad, madala lävendiga psühholoogilise nõustamise kättesaadavus omavalitsuste tasandil ning vaimse tervise edendamise teenuste kättesaadavamaks muutmine.

6.3. Psühhoterapia, psühholoogiline nõustamine, mitmesugused vestlus- ja rühmaterapiad on tõendus põhised ravimeetodid, mida tuleb laiendada, et need oleksid taskukohased, juurdepääsetavad ja kättesaadavad inimestele, kes seda vajavad, et tasakaalustada valitsevaid traditsioonilisi ravimeetodeid.

6.4. Endiselt ei ole teada pandeemia mõju vaimse tervise teenuste vajadusele keskpikas ja pikas perspektiivis. Mõned märgid näitavad, et 2022. aasta esimestel kuudel vaimne tervis ja heaolu paranes, kuid halva vaimse tervise näitajad püsivad endiselt kõrgel. Mõnede kättesaadavate siseriiklike andmete kohaselt esineb täiskasvanutel depressiooni ja ärevuse sümptomeid rohkem kui enne pandeemiat⁽³⁰⁾.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽²⁹⁾ Wijker, Sillitti ja Hewlett, 2022, „The provision of community-based mental health care in Lithuania“, <https://doi.org/10.1787/18de24d5-en>.

⁽³⁰⁾ Sciensano, 2022; Santé publique France, 2022.

**Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Meetmed laste rasvumise vähendamiseks“
(ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel)**

(2023/C 349/17)

Raportöör: **Josep Puxeu ROCAMORA**

Kaasraportöör: **Isabel CAÑO AGUILAR**

Konsulteerimistaotlus	nõukogu eesistujariigi Hispaania kiri, 8.12.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	1.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	197/0/0

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Tervis on üks põhiõigus. Lisaks on laste puhul sätestatud ÜRO lapse õiguste konventsioonis õigus kasvada õnneliku ja tervena ning oma võimed täielikult välja arendada.

1.2. Laste ülekaalulisus ja rasvumine on ELi riikides praegu endiselt üks peamine rahvatervise probleem, mida mõjutavad paljud tegurid: keskkonnaalased, ühiskondlikud ja majanduslikud. Laste rasvumist seostatakse lapsepõlves ja täiskasvanueas esinevate füüsilise ja vaimse tervise probleemide ja sotsiaalsete probleemidega.

1.3. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee juhib tähelepanu vajadusele vähendada laste sotsiaal-majanduslikku ebavõrdsust, sest see on otseselt seotud laste ülekaalulisusega. Mõnel juhul on madalama sissetulekuga leibkondades rasvunud laste ja noorukite osakaal kaks korda suurem;

1.4. Komitee märgib, et eri liikmesriikides tuginetakse laste rasvumise probleemi lahendamisel erinevatele kriteeriumitele (seoses selliste mitmesuguste aspektidega nagu teabevahetus, toitumisalane märgistus, kehalise aktiivsuse ja kestliku toitumise edendamine ning samuti uuemate aspektidega, nagu ekraanide tervislik kasutamine ning psüühilise ja emotsionaalse tervise edendamine), ning kutsub Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamenti üles etendama selles valdkonnas senisest ennetavamalt rolli ning soodustama ulatuslikumat reguleerimist ja tõhusamat raamistikku.

1.5. Komitee täheldab murelikult, et enamik riiklikke piiranguid, mida rakendatakse lastele mõeldud toiduainete ja mittealkohoolsete jookide müügievendamisele ja reklaamimisele, on liiga nõrgad ning olemasolevad vabatahtlikud lähenemisviisid ei ole laste ja noorukite kaitsmiseks piisavad. Komitee on seisukohal, et WHO toita nelist koostist võiks kasutada suure suhkru-, rasva- või soolasisaldusega toodete reklaami piiramise alusena, ning peab oluliseks õppida nende riikide headest meetmetest ja tavadest, kus mitmesugused poliitikameetmed, sealhulgas õigusnormid, on osutunud tõhusaks, et piirata laste kokkupuudet audiovisuaalsete äriliste teadaannetega, millega reklaamitakse suure soola-, suhkru-, rasva-, küllastunud rasvade või transrasva sisaldusega toitu ja jooke. Seejuures tuleb alati kinni pidada lastesaadete edastamiseks mõeldud ajavahemikest ning veenduda, et kõikides reklaamides järgitaks väidete tõesuse põhimõtteid. Tasub meenutada, et WHO soovib piirata kõiki asjakohaseid lastele suunatud toidureklaami vorme.

1.6. Samuti kutsub komitee üles uuendama laste rasvumist käsitlevat ELi tegevuskava 2014–2020, võttes arvesse käesolevas arvamuses esitatud ettepanekuid.

1.7. Komitee leiab, et nimetatud eesmärkide täitmiseks on üks hädavajalik meede see, et institutsioonid suurendaksid selliste toiduainete tarbimist, mida peetakse tervisliku ja kestliku toitumise oluliseks osaks (värsked hooajalised ja kohalikud puu- ja juurviljad, kaunviljad ja täisteraviljad ning loomsed valgud, näiteks kala). Näiteks tuleb süvendada poliitikat, millega edendatakse ELi põllumajandustooteid, töötada välja avalikke hankeid, millega edendatakse tervislikku ja kestlikku toitumist, ning kasutada muu hulgas maksusoodustusi (näiteks käibemaksuvähendusi), millega toetatakse nimetatud toidu ostmist ja tarbimist. Lisaks võivad mõlemad meetmed toetada inflatsiooni ja tõusvate hindade kontekstis seda, et palju rohkematel leibkondadel, eelkõige kõige ebasoodsamas olukorras olevatel leibkondadel, oleks juurdepääs toitvale ja kvaliteetsele toidule. Samuti innustab komitee jätkama Euroopa turul toiduainete ja jookide koostist puudutava teabe ümbersõnastamist ja parandamist.

1.8. Komitee kutsub üles andma leibkondadele lihtsaid vahendeid, et nad saaksid vajalikud teadmised, et mõista laste rasvumise mitmetegurilisi põhjuseid ning selle mõju tervisele nii lapsepõlves kui ka täiskasvanueas. Komitee peab samuti hädavajalikuks, et ühiskond tervikuna kasutaks suhtlus-, info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (SIKT) tervislikult ning järgiks selle kohta antud soovitusi. Ekraanide liigse kasutamisega kaasneb väheliikuv eluviis, suurem kokkupuude kõrge suhkru-, rasva- ja soolasisaldusega toidu ja jookide reklaamidega ning oht laste ja noorukite vaimsele tervisele.

1.9. Komitee pooldab seda, et õpikeskkonnas edendataks kehalist aktiivsust, tervislikku toitumist ning psüühilist ja emotsionaalset tervist. Haridusasutused on ideaalne koht, kus edendada tervislikke eluviise ja käsitleda laste rasvumist positiivses võtmes, põhjustamata sotsiaalset häbimärgistamist või põlgust teatavate kehastereotüüpide vastu. Seepärast on komitee seisukohal, et üks sellise edendamise viise on kehtivate õppekavade muutmine, suurendades kehalisele tegevusele pühendatud aega ning investeerides toidualasesse ja gastronoomilisse haridusse. Koolisööklatel on oluline roll laste ja noorukite tervislike toitumisharjumuste soodustamisel ning seepärast peab komitee väga oluliseks edendada koolilõunate kättesaadavust hariduse kõigis etappides ja tagada, et pakutav toit on tervislik, tasakaalustatud ja kvaliteetne. Komitee tuletab samuti meelde, et Euroopa Liidu koolipuuvilja, -köögivilja ja -piima kava täitmisele saab panna suuremat rõhku ning on võimalik edendada ebavõrdses olukorras lastele suunatud koolitoidutoetusi.

1.10. Komitee kutsub liikmesriike üles laiendama ja parandama avalikku ruumi ja taristut, et see toetaks ja hõlbustaks aktiivset liikumist, seda eelkõige haridusasutuste ümber ja nendeni viivatel teedel. Samuti leiab komitee, et tuleb luua linnakeskkond, kus on olemas spordi-, mängu- ja rohealad, mis on laste ja noorukite jaoks ligipääsetavad, turvalised ja sõbralikud.

1.11. Komitee teeb ettepaneku kasutada digikeskkonda tervisliku elustiili, suhete ja käitumise edendamiseks. Sellega seoses palub komitee uuesti, et tervislikuma toidu ja toitumise, aktiivse elu ja ekraanide tervisliku kasutamise kohta korraldataks visuaalne reklaamikampaania, mis on inspireeritud lastele suunatud positiivsetest sotsiaalsetest reklaamikampaaniatest.

1.12. Komitee tuletab meelde ELi koolitoidukava hindamisel⁽¹⁾ antud soovitusi ning arvamusi tervisliku ja kestliku toitumise kohta ja strateegia „Talust taldrikule“ kohta ning kutsub komisjoni üles lisama laste rasvumise vähendamise meetmed järgmisse kestlike toidusüsteemide raamistikku, näiteks seoses märgistamise ja avalike hangetega.

1.13. Samuti on komitee veendunud, nagu ta on teistes arvamustes märkinud, et demokraatlikud uuendused, nagu toidupoliitika nõukogud ja osaluspõhiste lähenemisviiside edendamine, aitavad edendada toidupoliitika meetmete kujundamise kvaliteeti ja õiguspärasust. Komitee julgustab looma Euroopa tasandil sellist vahendit nagu Euroopa toidupoliitika nõukogu.

1.14. Kokkuvõttes toetab komitee rasvumisega võitlemisel terviklikku lähenemist, võttes arvesse elustiilide tervislikku ümberkujundamist, aga ka kõiki rasvumist põhjustavaid sotsiaalseid tingimusi, ning soovib edendada avaliku sektori strateegiaid, millega tagatakse kedagi diskrimineerimata üldine juurdepääs tervislikule toidule, kehalisele aktiivsusele ja spordile, korralikule puhkusele ning psüühilisele ja emotsionaalsele heaolule.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee hindamisaruanne „ELi koolikava hindamine“.

2. Tervis kui iga poliitika kesktelg

2.1. Tervis on üks põhiõigus⁽²⁾ ja tingimus, mis peab olema täidetud, et meie ühiskond ja majandus toimiksid. Lisaks on laste puhul sätestatud ÜRO lapse õiguste konventsioonis⁽³⁾ õigus kasvada õnneliku ja tervena ning oma võimed täielikult välja arendada. Komitee toetab „Ühe tervise“ põhimõtet, mida Euroopa Komisjon edendab kui terviklikku lähenemisviisi, mille eesmärk on tasakaalustada ja optimeerida inimeste tervist jätkusuutlikul viisil.

2.2. Laste rasvumise probleemiga tegelemine on väga oluline, et saavutada kestliku arengu eesmärgid, eelkõige eesmärk nr 3 tagada kõigile hea tervis ja heaolu kogu elukaare jooksul, ning parandada tulevikus kõigi eurooplaste tervislikku seisundit. Teadusest nähtub, et tõenäoliselt toob rasvumise ärahoidmine elu olulistes etappides, nagu esimestel eluaastatel ja noorukieas, tervise seisukohast kõige rohkem kasu ja vähendab seonduvaid kulusid ning sellel on kõige suurem tõenäosus murda rasvumise ja toitumislase ebavõrdsuse põlvkondadevahelise edasikandumise ahel.

2.3. Sellega seoses väljendab komitee heameelt selle üle, et tulevane eesistujariik Hispaania palus komiteel koostada ettevalmistava arvamuse võimalike meetmete kohta laste rasvumise vähendamiseks. See toetab suundumuse jätkumist, et ELi institutsioonid ja Euroopa Liidu liikmesriikide valitsused koostavad ja töötavad välja strateegiaid, mille eesmärk on pidurdada ja ära hoida laste rasvumist ja ülekaalu.

- i) ELi lapse õiguste strateegias⁽⁴⁾ tõdetakse, et laste täielikuks füüsiliseks ja vaimseks arenguks on elutähtis tervislik toitumine koos korrapärase liikumisega;
- ii) Euroopa lastegarantii algatuses, mis peab aitama seada laste ja noorukite õigused ELi poliitikakujundamise keskmesse, on laste rasvumine üks aspekte, mida riiklikud kavad peavad sisaldama;
- iii) samuti on käesolev aramus jätk Euroopa strateegiale toitumise, ülekaalulisuse ja rasvumisega seotud terviseküsimuste kohta (2007), 2017. aasta valgele raamatule ülekaalulisuse kohta ja laste rasvumist käsitlevale ELi tegevuskavale 2014–2020⁽⁵⁾. Nende algatuste eesmärk oli käesoleva arvamusega sarnaselt pidurdada laste ja noorukite (0–18 eluaastat) ülekaalulisuse ja rasvumise suurenemist. Sellega seoses kutsub komitee üles uuendama laste rasvumist käsitlevat ELi tegevuskava 2014–2020.

3. Laste rasvumine Euroopas: ülevaade olukorrast

3.1. Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO)⁽⁶⁾ kohaselt on rasvumine keeruline mitmeteguriline mittenakkuslik haigus, mida iseloomustab liigne rasvumine, mis võib kahjustada tervist. Samuti on rasvumine riskitegur muude mittenakkuslike haiguste väljakujunemisel, nagu veresoonkonna haigused, ainevahetuslikud haigused, luu- ja liigesehaigused ja vähk,⁽⁷⁾ vaimse tervise häired ja elukvaliteedi langus, vähendades oodatavat eluiga ja suurendades enneaegse surma ohtu. Nende tagajärjel suurenevad märkimisväärselt riigi tervishoiukulud ning lisaks muud individuaalsed, sotsiaalsed ja majanduslikud kulud.

⁽²⁾ Õigust tervisele mainitakse esimest korda Maailma Terviseorganisatsiooni põhikirjas (1946), milles on sätestatud: „Inimese üks põhiõigustest on omada võimalikult head tervises seisundit.“ Põhikirja preambulis on tervis määratletud järgmiselt: „Tervis on täieliku füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu seisund, mitte üksnes haiguse või puuete puudumine.“ 1948. aasta inimõiguste ülddeklaratsioonis mainiti tervist osana õigusest piisavale elatusasemele (artikkel 25). Tervist tunnustati inimõigusena uuesti 1966. aasta majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 12.

⁽³⁾ ÜRO lapse õiguste konventsioon, 1989.

⁽⁴⁾ Euroopa Komisjon, 2021, Euroopa Liidu lapse õiguste strateegia, COM(2021) 142 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021DC0142>.

⁽⁵⁾ https://health.ec.europa.eu/system/files/2016-11/childhoodobesity_actionplan_2014_2020_en_0.pdf.

⁽⁶⁾ „Draft recommendations for the prevention and management of obesity over the life course, including potential targets“, WHO aruteludokument, 2021. Kättesaadav aadressil https://cdn.who.int/media/docs/default-source/obesity/who-discussion-paper-on-obesity—final190821.pdf?sfvrsn=4cd6710a_24&download=true.

⁽⁷⁾ Wehrauch-Blüher S., Wiegand S., „Risk Factors and Implications of Childhood Obesity“, Current Obesity Reports, 2018. aasta detsember, nr 7(4), lk 254–259.

3.2. Laste ülekaalulisus ja rasvumine on ELi riikides praegu endiselt üks peamine rahvatervise probleem. COSI-WHO uuringu viienda vooru (toimus vahemikus 2018–2020) ⁽⁸⁾ kohaselt oli 33 osalenud riigis 29 %-l 7–9-aastastest lastest liiga suur kaal ⁽⁹⁾ ja 12 % oli rasvunud. Soopõhiselt vaadelduna olid määrad poiste puhul veidi kõrgemad kui tüdrukute puhul (ülekaalulisuse puhul vastavalt 31 % ja 28 % ning rasvumise puhul 14 % ja 10 %).

3.3. Komitee märgib, et COVID-19 pandeemia võis laste rasvumise probleemi süvendada. Üha enam on tõendeid selle kohta, et COVID-19 pandeemia võis muuta laste rasvumise näitajaid kehvemaks, seda eriti kõige haavatavamas olukorras olevate inimeste puhul ⁽¹⁰⁾.

3.4. Komitee märgib, et eri liikmesriikides tuginetakse laste rasvumise probleemi lahendamisel erinevatele kriteeriumitele (seoses selliste mitmesuguste aspektidega nagu teabevahetus, toitumisalane märgistus, kehalise aktiivsuse ja kestliku toitumise edendamine ning samuti uuemate aspektidega, nagu ekraanide tervislik kasutamine ning psüühilise ja emotsionaalse tervise edendamine), ning kutsub Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamenti üles etendama selles valdkonnas senisest ennetavamalt rolli ning soodustama ulatuslikumat reguleerimist ja tõhusamat raamistikku.

4. Laste rasvumist mõjutavad tegurid

Rasvumisel ei ole ainult üks põhjus, vaid see tuleneb erinevate tegurite keerukast koostoimest ⁽¹¹⁾. Rasvumise tekkimist mõjutavad nii individuaalsed tegurid (bioloogilised/geneetilised, füsioloogilised ja elustiiliga seotud tegurid) kui ka keskkonnategurid (eri keskkondade mõju, milles inimene areneb: perekond, kool, kogukond), psühhosotsiaalsed tegurid (haridustase ja ühiskonnakiht) ja majanduslikud tegurid (leibkonna sissetulekutase) ⁽¹²⁾.

4.1. Psühhosotsiaalsed tegurid ja majanduslikud ressursid järgivad sotsiaalseid mustreid ning nende tõttu võivad väikese sissetulekuga leibkonnad olla kõigis eluetappides keskkonna kahjulike mõjude suhtes haavatavamad ja nende tegurite mõju kumuleerub elu jooksul.

4.2. On piisavalt tõendeid selle kohta, et ema kokkupuutel ebatervislike toitumis- ja kehakaalu mõjutavate teguritega enne rasedust ja raseduse ajal on oluline roll lapse esimestel eluaastatel kehakoostise programmeerimisel ja sellel, et inimesel on kalduvus rasvuda.

4.3. Samuti on laste **sotsiaal-majanduslik ebavõrdsus**, mida on süvendanud pandeemia, kasvav inflatsioon ja majanduskriis, otseselt seotud laste ülekaalulisusega. Mõnel juhul on rasvunud laste ja noorukite osakaal madalama sissetulekuga leibkondades kaks korda suurem, sest sellistes leibkondades on võrreldes kõrgema sissetulekuga leibkondadega teistsugune elustiil.

4.4. **Kehaline aktiivsus** on kogu elu jooksul üks tervise tugisammastest. Lisaks on kehaline aktiivsus oluline tegur laste rasvumise ja varajaste metaboolsete riskifaktorite ennetamisel ja ravimisel, ⁽¹³⁾ samuti on see hädavajalik komponent põhiliste kognitiivsete, motoorsete ja sotsiaalsete oskuste arendamiseks. 81 % 11–17-aastastest lastest ei ole aga kehaliselt piisavalt aktiivsed ⁽¹⁴⁾. Enne pandeemiat ütles WHO Euroopa piirkonnas ainult iga seitsmes 15-aastastest noortest (14 %), et tegeleb iga päev vähemalt ühe tunni vältel mõõduka kuni aktiivse kehalise tegevusega ⁽¹⁵⁾. Lisaks saavutas 2014. aastal 15-aastastest poistest ainult 25 % ja tüdrukutest 15 % kehalise aktiivsuse soovitusliku taseme ⁽¹⁶⁾.

⁽⁸⁾ „Report on the fifth round of data collection“, 2018–2020: WHO Euroopa laste rasvumise seireuuring (COSI), Kopenhaagen: WHO Euroopa piirkondlik büroo, 2022.

⁽⁹⁾ Liiga suur kaal = ülekaal + rasvumine.

⁽¹⁰⁾ WHO European Regional Obesity Report 2022 ja <https://www.who.int/europe/news/item/11-05-2021-high-rates-of-childhood-obesity-alarming-given-anticipated-impact-of-covid-19-pandemic>.

⁽¹¹⁾ Maailma Terviseorganisatsioon (2012): „Population-Based Approaches to Childhood Obesity Prevention“, Genf, WHO.

⁽¹²⁾ Kansra A.R., Lakkunarajah S., Jay M.S., „Childhood and Adolescent Obesity: A Review“, *Frontiers in Pediatrics*, 2021, nr 8, lk 581461.

⁽¹³⁾ Whiting S. et al., „Physical Activity, Screen Time, and Sleep Duration of Children Aged 6–9 Years in 25 Countries: An Analysis within the WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI) 2015–2017“, *Obesity Facts*, 2021, nr 14(1), lk 32–44.

⁽¹⁴⁾ Guthold R., Stevens G.A., Riley L.M., Bull F.C., „Global trends in insufficient physical activity among adolescents: a pooled analysis of 298 population-based surveys with 1.6 million participants“, *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2020, nr 4(1), lk 23–35.

⁽¹⁵⁾ OECD/Euroopa Liit (2022), „Health at a Glance: Europe 2022: State of Health in the EU Cycle“, OECD Publishing, Pariis.

⁽¹⁶⁾ „Adolescent obesity and related behaviours: trends and inequalities in the WHO European Region“, 2002–2014, Kopenhaagen: WHO Euroopa piirkondlik büroo, 2017.

4.5. **Tasakaalustamata toitumist**, mille puhul tarbitakse palju suure rasva-, suhkru- ja soolasisaldusega toitu ja jooke, seostatakse suurema rasvumise tasemega ja kehvema üldise tervisliku seisundiga. Teisalt aga seostatakse paremate tervisenäitajatega harjumusi, mis kalduvad Vahemere, Atlandi või Põhjamaade toitumistavade suunas, või lihtsalt toitumisega, milles on ülekaalus värsked toiduained ja taimne toit⁽¹⁷⁾ ⁽¹⁸⁾. COSI uuringu⁽¹⁹⁾ viimase vooru kohaselt sööb Euroopa piirkonnas 6–9-aastastest lastest iga päev värsked puuvilju vähem kui pool (43 %). Neist 7 % ei söö puuvilju mitte kunagi või teeb seda vähem kui korra nädalas. Kõogivilju sööb 6–9-aastastest lastest iga päev ainult kolmandik (34 %).

4.6. Majanduslikust ja sotsiaalsest seisukohast märgib komitee samuti, et **toidu toorainete hinnatõus**, mis praegu üle kogu maailma aset leiab, mõjutab ELis jaemüügihindasid, muutes seega Euroopa perede, laste ja noorukite ostukäitumist ja toitumisharjumusi, seda eelkõige kõige haavatavamates rühmades.

4.7. **Emotsionaalne heaolu** ja rasvumine on omavahel väga tihedalt seotud. Ühest küljest on see nii seetõttu, et emotsionaalne heaolu on laste rasvumise vältimisel äärmiselt oluline. Teisest küljest seetõttu, et laste rasvumine suurendab tõenäosust, et laps kannatab diskrimineerimise, häbimärgistamise ja koolikiusamise all, ning mõjutab seega laste emotsionaalset heaolu.

4.8. **Liiga pikka aega ekraanide ees viibimine** on toodud välja kui üks ülekaalu/rasvumise teket määrav tegur ning selle teguri ja ülekaalu/rasvumise vahel esineb korrelatsioon⁽²⁰⁾ ⁽²¹⁾. Rahvusvaheliste organisatsioonide ja avalike asutuste soovitus on kasutada ekraanimeediat päevas maksimaalselt 120 minutit, kuid näib, et Euroopa lapsed ja noorukid ei pea sellest piirangust kinni⁽²²⁾.

5. Võetavad meetmed

5.1. Laste rasvumise probleemiga tegelemiseks tuleb vaadelda kogu elukaart ja samuti kõrvaldada mitmed rasvumise tekkimise põhjused. Komitee teeb ettepaneku kasutada terviklikku ja kaasavat lähenemisviisi. Euroopa laste ja noorukite rasvumis- ja ülekaalualaste näitajate vähenemise saavutamiseks peavad kõik sellele pühenduma ja omavahel koostööd tegema,⁽²³⁾ nii ametiasutused, erasektor/ettevõtted, meediakanalid, haridus- ja tervishoiuasutused kui ka perekonnad. Lisaks peab sellise tervikliku lähenemise aluseks olema positiivne ja häbimärgistamist vältiv perspektiiv.

5.2. Komitee kutsub üles uuendama laste rasvumist käsitlevat ELi tegevuskava 2014–2020, mille eesmärgid peaksid olema järgmised: toetada õiget toitumist, soodustada kehalist aktiivsust, toetada tervislikku haridus- ja sotsiaalkeskkonda, tagada tervishoiuteenused, kaitsta kõige haavatavaid rühmasid, soodustada ja edendada ettevõtjate ja reklaamijate tervishoiualast sotsiaalset vastutust ning edendada eri haldusasutuste koostööd. Komitee soovib võtta meetmeid, mis tõukaksid üldisel ja sektoriüleasel viisil tagant nende keskkondade tervislikuks muutmist, kus lapsed ja noorukid elavad ja kasvavad.

5.3. Komitee tuleb meelde ELi koolitoidukava hindamisel⁽²⁴⁾ antud soovitusi ning arvamusi tervisliku ja kestliku toitumise kohta ja strateegia „Talust taldrikule“ kohta ning kutsub komisjoni üles lisama laste rasvumise vähendamise meetmed järgmisse kestlike toidusüsteemide raamistikku, näiteks seoses märgistamise ja avalike hangetega.

⁽¹⁷⁾ Willett W. et al., „Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems“, 2019. *The Lancet*, kd 393, lk 447–492.

⁽¹⁸⁾ Afshin, Ashkan et al., „Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017“, *The Lancet*, kd 393, väljaanne 10184, lk 1958–1972.

⁽¹⁹⁾ „Report on the fifth round of data collection“, 2018–2020: WHO Euroopa laste rasvumise seireuring (COSI), Kopenhaagen: WHO Euroopa piirkondlik büroo, 2022.

⁽²⁰⁾ Fang K., Mu M., Liu K., He Y., „Screen time and childhood overweight/obesity: A systematic review and meta-analysis“, *Child: Care, Health and Development*, 2019. aasta september, nr 45(5), lk 744–753.

⁽²¹⁾ Haghjoo P., Siri G., Soleimani E., Farhangi M.A., Alesaeidi S., „Screen time increases overweight and obesity risk among adolescents: a systematic review and dose-response meta-analysis“, *BMC Primary Care*, 2022, nr 23(1), lk 161.

⁽²²⁾ „Report on the fifth round of data collection“, 2018–2020: WHO Euroopa laste rasvumise seireuring (COSI), Kopenhaagen: WHO Euroopa piirkondlik büroo, 2022.

⁽²³⁾ Dobbs R., Sawers C., Thompson F., Manyika J., Woetzel J.R., Child P. et al., „Overcoming obesity: an initial economic analysis“, McKinsey Global Institute, 2014.

⁽²⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee hindamisaruanne „ELi koolikava hindamine“.

5.4. Samuti kordab komitee toidualase demokraatia tugevdamise tähtsust ning on veendunud, nagu ta on teistes arvamustes märkinud, et demokraatlikud uuendused, nagu toidupoliitika nõukogud ja osaluspõhiste lähenemisviiside edendamine, aitavad edendada toidupoliitika meetmete kujundamise kvaliteeti ja õiguspärasust. Komitee julgustab looma Euroopa tasandil sellist vahendit nagu Euroopa toidupoliitika nõukogu.

5.5. Makrosotsiaalne keskkond

5.5.1. Komitee kutsub üles kooskõlastama nimetatud keskkonnas kõigi tegevust, et luua sotsiaalne ökosüsteem, mis soodustab kultuurilisi muutusi, mis aitavad leevendada ebavõrdsust ja kinnistada tervislikumaid elustiile.

5.5.2. Komitee kordab oma üleskutset töötada välja meetmeid, mis suurendavad avalike süsteemide suutlikkust ennetada tervislike elustiilide kasutuselevõttu raskendavaid eriti haavatavaid olukordi ja nende tegeleda.

5.5.3. Komitee rõhutab, et tuleb teha edusamme sotsiaalsete meetmete vallas, mis hõlbustavad perekondlikku tasakaalu ja kaasvastutust ning võimaldavad perekondadel tervislikele tegevustele ligi pääseda ja pühendada neile rohkem aega.

5.5.4. Komitee soovib edendada avaliku sektori strateegiaid, millega tagatakse kedagi diskrimineerimata juurdepääs spordirajatistele, ning hõlbustada asjakohast trennitegemist. Komitee soovib kaotada sooline ja sotsiaalne lõhe kehalises aktiivsuses ja trennitegemisel, tagades kaasava ruumi ja edendades mitmekesiseid võimalusi.

5.5.5. Komitee on seisukohal, et haldusasutused peavad edendama rasvumise vähendamise vaatenurga hõlmamist kõigi õigusnormide ja poliitikameetmete kujundamisse, elluviimisse ja järelevalvesse kõigis tegevusvaldkondades, võttes arvesse ülekaalulisuse ja rasvumise eelsoodumust põhjustavaid tegureid.

5.5.6. Komitee täheldab murelikult, et enamik riiklike piiranguid, mida rakendatakse lastele mõeldud toiduainete ja mittealkohoolsete jookide müügievendamisele ja reklaamimisele, on liiga nõrgad ning olemasolevad vabatahtlikud lähenemisviisid ei ole laste ja noorukite kaitsmiseks piisavad. Komitee on seisukohal, et WHO toitaineid koostist võiks kasutada suure suhkru-, rasva- või soolasisaldusega toodete reklaami piiramise alusena, ning peab oluliseks õppida nende riikide headest meetmetest ja tavadest, kus mitmesugused poliitikameetmed, sealhulgas õigusnormid, on osutunud tõhusaks, et piirata laste kokkupuudet audiovisuaalsete äriliste teadaannetega, millega reklaamitakse suure soola-, suhkru-, rasva-, küllastunud rasvade või transrasva sisaldusega toitu ja jooke. Seejuures tuleb alati kinni pidada lastesaadete edastamiseks mõeldud ajavahemikest ning veenduda, et kõikides reklaamides järgitaks väidete tõesuse põhimõtteid. Tasub meenutada, et WHO soovib piirata kõiki asjakohaseid lastele suunatud toidureklaami vorme.

5.5.7. Komitee peab hädavajalikuks, et institutsioonid suurendaksid selliste toiduainete tarbimist, mida peetakse tervisliku ja kestliku toitumise oluliseks osaks (värsked hooajalised ja kohalikud puu- ja juurviljad, kaunviljad ja täisteraviljad ning loomsed valgud, näiteks kala). Näiteks tuleb süvendada poliitikat, millega edendatakse ELi põllumajandustooteid, töötada välja avalikke hankesid, millega edendatakse tervislikku ja kestlikku toitumist, ning kasutada muu hulgas maksusoodustusi (näiteks käibemaksuvähendusi), millega toetatakse nimetatud toidu ostmist ja tarbimist.

5.5.8. Samuti kutsub komitee liikmesriike ja toidukäitlejaid üles soodustama toodete koostise parandamist, et edendada tervislikumat toitumist. Kui teatavate kriitiliste toitude vabatahtlikku vähendamist ei toimu, peaksid valitsused kaaluma täiendavaid stiimuleid ja meetmeid, sealhulgas progresseeruvaid maksimeetmeid sõltuvalt asjaomase toitaine sisaldusest.

5.5.9. Komitee peab vajalikuks, et haldusasutused tagaksid oma pädevuse piires joogivee tasuta kättesaadavuse, paigaldades avalikesse kohtadesse, haridusasutustesse ning vaba aja veetmise, spordi- ja puhkealadele nõuetekohaselt tähistatud joogikraane.

5.5.10. Komitee leiab, et tervishoiualase koordineeritud tegevuse strateegilise osana tuleb toetada teadusuuringuid, milles käsitletakse ülekaalu ja rasvumise tegureid, ning koguda ja levitada selle kohta saadud teadmisi.

5.5.11. Nõudluse osas rõhutab komitee uuesti, et avaliku sektori poliitika peab andma tarbijatele võimaluse valida tervislikum toitumisviis, pakkudes selleks koolitusi ja teavet lihtsate ja otseste teadlikkuse suurendamise kampaaniate abil või jagades harivaid toitumislaseid suuniseid.

5.5.12. Komitee pooldab kogu ühiskonda hõlmavat lähenemist ja toetab seepärast Euroopa toidupoliitika nõukogu loomist, mida komitee on maininud mitmetes arvamustes, ja seda, et nimetatud asutus tegeleks ka laste rasvumise teemaga.

5.6. Perekeskkond

5.6.1. Kuna perekond on teadmiste ja harjumuste edasiandja ja seeläbi esimene mudel, mille kaudu tajutakse igapäevaelu tegelikkust, ja koht, kus tekivad esimesed käitumismustrid, ⁽²⁵⁾ kutsub komitee üles viima elanikkonnani tõest ja kasulikku teavet selle kohta, miks on oluline vähendada digitaalset väheliikuvat eluviisi, järgida tervislikku unegraafikut, suurendada kehalist aktiivsust ja millised on toitumisvajadused igas vanuses.

5.6.2. Konkreetsemalt on komitee seisukohal, et tuleb käivitada programmid ja võtta meetmeid, millega suurendatakse suutlikkust ja teadmisi, et tegeleda alaealiste ülekaaluga, vältides seejuures häbimärgistamist ja kehaga seotud negatiivseid hoiakuid. Samuti leiab komitee, et tingimata tuleb koolitada perekondi SIKT ⁽²⁶⁾ tervisliku kasutamise osas, eelkõige nende kasutusaja ja sisu osas.

5.6.3. Sama tähtis on toetada selliseid meetmeid nagu rinnaga toitmise edendamine, suuniste koostamine imikute lisatoidu kohta, vanemate lastekasvatuskuste parandamine ning madala sissetulekuga leibkondadele mõeldud tervisliku ja taskukohase kokanduse kursuste korraldamine ja levitamine.

5.7. Õpikeskkond

5.7.1. Lapsed veedavad suure osa oma ajast õpikeskkonnas. Seda mitte ainult õppimise ajal, vaid ka vabal ajal ja koolivälisel ajal.

5.7.2. Sellega seoses on äärmiselt oluline, et õpikeskkonnas käsitletak laste rasvumist positiivses võtmes, põhjustamata sotsiaalset häbimärgistamist või põlgust teatud kehastruktüüride vastu. Komitee jaoks on väga oluline edendada positiivset kehakuvandit, pöörates erilist tähelepanu mis tahes diskrimineerivale käitumisele ja sellisele käitumisele, mis võib viidata mõne toitumishäire algusele.

5.7.3. Komitee pooldab seda, et koolikeskkonnas edendataks kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist. Komitee leiab, et sellega seoses on üks keskne meede kehtivate õppekavade muutmine, kus tuleb komitee arvates suurendada kehalisele tegevusele pühendatud aega, toetada sporditegevuse mitmekesisust ning investeerida toidu- ja toitumislasesse ja gastronoomilisse haridusse.

5.7.4. Komitee leiab, et koolisööklatel on oluline roll laste ja noorukite tervislike toitumisharjumuste soodustamisel ning seepärast peab komitee väga oluliseks edendada koolilõunate kättesaadavust hariduse kõigis etappides ja tagada, et pakutav toit on tervislik, tasakaalustatud ja kvaliteetne.

5.8. Puhkealad. Tervisliku linnakeskkonna kujundamine

5.8.1. Komitee meelest tuleb füüsilise keskkonna (sealhulgas kool, transpordisüsteemid, linnaosad ja spordikeskused) kujundust ja kasutusviise kasutada selleks, et luua sobivaid ja turvalisi võimalusi vaba aja veetmiseks, aktiivseks mängimiseks ja trenni tegemiseks ⁽²⁷⁾.

⁽²⁵⁾ Hebestreit A., Intemann T., Siani A. et al, „Dietary Patterns of European Children and Their Parents in Association with Family Food Environment: Results from the I.Family Study“. *Nutrients*, 2017, nr 9(2), lk 126.

⁽²⁶⁾ Suhtlus-, info- ja sidetehnoloogiad.

⁽²⁷⁾ „Tackling obesity by creating healthy residential environments“, WHO, 2007.

5.8.2. Arvestades eespool toodut, kutsub komitee liikmesriike üles laiendama ja parandama avalikku ruumi ja taristut, et see toetaks ja hõlbustaks aktiivset liikumist, selles oleks rohkem ruumi jalakäijatele ja see lihtsustaks jalgrataste kasutamist, seda eelkõige haridusasutuste ümber ja nendeni viival teedel. Samuti leiab komitee, et tuleb luua linnakeskkond, kus on olemas spordi-, mängu- ja rohealad, mis on laste ja noorukite jaoks ligipääsetavad, turvalised ja sõbralikud.

5.8.3. Komitee arvates on ääretult oluline avada rohealad, pargid ja puhkealad kehalisele tegevusele, soodustada vaba aja veetmise kohtades liftide ja eskalaatoritega liikumise asemel treppide kasutamist ning hõlbustada joogivee tasuta kättesaadavust.

5.9. Digitaalne ja audiovisuaalne keskkond

5.9.1. Komitee tuleb meelde ELi audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi nõuetekohase ülevõtmise tähtsust ning teeb ettepaneku kasutada digitaalset keskkonda tervisliku elustiili, suhete ja käitumise edendamiseks, seda alates raadio- ja teleülekannetest kuni uuemate vahenditeni, näiteks suhtlusvõrgustikud, Instagram ja TikTok. Sellega seoses palub komitee uuesti, nagu ta on seda juba varem teinud, ⁽²⁸⁾ et korraldataks visuaalseid reklaamikampaaniaid tervisliku toidu ja toitumise, aktiivse elu ja ekraanide tervisliku kasutamise edendamiseks, võttes eeskju varasematest reklaamikampaaniatest.

5.10. Tervishoiualane keskkond

5.10.1. Komitee peab väga oluliseks, et tervishoiu eest vastutavad haldusasutused hoiaksid ajakohasena soovitud, mis põhinevad teaduslikel tõenditel selle kohta, millised meetmed ja sekkumised on olnud tõhusad, et ennetada ja vähendada ülekaalulisust ja rasvumist ning jälgida selle all kannatavaid inimesi.

5.10.2. Lisaks tuleb üldise tervisekindlustuse raames tagada võrdne juurdepääs terviklikele tervishoiuteenustele ning süstemaatilisele ja personaliseeritud hindamisele ja nõustamisele, et tervishoiutöötajad soodustaksid kehalist aktiivsust ja tasakaalustatud toitumist ülekaalus ja rasvunud inimeste puhul või inimeste puhul, kellel on oht selle all kannatada. Sellega seoses tuleb edendada laste tervisliku seisundi jälgimist alates sünnist kuni noorukieani, sealhulgas ülekaalulisuse ja rasvumise jälgimist, edendades laste ja noorukite ning nende perekondade seas terviseharidust ja teadlikkust tervislikest eluviisidest.

5.10.3. Haavatavas sotsiaal-majanduslikus olukorras perekondade puhul on väga oluline, et tervishoiutöötajad pakuksid konkreetset abi, mis on kultuuriliselt sobiv, praktiline ja võimestav ning toetab positiivset kasvatustili seoses rasvumise, ülekaalulisuse ja sellega seotud eluviisiga.

5.10.4. Olemasoleva kirjanduse põhjal peab komitee samuti vajalikuks tegeleda ennetavalt rasedusele mõtleivate naiste ja paaridega ning pakkuda neile õigeaegset ja kultuuritausta arvestavat tuge tervislike eluviiside edendamiseks raseduse ja rinnaga toitmise ajal. Samuti on vaja edastada üldsusele sõnumeid, mis aitavad soodustada paremat toitumist ja kehalist aktiivsust enne rasestumist, ning käsitleda rinnaga toitmise eeliseid ja seda toetada.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽²⁸⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Tervisliku ja jätkusuutliku toitumise edendamine ELis“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 190, 5.6.2019, lk 9).

III

(Ettevalmistavad aktid)

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE TÄISKOGU 580. ISTUNGJÄRK, 12.7.2023–
13.7.2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb meetmeid, millega vähendada elektroonilise side gigabitivõrkude kasutuselevõtu kulusid, ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2014/61/EL (gigabititaristu määrus)“

(COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))

(2023/C 349/18)

Raportöör: **Maurizio MENSI**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Liidu Nõukogu, 3.4.2023 Euroopa Parlament, 29.3.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 114 ja 304
Vastutav sektsioon	transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	26.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	173/1/1

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tunneb heameelt Euroopa Komisjoni ettepaneku üle võtta vastu gigabititaristu määrus ning kiidab heaks selle eesmärgid ja sisu.

1.2. Komitee rõhutab, kuivõrd oluline on gigabititaristu määramises sätestatud eesmärkide saavutamiseks see, et oleksid olemas kiired, tõhusad ja lihtsustatud menetlused ning asjakohased tingimused ja hinnad, mida saaks kõikjal Euroopa Liidus järjepidevalt kohaldada. Komisjoni täpsed suunised oleksid sellega seoses eriti kasulikud.

1.3. Komitee tunnistab, et olemasoleva taristu ühine kasutamine on ELi 2030. aasta digikümneni eesmärkide saavutamiseks äärmiselt tähtis, ning rõhutab samuti, kui oluline on tagada võrkude turvalisus ja töökindlus ning nende kaitse. ELi ühenduvuse eesmärkide saavutamiseks on vaja terviklikku strateegiat, mis ühendab uusimad tehnoloogiad vastupidavate, autonoomsete ja turvaliste tarneahelatega. Selleks peaks gigabititaristu määrus julgustama võrguteenuse osutajaid valima tehnoloogilisi komponente, mis tagavad digiturvalisuse kõrge taseme ning vähendavad ja käsitlevad asjakohaselt võrgukatkestuste riski.

1.4. Komitee peab oluliseks, et liikmesriikidel oleks võimalik säilitada või kehtestada ELi õigusega kooskõlas olevaid meetmeid, mis on gigabititaristu määruses sätestatud miinimumnõuetest rangemad, nagu on selgelt märgitud määruse põhjenduses 11.

1.5. Komitee leiab, et väga suure läbilaskevõimega võrkude ja gigabitiühenduvuse kasutuselevõtt on arengu ja sotsiaal-majandusliku ühtekuuluvuse jaoks ülioluline. See on elementaarne tegur VKEde, kutseteenuste ja digitaalsete töökohtade võrdse majandusliku arengu seisukohalt ning elektrooniliste teenuste pakkumisel äärealadel.

1.6. Komitee leiab, et füüsilise taristu kohta miinimumteavet andvad ühtsed teabepunktid, mida avaliku taristu omanikud peavad pakkuma, tuleks integreerida ja siduda teiste andmebaasidega, mis on riiklikul tasandil juba kättesaadavad, et vältida dubleerimist ja hoida kokku kulusid.

1.7. Komitee leiab, et litsentsimisprotsessi ühtlustamine ja digiteerimine on Euroopa konkurentsivõrgustike kasutuselevõtu oluline element. Kuid trasside rajamise õiguse vaikumisi heakskiitmise kohustuslikuks muutmine ei pruugi olla kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega ja võib kahjustada õigust omandile, nagu on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklites 17 ja 47.

1.8. Komitee leiab, et taristu kiire ehitamine, ehitustööde koordineerimine, sünergia loomine eri võrguoperaatorite vahel ja olemasoleva füüsilise taristu ühine kasutamine aitab investeringutelt kokku hoida. Sel viisil saab vähendada keskkonnakoormust, vältides täiendavaid ehitustöid, ja aidata seega kaasa keskkonnanäesmärkide saavutamisele.

1.9. Komitee leiab, et ettepanekus tuleks täpsustada kontrollitavad meetmed ja tegevused, mis tagavad väga suure läbilaskevõimega võrkude tasakaalustatud arengu ja neile võrdse juurdepääsu. Eesmärk on vältida lõhe suurenemist erineva arengukiiruse ja suutlikkusega riikide ja piirkondade vahel kooskõlas digiõiguste ja -põhimõtete deklaratsiooniga. ELis tuleb juurdepääs kvaliteetsele ühenduvusele ning internetiühendusele tagada kõigile, sealhulgas neile, kelle sissetulek on väike.

2. Arvamuse taust

2.1. Väga suure läbilaskevõimega võrkude, sealhulgas valguskaabli ja 5G-võrkude kasutuselevõtt on kogu ELi strateegiline prioriteet osana jõupingutustest saavutada 2030. aastaks ELi strateegilised ja digieesmärgid. Juurdepääs väga suure läbilaskevõimega võrkudele on väga oluline paljude uuenduslike rakenduste jaoks, mis võivad teisendada ja aidata muuta tulevikukindlaks paljusid ELi majandussektoreid, nagu kaubandus, autotööstus, tootmine, tervishoid, transport, põllumajandus ja kommunaalteenused.

2.2. Takistuste kõrvaldamiseks ja väga suure läbilaskevõimega võrkude kasutuselevõtu hoogustamiseks käivitatud algatustest võttis Euroopa Komisjon 2014. aastal vastu lairibaühenduse kulude vähendamise direktiivi⁽¹⁾. Sellega sooviti hõlbustada ja stimuleerida võrkude kasutuselevõttu, vähendades kasutuselevõtukulusid ELi tasandil ühtlustatud meetmete abil. Kaheksa aastat pärast kõnealuse direktiivi jõustumist ei ole selle eesmäärke veel kaugeltki saavutatud. Lairibaühenduse kulude vähendamise direktiivi läbivaatamise vajadust kajastati hästi komisjoni 2018. aasta aruandes kõnealuse direktiivi rakendamise kohta ning peamiste sidusrühmade panuses direktiivi käsitlevasse avalikku konsultatsiooni, mille komisjon algatas 2020. aasta detsembris. Konsultatsioonist selgus, et ainult 20 % vastanutest leidis, et lairibaühenduse kulude vähendamise direktiiv on tõhus vahend kiire elektroonilise side võrkude kasutuselevõtu hõlbustamiseks väiksemate kuludega, ning ainult 11 % leidis, et direktiiv vähendas lubade andmise seotud aega ja kulusid.

2.3. Lairibaühenduse kulude vähendamise direktiiv on vaid osaliselt saavutanud oma eesmärgi suurendada lairibaühendust. Kuigi digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeksi kohaselt on nende kodumajapidamiste osakaal, kelle internetiühenduse kiirus on 30 Mbit/s, suurenenud 58,1 %-lt 2013. aastal 90 %-ni 2022. aastal, on liikmesriikides direktiivi rakendatud ebaühtlaselt ja mõnikord ka erinevalt tõlgendatud.

⁽¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. aasta direktiiv 2014/61/EL kiire elektroonilise side võrkude kasutuselevõtukulude vähendamise meetmete kohta (ELT L 155, 23.5.2014, lk 1).

2.4. Mõistes lairibaühenduse kulude vähendamise direktiivi tõhususe parandamise vajadust, algatas komisjon läbivaatamisprotsessi ja tegi ettepaneku võtta vastu gigabititaristu määrus. Gigabititaristu määruse eesmärk on kõrvaldada lairibaühenduse kulude vähendamise direktiivi puudused ning aidata kaasa väga suure läbilaskevõimega võrkude kulutõhusale ja õigeaegsele kasutuselevõtule, et tagada ELi eesmärkide ja digieesmärkide täitmine 2030. aastaks.

2.5. Ettepanek põhineb 2020. aasta septembris vastu võetud soovitusel ühenduvuse meetmepaketi kohta, et reageerida COVID-19 pandeemiast tingitud üha suurematele ühenduvusvajadustele, eesmärgiga vähendada gigabitivõrkude rajamiskulusid ja tagada 5G raadiospektri kiire kasutuselevõtt. Selleks määrasid liikmesriigid 2021. aasta märtsis kindlaks 39 parimat tava (millest 22 käivad rajamiskulude vähendamise kohta), mis tuleb lisada ühenduvuse meetmepaketti.

2.6. Komisjoni sõnul oli gigabititaristu määruse eesmärk parandada ühenduvust ELis, soodustada innovatsiooni ja stimuleerida investeeeringuid. Gigabitivõrkude kasutatava füüsilise taristu kasutuselevõttu saab kiirendada, kui võrguoperaatorid koordineeriks omavahel paremini ehitustöid, mis moodustavad kuni 70 % võrgu kasutuselevõtukuludest. Lisaks on määruse eesmärk lihtsustada haldusmenetlusi uute võrkude kasutuselevõtuks. Selleks on kavas parandada juurdepääsu füüsilisele taristule ja kavandatud ehitustööde läbipaistvust. Samuti soovitakse tagada selgemad tingimused füüsilisele taristule (sh hoonesisesele taristule) juurdepääsu kohta, kiirendades ja digitaliseerides lubade andmise menetlusi, et taotlustele vastataks 15 päeva jooksul ja need loetaks vaikumisi heakskiidetuks nelja kuu jooksul pärast kättesaamisest.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee väljendab heameelt komisjoni eesmärgi üle kohandada lairibaühenduse kulude vähendamise direktiivi hiljutise ja praeguse tehnoloogilise, turu- ja regulatiivse arenguga ning edendada kestlikumate võrkude tõhusamat ja kiiremat kasutuselevõttu. Selleks tagatakse kooskõla Euroopa elektroonilise side seadustikuga⁽²⁾ ning aidatakse kaasa info- ja kommunikatsioonitehnoloogia sektori keskkonnahoidlikumaks muutmisele osana Euroopa rohelisest kokkuleppest.

3.2. Komitee hindab otsust kasutada õigusaktina määrust, mitte direktiivi, kuna viimasega kaasneb viivituste ja vastuolude oht riiklikes ülevõtmisprotsessides. Määrus tagab liikmesriikide õigusaktide ühtsuse ja piirab nende killustatust, mis on väga oluline komisjoni ambitsioonikate ühenduvuse eesmärkide saavutamiseks 2030. aastaks. Direktiivi saaks tõenäoliselt kohaldada alles pärast tähtaega ja seega ei täidaks see komisjoni eesmärki luua kiiresti soodne õigusraamistik. Viivitused loa saamise protsessi lihtsustamisel enne kasutuselevõttu võivad ohustada ka digitaalse ühtse turu arengut. Viimased arengusuunad digisektoris võivad viia siseturu integratsiooni uuele tasemele koos piiriülesele tegutsevate osalejate esilekerkimisega, mis stimuleerib investeeeringuid.

3.3. Lairibaühenduse kulude vähendamise direktiivi vähene ja ebajärjekindel kasutamine ning suuniste puudumine on põhjustanud riikide õigusaktide killustatuse ja regulatiivse ebakindluse. See omakorda on takistanud piiriülest investeerimist ja tegutsemist ning tekitanud takistusi ettevõtjatele, kes soovivad saavutada mastaabisäästu ELi tasandil ja saada seeläbi kasu ELi siseturust. Seetõttu on vaja suuremat ühtlustamist, et toetada piiriülese tegevuse arengut selles sektoris ja vältida kahekiiruselist Euroopat.

3.4. Ettepanekus sisalduvate meetmete peamised eesmärgid on järgmised: parandada sektoritevahelist koordineerimist; lihtsustada ja kiirendada lubade andmise menetlusi; muuta olemasolevat taristut ja kavandatud ehitustöid käsitlevale teabele juurdepääsu ning loataotluste esitamise menetlus täielikult digitaalseks; lihtsustada operaatorite jaoks avaliku taristu taaskasutamist ja võrgutaristu kasutuselevõttu; valmistuda innovatsiooniks, et kõik uued hooned ja oluliselt rekonstrueeritavad hooned oleksid varustatud valguskaabli ja valguskaablivalmidusega taristuga; aidata kaasa kestlikkusele, vähendades elektroonilise side võrkude keskkonnamõju, edendades taristu jagamist ja tõhusamate tehnoloogiate kasutuselevõttu, olemasoleva taristu taaskasutamist ja ehitustööde paremat koordineerimist.

3.5. Operaatoritel on võimalik digitaalselt esitada loataotlusi ja pääseda ligi kogu vajalikule teabele olemasoleva taristu ja kavandatud ehitustööde kohta. EL usub, et see võimaldab operaatoritel võrke väiksemate kuludega kasutusele võtta. Mõjuhinnangu kohaselt tähendab see 4,5 miljardi euro suurust kokkuhoidu ja avaliku sektori toetuste vähenemist 2,4 miljardi euro võrra.

⁽²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/1972, millega kehtestatakse Euroopa elektroonilise side seadustik (ELT L 321, 17.12.2018, lk 36).

3.6. Lairibühenduse kulude vähendamise direktiiviga võrreldes on laiendatud ka ettepanekus sisalduvaid mõisteid. Ettepanekut kohaldatakse juurdepääsu võimaldavate võrguoperaatorite suhtes, hõlmates ka seotud vahendite, näiteks kaablikanalite, mastide ja postide ning füüsilise taristu pakkujaid. Nii hõlmab ettepanek avaliku sektori asutustele, näiteks kohalikele omavalitsustele kuuluvat taristut, samuti hooneid ja hoonete sissepääse ning mis tahes muid varasid, sealhulgas tänavainventar, nagu lambipostid, tänavasildid, valgusfoorid, reklaamtahvlid, busi- ja trammipeatused ning metroojaamad.

3.7. Ettepanekuga kehtestatakse uued meetmed olemasoleva füüsilise taristu läbipaistvuse suurendamiseks. Näiteks nõutakse selles, et avaliku taristu omanikud teeksid miinimumteabe füüsilise taristu kohta kättesaadavaks ühtse teabepunkti kaudu. Samuti on selles sätestatud rangemad eeskirjad kavandatud ehitustööde koordineerimise kohta, nagu on juba ette nähtud lairibühenduse kulude vähendamise direktiivis, kuid kohaldamisala on siin märkimisväärselt laiendatud. Näiteks peab võrguteenuse pakkuja tegema ettepaneku kohaselt nõutava teabe ehitustööde kohta ühtse teabepunkti kaudu elektroonilisel kujul kättesaadavaks vähemalt kolm kuud enne esimese loataotluse esitamist. Kuna seda teavet sisaldavad andmebaasid on paljudes ELi riikides juba olemas, tuleks komitee arvates ühtne teabepunkt integreerida ja siduda teiste andmebaasidega, et vältida dubleerimist ja hoida kokku kulusid.

3.8. Ettepanek sisaldab ka loamenetlusi käsitlevaid meetmeid, mida tuleb riiklikul tasandil ühtlustada ja teha täielikult kättesaadavaks vaikiva heakskiidu kasutuselevõtmise kaudu, mis loetakse toimunuks neli kuud pärast taotluse esitamist. Lisaks nähakse ette valguskaabli valmiduse märgis, et tuvastada, kas hoone vastab väga suure läbilaskevõimega võrgu, näiteks valguskaabli lihtsa paigaldamise nõuetele, mis on uutele hoonetele ehituslubade väljastamise tingimuseks. Komitee rõhutab siiski, et väga suure läbilaskevõimega võrgu toomine neisse hoonetesse on oluline, et kasutada ära nende täielikku potentsiaali ja saada suurimat kasu tehtud investeeringutest.

3.9. Komitee peab oluliseks, et liikmesriikidel oleks võimalik säilitada või kehtestada ELi õigusega kooskõlas olevaid meetmeid, mis on gigabititaristu määruuses sätestatud miinimumnõuetest rangemad, nagu on selgelt toodud välja põhjenduses 11. Selles märgitakse õigesti, et see määruus ei takista võtmast ELi õigusega kooskõlas olevaid riiklikke meetmeid, mille eesmärk on gigabititaristu määruuses sätestatud õigusi ja kohustusi täiendades edendada olemasoleva füüsilise taristu ühist kasutamist või võimaldada uusi füüsilisi taristuid tõhusamalt kasutusele võtta.

4. Konkreetsete märkused

4.1. Ettepanek on kooskõlas 2020. aasta detsembris jõustunud Euroopa elektroonilise side seadustikuga, millega ajakohastati ELi elektroonilise side õigusraamistikku ning mis aitab saavutada selle eesmärgi seoses investeeringute stimuleerimisega täiustatud ühenduvusvõrkudesse. Seadustikus keskendutakse peamiselt konkurentsi parandamisele, see sisaldab nõudeid märkimisväärse turujõuga ettevõtjatele ja puudutab lisaks füüsilisele taristule ka elektroonilise side võrke, nagu valguskaablid. Gigabititaristu määruuse peamine eesmärk on aga kõrvaldada võrkude kasutuselevõttu takistavad tegurid, võttes arvesse praegust tehnoloogilist, turu- ja regulatiivset arengut.

4.2. Silmas pidades gigabititaristu määruuses sätestatud eesmärkide saavutamist, peab komitee kiiduväärseks teksti kooskõla seadustikus esitatud mõistetega. Komitee rõhutab, kuivõrd tähtis on kiirete, tõhusate ja lihtsustatud menetluste olemasolu ning asjakohased tingimused ja hinnad, mida saaks kõikjal ELis järjepidevalt kohaldada. Komitee on arvamusel, et komisjoni suunised oleksid sellega seoses eriti kasulikud.

4.3. ELi 2030. aasta digikümneni eesmärgi kohaselt peaksid 2030. aastaks kõik Euroopa kodumajapidamised olema kaetud gigabiti- ja kiire mobiilsidevõrguga. Kooskõlas selle eesmärgiga ning vastupidiselt lairibühenduse kulude vähendamise direktiivile edendatakse gigabititaristu määruuse ettepanekuga väga suure läbilaskevõimega võrkude kasutuselevõttu koos juurdepääsukohustustega füüsilise taristu omanikele, olenemata nende turupositsioonist. Komitee toetab kohaldamisala laiendamist, mis võimaldab kõigil taristut pakkuvatel üksustel saada kasu gigabititaristu määruusest tulenevatest kiiretest loamenetlustest. Komitee rõhutab siiski, kui oluline on tagada piisavalt terviklik õigusraamistik, et võtta arvesse kõigi väga suure läbilaskevõimega võrkude kasutuselevõttuga seotud sidusrühmade erinevaid vajadusi kogu ELis.

4.4. Komitee tunnistab, et olemasoleva taristu ühine kasutamine on ELi 2030. aasta digikümneni eesmärkide saavutamiseks äärmiselt tähtis, ning rõhutab samuti, kui oluline on tagada võrkude turvalisus ja töökindlus ning nende kaitse. ELi ühenduvuse eesmärkide saavutamiseks on vaja terviklikku strateegiat, mis ühendab uusimad tehnoloogiad vastupidavate, autonoomsete ja turvaliste tarneahelatega. Selle eesmärk on vältida rikestest või küberrünnakutest tulenevaid teenusekatkestusi. Selleks peaks gigabititaristu määruus julgustama võrguteenuse osutajaid valima tehnoloogilisi komponente, mis tagavad digiturvalisuse kõrge taseme ning vähendavad ja käsitlevad asjakohaselt võrgukatkestuste riski.

Võrgu töökindlus, vastupidavus ja küberturvalisus on äärmiselt olulised, et tagada gigabititaristu määruse eesmärkide tulemuslikkus kooskõlas kehtiva ELi õigusraamistiku ja asjakohaste aspektidega. Seejuures tuleb silmas pidada ka mis tahes tulevase ELi selleteemalisi meetmeid, mis lisatakse komisjoni uuel ametiajal 2024. aastal.

4.5. Komitee rõhutab, et kiirete, tõhusate ja lihtsustatud menetluste kõrval on taristule juurdepääsemise olulisteks elementideks ka asjakohased tingimused ja hinnad. Kuna on vaja tagada süsteemi tõhusus, näiteks vältides liiga kõrgeid hindu, mis pärsiksid väga suure läbilaskevõimega võrkude kasutuselevõttu, leiab komitee, et komisjon peaks vastu võtma konkreetseid suuniseid.

4.6. Komitee leiab, et litsentsimisprotsessi ühtlustamine ja digiteerimine on Euroopa konkurentsivõrgustike kasutuselevõtu oluline element. Sellegipoolest leiab komitee, et trasside rajamise õiguse vaikimisi heakskiitmise kohustuslikuks muutmine ei pruugi olla kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega ja võib kahjustada õigust omandile, nagu on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklites 17 ja 47.

4.7. Komitee leiab, et taristu kiire ehitamine, ehitustööde koordineerimine, sünergia loomine eri võrguoperaatorite vahel ja olemasoleva füüsilise taristu ühine kasutamine aitab investeringutelt kokku hoida. Sel viisil saab vähendada keskkonnakoormust, vältides täiendavaid ehitustöid, ja aidata seega kaasa keskkonnamärgide saavutamisele.

4.8. Komitee leiab, et kiirete võrkude kasutuselevõtt on arengu ja sotsiaal-majandusliku ühtekuuluvuse seisukohast väga oluline. Sellega seoses leiab komitee, et ettepanekus tuleks täpsustada kontrollitavad meetmed ja tegevused, mis tagavad väga suure läbilaskevõimega võrkude tasakaalustatud arengu ja neile juurdepääsu. Eesmärk on vältida lõhe suurenemist erineva arengukiiruse ja suutlikkusega riikide ja piirkondade vahel kooskõlas digiõiguste ja -põhimõtete deklaratsiooniga ⁽³⁾. Selle kohaselt peaksid kõik digipöördest kasu saavad turuosalised täitma oma sotsiaalseid kohustusi ning andma õiglase ja proportsionaalse panuse avalike hüvede, teenuste ja taristu kuludesse. ELis tuleb juurdepääs kvaliteetsele ühenduvusele ning internetiühendusele tagada kõigile, sealhulgas neile, kelle sissetulek on väike ⁽⁴⁾.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽³⁾ Euroopa deklaratsioon digiõiguste ja -põhimõtete kohta digikümnendiks (ELT C 23, 23.1.2023, lk 1).

⁽⁴⁾ Vt Euroopa deklaratsioon digiõiguste ja -põhimõtete kohta digikümnendiks, II peatükk, punkt 3 „Ühenduvus“.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse detergente ja pindaktiivseteid aineid ning millega muudetakse määrust (EL) 2019/1020 ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 648/2004“

(COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))

(2023/C 349/19)

Raportöör: **Violeta JELIĆ**

Konsulterimistaotlus	Euroopa Parlament, 1.6.2023 nõukogu, 7.6.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114
Vastutav seksioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	29.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	193/1/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab detergente käsitleva määruse (EÜ) nr 648/2004⁽¹⁾ ajakohastamist ja lihtsustamist, liigsete või aegunud elementide kõrvaldamist ning hästi toimivate elementide säilitamist. Komitee leiab siiski, et läbivaatamise ettepaneku muudest aspektidest tulenev suurenenud halduskoormus teeb tasa või isegi ületab selle lihtsustamise potentsiaali.

1.2. Komitee rõhutab, et oluline on tagada sidusus ja järjepidevus detergentide määruse läbivaatamise ning muude seadusandlike ja tehniliste arengusuundumuste vahel, eelkõige seoses CLP-määruse (EÜ) nr 1272/2008⁽²⁾ ja kestlike toodete ökodisaini määrusega.

1.3. Komitee on täielikult pühendunud tarbijate ja professionaalsete kasutajate ohutuse tagamisele, kuid leiab, et uued nõuded mikroorganisme sisaldavatele detergentidele on põhjendamatult ranged, jäigad ja vastuolulised. Komitee soovib neid eeskirju kohandada, et muuta need järjepidevamaks nii valdkonnasiseselt kui ka koostoides teiste poliitikavaldkondadega, ning pigem toetada kui takistada innovatsiooni selles kujunemisjärgus tootekategoorias.

1.4. Komitee peab tervitatavaks võrdsete tingimuste loomist nii ELis toodetud kui ka imporditud detergentide ja pindaktiivsete ainete turujärelevalveks. Komitee märgib siiski, et kohustus luua detergenti/pindaktiivse aine iga partii jaoks tootepass ja see registreerida on liiga koormav, ning soovib luua asjakohasema mudeli tootepassi ajakohastamiseks.

1.5. Komitee nõuab täiendavaid selgitusi tootepassi ja CE-märgise lisaväärtuse kohta turujärelevalves, kuna sellist teavet ei lisatud komisjoni mõjuhindangusse. Komitee tõdeb, et võltsitud CE-märgised võivad vähendada tarbijate ja kasutajate ohutust ning kahjustada nõuetele vastavate ettevõtjate võrdseid võimalusi.

⁽¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004. aasta määrus (EÜ) nr 648/2004 detergentide kohta (ELT L 104, 8.4.2004, lk 1).

⁽²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta määrus (EÜ) nr 1272/2008, mis käsitleb ainete ja segude klassifitseerimist, märgistamist ja pakendamist ning millega muudetakse direktiive 67/548/EMÜ ja 1999/45/EÜ ja tunnistatakse need kehtetuks ning muudetakse määrust (EÜ) nr 1907/2006 (ELT L 353, 31.12.2008, lk 1).

1.6. Komitee rõhutab, et oluline on kehtestada õigeaegselt konkreetsed ja tehnilised nõuded rakendamise võimaldamiseks, ning soovib seega, et ülemineku periood algaks alles pärast asjakohaste täiendavate õigusaktide vastuvõtmist.

1.7. Komitee toetab tootemärgiste selguse ja loetavuse parandamist, kõrvaldades kattuvused õigusaktides, lihtsustades märgistel esitatud teavet ja kasutades tõhusalt digitaalset märgistamist. Komitee soovib kasutada kinnispakis toodete puhul samu digitaalset märgistamist kui täitepakendis toodete puhul ning teeb ettepaneku detergentide selgemaks märgistamiseks, kasutades teksti asemel piktogramme või sümboleid.

2. Arvamuse taust

2.1. Ettepanekuga ajakohastatakse detergentide suhtes kehtivaid eeskirju, pidades silmas Euroopa rohelise kokkuleppe, kestlikkust toetava kemikaalistrateegia ja ELi pikaajalist konkurentsivõimet käsitleva komisjoni hiljutise teatise eesmärke. Ettepaneku eesmärk on lihtsustada turueeskirju, kaotades nõuded, mida peetakse tarbetuks või liigseks, kehtestades vabatahtliku digitaalset märgistamist kinnispakis ja täitepakendis müüdvaid tooteid eristades, hõlbustades uuenduslike ohutute toodete müüki, kehtestades mikroorganismidele ohutusnõuded ning tugevdades jõustamist tootepassi kasutuselevõtuga.

2.2. Ettepaneku üldsätetes määratletakse sellised mõisted nagu „detergendid“ ja „pindaktiivsed ained“ ning muud kavandatava määruse tekstis osutatud mõisted, millest mõnda on ajakohastatud ja selgitatud.

2.3. Ettepanekus sätestatakse detergentide ja pindaktiivsete ainete tootenõuded seoses vaba liikumise, biolagundatavuse, mikroorganismide sisaldusega detergentides ning fosfaatide ja muude fosforiühendite sisalduse piirangutega. Neist kolme viimast on üksikasjalikumalt käsitletud kavandatava määruse lisades.

2.4. I lisas on esitatud pindaktiivsete ainete kui selliste ja detergentides sisalduvate pindaktiivsete ainete lõpliku biolagundatavuse kriteeriumid ja katsemeetodid. Need on sisuliselt muutmata võrreldes määruse (EÜ) nr 648/2004 sätetega, kuna kõnealused kriteeriumid ja katsemeetodid on endiselt eesmärgipärased ja ajakohased. Esmase biolagundatavuse aegunud kriteeriumid on välja jäetud, samuti on välja jäetud erandimenetlus pindaktiivsete ainete puhul, mis ei vasta lõpliku biolagundatavuse kriteeriumidele. Erandimenetlust kasutati ainult üks kord ja see puudutas ühte kannet endises V lisas, mis kaotas kehtivuse 2019. aastal, ning seega ei näi menetlus enam vajalik.

2.5. Ettepaneku II lisas esitatakse nõuded mikroorganismide sisaldavatele detergentidele, et kehtestada selliste toodete ohutust reguleerivad ühtlustatud eeskirjad ja asjakohased katsemeetodid kõnealuste eeskirjade järgimise tõendamiseks. Nõuetega nähakse ette mikroorganismid (nende tüved), mida võib kasutada, tuginedes nende ametlikule identifitseerimisele, ning samuti nõue, et need kuuluvad nii direktiivis 2000/54/EÜ⁽³⁾ määratletud 1. riskirühma (bioloogilised mõjurid töö) kui ka Euroopa Toiduohutusameti (EFSA) välja antud ohutuse eeldusele vastavaks kvalifitseeritud (QPS) bioloogiliste mõjurite loendisse. Lisaga keelatakse ka konkreetsete patogeensete organismide või geneetiliselt muundatud mikroorganismide kasutamine, väited antimikroobse või desinfitseeriva toime kohta, välja arvatud juhul, kui detergentid vastavad biotsiidide määrusele (EL) nr 528/2012,⁽⁴⁾ ning mikroorganismide sisaldavate detergentide turulelaskmine täitepakendis. Lisaks kehtestatakse lisas kohustuslikud katsenõuded mikroorganismide sisaldavatele detergentidele, sealhulgas kolmandate isikute tehtavad katsed mikroorganismide toime kohta esitatud väidete toetamiseks ja *in vivo* katse sissehingamisel avalduva ägeda mürgisuse kohta (katse B.2 vastavalt määrusele (EÜ) nr 440/2008,⁽⁵⁾ st OECD katsejuhend nr 403).

2.6. Ettepanekus ei muudeta määruses (EÜ) nr 648/2004 sätestatud fosfaatide ja muude fosforiühendite sisalduse üksikasjalikke piiranguid.

⁽³⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. septembri 2000. aasta direktiiv 2000/54/EÜ töötajate kaitse kohta bioloogiliste mõjuritega kokkupuutest tulenevate ohtude eest tööol (seitsmes üksikdirektiiv direktiivi 89/391/EMÜ artikli 16 lõike 1 tähenduses) (EÜT L 262, 17.10.2000, lk 21).

⁽⁴⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta määrus (EL) nr 528/2012, milles käsitletakse biotsiidide turul kättesaadavaks tegemist ja kasutamist (ELT L 167, 27.6.2012, lk 1).

⁽⁵⁾ Komisjoni 30. mai 2008. aasta määrus (EÜ) nr 440/2008, millega kehtestatakse katsemeetodid vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EÜ) nr 1907/2006, mis käsitleb kemikaalide registreerimist, hindamist, autoriseerimist ja piiramist (REACH) (ELT L 142, 31.5.2008, lk 1).

2.7. Ettepanekus kirjeldatakse ettevõtjate, nimelt tootjate, importijate ja turustajate kohustusi ning volitatud esindaja uut rolli. Välja jäetakse varasem kohustus, et tootja peab asuma Euroopa Liidus, kuid väljaspool liitu asuvatelt tootjatelt nõutakse, et nad määraksid teatavate ülesannete täitmiseks kirjaliku volituse alusel volitatud esindaja (see on vabatahtlik liidus asuvate tootjate puhul).

2.8. Ettepanekuga kehtestatakse detergentide või pindaktiivsete ainete tootjate poolt läbiviidav uus vastavushindamismenetlus, mis põhineb otsuse nr 768/2008/EÜ moodulil A (tootmise sisekontroll). Menetlus hõlmab ettevõtja vastavusdeklaratsiooni ja nõuab, et koostatakse tehniline dokumentatsioon, mis sisaldab detergenti ja selle kasutamise kirjeldust, nõuetele vastavuse tõendamiseks tehtud katsete aruandeid ja koostisosade andmelehte.

2.9. Kehtestatakse detergentide ja pindaktiivsete ainete CE-märgise ja märgistamise nõuded, sealhulgas eeskirjad digitaalseks märgistamiseks, kui ettevõtja otsustab seda kasutada. Märgistamisnõudeid kirjeldatakse üksikasjalikumalt V lisas koos spetsifikatsioonidega, mis käsitlevad sisu märgistamist, doseerimiseavet, mille võib füüsiliselt märgiselt välja jätta, kui see on esitatud digitaalsel märgisel, ning lihtsustatud doseerimiseavet kodumajapidamises kasutatavate pesupesemisvahendite kohta. Ettepanekus võetakse kasutusele ka andmekandja mõiste, mida kasutatakse juurdepääsuks digimärgistusele, mis peab olema esitatud detergentil või pindaktiivsel ainel, selle pakendil või saatedokumentides.

2.10. Ettepanekus sätestatakse tootepassi nõuded ja sisu, et hõlbustada turule lastud detergentide või pindaktiivsete ainete vastavusdeklaratsiooni (keskregistri kaudu) ja turujärelevalvet. Tootepassile pääseb juurde tootel oleva andmekandja kaudu, nagu eespool nimetatud, ning see peab olema koostalitlusvõimeline mis tahes tootepassiga, mis on kehtestatud näiteks kestlike toodete ökodisaini käsitlevate õigusaktidega. Komisjon peab võtma vastu rakendusakti, millega määratakse kindlaks tootepassi ja andmekandjaga seotud tehnilised nõuded.

2.11. Komisjonile antakse õigus võtta vastu tulevasi delegeeritud õigusakte, et kohandada eelmistes peatükkides kirjeldatud nõudeid vastavalt tehnika, teaduse ja turu arengule.

2.12. Ülemineku- ja lõppsätete artikkel 32 hõlmab konkreetset läbivaatamisklauslit mikroorganisme sisaldavatele detergentidele esitatavate nõuete kohta, mille kohaselt peab komisjon hindama nende eeskirjade asjakohasust ja tulemuslikkust hiljemalt kolm aastat pärast määruse jõustumist.

3. Üldised ja konkreetsete märkused

3.1. Komitee on seisukohal, et määrus (EÜ) nr 648/2004 detergentide kohta (edaspidi „detergentide määrus“) on oma eesmärkide poolest asjakohane, toimib hästi ja on oma eesmärgid suures osas saavutanud.

3.2. Komitee nõustub komisjoni eesmärgiga ajakohastada detergentide määrust, et võtta arvesse pärast määruse vastuvõtmist 2004. aastal toimunud tehnoloogilisi, kaubanduslikke ja poliitilisi arengusuundumusi, ning toetab selle eesmärki lihtsustada nõudeid ettevõtjatele, eelkõige VKEdele, ning kõrvaldada kattuvused ja dubleerimine ELi teiste õigusaktidega. Komitee pooldab ettepanekus tehtud lihtsustusi, kuid leiab, et halduskoormuse vähendamise ulatus on tagasihoidlikum kui komisjoni poolt soovitud ning tegelikkuses on koormus teistes valdkondades märkimisväärselt suurenenud ⁽⁶⁾.

3.3. Detergentide määruse läbivaatamine toimub paralleelselt mitme teise läbivaadatud või uue õigusakti ettepanekuga, mis mõjutavad ka detergente, sealhulgas CLP-määrus ((EÜ) nr 1272/2008) ja uus kestlike toodete ökodisaini määrus (ESPR). Komitee rõhutab, et oluline on tagada nende eri õigusaktide täielik sidusus ja järjepidevus ning vältida lahknevusi ja kattuvusi nende sätetes.

⁽⁶⁾ Lisateavet detergentide tööstuse halduskoormuse kohta leiab AISE teabevaliivist kumulatiivsete kulude hindamise kohta.

3.4. Komitee toetab komisjoni ettepanekus sisalduvat „detergendi“ lihtsustatud määratlust, mis on lihtsamini mõistetav ja kohaldatav nii ettevõtjatele kui ka ametiasutustele. Detergendi määratlusest viite väljajätmine teatavate koostisainete kategooriatele (seebid ja/või pindaktiivsed ained) muudab määratluse kaasavamaks ja suurendab tootekategorias tulevaste uuenduste ulatuse selgust.

3.5. Komitee pooldab pindaktiivsete ainete biolagundatavuse nõuete säilitamist ja erandimenetluse kaotamist, kuna seda enam ei kasutata. See aitab ühtlustada ja parandada sätete selgust ettevõtjate ja ametiasutuste jaoks.

3.6. Komitee leiab, et kavandatud nõuded mikroorganismide sisaldavatele detergentidele on põhjendamatult normatiivsed ega sobi hästi detergentidele. II lisas sätestatud katsenõudeid peetakse just väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate jaoks liiga koormavaks. Mikroorganismide puhul, mida kasutatakse pihustatavates detergentides, tuleb sissehingamisel ägeda mürgisuse tuvastamiseks läbi viia loomkatsed selgroogsete loomadega, mis tähendaks tavaliselt 30 looma surma iga katse kohta. See õõnestab direktiivis 2010/63/EL⁽⁷⁾ (teaduslikel eesmärkidel kasutatavate loomade kaitse kohta) võetud kohustust ning ei ole vajalik, sest ohutuse kindlaksmääramiseks on alternatiivseid meetodeid (nt varasematest andmetest lähtuv analoogmeetod, inimese rakuliinidega tehtud *in vitro* katsed või tõendite kaalukus, võttes eelkõige arvesse kohustuslikku riskirühma 1/QPS staatust).

3.7. Komitee peab ebasobivaks nõuda, et detergentides kasutatavad mikroorganismid oleksid kantud EFSA avaldatud QPS loendisse. See nõue ei ole isegi kohustuslik mikroorganismide kasutamisel toidu- ja söödätööstuses, vaid on lihtsalt lähtepunkt edasiseks EFSA poolseks hindamiseks. Mikroorganismide, mida ei ole kantud QPS loendisse, saab siiski ohutuse seisukohast hinnata ja kasutada toidus või söödas, kuid detergentide puhul ei ole sellist võimalust enne, kui komisjon on nõuded ametlikult läbi vaadanud. Komitee ei pea proportsionaalseks kehtestada detergentidele rangemaid eeskirju kui toidule, mida tarbitakse otse. Teisest küljest, kui QPS loendisse kandmine oleks kohustuslik, siis ei oleks komitee arvates põhjendatud nõuda mikroorganismide sisaldavate detergentide märgistamist hoiatusega, et toodet ei tohi kasutada toiduga kokkupuutuvatel pindadel.

3.8. Nende mikroorganismide piiramine, mida võib kasutada uues II lisas kirjeldatud viisil, võib takistada innovatsiooni või peatada selle ning see eirab nii asjaolu, et mikroorganismide sisaldavad detergentid on juba hõlmatud detergentide määruse ja muude õigusaktidega, nagu üldise tooteohutuse direktiiv, kui ka tööstuse väljatöötatud raamistikku mikroobsete koostisosade asjakohase riskijuhtimise võimaldamiseks. Ettepanekuga vabastatakse teadus- ja arendustegevuse eesmärgil turule viidavad detergentid II lisa punktis 1 sätestatud tingimustest, kuid ainus mehhanism, millega võimaldatakse uute mikroorganismide (tüvede) kaubanduslikku kasutamist, on artiklis 32 sätestatud läbivaatamisklausel ja/või delegeeritud õigusaktid. Komitee soovib võtta vastu vähem piirava protsessi, et võimaldada ja edendada innovatsiooni selles kasvavas tootesegmendis.

3.9. Komitee toetab komisjoni ettepanekut säilitada fosfaatide ja muude fosforiühendite sisaldusele kehtivad piirangud, mis on osutunud edukaks fosfori kasutamise vähendamisel alates 2014. aastast ja taganud selle, et fosforit kasutatakse vaid juhul, kus see on kriitilise tähtsusega, või kus piirang tooks kaasa veelgi suurema negatiivse mõju keskkonnale, ohutusele ja/või puhastustõhususele⁽⁸⁾.

3.10. Komitee leiab, et ettepanekus määratletud ettevõtjate, eelkõige artiklis 8 kirjeldatud volitatud esindaja rolli ja kohustuste osas on vaja suuremat selgust. Juhul kui väljaspool liitu asutatud tootjal on kohustus määrata selline volitatud esindaja, ei ole selge, kas ELi-välise tootja poolt viimasele antud volitus peab hõlmama näiteks kohustust esitada liikmesriikide määratud organitele koostisosade andmeleht, nagu on kirjeldatud artikli 7 lõikes 6. Võrdsete võimaluste tagamiseks on oluline, et samad kohustused kehtiksid nii liidus kui ka väljaspool liitu asuvate tootjate suhtes ning et oleks selge, kuidas neid kohustusi täita.

⁽⁷⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. septembri 2010. aasta direktiiv 2010/63/EL teaduslikel eesmärkidel kasutatavate loomade kaitse kohta (ELT L 276, 20.10.2010, lk 33).

⁽⁸⁾ „Relevanz der gewerblichen Textil- und Geschirreinigung am Eintrag von Phosphat und anderen Phosphorverbindungen (P) in das Abwasser“, Umweltbundesamt 98/2021.

3.11. Komitee nõuab täiendavaid selgitusi tootepassi ja CE-märgise lisaväärtuse kohta vahendina, millega tõendada ja/või kontrollida detergentide määruse kohaldamisalasse kuuluvate toodete nõuetele vastavust. Komisjoni mõju hindamise aruandes ei ole nende nõuete kehtestamise õigustusena nimetatud ühtegi konkreetset probleemi seoses nõuete järgimise või tarbijatele avalduvate ohutusriskidega ning neid ei ole käsitletud poliitilistes valikutest, mistõttu puudub teave nende mõju hindamise kohta. Komitee toetab siiski kohustust kohaldada tootepassi võrdselt kõigile detergentide või pindaktiivsete ainete tootjatele, olenemata sellest, kas nad asuvad liidus või väljaspool seda, et import ei kahjustaks Euroopa toodete konkurentsivõimet.

3.12. CE-märgise kinnitamine ei ole iseenesest tõendus selle kohta, et vastavushindamismenetlused on läbi viidud kooskõlas määrusega, ning seda peavad siiski kontrollima järelevalveasutused, nagu see on kehtivas määruses. Võltsitud CE-märgised esinevad teadaolevalt muudes tootekategooriates, mille suhtes kohaldatakse sarnaseid õigusakte, ning see võib ohustada tarbijate tervist ja ohutust.

3.13. Komitee kutsub üles integreerima kõik detergentide määrusega kehtestatud tootepassid täielikult nendega, mis on vastu võetud teiste õigusaktide, näiteks kestlike toodete ökodisaini määruse alusel. Ettevõtjate, eelkõige VKEde ja ametiasutuste halduskoormuse vähendamiseks on oluline säilitada sidusus ja vältida mis tahes dubleerivaid või lahknevaid nõudeid.

3.14. Komitee leiab, et praegu kavandatud tootepassi teabenõuded ei ole kooskõlas halduskoormuse vähendamisega. Tootepassi loomine, registrile teatamine ja uue andmekandja trükkimine/kinnitamine iga konkreetse tootepartii jaoks ei ole mõistlik ega proportsionaalne ning nõue viia need etapid lõpule enne turulelaskmist võib häirida ja aeglustada tarneahelaid. Komitee soovib komisjonil kohandada neid nõudeid nii, et need oleksid realistlikumad nii sageduse kui ka varieeruvuse osas.

3.15. Komitee märgib, et tootepassiga seotud eri- ja tehnilised nõuded täpsustatakse hiljem rakendusaktis. Need on kavandatava määruse rakendamise olulised elemendid ning komitee rõhutab, et oluline on võtta need nõuded vastu aegsasti enne määruse jõustumist, et vältida õiguskindlusetust. Selleks, et ettevõtjatel oleks piisavalt aega sätete rakendamiseks, soovib komitee, et üleminekuperiood läbivaadatud detergentide määruse rakendamiseks peaks algama alles pärast komisjoni õiguslike kohustuste täitmist.

3.16. Komitee toetab koostisosade andmelehe kaotamist detergentide puhul, mis vastavad CLP-määruses ohtlikeks klassifitseerimise kriteeriumidele, kuna see kõrvaldab tarbetu dubleerimise viimati nimetatud määruse sätetega. Mitteohtlike detergentide puhul teeb komitee ettepaneku, et koostisosade andmeleht tuleks esitada liikmesriikide määratud organite põhjendatud taotluse alusel, mis tuleneb kindlakstehtud tarbijakaitsevajadustest või -probleemidest. See sõnastus oleks paremini kooskõlas ettepaneku artikli 8 lõike 3 punktiga c ja CLP-määruse VIII lisaga.

3.17. Komitee pooldab kavandatud muudatusi märgistamisnõuetes, et kõrvaldada CLP-määruse ja detergentide määruse kattumine koostisosade identifitseerimise osas, kuigi need muudatused on suhteliselt piiratud. See aitab parandada märgiste selgust ja asjakohasust tarbijate/lõppkasutajate jaoks, kes sõltumatute uuringute kohaselt eelistavad vähema, kuid selgema teabega märgiseid⁽⁹⁾. Sellega seoses teeb komitee ettepaneku veelgi lihtsustada detergentide märgistamist, kasutades teksti asemel piktogrammide või sümbolite süsteemi.

3.18. Komitee toetab ettepaneku sätteid, mis võimaldavad digitaalset märgistamist, mis aitab samuti parandada füüsiliste märgiste loetavust, pakkudes samas tarbijale/lõppkasutajale paremat teavet, keevealikut ja loetavust. Komitee toetab ka juurdepääsu nii digitaalsetele märgistele kui ka tootepassi teabele ühe andmekandja kaudu, et vähendada segadust ja märgiste ebaselgust.

⁽⁹⁾ Geuens M, Byrne D, Boeije G, Peeters V, Vandecasteele B. „Investigating the effectiveness of simplified labels for safe use communication: the case of household detergents“, *Int J Consum Stud.* 2021; 45(6):1410–24. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12662>.

3.19. Komitee kiidab heaks ettepaneku võimaldada täitepakendis müüdavate toodete puhul esitada enamik nõutavast märgistusest digitaalselt, kuid tõstatab küsimuse, miks ei tohiks samu eeskirju, mida kohaldatakse täitepakendite puhul, kohaldada ka kinnispakis toodete suhtes. See parandaks võrdsete võimaluste tagamist turule lastavatele detergentidele.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi tegevuskava: mereökosüsteemide kaitse ja taastamine kestliku ja vastupanuvõimelise kalanduse heaks““

(COM(2023) 102 final)

(2023/C 349/20)

Raportöör: **Javier GARAT PÉREZ**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 27.3.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	28.6.2023
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	41/0/4
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	149/0/1

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Ookeanid katavad 70 % meie planeedi pindalast. Nad on toidu ja elurikkuse allikas, aitavad reguleerida kliimat ja pakuvad paljudele rannikukogukondadele elatusvahendeid, tuues märkimisväärset kasu tervisele, ühiskonnale ja majandusele. Seepärast leiab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, et elujõulised mereökosüsteemid on meie planeedi ja neist sõltuvate elanikkonnarühmade jaoks väga olulised.

1.2. Euroopa kalurid tarnivad suhteliselt väikese CO₂ jalajäljega kvaliteetseid kalandustooteid. Pärast aastatepikkust head majandamist ja vähenenud püügisurvet väljendab komitee heameelt Euroopa Liidu kalavarude märkimisväärse taastumise üle. Euroopa Komisjoni andmetel oli 2009. aastal ELis ainult viis kalavaru, mille puhul kasutati säästvat püüki. 2022. aastal oli neid üle 60 ja paranemine jätkub ⁽¹⁾. Kalavarud, eriti Atlandi ookeani kirdeosas, on märkimisväärselt suurenenud, jõudes vaid kümne aastaga 50 % kõrgemale tasemele kui 2010. aastal ⁽²⁾. Lisaks on 99 % lossitavatest ELi reguleeritavatest kalavarudest Atlandi ookeani kirdeosas ⁽³⁾ (ülemaailmselt 82,5 %) ⁽⁴⁾ pärit kestlikest kalavarudest.

1.3. Siiski on see taastumine toonud kaasa märkimisväärseid sotsiaal-majanduslikke kulusid. Kvootide vähendamine koos kalurite jätkuvate kriisidega avaldab laastavat mõju – laevu lammutatakse kogu Euroopas. FAO andmetel on Euroopa kalalaevastikul praegu 28 % vähem laevu kui 2000. aastal. Seepärast peab komitee oluliseks tagada ettevõtjatele ja töötajatele sissetulekute prognoositavus ja majandusliku stabiilsuse raamistik.

1.4. Kuigi Euroopa kalandus on teinud suuri jõupingutusi ja edusamme mereökosüsteemide kestlikkuse ja kaitse nimel, kannatavad ookeanid endiselt kliimamuutuste, hapestumise ja reostuse all, mida põhjustavad sellised tegurid nagu plast ja muu mereprügi ning maismaal toimuva tegevuse tagajärjel tekkinud jäätmed, mis kujutavad endast tõsist ohtu mereökosüsteemidele ja neist sõltuvatele kogukondadele. Nende probleemide lahendamiseks ning kooskõlas uue 2020.

⁽¹⁾ COM(2023) 103 final.

⁽²⁾ STECF Adhoc 20-01.

⁽³⁾ COM(2020) 248 final.

⁽⁴⁾ „The State of World Fisheries and Aquaculture 2022“ (FAO).

aasta järgse ülemaailmse elurikkuse raamistiku ja ELi elurikkuse strateegiaga aastani 2030 peab EL 2030. aastaks võtma õigusliku kaitse alla 30 % oma meredest. Komitee kutsub liikmesriike üles saavutama selle eesmärgi ettenähtud aja jooksul ja leidma lahendusi, mis võimaldavad kooseksisteerimist kalapüügiga, kui teaduslike teadmiste alusel seda soovitatakse.

1.5. Komitee tunnistab, et vaatamata olukorra paranemisele avaldab kalandus jätkuvalt keskkonnamõju ookeanidele. Seetõttu on selge, et on vaja veelgi leevendada püügivahendite mõju, suurendada võrkude selektiivsust ning kaitsta ohualteid mereliike ja -ökosüsteeme. Komitee nõuab sellist CO₂ heite vähendamise ja keskkonnakaitse strateegiat, milles keskendutakse pigem innovatsioonile kui tegevuse lõpetamisele ning pööratakse võrdselt tähelepanu kolmele kestlikkuse sambale: keskkonna-, sotsiaal- ja majandussambale, aidates säilitada Euroopas kvalifitseeritud töökohti. Eelkõige kutsub komitee üles saavutama tasakaalu traditsiooniliste püügipiirkondade ulatuslikuma sulgemise ettepaneku ja püügitegevuse säilitamise vahel, pidades silmas kalavarude jätkuvat paranemist ja laevastiku vähenemise riski suurenemist.

1.6. Kuigi kõnealune tegevuskava ei ole õiguslikult siduv, märgib komitee, et see toob liikmesriikidele ja nende laevastikele kaasa märkimisväärse sotsiaal-majandusliku kulu. Seetõttu avaldab komitee kahetsust, et tegevuskavaga ei kaasne sotsiaal-majanduslikku uuringut ega pakuta välja lisarahastuse meetmeid Euroopa Komisjoni kavandatud roheüleminekuks ja energiasüsteemi ümberkujundamiseks. Seepärast nõuab komitee kavandatud meetmete sotsiaal-majandusliku mõju hindamist, eelkõige seoses põhjapüügi keelustamisega merekaitsealadel, ning kutsub üles võtma kasutusele kõik vajalikud vahendid, sealhulgas stiimulid ja kompensatsioonimehhanismid, et tagada õiglane ja tasakaalustatud üleminek.

1.7. Komitee peab oluliseks, et mis tahes piirangud põhjapüügivahenditele kajastuksid automaatselt ka kolmandatest riikidest imporditud toodetes, eriti kuna EL impordib 70 % tarbitavast kalast tuhandeid tonne kala pärineb sellistest riikidest nagu Venemaa ja Hiina, kellele tehakse isegi tariifseid soodustusi. Seepärast kutsub komitee komisjoni üles lisama tegevuskavasse turumeetmed, et tagada sise- ja välispoliitika järjepidevus ja sidusus ning võrdsed tingimused ELi ja kolmandate riikide ettevõtjatele. Liikuvate põhjapüügivahenditega püütakse 25 % Euroopa kogupüügist⁽⁵⁾. Komitee kutsub üles koostama tegevuskava, mis ei suurenda toiduga (mereandidega) kindlustatuse ja toidualase sõltumatuse vahelist lõhet ning võimaldab kaluritel täielikult ära kasutada neile seadusega eraldatud püügikvoote.

1.8. Seoses euroopa angerjaga nõuab komitee jätkuvaid ja kiireid jõupingutusi angerja elupaikade taastamiseks, jõgede ühendatuse parandamiseks ja rändetõkete kõrvaldamiseks. Samuti kutsub komitee üles parandama piiriülest koostööd ja vältima kahjulikke kalandustavasid. Sama olulisena tuletab komitee meelde, et ELi hiljuti vastu võetud tööndus- ja harrastuskalapüügi keeldudel on suur negatiivne mõju rannapüügile kogu Euroopas, ning nõuab seetõttu, et enne edasiste kalapüüki piiravate meetmete kaalumist vaadataks üle liikide taastamisel tehtud edusammud.

1.9. Komitee rõhutab teaduse kesket rolli mereökosüsteeme ähvardavate ohtude kindlakstegemisel, ohjamisel ja leevendamisel. Komitee järeltab, et on vaja tugevdada ja parandada teaduslikke soovitusi, võtta mereressursside majandamisel kasutusele ökosüsteemipõhine lähenemisviis ning paremini kaardistada kalapüügi jalajälge ja CO₂ sidujaid.

1.10. Sõja ajal merre, eriti Läänemerre, lastud laskemoona ja muude saasteainete osas kutsub komitee Euroopa Komisjoni ja liikmesriike üles võtma operatiivseid meetmeid merepõhja puhastamiseks ning seadusandlikke meetmeid, et tagada veekeskkonna kaitse kõnealuste ohtude eest.

2. Taust

2.1. Euroopa Komisjoni sõnul on tegevuskava osa tema jõupingutustest saavutada ELi keskkonnapoliitika ja ühise kalanduspoliitika järjepidevam rakendamine koos selle kolme kestlikkuse sambaga: keskkonna-, majandus- ja sotsiaalsammas. Komisjoni eesmärk on kiirendada üleminekut säästvamatele püügitaavadele, tehes järgmist:

— selektiivsemate püügivahendite ja -tavade kasutamine töönduskalapüügis, et vähendada noorkalade püüki ning suurendada seeläbi kalavarude paljunemis- ja säilimisvõimalusi looduses;

⁽⁵⁾ STECF 21-08.

- tehnoloogiliste uuenduste ja uuenduslike tavade kasutamine, mille eesmärk on vältida tundlike liikide kaaspüüki;
- kõigil merekaitsealadel järkjärguline põhjapüügi kaotamine 2030. aastaks, pidades silmas selle kesket rolli mere elurikkuse taastamisel ning merepõhja tähtsust mereökosüsteemide hea seisundi ja kliimamuutuste leevendamise seisukohast.

2.2. Euroopa Komisjoni arvates tuleks seda üleminekut toetada kergesti kättesaadava rahastamisega, teadusuuringutega uuenduslike püügivahendite arendamiseks ja edendamiseks ning tugeva juhtimisraamistikuga, mis võimaldab pidada dialoogi kalapüügi ja keskkonnaga tegelevate kogukondade vahel.

3. Üldised märkused

Õiguslikud aspektid

3.1. Komitee märgib, et tegevuskava ei ole siduv ja sisaldab peamiselt mitmeid selliseid soovitusi liikmesriikidele, mis põhinevad ELi elurikkuse⁽⁶⁾ ja kliimamuutustega kohanemise⁽⁷⁾ strateegial ning strateegial „Talust taldrikule“⁽⁸⁾. Kavandatud meetmed toovad aga liikmesriikidele ja nende laevastikele kaasa märkimisväärse sotsiaal-majandusliku kulu. Sellega seoses peab komitee tegevuskava ainulaadseks võimaluseks alustada Euroopa ja riigi tasandil dialoogi ning toetab seetõttu liikmesriikide jaoks sellise ühise erirühma loomist, mille vaatlejad on sidusrühmad (laevaomanikud, töötajad ja keskkonna sidusrühmad) ja mis tagab kooskõlastatud ja kaasavad otsustusprotsessid, et võtta vastu ja rakendada sidusaid majandamismeetmeid.

3.2. Komitee tuletab meelde, et ELi kalandus- ja keskkonnaalaste õigusaktidega juba nõutakse merepõhja kaitsmist ja taastamist. Näiteks on keelatud püük liikuvate põhjapüügivahenditega Vahemeres sügavamal kui 1 000 meetrit. Atlandi ookeanis on põhjatraaliga püük keelatud sügavamal kui 800 meetrit ja põhjatraaliga püük peatati hiljuti ohualdistes mereökosüsteemides 16 419 km² ulatuses.

3.3. Kuid kooskõlas uue ülemaailmse elurikkuse raamistiku ja ELi elurikkuse strateegia eesmärkidega peab EL 2030. aastaks võtma õigusliku kaitse alla 30 % oma meredest. Komitee kutsub liikmesriike üles saavutama selle eesmärgi riiklike strateegiatega kaudu, mis edendavad ökosüsteemipõhist lähenemisviisi ja võimaldavad teaduslike soovitusel alusel koosseksiteerimist kalapüügiga.

3.4. Komitee rõhutab, et merekaitsealadel põhjapüügi üldine keelustamine ei ole ette nähtud ühegi rahvusvahelise õigusaktiga (mere elurikkus väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevatel aladel,⁽⁹⁾ bioloogilise mitmekesisuse konventsioon⁽¹⁰⁾ või piirkondlik kalandusorganisatsioon)⁽¹¹⁾ ega ELi õigusaktiga. Seepärast peab komitee asjakohaseks järgida tõlgendust, mille Euroopa Komisjon esitas oma vastuses kontrollikoja aruandele,⁽¹²⁾ milles öeldakse, et merekaitsealade määramise tagajärjel ei ole vaja inimtegevust täielikult piirata, vaid pigem peaksid sellega kaasnema parimatel kättesaadavatel teaduslikel nõuannetel põhinevad tõhusad majandamismeetmed kooskõlas asjaomaste alade kaitse-eesmärkidega. Selle tulemusel võidakse piirata kalapüüki ainult siis, kui see on vajalik kaitsealuste looduslike eripäradega seotud ökoloogiliste nõuete täitmiseks. Sama loogika kajastub elupaikade direktiivis,⁽¹³⁾ kus on sätestatud, et direktiivi kohaselt võetud meetmetes võetakse arvesse majanduslikke, sotsiaalseid ja kultuurilisi vajadusi ning piirkondlikke ja kohalikke iseärasusi. Lisaks nõutakse, et igal üksikjuhul tuleb korraldada mõju hindamine ja võtta meetmeid põhjendatud viisil (artikli 2 lõige 3).

3.5. Tagamaks, et kalandustoodete tootmisel järgitakse parimaid sotsiaalseid ja keskkonnastandardeid, kahjustamata seejuures ettevõtjate konkurentsivõimet ELi eri riikides, tuleks tegevuskavas sätestada strateegia, millega luuakse võrdsed tingimused, seda ka seoses kolmandate riikide standarditega. Lisaks tuleks igas liikmesriigis selle rakendamise üle peetavates dialoogides ja konsultatsioonides jõupingutusi kooskõlastada ja tagada, et ELi ühe liikmesriigi lipu all sõitvad, ent mõne

⁽⁶⁾ COM(2020) 380 final.

⁽⁷⁾ COM(2021) 82 final.

⁽⁸⁾ COM(2020) 381 final.

⁽⁹⁾ Kokkulepe mere elurikkuse kaitse ja säästva kasutamise kohta väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevatel aladel.

⁽¹⁰⁾ Bioloogilise mitmekesisuse konventsioon.

⁽¹¹⁾ Piirkondlikud kalandusorganisatsioonid.

⁽¹²⁾ Eriaruanne 26/2020 (Euroopa Kontrollikoda).

⁽¹³⁾ Nõukogu 21. mai 1992. aasta direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (ELT L 206, 22.7.1992, lk 7).

teise liikmesriigi vetes tegutsevad laevastikud oleksid esindatud merekaitsealade loomise riiklikes protsessides. Vastasel juhul võib tekkida ebavõrdne olukord ja seetõttu puudub Euroopa vetes ühtsus.

3.6. Komitee juhib tähelepanu Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 39, milles sätestatakse vajadus tagada põllumajanduse (ja kalandusega) tegeleva rahvastikuosa rahuldav elatustase, tagada varustuskindlus ja see, et tarded jõuavad tarbijateni mõistliku hinnaga. Seetõttu ja võttes arvesse proportsionaalsuse põhimõtet (ELi lepingu artikkel 5), peaksid liikmesriigid pakkuma välja variandi, millel on laevastikule kõige väiksem mõju ja mis tagab tõhusa looduskaitse.

3.7. Komitee tuletab meelde, et Pariisi kokkuleppe artikli 2 lõike 1 punktis b⁽¹⁴⁾ rõhutatakse vajadust suurendada suutlikkust kohaneda kliimamuutuste negatiivse mõjuga ning suurendada vastupanuvõimet kliimamuutustele ja kasvuhooenergia vähesete heitkogustega majandusarengut nii, et see ei ohustaks toidutootmist.

Kohaldamisala

3.8. Komisjon kutsub liikmesriike üles võtma vastu riiklikud meetmed ja vajaduse korral esitama komisjonile ühised soovitusel, et tagada 2030. aastaks liikuvate põhjapüügivahenditega püügi järkjärguline lõpetamine kõigil merekaitsealadel.

3.9. Komitee tuletab meelde, et merekaitsealadel võidakse püügitegevust piirata juhul, kui see on vajalik kaitsealade looduslike eripäradega seotud ökoloogiliste nõuete täitmiseks. Merekaitsealad võivad seega hõlmata paljusid muid kaitsemeetmeid, mis ei ole seotud põhjapüügiga, näiteks merelindude, vaalaliste või kilpkonnade kaitse. Seepärast kutsub komitee komisjoni üles koondama põhjapüügivahendite reguleerimise meetmete väljapakumisel oma jõupingutused nendele merekaitsealadele, mille ülesanne on kaitsta ohualdist merepõhja ja mitte muud.

3.10. Komitee tuletab meelde, et uue bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni 3. eesmärk on tagada ja võimaldada 2030. aastaks vähemalt 30 % ranniku- ja merealade tõhus kaitse ja haldamine merekaitsealade ja muude tulemuslike piirkonnapõhiste kaitsemeetmete kaudu, tagades samal ajal, et mis tahes säästev kasutamine, kui see on sellistel aladel asjakohane, on täielikult kooskõlas kaitsetulemustega, tunnustades ja austades kohalike kogukondade õigusi.

3.11. Sellega seoses avaldab komitee kahetsust, et komisjon ei ole lisanud tegevuskavasse kaasavaid ja tõhusaid keskkonnakaitsevahendeid, nagu muud tulemuslikud piirkonnapõhised kaitsemeetmed. Komitee kutsub üles kasutama 2022. aastal FAO avaldatud dokumenti „Muude tulemuslike merepüügi piirkonnapõhiste kaitsemeetmete kindlaksmääramise, hindamise ja aruandluse käsiraamat“⁽¹⁵⁾.

3.12. Samuti kutsub komitee üles võtma muid tulemuslikke piirkonnapõhiseid kaitsemeetmeid arvesse 30 %-suuruse õigusliku kaitse määra arvutamisel, et seda eesmärki oleks võimalik saavutada proportsionaalselt. Sellega seoses nõuab komitee, et arvesse võetaks ka muid kalandusalaste õigusaktidega kehtestatud põhjapüügikeelde, nagu hiljuti Atlandi ookeanis 87 põhjapüügiks suletud piirkonda ja mitmeaastase majandamiskava tõttu Vahemere lääneosas kehtestatud püügikeelud.

Kalapüügi jalajälj

3.13. Tegevuskavas märgitakse, et Atlandi ookeani kirdeosas toimub püük liikuvate põhjapüügivahenditega üldiselt 80–90 % püügipiirkondadest, viidates Rahvusvahelise Mereuurimise Nõukogu (ICES) 24. juuni 2021. aasta nõuannetele, mis esitati eritaotluse alusel. Komitee märgib, et nii suured arvud tulenevad peamiselt kalapüügi jalajälje kaardistamisest liiga suurte osadena. ICES kasutab põhjapüügi mõju hindamiseks ruutvõrku, mille ühe osa suurus on ligikaudu 17 km² (põhjalaiustel) ja 27 km² (lõunalaiustel). See tähendab, et kui laev liigub selle piirkonna mis tahes punktis, peetakse kalapüük toimunuks kogu piirkonnas. See toob kaasa püügiala kunstliku suurenemise ja poliitiliste otsuste tegemise ilma täpse ülevaate. Seepärast kutsub komitee komisjoni üles lisama tegevuskavasse vajaduse põhjapüügivahendite kasutuse kaardistamise järele väiksemate osadena. Merestrateegia raamdirektiivi⁽¹⁶⁾ rakendamise aruandes märgib komisjon, et

⁽¹⁴⁾ Pariisi kokkuleppe, 2015 (ÜRO).

⁽¹⁵⁾ „Manual for the identification, assessment and report of other effective protective measures based maritime fishing areas“ (FAO).

⁽¹⁶⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. juuni 2008. aasta direktiiv 2008/56/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse merekeskkonnapoliitika-alane tegevusraamistik (merestrategie raamdirektiiv) (ELT L 164, 25.6.2008, lk 19).

peamised tegevused, mis põhjustavad merepõhja elupaikade⁽¹⁷⁾ tegelikku füüsilist kadumist, on „territoriaalsed nõuded ja tulvatõkete rajamine, sadamate ehitamine, tahkete jäätmete ladustamine, taastuenergia tootmine ja mittesäästev vesiviljelus“⁽¹⁸⁾. Seepärast palub komitee Euroopa Komisjoni, et ta esitaks tegevuskavas ka lisameetmed nende elementide mõju minimeerimiseks või kõrvaldamiseks, sest need avaldavad omakorda negatiivset mõju püügitegevusele.

Teadus

3.14. Sellised häiringud nagu hapestumine, ookeani kuumalained, hapnikupuudus, mürgised veeõitsengud, parasiidid ja paljunemisprobleemid võivad põhjustada kalapopulatsioonide hävimise või sundida neid liikuma sügavamatesse ja külmematesse vetesse. Plastil, mikroplastil ja muudel inimtegevusest tulenevatel saasteainetel on samuti negatiivne mõju mereökosüsteemidele. Nende tegurite tõttu ei ole traditsiooniline kalandusteadus mõnel juhul võimeline mõistma mõne kalavaru seisukorda ja muutusi. Komitee järeltab, et seetõttu on olulisem kui kunagi varem kasutada ökosüsteemipõhist lähenemisviisi ja parandada teadust, et muutusi hinnata, mõista ja nendega kohaneda.

3.15. Tegevuskavas teatatakse, et komisjon käivitab 2024. aastal uuringu, mille tulemusel kvantifitseeritakse ELi merepõhja CO₂ talletamise võime ja põhjapüügi võimalik mõju sellele võimele. Komitee peab kõnealust algatust tervitatavaks. Sellega seoses kutsub komitee üles uurima, kas merepõhja setete häirimise seire on kliimamuutuste leevendamise seisukohast tõhus. Samuti tuleks uurida püügikeelust tingitud püügikoormuse üleviimise mõju uutele, varem kasutamata aladele ning looduslike põhjuste, näiteks tormide mõju settele ja võrrelda seda põhjapüügi mõjuga.

3.16. Komitee toetab täielikult komisjoni algatust töötada välja interaktiivne platvorm selektiivsete ja uuenduslike püügivahendite kohta, et vahetada nende kohta teadmisi ja häid tavasid. Komitee tuletab sellega seoses meelde Rahvusvahelise Mereuurimise Nõukogu (ICES) soovitusi uuenduslike püügivahendite kohta,⁽¹⁹⁾ milles eksperdid hindasid uuenduslike püügivahendite kasulikkust ja mõju mereökosüsteemidele, tundlikele elupaikadele ja kalapüügi selektiivsusele. Komitee väljendab heameelt asjaolu üle, et enamik edusamme on tehtud põhjapüügi valdkonnas, ning julgustab seda teed jätkama.

Sotsiaal-majanduslik mõju

3.17. Kuigi see ei ole kohustuslik, kutsub komitee üles hindama kavandatud meetmete sotsiaal-majanduslikku mõju, eelkõige seoses põhjapüügi keelustamisega merekaitsealadel. Arvestades asjaolu, et ainuüksi traalpüügi arvele langeb ELis 7 000 kalalaeva, 20 000 kalurit, üks kolmandik kogu püügivõimsusest, 38 % ELi laevastiku tulust ja 25 % kogupüügist, on oluline hinnata kavandatud meetmete mõju.

3.18. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles mitte ainult uurima ja minimeerima kavandatud meetmete otsest mõju, nagu juurdepääsu kadumine traditsioonilistele püügipiirkondadele, vaid ka püügikoormuse teistesse piirkondadesse ülekandumise mõju, mis võib põhjustada konflikte püügivahendite vahel, juurdepääsu puudumist sihtliikidele ja suuremat kütusekulu.

Toiduga kindlustatus

3.19. Tegevuskava järeldest rõhutatakse vajadust tagada toiduga kindlustatus ning kaluritele, rannikukogukondadele ja laiemale ühiskonnale sotsiaal-majanduslik heaolu. Põhjapüügivahendite keelustamine praegustel merekaitsealadel (10 % meredest) tooks aga kaasa impordi 2 %-lise kasvu. Arvestades õiglase ülemineku tähtsust, kutsub komitee üles korraldama uuringu selle kohta, kui palju suureneks hinnanguliselt import siis, kui saavutatakse kavas seatud eesmärgid (30 % meredest kaitse all).

3.20. Komitee tuletab meelde, et 70 % ELis tarbitavast kalast on juba pärit kolmandatest riikidest ja liikuvate põhjapüügivahenditega püütakse 25 % Euroopa kogupüügist. Komitee kutsub üles koostama tegevuskava, mis ei suurenda toiduga (mereandidega) kindlustatuse ja toidualase sõltumatus vahelist lõhet ning võimaldab kaluritel täielikult ära kasutada neile seadusega eraldatud püügivoote.

⁽¹⁷⁾ Merepõhjas asuvad elupaigad.

⁽¹⁸⁾ COM(2020) 259 final.

⁽¹⁹⁾ Rahvusvaheline Mereuurimise Nõukogu (ICES), sr.2020.12.

Turumeetmed

3.21. Komitee peab oluliseks, et põhjapüügivahenditele kehtestatud piirangud kajastuksid automaatselt ka kolmandatest riikidest imporditud toodetes, arvestades eelkõige seda, et tuhanded tonnid valget kala (nt Alaska pollak, tursk, kilttursk) pärinevad Venemaalt ja Hiinast, kellele tehakse isegi tariifseid soodustusi. Seepärast kutsub komitee komisjoni üles lisama tegevuskavasse turumeetmed, et tagada sise- ja välispoliitika järjepidevus ja sidusus ning võrdsed tingimused ELi ja kolmandate riikide ettevõtjatele.

Rahastamine

3.22. Komitee avaldab kahetsust, et tegevuskavas ei pakuta välja lisarahastuse meetmeid Euroopa Komisjoni kavandatud roheüleminekuks ja energiasüsteemi ümberkujundamiseks. Sellise algatusega, mis mõjutab nii paljusid põhjapüügilaevu, peavad kaasnema vajalikud stiimulid ja kompensatsioonimehhanismid. Komitee nõuab avaliku sektori toetust teadusuuringutele ja innovatsioonile, et vähendada kokkupuudet merepõhjaga, selle asemel et toetada püügivahendite väljavahetamist või laevade lammutamist. Viimane nõuaks tohutuid summasid, mis ei ole praegustes fondides kättesaadavad, ning samuti kaasnevad kalapüügivahendite väljavahetamisega tehnilised takistused. Samuti kutsub komitee üles võtma arvesse kalandussektori hooajalisust ja eripära. Komitee nõuab, et lisaks Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondile (EMKVF) võtaksid Euroopa Sotsiaalfond ja Euroopa Regionaalarengu Fond vastu kalandusele suunatud programmid, et parandada vahendite suunamist piirkondadesse, kus neid kõige rohkem vajatakse. Lisaks kutsub komitee Euroopa Komisjoni üles koostama järelevalvearuandeid, et kontrollida, kas vahendeid rakendatakse ja jaotatakse nõuetekohaselt.

Kaaspüük

3.23. Komitee nõustub täielikult komisjoniga, et tundlike mereliikide (nt Biskaia lahe harilik delfiin) kaaspüüki tuleb minimeerida ja võimaluse korral see lõpetada. Komitee tunneb muret ohualtite liikide pärast, mis on eriti ohustatud, nagu mõned hailiigid, merikilpkonnad, mereimetajad (Läänemere pringel ja vahemere munkhüljes) ja merelinnud (baleaari tormilind). Komitee kutsub liikmesriike üles võtma riiklikke või ühiseid meetmeid kaaspüügi minimeerimiseks.

3.24. Sellega seoses väljendab komitee heameelt meetmete üle, mida on viimasel ajal võtnud mõned liikmesriigid, kes on kasutanud pardavaatlejaid ja ultraheli saatvaid akustilisi seadmeid delfiinide eemale peletamiseks. Lõpetuseks kutsub komitee komisjoni ja liikmesriike üles tagama, et püügipiirkondade sulgemine tundlike liikide kaitseks oleks tasakaalustatud, ning võtma arvesse selle suurt sotsiaal-majanduslikku mõju laevastikule.

3.25. Komitee on mures euroopa angerja populatsiooni halva seisundi pärast ja tuletab meelde nõukogu poolt 2022. aasta detsembris vastu võetud rangeid meetmeid selle olukorra parandamiseks, mille tulemusena peatati merepüük kuueks kuuks ja keelati harrastuskalapüük täielikult. Sellega seoses tuletab komitee meelde, et kõnealustel meetmetel on suur negatiivne mõju rannapüügile kogu Euroopas, ning nõuab seetõttu, et enne edasiste piiravate meetmete võtmist vaadataks üle liikide taastamisel tehtud edusammud. Siiski peab komitee äärmiselt oluliseks käsitleda kõiki kalandusega seotud ja muid mõjusid. Samuti on hädavajalik paremini rakendada asjakohaseid õigusakte, nagu veepoliitika raamdirektiiv,⁽²⁰⁾ elupaikade direktiiv ja merestrateegia raamdirektiiv, et olukorda võimalikult kiiresti parandada, vältides täiendavaid piiranguid.

Muud saasteained

3.26. Hinnanguliselt on ainuüksi Läänemere põhjas eelmise sajandi sõdade tõttu umbes 50 000 tonni keemilist lahingumoonu, 500 000 tonni tavarelvu ja 10 000 laevavrakki⁽²¹⁾. Seda ohtu süvendab Venemaa jõhker sõjaline agressioon Ukraina vastu. Merre uputatud lahingumoon kujutab endast reaalselt ohtu inimeste elule ja merekeskkonnale, ohustades mitte ainult kalandust ja laevandust, vaid ka muude sinise majanduse sektorite arengut. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni ja liikmesriike üles võtma operatiivseid meetmeid merepõhja puhastamiseks ning seadusandlikke meetmeid, et tagada veekeskonna kaitse nende ohtude eest. Komitee tuletab meelde Euroopa Toiduohutusameti ja liikmesriikide merestrateegia raamdirektiivi kohaste riiklike programmide tähtsust merekeskkonna kui inimeste ohutu ja tervisliku toiduallika kaitsmisel.

⁽²⁰⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2000. aasta direktiiv 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik (EÜT L 327, 22.12.2000, lk 1).

⁽²¹⁾ „Clearing chemical and conventional munitions from the sea“ (Euractiv).

Sinine majandus

3.27. Komitee tuletab meelde, et sinise majanduse eri sektorid on üksteisest sõltuvad (kalandus, biotehnoloogia, laevandus, meretransport, vesiviljelus, laevatehased, tarneahel, logistika ja transport). Seetõttu mõjutab kalalaevade kadumine ja lammutamine otseselt Euroopa laevatehaseid ja muid logistikateenuseid. Sellega seoses rõhutab komitee vajadust rakendada sellist CO₂ heite vähendamise ja keskkonnakaitse strateegiat, mis keskendub rohkem innovatsioonile kui tegevuse lõpetamisele ning pöörab võrdset tähelepanu kolmele kestlikkuse sambale: keskkonna-, sotsiaal- ja majandussambale, aidates kaasa kvalifitseeritud töökohtade säilitamisele Euroopas⁽²²⁾. Lisaks juhib komitee tähelepanu sellele, et kalandussektor aitab säilitada sellest sektorist suurel määral sõltuvate rannikuäärsetes maapiirkondades asuvate kogukondade elanikke⁽²³⁾. Kalandussektori osakaalu vähenemine või kadumine toob otseselt kaasa suurtesse linnadesse suunduva rändevoo suurenemise ning kõik elanikkonna koondumisega seotud probleemid.

Tuuleenergia

3.28. Kooskõlas Euroopa roheline kokkuleppega on EL seadnud eesmärgiks suurendada ELi mereenergia tootmist 20 korda, et saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus. See suurendamine avaldab aga mõju merekeskkonnale, näiteks tuuleparkide rajamise ja süvamerekaablite paigaldamise tõttu. Mitu liikmesriiki on isegi teatanud, et nad ühendavad oma avamere elektrivõrgud, peamiselt Läänemere ja Atlandi ookeani tehislake energiasaarte kaudu. Komitee on täiesti teadlik vajadusest taastuvate energiaallikate järele, mis peavad eksisteerima koos kestlike toiduallikatega⁽²⁴⁾. Ta nõuab seetõttu avamere tuuleenergia ettevaatlikku arendamist, et mitte korrata mineviku vigu, vaid minimeerida selle mõju elurikkusele. Lisaks palub komitee tagada, et nende struktuuride paigaldamine ei mõjuta kalurite traditsioonilisi püügikohti.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽²²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele uue lähenemisviisi kohta säästva sinise majanduse arendamiseks Euroopa Liidus. ELi meremajanduse ümberkujundamine kestliku tuleviku nimel“ (COM(2021) 240 final) (ELT C 517, 22.12.2021, lk 108).

⁽²³⁾ Euroopa Regioonide Komitee arvamus „Ühine kalanduspoliitika kohapeal: kestlike ja vastupanuvõimeliste rannikukogukondade suunas ELis“ (NAT-VII/035).

⁽²⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi strateegia avamere taastuenergia potentsiaali kasutamiseks kliimaneutraalsuse saavutamise eesmärgil““ (COM(2020) 741 final) (ELT C 286, 16.7.2021, lk 152).

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2019/1242 seoses uute raskeveokite CO₂-heite normide karmistamisega ja aruandekohustuste lõimimisega ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) 2018/956“

(COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))

(2023/C 349/21)

Raportöör: **Dirk BERGRATH**

Kaasraportöör: **Alessandro BARTELLONI**

Konsulterimistaotlused	Euroopa Parlament, 29.3.2023
	Euroopa Liidu Nõukogu, 3.4.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 192 lõige 1 ja artikkel 304
Vastutav seksioon	Tööstuse muutuste nõuandekomisjon
Vastuvõtmine seksioonis	22.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	182/4/7

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt kõnealuse määruse eesmärgi üle kiirendada CO₂ heite vähendamist sektoris ja hoogustada selle struktuurset ümberkujundamist. Euroopa Liit peaks ära kasutama võimalust saada keskkonnahoidlikus transpordisektoris liidriks.

1.2. Komitee märgib, et ettepanek läheb kaugemale praegu Hiinas kavandatud eesmärkidest, kuid ei vasta hiljuti Californias vastu võetud määrusele, millega kehtestatakse 2036. aastaks veoautode ja busside puhul 100 % heiteta sõidukite müügi eesmärk. Komitee toob esile ka selle, et USA transpordisektori CO₂ heite vähendamise riiklikus kavas⁽¹⁾ on omistatud lisaroll puhtale elektrienergiale, säästvatele biokütustele / sünteetilistele kütustele ja saastevabale vesinikule transpordisektoris üldiselt ja eelkõige raskeveokite maanteetranspordis.

1.3. Komitee märgib, et terve hulk liikmesriike koos teiste riikidega (sh USA) on juba lubanud 2040. aastaks üle minna 100 %-liselt heiteta raskeveokite müügile⁽²⁾. Lisaks on oodata erinevaid eeskirju kohalikul ja piirkondlikul tasandil (nt sisenemiskeelud).

1.4. Komitee tunnistab regulatiivsete stiimulite tähtsust heiteta sõidukite kasutuselevõtu edendamiseks. Siiski leiab komitee, et tähelepanu tuleb pöörata ka nõudluse poolele ja olulistele eeltingimustele, mis muudavad heiteta sõidukite kasutamise logistikaettevõtjate jaoks jätkusuutlikuks võimaluseks.

1.5. Komitee väljendab heameelt teatud liikmesriikide jõupingutuste üle toetada üleminekut heiteta sõidukitele, eelkõige VKEde puhul, ning eelkõige Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusrahastu ning muude riiklike fondide kaudu.

⁽¹⁾ DOE/EE-2675 | jaanuar 2023.

⁽²⁾ COP27: USA, Ukraine, Ireland, Aruba, Belgium, Croatia, Curaçao, Dominican Republic, Liechtenstein, Lithuania sign Global MOU, support path to 100 % new truck and bus sales by 2040 (17.11.22).
U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27.

1.6. Komitee kinnitab taas oma toetust alternatiivkütuste taristu määrusele. Avaliku sektori asutused peavad tagama vajaduse korral alternatiivkütuste ja laadimisjaamade kättesaadavuse⁽³⁾. 2030. aasta vahe-eesmärgi saavutamiseks on vaja enam kui 50 000 üldkasutatavat laadijat, millest 35 000 peaksid olema suure jõudlusega megavatipõhised laadijad. Vaja oleks ka ligikaudu 700 vesiniku täitmisaama.

1.7. Võttes arvesse Euroopa Komisjoni mõjuhinna piiratust, kutsus komitee üles eduaruandes hoolikalt ja korrapäraselt jälgima arengut, sh põhjalikult hindama tarneahelat, et vältida häireid ja kajastada paremini transpordi CO₂ heite vähendamise mõju piirkondlikul tasandil.

1.8. Kooskõlas oma varasemate arvamustega⁽⁴⁾ märgib komitee, et hoolimata elektri- ja vesinikujõuseadmete eelistest tuleb kavandatavat määrust, mis tugineb väljalasketurul põhinevale lähenemisviisile, täiendada muude poliitikavahenditega. Need aitaksid stimuleerida taastuv- ja mittefossiilsete kütuste kasutamist sõidukipargi sise põlemismootoriga sõidukitest koosneva osa puhul. Pakett „Eesmärk 55“ peab tagama olulusringipõhise mõtteviisi ja vältima seda, et maanteetranspordi CO₂ heite vähendamine toob kaasa heitkoguste nihkumise väärtusahela varasematesse etappidesse.

1.9. Komitee rõhutab poliitikaamistiku vajadust, mis edendaks CO₂ heite vähendamist viisil, mis on töötajate suhtes õiglane. See hõlmab järgmist: piisavate rahaliste vahendite eraldamine, et toetada piirkondi, mis on CO₂ heite vähendamise tegevuskava rakendamise tõttu raskustes; vajadus ennetada muutusi kõigil tasanditel (tegevuskohad, ettevõtted, piirkonnad ja sektorid) koos sotsiaalpartneritega välja töötatud kavade kaudu; avaliku sektori asutuste ja ettevõtete ulatuslikud jõupingutused töötajate ümberõppeks ja oskuste täiendamiseks.

1.10. Komitee kutsus üles järgima CO₂ heite vähendamise trajektoori, mis oleks kooskõlas tööstussektori suutlikkusega ümberkorraldusteks ja sobiks transpordiettevõtjatele kulude ja tegevuse tõhususe seisukohast. Kavandatud eesmärkides tuleb arvesse võtta olemasolevate tootmisrajatiste ümberehitamiseks ja uute ehitamiseks, laadimistaristu kasutuselevõtuks, põhikomponentide ja tooraine varustuskindluse tagamiseks, juhtivate turgude loomiseks ja tööjõu koolitamiseks vajaminevat aega.

1.11. Komitee rõhutab vajadust vähendada CO₂ heidet (sõidukipargi puhul) tempos, mis on kooskõlas ELi rohelise kokkuleppe tööstuskava ja üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide rakendamisega ning mis aitab kaasa sektori peamiste (näiteks saastevaba vesiniku, akude ja mikroelektronika) tarneahelate arendamisele Euroopas.

1.12. Komitee rõhutab ka vajadust aidata vedajatel ja ettevõtjatel, eelkõige VKEdel, suurendada suutlikkust ja neid toetada selles, et täita määrusega nõutavad aruandluskohustused.

2. Üldine taust

2.1. 2014. aasta oktoobris seadsid ELi riigipead ja valitsusjuhid⁽⁵⁾ siduva eesmärgi vähendada 2030. aastaks kasvuhoonegaaside heidet kogu ELi majanduses vähemalt 40 % võrreldes 1990. aasta tasemega. See eesmärk põhines üleilmsetel prognoosidel, mis on kooskõlas Pariisi kliimakkokkuleppe (COP 21) keskpika ajakavaga⁽⁶⁾.

⁽³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse alternatiivkütuste taristu kasutuselevõttu ja millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/94/EL“ (COM(2021) 559 final – 2021/0223 (COD)) ja „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Strateegiline kasutuselevõtukava täiendavate meetmetega, millega toetatakse alternatiivkütuste taristu kiiret kasutuselevõttu““ (COM(2021) 560 final) (ELT C 152, 6.4.2022, lk 138).

⁽⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse uute sõiduautode ja uute väikeste tarbesõidukite heitenormid, lähtudes kergsõidukite CO₂-heite vähendamist käsitlevast liidu terviklikust lähenemisviisist, ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 715/2007“ [COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD)] (ELT C 227, 28.6.2018, lk 52) ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2019/631, et karmistada uute sõiduautode ja uute väikeste tarbesõidukite CO₂-heite norme kooskõlas liidu suuremate kliimaeesmärkidega“ [COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD)] (ELT C 194, 12.5.2022, lk 81).

⁽⁵⁾ Euroopa Ülemkogu 24. oktoobri 2014. aasta järeldused.

⁽⁶⁾ <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>.

2.2. 2020. aasta detsembris avaldas Euroopa Komisjon oma säästva ja aruka liikuvuse strateegia. Selles dokumendis seatakse mitmed ulatuslikud eesmärgid ja vahe-eesmärgid, et muuta ELi transpordisüsteem kliimaneutraalse ja digitaalse maailma jaoks sobivaks.

2.3. 2021. aasta juulis hoogustas Euroopa Komisjon jõupingutusi, võttes vastu paketi „Eesmärk 55“, ⁽⁷⁾ mis sisaldab ettepanekuid meetmete kohta kasvuhoonegaaside netoheitte vähendamiseks ELis 2030. aastaks 55 % (võrreldes 1990. aasta tasemega). See on kooskõlas Euroopa kliimamäärusega ⁽⁸⁾ võetud ELi kohustusega saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus.

2.4. 2016. aasta juulis avaldatud Euroopa vähese heitega liikuvuse strateegias ⁽⁹⁾ seatakse eesmärgiks vähendada sõidukite kasvuhoonegaaside heidet 2050. aastaks võrreldes 1990. aasta tasemega vähemalt 60 %, mis suunab ELi kindlale teele nullheite suunas. Paketis „Eesmärk 55“ ⁽¹⁰⁾ on siiski kehtestatud, et 2050. aasta kliimaneutraalsuse eesmärk nõuab transpordi koguheitte vähendamist 2050. aastaks 90 % võrreldes 1990. aasta tasemega. Vähese heitega ja heiteta sõidukite kasutamist tuleb järkjärgult suurendada, et need saavutaksid 2030. aastaks märkimisväärse turuosa ja et EL võiks seeläbi pikas perspektiivis järjekindlalt liikuda heiteta liikuvuse suunas.

2.5. Maanteetranspordi sektor moodustab viiendiku ELi kasvuhoonegaaside heitest. Raskeveokid, nagu veokid, linnabussid ja kaugsõidubussid, tekitavad enam kui 25 % ELi maanteetranspordi kasvuhoonegaaside heitest ja moodustavad üle 6 % ELi kasvuhoonegaaside koguheitest. Olenemata tootjate jõupingutustest vähendada heidet kilomeetri kohta, suureneb koguheitte jätkuvalt, eelkõige kaubaveosektoris, kuna nõudlus maanteetranspordi järele kasvab; see peaks eeldatavasti suurenema ka edaspidi. Maanteetransport on samuti oluline õhusaaste allikas ning EL tegeleb praegu oma õhukvaliteeti käsitlevate õigusaktide läbivaatamise teel, tuginedes eelkõige ettepanekule uute Euro 7 normide kohta sõidukite saasteainete vähendamiseks.

2.6. Praegust raskeveokite parki käitatakse peaaegu täielikult siseõlemismootoritega, milles kasutatakse peamiselt fossiilkütused, mida ELis rafineeritakse enamasti imporditud toornaftast, mis omakorda suurendab ELi energiasõltuvust. Euroopa Komisjoni mõjuhinnangu kohaselt peaks uute normide ettepanek vähendama aastatel 2031–2050 fossiilkütuste nõudlust ligikaudu 2 miljardi barreli võrra.

2.7. Praegu tarbib tüüpiline Euroopa 40-tonnine 4×2 veduk pikas katsetsükliks teedel ja maanteedel umbes 33,1 liitrit kütust 100 km kohta. Tüüpiline Euroopa 12-tonnine 4×2 kaubaauto tarbib linnaveo katsetsükliks umbes 21,4 l kütust 100 km kohta ⁽¹¹⁾.

2.8. Raskeveokite ostjad on enamjaolt kaubaveoettevõtjad. Kütusele tehtud kulutused võivad nende jaoks moodustada rohkem kui neljandiku nende tegevuskuludest ning kütuse ostmisel on peamiseks kriteeriumiks kütusesääst. Erinevalt sõiduautode sektorist on sõiduki valimisel domineerivaks teguriks omandi kogumaksumus.

2.9. Sektori andmete põhjal andis veoautode eksport 2021. aastal tulemuseks kaubandusbilansi ülejäägi 5 miljardi euro väärtuses. Samal aastal toodeti ELi 52 tehases enam kui 470 000 veoautot ⁽¹²⁾. See sektor on osa autotööstusest, mis loob Euroopas 12,1 miljonit otsest ja kaudset töökohta, moodustades 5,6 % ELi kogutööhõivest.

⁽⁷⁾ COM(2021) 550 final.

⁽⁸⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. juuni 2021. aasta määrus (EL) 2021/1119, millega kehtestatakse kliimaneutraalsuse saavutamise raamistik ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 401/2009 ja (EL) 2018/1999 (Euroopa kliimamäärus) (ELT L 243, 9.7.2021, lk. 1).

⁽⁹⁾ COM(2016) 501 final.

⁽¹⁰⁾ COM(2021) 550 final.

⁽¹¹⁾ Delgado, O., Rodríguez, F., Muncrief, R., *Fuel efficiency technology in European heavy-duty vehicles: Baseline and potential for the 2020–2030 timeframe*, Rahvusvaheline Puhta Transpordi Nõukogu (ICCT), ICCT valge raamat, Berliin, juuli 2017.

⁽¹²⁾ *Fact sheet – Trucks*.

2.10. Kommertsveod on ELi majanduse väärtusahela tuiksoon. Maanteetransport moodustab suure osa ELi SKPst (sisemajanduse koguprodukt) ja annab tööd rohkem kui 3,4 miljonile inimesele kogu ELis⁽¹³⁾. Sektori ees seisvad katsumused hõlmavad transpordi ohutumaks ja turvalisemaks muutmist, samal ajal säilitades ühtse turu tõhususe ning töötajate parandamist sektoris ja transpordivaldkonnas tervikuna.

2.11. Hiljutised sündmused ge poliitilisel maastikul on suunanud tähelepanu vajadusele tagada ELi logistilise tarneahela vastupanuvõime ka kõige raskemates olukordades. Suurenenud energiakulud ning energia- ja toorainesõltuvus – koos mõne peamise rahvusvahelise osaleja agressiivsete proteksionistlike strateegiatega – on ohustanud ELi majandussüsteemi ja selle kodanike heaolu. ELi kommertsvedude süsteem peab jääma konkurentsivõimeliseks, taskukohaseks ja täielikult toimivaks isegi kõige kriitilisemates tingimustes. See tuleks tagada õigusraamistiku abil.

3. Määruse ettepanek

3.1. Ettepaneku eesmärk on asendada 2019. aasta määrus (EL) 2019/1242⁽¹⁴⁾ raskeveokite CO₂ heite normide kohta. Olenemata asjaolust, et praegu kehtiva määruse tulemuslikkust ei ole võimalik hinnata, peab komisjon vajalikuks aidata kaasa Euroopa rohelise kokkuleppe ja Euroopa kliimamääruse eesmärkide saavutamisele. Sellega kehtestatakse uued siduvad CO₂ eesmärgid, mida rakendatakse alates 2025. aastast.

3.2. Ettepanek hõlmab veoautosid (raskemad kui 5 tonni), linnabusse ja kaugsõidubusse (raskemad kui 7,5 tonni) ning haagiseid (mootorsõidukiga veetav mootorita sõiduk). Kuigi tegemist on määruse kohaldamisala olulise laiendamisega, on sõiduautode ja väikeste tarbesõidukite (veoautod raskusega 3,5–5 tonni) CO₂ heite reguleerimises endiselt õiguslik lünk.

3.3. Komisjon teeb ettepaneku uute raskeveokite uute ja ulatuslikumate CO₂ heite sihttasemetega kohta alates 2030. aastast, et saavutada eespool nimetatud eesmärgid. Ettepaneku kohaselt väheneks CO₂ heide 1990. aasta tasemega võrreldes keskmiselt:

— 45 % alates 1. jaanuarist 2030,

— 65 % alates 1. jaanuarist 2035,

— 90 % alates 1. jaanuarist 2040.

3.4. Alates 2030. aastast peavad ELi uued linnabussid kõik olema heitevabad (100 % heiteta sõidukid).

3.5. Erandit CO₂ heite vähendamise sihttasemetest kohaldatakse järgmiste raskeveokite suhtes:

— väiketootjad (kuni 100 sõidukit);

— kaevandamisel, metsa- ja põllutööl kasutatavad sõidukid;

— relvajõududele kasutamiseks projekteeritud ja ehitatud sõidukid ning roomikmasinad;

— tsiviilkaitsele, tuletõrjele, korrakaitsejõududele ja erakorralisele meditsiiniabile kasutamiseks projekteeritud ja ehitatud või kohandatud sõidukid;

— eriotstarbelised veokid, näiteks prügiautod.

3.6. Erinevalt sõiduautode ja väikeste tarbesõidukite CO₂ heite normidest käsitleb komisjoni ettepanek raskeveokite kohta vesinikkütusega töötavaid sisepõlemismootoriga sõidukeid (lisaks muudele praegu kättesaadavatele alternatiivsetele tehnoloogiatele nagu akutoitega elektrisõidukid või vesinikkütuseelemendid) kui summutitoru heiteta varianti.

⁽¹³⁾ Eurostati 2014. aasta tööjõu-uuringu andmed.

⁽¹⁴⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/1242, millega kehtestatakse uute raskeveokite CO₂-heit normid ning muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusi (EÜ) nr 595/2009 ja (EL) 2018/956 ning nõukogu direktiivi 96/53/EÜ (ELT L 198, 25.7.2019, lk 202).

3.7. Tuginedes paketi „Eesmärk 55“ kohaldamisalale, mis hõlmab kõikide sektorite heidet, kehtestatakse komisjoni ettepanekus raskeveokite kohta nn paagist ratasteni meetodika, mida on rakendatud ka kergsõidukite määruuses,⁽¹⁵⁾ et määratleda kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärgid. Sellist meetodikat nimetatakse ka summutitoru meetodikaks, sest selles võetakse üksnes arvesse sõiduki kasutamise ajal sõidukist eralduvat CO₂ heidet, samas kui sõidukite tootmise või kütuse ja energia tootmise käigus tekkivat kasvuhoonegaaside heidet reguleeritakse muude õigusaktidega, näiteks õigusaktidega ELi heitkogustega kauplemise süsteemi kohta. Taastuvkütuste ja vähese CO₂ heitega kütuste panus käesolevas konkreetses õigusaktis seatud eesmärkide täitmiseks jäeti kõrvale, kuna komisjon ei pidanud seda kulutõhusaks ega tulemuslikuks.

4. Üldised märkused

4.1. Komitee väljendab heameelt kõnealuse määruse eesmärgi üle kiirendada CO₂ heite vähendamist sektoris ja hoogustada sektori struktuurset ümberkujundamist. Euroopa transpordisektor peab uuendama oma maanteesõidukiparki, võttes jõuseadmete puhul järk-järgult kasutusele uued tehnoloogiad (elektter-/vesinikkütuseelemendid ja vesinik (sise-põlemismootor)). Euroopa Liit peaks ära kasutama võimalust saada keskkonnahoidlikus transpordisektoris liidriks. Areng näitab, et nimetatud tehnoloogiad pakuvad mõistlikku ja kulutõhusat teed tavakasutuseks lühi-, keskmise pikkusega ja (järk-järgult) pikamaavedudel.

4.2. Komitee märgib, et ettepanek läheb kaugemale praegu Hiinas kavandatud eesmärkidest, kuid jääb maha hiljuti Californias vastu võetud määrusest. 2022. aasta juunis teatas Hiina ettepanekust (4. etapp), mille kohaselt karmistatakse raskeveokisektori kütusekulu norme 2026. aastaks 15 % võrra üldise eesmärgina kõigis sõidukisegmentides, millega asendatakse eelmine, 2019. aastal rakendatud 3. etapp. USA 2016. aastal vastu võetud 2. etapi normid, mida kohaldatakse perioodil 2018–2027, vähendavad hinnanguliselt CO₂ heitkoguseid ja kütusekulu sõiduki liikide lõikes erinevalt, vahemikus 16–30 % võrreldes 2010. aasta lähetasemega. Californias, mille heitenorme järgivad tavaliselt teised USA osariigid, võeti hiljuti vastu õigusakt, millega kehtestatakse 2036. aastaks 100 %-liselt heiteta veoautode ja busside müügi eesmärk, lubades kasutada ainult akutoitega elektrisõidukeid ja vesinikkütuseelemendiga elektrisõidukeid. Lisaks on USA transpordisektori CO₂ heite vähendamise riiklikus kavas⁽¹⁶⁾ omistatud lisaroll puhtale elektrienergiale, säästvatele biokütustele / sünteetilistele kütustele ja saastevabale vesinikule transpordisektoris üldiselt ja eelkõige raskeveokite maanteetranspordis.

4.3. Komitee märgib, et kavandatud määrus ei ole ainus õigusraamistik, millega sektor kokku puutub. Kuigi terve hulk liikmesriike koos teiste riikidega (sh USA) on juba lubanud 2040. aastaks üle minna 100 %-liselt heiteta raskeveokite müügile,⁽¹⁷⁾ on oodata erinevaid eeskirju kohalikul ja piirkondlikul tasandil (nt sisenemiskeelud). Kuigi viimaste eesmärk ei ole peamiselt kliimameetmete rakendamine, mõjutavad need muude kui heiteta sõidukite toimimist ja kasumlikkust ning ühtse turu toimimist.

4.4. Komitee tunnustab regulatiivsete stiimulite tähtsust pakkumispoolse poliitikameetmena, et edendada investeringuid heiteta sõidukite tehnoloogiasse ja heiteta sõidukite kasutuselevõttu, mis lõppkokkuvõttes koos CO₂ heiteta kütustega aitab kaasa raskeveokite pargi CO₂ heite kõikehõlmavale vähendamisele. Komitee leiab siiski, et tähelepanu tuleb pöörata ka nõudluse poolele ja olulistele eeltingimustele, mis muudavad heiteta sõidukite kasutamise logistikaettevõtjate jaoks jätkusuutlikuks võimaluseks.

4.4.1. Euroopa Autotootjate Ühenduse (ACEA) sõnul nõuaks ettepanek märkimisväärselt suuremat heiteta sõidukite arvu teedel vähemalt kaks aastat varem, kui praegu eeldatakse. Täpsemalt oleks uue kavandatud eesmärgi puhul nõutav, et vähem kui seitsme aasta jooksul võetaks kasutusele rohkem kui 400 000 heiteta sõidukit ja alates 2030. aastast registreeritaks ligi 100 000 heiteta sõidukit aastas. See tähendab, et alates 2030. aastast peavad enam kui kolmandik kõigist

⁽¹⁵⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/631, 17. aprill 2019, millega kehtestatakse uute sõiduautode ja uute väikeste tarbesõidukite CO₂-heitte normid ning millega tunnistatakse kehtetuks määrused (EÜ) nr 443/2009 ja (EL) nr 510/2011 (uuesti sõnastatud) (EMPs kohaldatav tekst) (ELT L 111, 25.4.2019, lk 13).

⁽¹⁶⁾ DOE/EE-2675 | jaanuar 2023.

⁽¹⁷⁾ COP27: USA, Ukraine, Ireland, Aruba, Belgium, Croatia, Curaçao, Dominican Republic, Liechtenstein, Lithuania sign Global MOU, support path to 100 % new truck and bus sales by 2040 (17.11.22).

U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27.

uutest sõidukite registreerimistest olema heiteta sõidukid. Sellise sõidukipargi jaoks oleks vaja enam kui 50 000 üldkasutatavat laadijat, millest 35 000 peaksid olema suure jõudlusega megavatipõhised laadijad. Vaja oleks ka ligikaudu 700 vesiniku täitmisaama. See näitab nii avaliku kui ka erasektori osalejate seatud kõrgeid sihte.

4.4.2. Komitee nõuab ka piisavaid soodsaid tingimusi, et julgustada vedajaid ja ettevõtjaid investeerima uutesse sõidukitesse. Tingimused peaksid hõlmama sobiva laadimis- ja tankimistaristu ülikiiret kasutuselevõttu, tõhusat CO₂ heite maksustamist ja muid nõudluspoole meetmeid, mis toetavad veoettevõtjaid ja tagavad, et nad investeerivad heiteta sõidukitesse. Tuleb meeles pidada, et vedajad ja ettevõtjad teevad investeerimisotsuseid kasumlikkuse kaalutlustel.

4.4.3. Komitee väljendab heameelt teatud liikmesriikide jõupingutuste üle toetada üleminekut heiteta sõidukitele, eelkõige VKEde puhul. Austrias toetatakse ettevõtjaid heiteta tarbesõidukite ja taristu rahastamisprogrammi kaudu nende sõidukipargi üleminekul mittefossiilsetele tarbesõidukitele ning selliste tarbesõidukite jaoks vajaliku laadimis- ja tankimistaristu rajamisel. Austria on Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusraha ja muude riiklike fondide kaudu kokku 365 miljonit eurot heiteta tarbesõidukite ja asjakohase taristu edendamiseks ⁽¹⁸⁾.

4.5. Võttes arvesse komisjoni mõjuhindangu piiratust, eelkõige kehtiva määruse hinnangu puudumist, kutsub komitee üles hoolikalt ja korrapäraselt jälgima teatavaid põhielemente, sealhulgas uute jõuseadmete väljatöötamist, laadimis-/tankimistaristu kasutuselevõttu ning sõidukite, energia ja kütuste maksumust.

4.6. Säästvad ja mittefossiilsed kütused võivad lisaks elektrifitseerimisele ja vesinikule olla olulised transpordisektori CO₂ heite vähendamisel, kuigi väiksem tõhusus ja kulud (mis on praegu suured) piiravad seda rolli ⁽¹⁹⁾. Kuigi neid tunnustatakse lennundus- ja meretranspordi määrustes, ei mainita neid maanteed CO₂ heite vähendamist käsitlevates määrustes. Metoodika, milles tehakse olulusringi kontekstis vahet lineaarsel CO₂ heitel (fossiilkütused) ja ring- või netonullheitel (sünteesitud kütused ja säästvad biokütused), näitab siiski, et tõhusatel siseõlemismootoriga sõidukitel ja hübriidsõidukitel, mis kasutavad säästvaid biokütuseid ja sünteesitud kütuseid, on fossiilkütustel põhinevat elektrit kasutavate akutoitega elektrisõidukitega võrreldav CO₂ jalajalg. Seetõttu on veelgi olulisem asendada fossiilkütused nii olemasolevas sõidukipargis kui ka uutes raskeveokites, mis jätkavad siseõlemismootori jõuseadmete kasutamist.

4.7. Komitee kutsub poliitikakujundajaid üles tagama, et üleminek mittefossiilsetele kütustele annaks selged tagatised investeringuteks ja õiglaseks üleminekuks kütusesektoris, ning toetaks asjaomase ELi tööstuse väärtusahela kasvu ja ülemaailmse juhtpositsiooni saavutamist.

4.8. Tehnoloogiliselt neutraalsel valikul on mitmeid eeliseid. See leevendaks eelkõige nii tehnoloogia arengu kui ka varustuskindlusega seotud riske. ELi majanduse vastupanuvõimele tuleks kasuks mitmekesine tehnoloogiastrateegia, mis hõlmab lisaks akutoitega elektrisõidukitele ja vesinikkütusega sõidukitele säästvaid kütuseid samaaegselt nende kahe tehnoloogia ELi-sisese kasutusbaasi edendamise ja laiendamisega.

4.9. Komitee peab väga oluliseks tagada, et ettepanek aitaks:

- tugevdada investeringute ja innovatsiooni kaudu ELi tööstuslikku juhtpositsiooni raskeveokite, busside ja asjakohaste seadmete tootmisel;
- säilitada ELi logistikaahela tulemusliku ja kulutõhusa toimimise, võimaldades ELi siseturu toimimist isegi kõige kriitilisemates olukordades;
- edendada kõigi kommertsvedude väärtusahelasse kuuluvate sektorite (pöörates erilist tähelepanu VKEdele) konkurentsivõimet ja suurendada nende tööhoivet;

⁽¹⁸⁾ https://www.bmk.gv.at/en/topics/mobility/alternative_transport/electromobility.html.

⁽¹⁹⁾ Vt Vt valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli aruanne nr 6, III tööühma 6. hindamisaruanne, lk 1068.

- kiirendada üleminekut säästvamale transpordisüsteemile, mis põhineb mitmeliigilisel transpordil ja kus suur osa 75 %-st praegu maanteel veetavast sisemisest kaubaveost viiakse üle raudteedele ja siseveeteedele;
- parandada ELi majanduse vastupanuvõimet šokkidele, tarneahelate ulatuslikele häiretele ja ressurssidele juurdepääsuga seotud piirangutele. Näiteks juhul, kui teatavad riigid kasutavad fossiilenergiat relvana ning võttes arvesse asjaolu, et akutoitega elektrisõidukite jaoks vajalikku toorainet hangitakse vaid mõnest ELi mittekuuluvast riigist ja töödeldakse seal.

4.10. Selleks on vaja järgmist.

4.10.1. CO₂ heite vähendamise trajektor tuleb kooskõlas tööstussektori suutlikkusega ümber kujundada, võttes arvesse transpordiettevõtjate kulusid ja tegevuse tõhusust. Kavandatud eesmärkides tuleb arvesse võtta olemasolevate tootmisrajatiste ümberehitamiseks ja uute ehitamiseks, laadimistaristu kasutuselevõtuks, põhikomponentide ja tooraine varustuskindluse tagamiseks, juhtivate turgude loomiseks ja tööjõu koolitamiseks vajaminevat aega.

4.10.2. CO₂ heite vähendamise tempo (sõidukipargi puhul), mis on kooskõlas ELi rohelise kokkuleppe tööstuskava ja üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide rakendamisega ning mis aitab kaasa sektori peamiste tarneahelate arendamisele Euroopas, nagu näiteks saastevaba vesinik, akud ja mikroelektronika. Heite vähendamise trajektor peab olema kooskõlas ka Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkide ning ELi säästva ja aruka liikuvuse strateegiaga.

4.11. Nagu on väljendatud varasemates arvamustes, leiab komitee, et maanteetranspordile suunatud keskkonnavalaste õigusaktide parem koordineerimine on sektori edukaks ümberkujundamiseks hädavajalik (näiteks Euro 7, alternatiivkütuste taristu määrus ja eurovinjett),⁽²⁰⁾ nõudes samal ajal sidusat seadusandlikku lähenemisviisi.

4.12. Kooskõlas oma varasemate arvamustega⁽²¹⁾ märgib komitee, et hoolimata elektri- ja vesinikujõuseadmete eelistest tuleb kavandatavat määrust, mis tugineb väljalasketorul põhinevale lähenemisviisile, täiendada muude poliitikavahenditega. Need aitaksid stimuleerida taastuv- ja mittefossiilsete kütuste kasutamist sõidukipargi sise põlemismootoriga sõidukitest koosneva osa puhul. Pakett „Eesmärk 55“ peab tagama olelusringipõhise mõtteviisi ja vältima seda, et maanteetranspordi CO₂ heite vähendamine toob kaasa heitkoguste nihkumise väärtusahela varasematesse etappidesse. ELi heitkogustega kauplemise süsteemi läbivaatamine ja taastuvenergia direktiiv⁽²²⁾ peavad tagama, et maanteetranspordi ja energia tootmise CO₂ heite vähendamine leiavad aset samas taktis.

4.13. Ümberkujundamise käigus peab Euroopa Liit tagama Euroopa algseadmete valmistajatele ja transpordiettevõtjatele ausa konkurentsi riigisestel ja rahvusvahelistel turgudel.

4.14. Komitee rõhutab ka vajadust aidata vedajatel ja ettevõtjatel, eelkõige VKEdel, suurendada suutlikkust ja neid toetada selles, et täita määrusega nõutavad aruandluskohustused, mis hõlmavad kavandatavat raskeveokite andmete keskregistrit.

4.15. Linnabusside osas toonitab komitee vajadust vabastada ka linnadevaheliseks transpordiks kasutatavad bussid konkreetsest heitkoguste nulltaseme nõudest.

⁽²⁰⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb mootorsõidukite ja mootorite ning selliste sõidukite jaoks ette nähtud süsteemide, osade ja eraldi seadmetike tüübikinnitus seoses nende heite ja akude tööajaga (Euro 7) ning millega tunnistatakse kehtetuks määrused (EÜ) nr 715/2007 ja (EÜ) nr 595/2009“ (COM(2022) 586 final – 2022/0365(COD)) (ELT C 228, 29.6.2023, lk 103), Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Eli liikuvusstrateegia ja ELi tööstuse väärtusahelad: ökosüsteemide lähenemisviis autotööstuses“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 105, 4.3.2022, lk 26) ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 1999/62/EÜ raskete kaubaveokite maksustamise kohta teatavate infrastruktuuride kasutamise eest“ [COM(2017) 275 final – 2017/0114 (COD)] ja „Ettepanek: nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 1999/62/EÜ (raskete kaubaveokite maksustamise kohta teatavate infrastruktuuride kasutamise eest) teatavaid mootorsõidukite maksustamist käsitlevaid sätteid“ [COM(2017) 276 final – 2017/0115 (CNS)] (ELT C 81, 2.3.2018, lk 188).

⁽²¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse uute sõiduautode ja uute väikeste tarbesõidukite heitenormid, lähtudes kergsõidukite CO₂-heite vähendamist käsitlevast liidu terviklikust lähenemisviisist, ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 715/2007“ (COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD)) (ELT C 227, 28.6.2018, lk 52) ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2019/631, et karmistada uute sõiduautode ja uute väikeste tarbesõidukite CO₂-heite norme kooskõlas liidu suuremate kliimaeesmärkidega“ (COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD)) (ELT C 194, 12.5.2022, lk 81).

⁽²²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/2001 taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta (ELT L 328, 21.12.2018, lk 82).

4.16. Komitee tunnistab murega, et tehnoloogilised muudatused ei jäta töötajaid puudutamata. Kuigi lähiaastatel on liikuvuse ökosüsteemis kavas luua palju töökohti, on väärtusahela teatavates osades oodata tohutut töökohtade kadu, sest see mõjutab negatiivselt paljusid VKESid ELi eri piirkondades. Uued tehnoloogiad mõjutavad ka sektoris nõutavaid kutsekirjeldusi ning nende kiire kasutuselevõtt võib tekitada probleeme teatavatele töötajate kategooriatele (madala kvalifikatsiooniga töötajad, eakad töötajad, ajutised töötajad). Praegune oskustöölise nappus paljudes sektorites võib samuti ülemineku tempot ohustada.

4.17. Komitee rõhutab poliitikaraamistiku vajadust, mis edendaks CO₂ heite vähendamist viisil, mis on töötajate suhtes õiglane. Raskeveokite puhul peab õiglane üleminek hõlmama järgmist.

4.17.1. Põhjalikud tarnehela mõjuhindangud, et vältida töötajate jaoks häirivaid muutusi. Mõjuhindangud peavad paremini kajastama ka transpordisektori CO₂ heite vähendamise mõju piirkondlikul tasandil.

4.17.2. Piisavate rahaliste vahendite eraldamine, et toetada piirkondi, mis on CO₂ heite vähendamise tegevuskava rakendamise tõttu raskustes, pidades riigiabi puhul silmas sotsiaalse tingimuslikkuse tähtsust.

4.17.3. Vajadus ennetada muutusi kõigil tasanditel (tegevuskohad, ettevõtted, piirkonnad ja sektorid) koos sotsiaalpartneritega välja töötatud kavade kaudu.

4.17.4. Avaliku sektori asutuste ja ettevõtete ulatuslikud jõupingutused töötajate ümberõppeks ja oskuste täiendamiseks.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega sätestatakse kriitiliste toorainete kindlate ja kestlike tarnete tagamise raamistik ja muudetakse määrusi (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1724 ja (EL) 2019/1020“

[COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)]

ja „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Kriitilise tähtsusega toorainete varustuskindlus ja jätkusuutlikkus, mis toetab rohe- ja digipööret““

(COM(2023) 165 final)

(2023/C 349/22)

Raportöör: **Maurizio MENSI**

Kaasraportöör: **Michal PINTÉR**

Konsulterimistaotlus	Euroopa Parlament, 8.5.2023 Euroopa Liidu Nõukogu, 16.5.2023
Õiguslik alus	ELi toimimise lepingu artiklid 114 ja 304
Vastutav seksioon	tööstuse muutuste nõuandekomisjon
Vastuvõtmine seksioonis	22.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	183/1/6

I. SOOVITUSED ⁽¹⁾

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

1. tunnustab Euroopa Komisjoni eesmärki töötada välja sidus ELi poliitika kriitiliste ja strateegiliste toorainete ning väärtusahelate arendamise kohta kaevandus-, rafineerimis- ja ringlussevõttutööstuses kooskõlas Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkide ja kõigi asjakohaste õigusaktidega;
2. kutsub Euroopa Komisjoni üles järgima terviklikku lähenemisviisi koos koordineeritud ELi meetmetega. Selle eesmärk on tagada õiguskindlus investeringuteks toorainete, nende kõrvalsaaduste ja oluliste mineraalide uurimisse, kaevandamisse, töötlemisse, rafineerimisse ja ringlussevõttu, tuginedes selle majanduslikule ja tehnilisele teostatavusele, poliitilisele sidususele ja õiguskindlusele nende sektorite ettevõtjate jaoks;
3. nõuab toorainepoliitika kooskõlastamist ELi sotsiaalpoliitikaga ning kaevandustööstuse oskusi puudutava üleeuroopalise suutlikkuse suurendamise toetamist, keskendudes seejuures olemasoleva tööjõu ümber- ja täiendusõppele ning juhtimissuutlikkuse arendamisele ELi liikmesriikide haldusastutes;
4. soovib lisada kriitiliste ja strateegiliste toorainete loetellu ka muud keskkonnahoidliku ja puhta tehnoloogia sektorite jaoks olulised materjalid. Seejuures tuleb silmas pidades, et neid loetelusid ajakohastatakse korrapäraselt ning need põhinevad kriitilisuse ja/või strateegilise väärtuse põhjalikul, läbipaistval ja tõenditel põhineval hindamisel, mis viiakse läbi tööstuse esindajate ja ekspertidega konsulteerides;

⁽¹⁾ Neid soovitusi täiendavad käesoleva dokumendi lõpus esitatud muudatusettepanekud.

5. kutsub Euroopa Komisjoni praegust ja järgmist koosseisu üles kindlustama ELi kaevandustööstusele ja ringlussevõtule konkurentsivõimelised energiahinnad ning sihtotstarbelise rahastamise, tagades samal ajal, et uute tooraineprojektide loa- ja litsentsimismenetlusi lihtsustatakse ja lühendatakse ning kõigis ettevõtjatele kehtestatavates uutes aruandlus- või auditeerimisnõuetes piirduakse vaid hädavajalikkuga;
6. toetab kaubanduse kaitsemeetmete tõhusat rakendamist, et kaitsta ELis arendatavaid uusi tooraineprojekte ning võidelda ebaausate kaubandustavade ja -piirangute vastu WTO nõuetele vastavate meetmete abil;
7. soovib seada ringlussevõttu ja jäätmeid käsitlevates õigusaktides esmatähtsale kohale kriitilised ja strateegilised toorained ning toetada teise toorme turgusid, iseäranis rohepöörde seisukohalt oluliste materjalide puhul;
8. soovib toetada kriitiliste toorainete uurimise ja kaevandamise projekte ELi pinnal avaliku sektori vahenditega, koordineerides seda riigiabi eeskirjadega;
9. soovib tagada kavandatud kriitiliste toorainete määruse ja ELi monopolidevastaste vahendite kooskõlastamise, et vältida põhjendamatuid moonutusi siseturul;
10. soovib uurida võimalusi konkreetsete partnerlus- ja koostöölepingute sõlmimiseks muu hulgas kandidaatriikidega;
11. soovib leida muude ELi poliitikavaldkondadega saavutatud kooskõla hindamisel õige (keskkonnaalase) tasakaalu.

II. SELGITAVAD MÄRKUSED/VÄLJATÖÖTAMINE

1. 16. märtsil 2023 esitas Euroopa Komisjon uue määruse ettepaneku, mille eesmärk on tagada juurdepääs kriitilistele ja strateegilistele toorainetele (kriitiliste toorainete määrus), ning sellekohase teatise. Määrusega kehtestatakse õigusraamistik, et toetada omamaise suutlikkuse täiustamist ning tugevdada kriitiliste toorainete tarneahelate kestlikkust ja ringlust ELis. Teatise aga pakutakse välja meetmed tarneahelate mitmekesistamise toetamiseks uute rahvusvaheliste vastastikku toetavate partnerluste kaudu.
2. Kriitilise tähtsusega toorainete määruse üldine eesmärk on käsitleda ELis kriitiliste toorainete kindlat ja kestlikku tarneahelat tegureid, suurendades ELi tööstuse teadlikkust kriitiliste toorainetega seotud riskidest ülemaailmses tarneahelas ja nende maandamisest, rõhustades ELi kriitiliste toorainete väärtusahela suutlikkust siseturul ning vähendades liidu kriitiliste toorainete tarbimise keskkonnajalajälge.
3. Pakkudes välja sidusa ELi lähenemisviisi kriitiliste toorainete varustuskindluse parandamiseks ja tagamiseks, aitab algatus vältida võimalikke konkurentsimoonutusi ja ühtse turu killustumist, mis selliste kooskõlastamata meetmetega tõenäoliselt kaasneb. Samuti aitab algatus tagada ELi ettevõtjatele võrdsed võimalused.

Terviklik lähenemisviis koordineeritud ELi poliitikameetmetega investeeringute õiguskindluse tagamiseks

4. EL sõltub praegu paljude toorainete puhul (75–100 % ulatuses) impordist ning on seetõttu avatud tarneahelate haavatavustele ja märkimisväärsetele hinnakõikumistele. OECD aruande „Global Material Resources Outlook to 2060“ andmetel kasvab toorainete tarbimine maailmas 2060. aastaks peaaegu kaks korda ning prognooside kohaselt kasvab kõige kiiremini metallide kasutamine, seda nii primaar- kui ka sekundaarmetallide osas. Samal ajal annab EL vähem kui 5 % maailma mineraalsete toorainete kogutoodangust. Ainuüksi Hiina toodang moodustab ligikaudu 75 % liitium-ioonakude elementide ülemaailmsest tootmisvõimsusest ja seal paiknevad maailma kümme suurimat fotoelektriliste seadmete pakkujat. Seevastu ELis asub ainult umbes 3 % liitium-ioonakude elementide ülemaailmsest tootmisvõimsusest.

5. Kriitiliste toorainete määrusega nähakse ette strateegiliste projektide kindlaksmääramine ja toetamine strateegiliste toorainete kaevandamise, töötlemise või ringlussevõtu valdkonnas. Selliste suhteliselt pikajaliste investeeringute ligimeelitamiseks peaks Euroopa Komisjon tegelema õiguskindluse küsimusega. Prognoositav ja stabiilne regulatiivne keskkond on äärmiselt oluline investeeringute ligimeelitamiseks mitte ainult toorainete uurimise ja kaevandamise projektidesse, vaid ka töötlemisse ja ringlussevõttu.

6. ELi ettevõtluskeskkonna stabiilsust ja atraktiivsust mõjutavad mitmed õigusraamistikud. Sageli konkureerivad ja mitmekordsed aruandlusnõuded suurendavad regulatiivset ebakindlust (vt muu hulgas tööstusheidete direktiiv,⁽²⁾ patareisid ja akusid käsitlev määrus,⁽³⁾ REACHi määruse läbivaatamine, jäätmeid käsitlevad õigusaktid, kestlike toodete ökodisaini määrus,⁽⁴⁾ nullnetotööstuse määrus, uus ELi tööstuspoliitika, ringmajanduse tegevuskava, ökodisaini direktiiv jne). Seepärast on äärmiselt oluline vältida topelt- ja ülereguleerimist, et meelitada ligi ja julgustada investoreid omamaisesse tööstussuutlikkuse uurimise, kaevandamise, rafineerimise, materjalide töötlemise ja ringlussevõtu alal. Kriitiliste toorainete määrus peaks tuginema Euroopa Komisjoni tööle muudes valdkondades ning olema täielikult kooskõlas Euroopa roheline kokkuleppe eesmärkide ja asjakohaste õigusaktidega. Kriitilise tähtsusega toorainete poliitika peaks võimalikult suures ulatuses põhinema tõenditel ja kättesaadavatel andmetel (vt Teadusuuringute Ühiskeskuse 2020. aasta tuleviku-uuring „Critical Raw Materials for Strategic Technologies and Sectors in the EU“ või Teadusuuringute Ühiskeskuse aruanne sarjast Science for Policy pealkirjaga „Supply chain analysis and material demand forecast in strategic technologies and sectors in the EU“).

7. Teine probleem on seotud vajadusega anda sidusrühmadele täpseid suuniseid selle kohta, kuidas strateegiliste ja kriitiliste toorainete loetelusid ELi poliitikas rakendatakse ja kriitiliste toorainete turu edasist arengut silmas pidades kohandatakse. Kriitiliste toorainete loetelu võib aidata juhtida poliitikakujundajate tähelepanu teatavate ainete tähtsusele ja rollile ELi majanduses. Ent selleks, et kriitiliste toorainete loetellu kantud aineid toetataks nõuetekohaselt nii kehtivates kui ka tulevastes õigusaktides, tuleb astuda uusi samme. Kriitiliste toorainete selge prioriseerimine poliitikakujundamisel on vajalik, eriti tööstuspoliitika, kaubanduspoliitika, riigiabi, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni, kliima ja keskkonna ning kemikaale käsitlevate õigusaktide valdkonnas. Kõik need poliitikaalaldkonnad ja nende eesmärgid tuleks viia kooskõlla, et luua soodsad eeltingimused ja soodne reguleerimiskord kriitiliste toorainete ja nende väärtusahelate arendamiseks. Täiendavaid selgitusi on vaja ka seoses selliste projektide esikohale seadmisega, mille puhul ei ole strateegiline ega kriitiline peamine kaevandatud materjal, vaid kõrvalsaadus (nt rauamaagi kaevandamise projekt viib haruldaste muldmetallide kaevandamiseni kõrvalsaadusena). Lisaks on vaja selgitada nn muude ehk mittestrateegiliste projektide olemust, et oleks võimalik selgelt aru saada, kuidas ning milliste tähtaegade raames selliseid projekte hinnatakse ja rahaliselt toetatakse. Lisaks ei tohiks strateegiliste tooraineprojektide ulatuslikum prioriseerimine mingil juhul viia muude oluliste tooraineprojektide või toorainete väärtusahela raames elluviidavate projektide tahaplaanile lükkamiseni.

8. Lisaks õiguskindluse loomisele sidusrühmade jaoks peaksid Euroopa Komisjoni algatused toorainete vallas põhinema üldsuse laiemal toetusel. Kaevandus-, töötlemis- ja ringlussevõtutööstuse laiendamine loob uusi töökohti ja edendab majandusarengut, kuid oluline on kindlustada ka üldsuse heakskiit. Kodanike teadlikkuse suurendamine on äärmiselt oluline – Euroopa Komisjon rakendab shipärasteid kommunikatsioonistrateegiaid, mille eesmärk on teavitada ELi kodanikke kriitilisi tooraineid puudutavate uute tööstusinvesteeringute eelistest, kestlikkusest ja keskkonnamõjust ning käsitleda konkreetsete sidusrühmade, kohalike kogukondade ja ELi kodanike mureküsimusi seoses uurimis- ja kaevandamistegevuse laiendamisega.

Kooskõlastamine ELi sotsiaalpoliitikaga: kaevandustööstuse oskusi puudutava üleeuroopalise suutlikkuse toetamine

9. ELi toorainesektoris on umbes 350 000 töökohta ning asjaomases töötlevas tööstuses sõltub enam kui 30 miljonit töökohta usaldusväärsest juurdepääsust mineraalsetele toorainetele. Selleks et tagada ELi kestlik varustamine toorainete ja kõrgtehnoloogiliste materjalidega, on 2030. aastaks vaja rohkem kui 1,2 miljonit uut töökohta⁽⁵⁾. Kriitiliste toorainete

(2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/75/EL, 24. november 2010, tööstusheidete kohta (saastuse kompleksne vältimine ja kontroll) (ELT L 334, 17.12.2010, lk 17).

(3) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/1542, 12. juuli 2023, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid, millega muudetakse direktiivi 2008/98/EÜ ja määrust (EL) 2019/1020 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2006/66/EÜ (ELT L 191, 28.7.2023, lk 1).

(4) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/125/EÜ, 21. oktoober 2009, mis käsitleb raamistiku kehtestamist energiamõjuga toodete ökodisaini nõuete sätestamiseks (ELT L 285, 31.10.2009, lk 10).

(5) Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi tooraineproгноos.

määrus peaks seega olema kooskõlas ELi sotsiaalpoliitikaga ja toetama suutlikkuse suurendamist liikmesriikide tasandil, et tugevdada tööjõudu kriitiliste toorainete tarneahelates, kaevandustööstuses, töötlemises ja ringlussevõtus. Äärmiselt oluline on toetada haridust ja oskuste arendamist akadeemilistes ringkondades, samuti tuleks suutlikkuse suurendamise jõupingutused suunata toorainesektori ja liikmesriikide avaliku halduse spetsialistidele. Seda on võimalik saavutada uute asjakohaste asutuste loomise (ja/või juba olemasolevate toetamise) kaudu, et toetada kõrgharidust ja kutsealast koolitust toorainesektoris ning pakkuda ELi olemasolevale tööjõule ümber- ja täiendusõpet. Lisaks tuleks teha tõhusamaid jõupingutusi, et arendada ja toetada rakenduslikku õpet ja tehnosiiret akadeemiliste ringkondade, tööstuse ja teadusasutuste vahel.

Keskonnahoidliku ja puhta tehnoloogia sektorite jaoks oluliste muude materjalide kaasamine ja kooskõla tagamine muude poliitikavaldkondadega

10. Lisaks materjalidele, mis on kriitiliste toorainete määrukses esitatud strateegiliste või kriitilistena, on olemas ka mittekriitilisi tooraineid, mis võivad muutuda kriitiliseks keskpikas või pikas perspektiivis. Seepärast on vaja paindlikku loetelu, mida on lihtne kohandada ja mida tuleks korrapäraselt ajakohastada ja seda vähemalt iga kahe aasta järel ja vajaduse korral sagedamini, sõltuvalt valdkonna edasisest arengust. Eri materjalide strateegilise tähtsuse hindamine peaks samuti olema sektoripõhine, et kajastada nõudlust töötleva tööstuse eri sektorites. Lisaks tuleks hinnata juurdepääsu olulistele toorainetele, et täiendada terviklikult Euroopa Komisjoni jõupingutusi kriitiliste ja strateegiliste toorainete toetamisel.

11. Hindamine peaks kajastama ELi energiasüsteemi ümberkujundamise prioriteete ja vajadusi potentsiaalselt kuni aastani 2030 ning hõlmama materjale, mille puhul puudub praegu ilmne tarnehäirete oht, kuid mille järele on suur nõudlus sektorites, mis on Euroopa Liidu CO₂ heite vähendamise eesmärkide ning rohe- ja digipöörde seisukohast kriitilise tähtsusega või mida peetakse olulisteks mineraalideks. Nendele prioriteetsetele tegevussuundadele keskendumine peaks asjakohaselt hõlmama ka põhilisi väärtusahelaid, nagu toiduga kindlustatus või meditsiin. Eri loetlusesse lisatavate materjalide kindlakstegemine peaks alati põhinema põhjalikul, läbipaistval ja selgelt määratletud analüüsil, et hinnata nende kriitilisust ja/või strateegilist väärtust, kajastades toorainete kogu väärtusahelat, töötlemisnõudeid ja asendusainete kättesaadavust. Tööstuse esindajate ja ekspertidega tuleks korrapäraselt konsulteerida ning tagada tuleks toimiv ja avatud dialoog komisjoni ja tööstuse vahel.

Konkurentsivõimeliste energiahindade ja sihipärasema rahastamise tagamine ELi tööstuse jaoks

12. Praegusel energiakriisil on olnud tõsine mõju kõigile ELi ettevõtetele, kuid eelkõige energiamahukatele tööstusharudele, sealhulgas kaevandus- ja ringlussevõtutööstusele. Hästitoimiva ELi energiaturu tagamiseks on vaja ELi koordineeritud meetmeid. ELi kriitiliste toorainete poliitika edu sõltub usaldusväärsest juurdepääsust piisavale hulga fossiilkütusevabale elektrile konkurentsivõimeliste hindadega. Komitee pooldaks olemasolevate rahastamisraamistike reformimist, mis peegeldaks USA inflatsiooni vähendamise õigusakti ambitsioone – rahastamine, mis oleks rohkem suunatud turustamisetapile ja kataks jooksvad kulud, vastupidiselt ELi praegusele rahastamisprioriteedile, milleks on uute strateegiliste projektide teadus- ja arendustegevuse etapp. Kuigi keskendumine uuenduslikele tehnoloogiatele ja teadusuuringutele on oluline, tuleks sellest saadavaid tooteid asjakohaselt toetada ka turustamisetapis.

13. Komisjoni eesmärk kiirendada loamenetlusi on väga teretulnud ja see tuleks esikohale seada, et selliste menetluste maksimaalne kestus ei ületaks 12–18 kuud. Uusi kriitilise tähtsusega projekte tuleks hinnata kiirendatud tähtaegade raames ning loa-/litsentsimenetluste maksimaalsele kestusele tuleks kehtestada ranged tähtajad. Loamenetluste mis tahes reformi eesmärk peaks olema lühendada nende kestust ja vähendada nende keerukust, järgides samal ajal rangelt keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimisstandardeid. Loamenetluse kiirendamine tagatakse muu hulgas ühtse kontaktpunkti mehhanismi tugevdamisega. Viimati mainitu jaoks seatakse eelnevalt kindlaks määratud tähtajad, et muuta tsentraliseeritud loamenetlus tõhusamaks ja vähem koormavaks. Reformitud lubade andmise sätteid tuleks kohaldada uurimis-, kaevandus-, rafineerimis-, töötlemis- ja ringlussevõturajatistele ning need peaksid tulemuste osas tagama piisava õiguskindluse. Lisaks peaksid kriitiliste toorainete määruuse uued aruandlus- või auditeerimisnõuded piirduma vajalikuga, et mitte tekitada täiendavat halduskoormust ELi ettevõtjatele, olenemata nende suurusest. Kavandataval Euroopa kriitiliste toorainete nõukogul on otsustav roll kriitiliste toorainete määruuse rakendamise, sealhulgas loamenetluste toetamisel. Seepärast on järelevalveülesannete tõhususe tagamiseks soovitatav kaasata nõukokku mitte ainult institutsioonilised esindajad, vaid ka asjaomase valdkonna sõltumatud tehnilised eksperdid.

Ebaausate kaubandustavade ja piirangute käsitlemine

14. Hoolimata kriitiliste toorainete määruse ambitsioonikatest eesmärkidest, on teatavate toorainete kättesaadavus ELis looduslikult piiratud ning seetõttu jääb import ka keskkonnahoidlikule ja digitaalsele majandusele üleminekul väga oluliseks.

15. Tuleb säilitada tõhusad kaubanduse kaitsemeetmed, et pakkuda kaitset uutele Euroopa investeeringutele ja tagada kolmandate riikidega võrdsed võimalused. Kaitseks kolmandate riikide dumpingu eest tuleb ajakohastada ELi kaubanduse kaitsemeetmeid. Eelkõige peaks EL seadma eesmärgiks tagada kaubanduse kaitsemeetmete kiirem rakendamine, et vältida ebaausa impordi vastu, korraldada kiiremini ja tõhusamalt uurimisi ning võimaldada ajutiste meetmete ulatuslikku rakendamist varases etapis.

16. ELi meetmed kaubanduspoliitika valdkonnas peaksid täiendama kriitiliste toorainete määruse ja sellega seotud meetmete eesmärke, sealhulgas sotsiaalseid õigusi. Prioriteediks tuleks seada praegu läbirääkimisjärgus olevate või ratifitseerimist ootavate vabakaubanduslepingute kiire sõlmimine ressursirikaste riikidega (Austraalia, Indoneesia jne). Juba sõlmitud vabakaubanduslepingute puhul tuleks hinnata ja võimaluse korral tugevdada energia ja toorainetega seotud kehtivaid sätteid. Tähelepanu tuleks pöörata ka toorainete suhtes kohaldatavate kaubandusmeetmete ja tollieeskirjade/päritolureeglite sidususele, samuti konkreetsetele probleemidele, mis on seotud toorainete suhtes kehtivatest sanktsioonidest kõrvalehoidmisega.

Kriitiliste ja strateegiliste toorainete esikohale seadmine ringlussevõttu ja jäätmeid käsitlevates õigusaktides ning teise toorme turgude toetamine

17. Ringlussevõtt on ELi strateegilise autonoomia suurendamisel oluline. EL peaks toetama oma jäätmeäitlus- ja -töötlemistööstust, valmistades teiseseid tooraineid ette ringlussevõtuks tootmisprotsessides, ning muutma kehtivaid jäätmealaseid õigusakte, et seada prioriteediks selliste kriitiliste ja strateegiliste toorainete ringlussevõtt ja ringlus, mille ringlussevõtopotentsiaal (teostatavus) on tehniliselt ja majanduslikult kõige suurem. Samuti peaks EL toetama teisese toorme turgusid. Teiseste toorainete osas soovib komitee võtta meetmeid hästi toimivate turgude loomiseks ja vanametalli kadude minimeerimiseks.

18. Teisesed toorained võivad aidata vähendada sõltuvust teatavatest kriitilistest toorainetest ja seetõttu tuleks neid käsitleda kriitiliste toorainete määruse kohaldamisalas. Ühena paljudest näidetest võib rauajäätmete tõhus ringlussevõtt vähendada toorainete tarnevajadust metallitootmisel. Rauajäätmed on energiasüsteemi ümberkujundamise oluline koostisosa, ent oodatavalt tekib juba enne 2030. aastat nende nappus, mis võib põhjustada tarnehäireid.

19. Kriitiliste toorainete määrus peaks tagama tööstuse ja elektrisõidukite jaoks juurdepääsu kõigile kriitilise tähtsusega materjalidele. Nende hulka ei kuulu mitte ainult haruldased muldmetallid, mangaan, rohepöörde jaoks olulised materjalid, sealhulgas teras, alumiinium ja vask, tööstuslikud mineraalid, grafiit või nikkel, vaid ka teiseseid toorained. Metallid on rohepöörde taristu olulised elemendid ning sellised tegurid tuleks kriitiliste toorainete määruse alusel nõuetekohaselt kindlaks teha ja neid tuleks kogu nende väärtusahelate ulatuses nõuetekohaselt arvesse võtta.

Majandus- ja keskkonnauuringud kriitiliste toorainete kaevandamisest tuleneva saastekoormuse kohta: kooskõlastamine riigiabi sätetega

20. Võttes arvesse ebakindlust seoses kriitiliste toorainete tegeliku olemasoluga ELis, võetakse ELi pinnal uurimis- ja kaevandamisprojektide alustamisega mõistuspäraselt risk üksnes juhul, kui selleks saadakse avaliku sektori vahenditest rahaline toetus. Kuna kriitiliste toorainete määrusega nõutakse ka, et sellised algatused oleksid kooskõlas Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkidega, soovib komitee, et kui kaevandamine põhineb esialgsel majandus- ja keskkonnauuringutel, milles hinnatakse kriitiliste toorainete kaevandamise saastekoormust, tuleks avaliku sektori rahalisi vahendeid kergemini eraldada.

21. Juhul kui sellised esialgsed uuringud ei kuulu kriitiliste toorainete määruse raames kavandatud strateegiliste projektide kohaldamisalasse, tuleks soodustada nende avalikest vahenditest rahastamist, koordineerides neid riigiabi eeskirjadega, täpsemalt hiljuti, 2023. aastal Euroopa rohelise kokkuleppe valguses läbivaadatud üldise grupierandi määrusega. Kõnealuseid esialgseid uuringuid käsitatakse tõepoolest nn keskkonnaabina või teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks pakutava abina ning kui need hõlmavad mitut liikmesriiki, siis üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektidena.

22. Tõhus koordineerimine ELi riigiabi meetmetega juba esialgses teadus- ja arendustegevuse etapis võib tõepoolest tagada, et strateegiliste projektide järgnevat rakendamist toetav riiklik rahastamine suunatakse reaalselt kestlike eesmärkide saavutamisele. Konkreetsemalt üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide puhul oleks seeläbi võimalik püüelda koordineeritud tulemuste poole. Avaliku sektori rahastamismehhanisme (nt kiirem ja lihtsam juurdepääs finantsmehhanismidele, nagu laenud/laenu tagatised/toetused) võib samuti kasutusele võtta üksnes investeringute puhul, mida ELi ettevõtjad teevad vabakaubanduslepingute projektide raames.

Monopolidevastased vahendid: ühinemismäärus, millega soodustatakse kriitiliste toorainete ringlussevõtu ja kaevandamise eestvedajaid Euroopas

23. Võttes arvesse vajalikke eeltingimusi, milleks on nii kriitiliste toorainete seni uurimata kättesaadavus ELis kui ka olulised investeringud, mis on vajalikud kindla ja kestliku kriitiliste toorainete tarneahela ülesehitamiseks, võib olla soovitatav kohandada mõningaid ELi monopolidevastaseid vahendeid, et hõlbustada kriitiliste toorainete määruse raames seatud eesmärkide saavutamist, vältides samal ajal põhjendamatuid konkurentsimoonutusi siseturul (nt võib olla kasulik kohaldada ühinemiskontrolli raamistikku paindlikumal ja kestlikkusele suunatud viisil, võttes arvesse mitte ainult Euroopa roheline kokkuleppe eesmärke (nagu Euroopa Komisjon on juba ette näinud), vaid ka kriitiliste toorainete määruse eesmärke.

24. Seetõttu oleks soovitatav hinnata ühinemisi kriitiliste toorainete määruse raames rakendatavate strateegiliste projektide valguses, et leida õige tasakaal erinevate asjaomaste huvide vahel.

25. Konkurentsiasutusi tuleks seega kutsuda üles kaaluma uut liiki tõhusust, nt tarnehäirete vähendamist ja tööstuse valmisoleku suurendamist väliste kriitiliste toorainete nappuse korral. Sellistes hinnangutes tuleks arvesse võtta ka Euroopa Komisjoni eesmärki koondada kriitiliste toorainete ostmisest huvitatud osaliste nõudlus ja aidata lõppkokkuvõttes kaasa praeguste kõrgete hindade vähendamisele.

Rahvusvaheline tegevus ja ressursside mitmekesistamine: kandidaatriikide kaasamine ja kahepoolse koostöö koordineerimine rahvusvahelistel foorumitel

26. Kooskõlas Euroopa Komisjoni eesmärgiga mitmekesistada kriitiliste toorainete ELi väliseid allikaid soovib komitee uurida võimalusi konkreetsete partnerlus- ja koostöölepingute sõlmimiseks, muu hulgas kandidaatriikidega. Sellised partnerlused võivad hõlmata ELi rahastatavaid projekte, mille eesmärk on arendada uurimiskampaaniaid uutes valitud paikades ja/või suletud kaevandustes kooskõlas strateegiliste projektidega, mis käivitatakse ELi liikmesriikides Euroopa Komisjoni uute ettepanekute raames.

27. Sellised partnerlused võivad sõltuda kandidaatriikide kohustusest viia oma keskkonnapoliitika kiiremini vastavusse liidu õigustikuga. Selliste partnerluste lisamisega käimasolevatesse ühinemisläbirääkimistesse võib EL tervikuna saada kahekordset kasu – ühelt poolt tekivad paremad võimalused, et tulevikus suurenevad omamaised kriitiliste toorainete allikad, teisalt lihtsustatakse kandidaatriikide jaoks ELi keskkonnaalaste õigusaktide järgimist (nt jäätmete, vee, tööstussaaste ja õhukvaliteedi valdkonnas).

28. Kriitiliste toorainete määrust koordineeritakse mitte ainult muude ELi poliitikavaldkondade ja rahvusvaheliste kaubandusmeetmetega, vaid ka kahepoolse koostööga, mida EL rakendab rahvusvahelistel foorumitel (nt ELi ja USA koostöö sellistel foorumitel nagu mineraalidega kindlustatuse partnerlus, kriitilise tähtsusega materjalide ja mineraalide konverents ning Rahvusvahelise Energiaagentuuri kriitilise tähtsusega mineraalide töörühm, millesse kaasati hiljuti ELi-USA energianõukogu).

29. Kriitiliste toorainete määrus tagab ELile mitte ainult omamaise omavarustatuse kriitiliste toorainetega, vaid ka välise autonoomia, et kehtestada ülemaailmsel tasandil uued standardid oma vastavate tarneahelate kindluse ja kestlikkuse tagamiseks. ELi roll standardite kehtestajana ülemaailmsel areenil suurendab veelgi võimalusi saavutada komisjoni ettepanekus seatud üldised eesmärgid võidelda kriitiliste toorainetega seotud saastekoormuse ja ebaausate kaubandustavade vastu kogu maailmas.

Pikaajalised vs. lühiajalised eesmärgid kooskõla hindamisel ELi teiste poliitikavaldkondadega: õige (keskkonnala) tasakaalu leidmine

30. Kokkuvõttes ei saa välistada, et kriitiliste toorainete määruse tõhusaks rakendamiseks pikas perspektiivis võib tekkida vajadus lühikeses perspektiivis ümber kujundada Euroopa rohelise kokkuleppe teatud konkreetset eesmärgid, mis on kriitiliste toorainete määrusega tihedalt seotud. Isegi kui täieliku tõhususe saavutamiseks kulub rohkem aega, võib (peaaegu) isemajandava ELi väljavaade muuta kestlikkuse ja kliimanetraalsuse eesmärgid pikas perspektiivis paremini saavutatavaks (võttes arvesse ka suhteliselt suuremat saastet, mida põhjustavad praegused materjalide kaevandamise meetodid mõnes arenguriigis).

III. MUUDATUSETTEPANEKUD – COM(2023) 160 final

Muudatusettepanek 1

Põhjendus 29

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
<p>(29) Keskse tähtsusega on äriühingute, finantsinvestorite ja väljaostjate tehtavad investeeringud. Kui erasektori investeeringutest üksi ei piisa, võib kriitiliste toorainete väärtusahela projektide tulemuslikuks rakendamiseks vaja olla avaliku sektori toetust, näiteks tagatiste, laenude või omakapitali- ja kvaasiomakapitaliinvesteeringute kujul. Niisugune avaliku sektori toetus võib kujutada endast riigiabi. Sellisel abil peab olema ergutav mõju ning see peab olema vajalik, asjakohane ja proportsionaalne. Kehtivate riigiabi suuniste alusel, mis vaadati hiljuti põhjalikult läbi rohe- ja digipöörde eesmärke arvesse võttes, on teatavate tingimuste täitmisel arvukalt võimalusi kriitiliste toorainete väärtusahela projektide toetamiseks.</p>	<p>(29) Keskse tähtsusega on äriühingute, finantsinvestorite ja väljaostjate tehtavad investeeringud. Kui erasektori investeeringutest üksi ei piisa, võib kriitiliste toorainete väärtusahela projektide tulemuslikuks rakendamiseks vaja olla avaliku sektori toetust, näiteks tagatiste, laenude või omakapitali- ja kvaasiomakapitaliinvesteeringute kujul. Niisugune avaliku sektori toetus võib kujutada endast riigiabi. Sellisel abil peab olema ergutav mõju ning see peab olema vajalik, asjakohane ja proportsionaalne. Kehtivate riigiabi suuniste alusel, mis vaadati hiljuti põhjalikult läbi rohe- ja digipöörde eesmärke arvesse võttes, on teatavate tingimuste täitmisel arvukalt võimalusi kriitiliste toorainete väärtusahela projektide toetamiseks. Komisjon ja liikmesriigid peaksid looma suurema selguse selles, kuidas riigiabi eeskirju kasutatakse, ning võtma kasutusse toetus-, laenu- ja maksusoodustusmehhanismid, et toetada ELi olemasolevat tööstussuutlikkust ning uute rajatiste loomist ELis ja usaldusväärsetes kolmandates partnerriikides. Need mehhanismid peaksid keskenduma nii tegevus- kui ka investeeringukuludele.</p>

Motivatsioon

Praegu kavandatud meetmed on riigiabi osas ebaselged. Samuti puuduvad mehhanismid, mis toetaksid olemasolevat tööstussuutlikkust, mis sai märkimisväärselt kannatada energiahindade tõusu tõttu, ning uute kriitilise tooraine rajatiste loomist ELis ja kolmandates riikides.

Muudatusettepanek 2

Artikli 1 lõike 2 punkt a (uus punkt)

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
	<p>a) <i>kehtestada läbipaistev ja selgelt määratletud metoodika strateegiliste toorainete loetellu lisatavate materjalide hindamiseks, sealhulgas kasutades tehnilisi teabelehti sarnaselt kriitiliste toorainete loetelu suhtes kohaldatava metoodikaga. Strateegiliste ja kriitiliste toorainete tulevaste loeteludega peaks kaasnema mõjuhindang kehtivate ELi õigusaktide ja nende mõju kohta nendes loeteludes sisalduvatele materjalidele;</i></p>

Motivatsioon

Kriitilisi tooraineid hinnatakse kriitilisuse hindamise teel, võttes aluseks spetsiaalse metoodika, mis hõlmab pikka ja põhjalikku valideerimisprotsessi väliseksperptide, tööstuse esindajate ja uurimisinstituutide kaasabil. Strateegiliste toorainete kindlaksmääramine seevastu ei põhinevad avaldatud metoodikal ega hõlmanud ka varasemaid konsultatsioone. Strateegiliste toorainete lisamine kriitiliste toorainete loetellu (II lisa) tähendab, et kõik materjalid on täitnud kriitiliste toorainete metoodikas ettenähtud künnised, mis on eksitav.

Muudatusettepanek 3

Artikli 1 lõige 3

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
<p>3. Kui komisjon järeltab artiklis 42 osutatud aruande põhjal, et liidul tõenäoliselt ei õnnestu lõikes 2 seatud eesmärgi saavutada, hindab ta, kas nende eesmärkide saavutamise tagamiseks oleks teostatav ja proportsionaalne esitada ettepanekuid meetmete võtmiseks või kasutada oma volitusi liidu tasandil.</p>	<p>3. Kui komisjon järeltab artiklis 42 osutatud aruande põhjal, et liidul tõenäoliselt ei õnnestu lõikes 2 seatud eesmärgi saavutada, võimaldab ta teatavat paindlikkust, et kajastada kõige paremini asjaomase tooraine väärtusahela ainulaadsust, kuna igal materjalil on konkreetsed omadused ja probleemid, mis on seotud selle hankimise, töötlemise ja ringlussevõetuga. Komisjon peaks keskenduma olemasoleva suutlikkuse säilitamisele ja toetamisele. Julgustada tuleks tööstuse ja poliitikakujundajate vahelist avatud ja pidevat dialoogi, et määrata kindlaks võrdlusalusel, mis on nii tehniliselt kui ka majanduslikult teostatavad ning kooskõlas ELi eesmärkidega.</p>

Motivatsioon

Hankimise, töötlemise ja ringlussevõtu võrdlusalusel on liiga üldised ja ebarealistlikud ning võivad kaasa tuua soovimatuid ja negatiivseid tagajärgi. Sätteid tuleks hoolikalt kaaluda, võttes arvesse nende rakendamise seotud majanduslikke ja tehnilisi raskusi ning ELi tööstuse, eelkõige VKEdes üлекоormamise ohtu.

Muudatusettepanek 4

I lisa

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
<p>I LISA</p> <p>Strateegilised toorained</p> <p>1. Jagu</p> <p>Strateegiliste toorainete loetelu</p> <p>Strateegilistena käsitatakse järgmisi tooraineid:</p> <p>a) vismut</p> <p>b) boor – metallurgiline</p> <p>c) koobalt</p> <p>d) vask</p> <p>e) gallium</p> <p>f) germaanium</p> <p>g) liitium – akudes kasutamiseks vajaliku puhtusastmega</p> <p>h) magneesiummetall</p> <p>i) mangaan – akudes kasutamiseks vajaliku puhtusastmega</p> <p>j) looduslik grafiit – akudes kasutamiseks vajaliku puhtusastmega</p> <p>k) nikkel – akudes kasutamiseks vajaliku puhtusastmega</p> <p>l) platinarühma metallid</p> <p>m) haruldased muldmetallid magnetite jaoks (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm ja Ce)</p> <p>n) ränimetall</p> <p>o) titaanmetall</p> <p>p) volfram</p>	<p>I LISA</p> <p>Strateegilised esmased ja teiseseid toorained</p> <p>1. Jagu</p> <p>Strateegiliste toorainete loetelu</p> <p>Strateegilistena käsitatakse järgmisi esmaseid ja teiseseid tooraineid, sealhulgas nende vastavaid kandjametalle ja mineraale, millega neid strateegilisi tooraineid kaevandatakse:</p> <p>a) vismut</p> <p>b) boor</p> <p>c) koobalt</p> <p>d) vask</p> <p>(da) rauajäätmed (sh roostevaba teras)</p> <p>e) gallium</p> <p>f) germaanium</p> <p>g) liitium</p> <p>(ga) magnesiit/magneesia</p> <p>h) magneesium</p> <p>i) mangaan</p> <p>j) grafiit</p> <p>k) nikkel</p> <p>(ka) fosfor</p> <p>(kb) kaaliumkarbonaat</p> <p>l) platinarühma metallid</p> <p>m) haruldased muldmetallid (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm ja Ce)</p> <p>n) räni</p> <p>o) titaan</p> <p>p) volfram</p> <p>(pa) tsink</p>

Muudatusettepanek 5

II lisa

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
<p style="text-align: center;">II LISA</p> <p style="text-align: center;">Kriitilised toorained</p> <p style="text-align: center;">1. Jagu</p> <p style="text-align: center;">Kriitiliste toorainete loetelu</p> <p>Kriitiliste toorainetena käsitatakse järgmisi tooraineid:</p> <p>a) antimon</p> <p>b) arseen</p> <p>c) boksiit</p> <p>d) barüüt</p> <p>e) berüllium</p> <p>f) vismut</p> <p>g) boor</p> <p>h) koobalt</p> <p>i) koksisisüsi</p> <p>j) vask</p> <p>k) päevakivi</p> <p>l) fluoriit</p> <p>m) gallium</p> <p>n) germaanium</p> <p>o) hafnium</p> <p>p) heelium</p> <p>q) rasked haruldased muldmetallid</p> <p>r) kerged haruldased muldmetallid</p> <p>s) liitium</p> <p>t) magneesium</p> <p>u) mangaan</p> <p>v) looduslik grafiit</p> <p>w) nikkel – akudes kasutamiseks vajaliku puhtusastmega</p> <p>x) nioobium</p> <p>y) fosforiit</p> <p>z) fosfor</p>	<p style="text-align: center;">II LISA</p> <p style="text-align: center;">Kriitilised esmased ja teiseseid toorained</p> <p style="text-align: center;">1. Jagu</p> <p style="text-align: center;">Kriitiliste toorainete loetelu</p> <p>Kriitiliste toorainetena käsitatakse järgmisi esmasest ja teiseseid tooraineid, sealhulgas nende vastavaid kandjemetalle ja mineraale, millega neid kriitilisi tooraineid kaevandatakse:</p> <p>a) antimon</p> <p>b) arseen</p> <p>c) boksiit</p> <p>d) barüüt</p> <p>e) berüllium</p> <p>f) vismut</p> <p>g) boor</p> <p>h) koobalt</p> <p>i) koksisisüsi</p> <p>j) vask</p> <p>k) päevakivi</p> <p>(ka) rauajäätmel (sh roostevaba teras)</p> <p>l) fluoriit</p> <p>m) gallium</p> <p>n) germaanium</p> <p>o) hafnium</p> <p>p) heelium</p> <p>q) rasked haruldased muldmetallid</p> <p>r) kerged haruldased muldmetallid</p> <p>s) liitium</p> <p>(sa) magneesiit/magneesia</p> <p>t) magneesium</p> <p>u) mangaan</p> <p>v) grafiit</p> <p>w) nikkel</p> <p>x) nioobium</p> <p>y) fosforiit</p> <p>z) fosfor</p>

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
(aa) platinarühma metallid	(aa) platinarühma metallid
(bb) skandium	(aaa) kaaliumkarbonaat
(cc) räni metall	(bb) skandium
(dd) strontsium	(cc) räni metall
(ee) tantaal	(dd) strontsium
(ff) titaanmetall	(ee) tantaal
(gg) volfram	(ff) titaanmetall
(hh) vanaadium	(gg) volfram
	(hh) vanaadium
	ii) tsink

Muudatusettepanekute 4 ja 5 motivatsioon

Teatavaid materjale saab tavaliselt kaevandada ainult koos teise, mitteväärismetalliga (nt haruldasi muldmetalle kaevandatakse koos rauamaagiga) ja neid ei saa kaevandada eraldi. Lisaks on teatavad materjalid vajalikud materjalide tootmise, rafineerimise ja ringlussevõtu ökosüsteemis, nt sulatuskodades kasutatav magneesiit – ilma selle materjalita ei ole võimalik metalle või materjale kõrgel temperatuuril ringlusse võtta. Me peaksime hoidma ära piiranguid selles valdkonnas (nii kriitiliste kui ka strateegiliste toorainete puhul) ning vältima teatavate toorainete jaoks kindlate kasutuseesmärkide ettekirjutamist väärtusahelas. Vastasel juhul oleks abikõlblik ainult viimane rafineerimisetaap, kuid mitte kaevandamine.

Üleminek vähesse CO₂ heitega ringmajandusele muudab teise toorme üha olulisemaks, kuna see aitab vähendada sõltuvust esmasest toorainest ning toetada ressursitõhusust, jäätmete vähendamist ja kestlikkust. Lisaks on mõned neist materjalidest olulised tööstuse CO₂ heite vähendamiseks, rohepöördeks ja netonulleesmärkide saavutamiseks.

Muudatusettepanek 6

Artikli 2 punkt 15 (uus punkt)

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
	15) „strateegilise tooraine projekt“ – II lisas loetletud toorainete kaevandamise, töötlemise või ringlussevõetuga tegeleva mis tahes rajatise kavandamine või olemasoleva rajatise kavandatud oluline laiendamine või kasutusotstarbe muutmine, sealhulgas juhul, kui need toorained saadakse I või II lisas loetlemata kandjatoorme kaevandamise ja töötlemise kõrvalsaadusena;

Motivatsioon

Strateegilisi tooraineid saadakse sageli kandjametalli (mitteväärismetall) või mineraali kõrvalsaadusena. Vaja on rohkem selgitada selliste mitteväärismetallide ja kandjametallide ning mineraalide kaevandamisprojektide kaasamist kriitiliste toorainete määru kohaste strateegiliste projektide kohaldamisalasse.

Muudatusettepanek 7

Artikkel 3a (uus artikkel)

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
	<p style="text-align: center;">Artikkel 3a</p> <p>1. <i>Teiseseid tooraineid võetakse arvesse strateegiliste toorainete loetelus (I lisa) ja kriitiliste toorainete loetelus (II lisa).</i></p> <p>2. <i>Komisjon vaatab vähemalt iga kahe aasta tagant läbi ja vajaduse korral ajakohastab I ja II lisa sisalduvate strateegiliste ja kriitiliste teiseste toorainete loetelu. Seejuures võetakse arvesse nende strateegilist rolli CO₂ heite vähendamisel ja roheüleminekul, prognoositavat suurt nõudlust kasvu või nappust ülemaailmsel tasandil, raskusi nende kogumisel ja taaskasutamisel ELis ning kriitiliste toorainete suurt taaskasutamise potentsiaali ELis.</i></p>

Motivatsioon

Teisestel toorainetel on oluline roll Euroopa tööstuse CO₂ heite vähendamisel, eelkõige nende tööstusharude puhul, mis toodavad rohe- ja digipöördeks vajalikke strateegilisi tehnoloogiaid. Nende strateegilise väärtuse tunnustamine toetab vastutustundlikku hankimist ja vähendab esmase materjali kaevandamist. Strateegiliste toorainete loetelu raames tuleks koostada strateegiliste teiseste toorainete alamloetelu, võttes muu hulgas arvesse järgmisi kriteeriume: strateegiline roll CO₂ heite vähendamisel ja roheüleminekul, prognoositav ülemaailmse nõudluse kasv; raskused kogumisel, taaskasutamisel või ringlussevõtul ELis, kriitiliste toorainete taaskasutamise suur potentsiaal. Hindamisel tuleks arvesse võtta uusimaid olemasolevaid andmeid ning nõudlust ja pakkumise prognoositavat arengut asjakohasel võrdlusperioodil, et tulla toime tulevase nappuse või tarnehäiretega.

Muudatusettepanek 8

Artikli 5 lõike 1 punkt c

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
<p>c) projekti rakendataks kestlikult, eelkõige seoses keskkonnamõju seire, ennetamise ja minimeerimisega, sotsiaalselt vastutustundlike tavade kasutamisega, sealhulgas inimõiguste ja töötajate õiguste austamisega, kvaliteetsete töökohtade loomise potentsiaaliga ning sisuka koostööga kohalike kogukondade ja asjaomaste sotsiaalpartneritega, ning läbipaistvate äritavade kasutamisega, mis hõlmab piisavaid vastavuskontrolli põhimõtteid, et ennetada avaliku halduse nõuetekohasele toimimisele avalduva kahjuliku mõju, sealhulgas korruptsiooni ja altkäemaksu ohtu ning see minimeerida;</p>	<p>c) projekti rakendataks kestlikult, eelkõige seoses keskkonnamõju seire, ennetamise ja minimeerimisega iseäranis pikas perspektiivis ja üleilmsel tasandil, sotsiaalselt vastutustundlike tavade kasutamisega, sealhulgas inimõiguste ja töötajate õiguste austamisega, kvaliteetsete töökohtade loomise potentsiaaliga ning sisuka koostööga kohalike kogukondade ja asjaomaste sotsiaalpartneritega, ning läbipaistvate äritavade kasutamisega, mis hõlmab piisavaid vastavuskontrolli põhimõtteid, et ennetada avaliku halduse nõuetekohasele toimimisele avalduva kahjuliku mõju, sealhulgas korruptsiooni ja altkäemaksu ohtu ning see minimeerida;</p>

Motivatsioon

Oluline on leida õige tasakaal pikaajaliste kestlikkuseesmärkide ja lühiajaliste eesmärkide vahel (arvestades ka suhteliselt suuremat saadet, mida põhjustavad praegused materjalide kaevandamise meetodid mõnes arenguriigis, ja asjaolu, et me elame samal planeedil).

Muudatusettepanek 9

Artikli 19 lõike 1 punkt e (uus punkt)

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
	e) <i>ebaausad kaubandustavad. Komisjon säilitab ja tugevdab kaubanduse kaitsemeetmeid, et tagada võrdsed tingimused. EL peaks seadma prioriteediks ka WTO nõuetele vastavate stiimulite loomise, et tagada ülemaailmselt võrdsed tingimused. Need võivad seisneda tarbijatele stiimulite loomises, et nad valiksid kestlikud Euroopa toorained, või toetuses täiuslikumate rajatiste tootmiseks.</i>

Motivatsioon

Euroopa toorainetööstus on ülemaailmselt ebasoodsas konkurentsiolukorras ja tuleb tagada, et kaubanduse kaitsemeetmeid kasutatakse selleks, et kaitsta tööstust ebaausate kaubandustavade eest.

Muudatusettepanek 10

Artikli 35 lõige 1

Euroopa Komisjoni ettepaneku tekst	Komitee muudatusettepanek
1. Euroopa kriitiliste toorainete nõukogu koosneb liikmesriikidest ja komisjonist. Selle eesistuja on komisjon.	1. Euroopa kriitiliste toorainete nõukogu koosneb liikmesriikidest ja komisjonist ning sõltumatutest tehnilistest ekspertidest . Selle eesistuja on komisjon.

Motivatsioon

Kavandataval Euroopa kriitiliste toorainete nõukogul on otsustav roll kriitiliste toorainete määruse, sealhulgas loamenetluste rakendamisel. Järelevalveülesannete tõhususe tagamiseks on soovitatav kaasata nõukokku mitte ainult institutsioonilised esindajad, vaid ka kõnealuse valdkonna sõltumatud tehnilised eksperdid.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ühisteatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Euroopa Liidu julgeoleku- ja kaitsevaldkonna kosmosestrateegia““

(JOIN(2023) 9 final)

(2023/C 349/23)

Raportöör: **Maurizio MENSI**

Kaasraportöör: **Jan PIE**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 2.5.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav seksioon	tööstuse muutuste nõuandekomisjon
Vastuvõtmine seksioonis	22.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	12.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	170/1/1

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab ELi tunnustust kosmosevaldkonna julgeoleku- ja kaitsemõõtmele, mida kajastab 10. märtsil 2023 avaldatud ühisteatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule Euroopa Liidu julgeoleku- ja kaitsevaldkonna kosmosestrateegia (edaspidi „strateegia“) kohta.

1.2. Komitee on samal arvamusel väljendatud ühise arusaamaga uuest geopoliitilisest kontekstist seoses tõsiste probleemidega, mille on põhjustanud Venemaa sissetung Ukrainasse, seoses kosmosevarade ja -teenuste elutähtsusega ning vajadusega töötada välja meetmed nende kaitsmiseks, mis on hädavajalik samm tõsiseltvõetava üleeuroopalise kosmosepoliitika väljatöötamisel.

1.3. Komitee nõustub, et isegi enne kosmosesüsteemide ja -teenuste kerksuse suurendamist ja kaitse parandamist on prioriteet ohtude kindlakstegemine. Selleks peavad ELi institutsioonid tagama, et kõik asjaomased osalejad, sealhulgas tööstus, sotsiaalsed osalejad ja kodanikuühiskond, kaasatakse kaardistamisse ja soovituste koostamisse. Oluline on julgustada organiseeritud kodanikuühiskonda täielikult mõistma, millist asjaomast avalikku huvi ja kasu pakub strateegia kodanikele, et parandada selle legitiimsust ja suurendada üldsuse toetust, mis tuleneb kosmosetehnoloogia asjaomastest tsiviilrakendustest.

1.4. Komitee soovib praeguses murettekitavas geopoliitilises kontekstis parandada liidu kosmosesüsteemide ja -teenuste kerksust ja kaitset. Komitee märgib, et selle eesmärgi saavutamise peamised murekohad on seotud suutlikkusega tösta avaliku sektori investeeringute praegust madalat taset, vähendada nende killustatust ja edendada Euroopa lisaväärtusel põhinevat lähenemisviisi olukorras, kus Euroopal on suur mahajäämus kosmosesse tehtavate avaliku sektori investeeringute poolest võrreldes Ameerika Ühendriikide, Hiina ja Venemaaga.

1.5. Komitee on seisukohal, et liidu kosmosesüsteemide ja -teenuste kerksuse suurendamine ja kaitse parandamine hõlmab ka meetmete rakendamist, et toetada elutähtsate tööstuslike väärtusahelate tehnoloogilist suveräänsust ja kerksust eesmärgiga tagada sõltumatus. Sellega seoses soovib komitee tungivaltpäält täielikult tunnustada ja rõhutada tööstuse olulist rolli sõltuvusprobleemide ja leevendusmeetmete väljaselgitamisel.

1.6. Komitee soovib meelde tuletada, et maailma liidrid tunnustavad ja toetavad üha enam kosmose laiaulatuslikku rolli inimkonnale lisaväärtuse loomisel. Praegu tegeldakse Euroopa kosmosesektoris mõne meie aja kõige pakilisema probleemiga, nagu kliimamuutuste seire, tehnoloogilise innovatsiooni stimuleerimisele kaasaaitamine ja konkreetse sotsiaal-majandusliku kasu loomine kodanike igapäeva elu parandamiseks. Institutsioonid, ettevõtjad ja kodanikud sõltuvad üha enam kosmosetehnoloogiast, andmetest ning side-, navigatsiooni- ja positsioneerimissüsteemide teenustest ja Maa

seirest (nt reaalajas saadav teave ja kohapealne side katastroofide korral). Kosmosel on oluline roll kodanike ja Euroopa strateegilise autonoomia seisukohast, samuti ülemaailmses diplomaatias, Euroopa identiteedi omaksvõtmisel ning järgmiste põlvkondade innustamisel ja motiveerimisel.

1.7. Komitee väljendab suurt heameelt ELi tulevase kosmoseküsimusi reguleeriva õigusakti üle, mis hõlmab ohutust, turvalisust ja kestlikkust ja standardimist ning mis liigub vajaliku ELi lähenemisviisi suunas kosmoseliikluse korraldamisele ⁽¹⁾.

1.8. Komitee on veendunud, et kõik tööstusega seotud meetmed (nt konkurentsivõime, elutähtsad tehnoloogiad, tarneahela turvalisus) tuleb lõimida sidusa ja üleeuroopalise tööstuspoliitika osana, arvestades Euroopa kosmosetööstuse väga suurt sõltuvust väga piiratud avatud turgudest.

1.9. Komitee rõhutab, et isegi kui erimeetmed on vajalikud ja võivad olla kasulikud konkreetsete olukordade lahendamiseks, on need meetmed otstarbekad ja täiel määral tõhusad üksnes siis, kui neis on ühendatud kohandatud hankepoliitika, laiaulatuslik ja tõhus teadus- ja arengupoliitika ning Euroopas välja töötatud kosmosetehnoloogiate ja -teenuste turuletoomise toetamine, võttes arvesse ka eksporditurge, eelkõige majandusdiplomaatia kaudu.

1.10. Komitee on veendunud, et laiaulatuslik, kuid ka sidus toetus teadusuuringutele ja innovatsioonile on kosmosesektori kestlikkuse ja selle avaliku poliitika vajaduste rahuldamise suutlikkuse nurgakivi. Euroopas tuleb teadusuuringuid ja innovatsiooni tugevamalt ja järjepidevamalt toetada, et säilitada oma positsioon kosmoses ja tagada Euroopa tööstus, mis on võimeline projekteerima, valmistama ja kasutama tipptasemel kosmosesüsteeme.

1.11. Valdtkondades, kus koostöö kolmandate riikidega on keske tähtsusega, rõhutab komitee, kui oluline on säilitada Euroopa suveräänsus ja vältida Euroopa-välist sõltuvust strateegilistes valdkondades, edendades samal ajal koostööd ja koostalitlusvõimet, tagades üldreeglina USA ja teiste sarnaselt meelestatud kolmandate osapooltega vastastikkuse ja mõlemapoolse kasu.

1.12. Komitee leiab, et strateegiaga peavad kaasnema konkreetsete ja kiired meetmed, mis puudutavad sihtotstarbelist eelarvet, meetmete rakendamise ajakavasid ja töökohtade loomist ⁽²⁾. EL peab koostama sellise täpse tegevuskava, lähtudes kosmosetegevusega seotud osalejate üleeuroopalisest koordineerimisest.

2. Arvamuse taust

2.1. COVID-19 kriis näitas, et elutähtsa võrgutaristu puhul puudub Euroopas autonoomia ja kontroll, ning Venemaa sissetung Ukrainasse on veelgi kiirendanud liikumist kosmosevaldkonna julgeoleku- ja kaitsemõõtme tugevdamise suunas.

2.2. Institutsioonilisel tasandil kajastavad seda kaks peamist vahesammu:

2.2.1. Versailles' deklaratsioonis, mille Euroopa Liidu juhid avaldasid 11. märtsil 2022 vastusena Venemaa sissetungile Ukrainasse, pannakse erilist rõhku kosmosevaldkonnaga seotud kaitsetegevusele, sest ELi juhid leppisid eelkõige kokku kosmosetööstuse ja -tegevuse julgeoleku- ja kaitsemõõtme tugevdamises.

2.2.2. 21. märtsil 2022 avaldas Euroopa Komisjon liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja juhtimisel julgeoleku- ja kaitsevaldkonna strateegilise kompassi. Strateegiline kompass määratleb kosmosevaldkonda tugeva kaitsealase mõjuga valdkonnana, mis põhjustab üha rohkem vaidlusi, ja mõjutab Euroopa kosmosesektorit mitmel viisil.

2.3. Nendele ELi algatustele lisanduvad muud koostööprogrammid, näiteks ministrite tasandil toimunud Euroopa Kosmosesektouri (ESA) nõukogu 2022. aasta kohtumise raames, kus pakuti liikmesriikide panuste jaoks välja mitu algatust, mis käsitlevad julgeolekut kosmoses ja kosmosest tulenevat julgeolekut.

⁽¹⁾ Kooskõlas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamustega teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse liidu turvalise ühenduvuse programm aastateks 2023–2027“ (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD)) ja teemal „Ühisteatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule: ELi lähenemisviis kosmoseliikluse korraldamisele – ELi panus ülemaailmse probleemi lahendamiseks“ (JOIN(2022) 4 final) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 172) ning „Uus kosmosetööstus“.

⁽²⁾ Eelkõige naiste tööhõive.

2.4. Venemaa sissetung Ukrainasse on kahtlusteta näidanud, et kosmos kui keskse tähtsusega vara on täiesti elutähtis. Sõda on näidanud, et lisaks valitsuse varale ja strateegiatele on asjakohane ja määrav mõju ka kommertsvaral – seega on oluline avaliku ja erasektori korrapärase suhtlus ja koostöö, eelkõige seoses tehnilise ja operatiivsuutlikkusega.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee tunnistab, et kosmos on keskse tähtsusega elutähtis vara Euroopa poliitikakujundajatele sõltumatute ja teadlike otsuste tegemiseks ja meetmete rakendamiseks kriisiohje- ja julgeolekuvaldkonnas, mis on hädavajalik samm tõsiseltvõetava üleeuroopalise kosmosepoliitika väljatöötamisel. Oluline on julgustada organiseeritud kodanikuühiskonda täielikult mõistma, millist asjaomast avalikku huvi ja kasu pakub strateegia kodanikele, et parandada selle legitiimsust ja suurendada üldsuse toetust, mis tuleneb kosmosetehnoloogia asjaomastest tsiviilrakendustest.

3.2. Euroopa jõupingutustest saavutada kosmoses usaldusväärne ja kindel autonoomia oma strateegilise autonoomia elluviimiseks on nüüdseks saanud tegelikkus ning neist on üha enam saamas ühine püüdlus kogu mandril. Komitee leiab, et kõik – nii tsiviil- ja militaaralased, riikliku ja Euroopa tasandi kui ka avaliku ja erasektori – jõupingutused peavad olema suunatud tõhususe ja usaldusväärsuse saavutamisele julgeolekuvaldkonna kasutajate jaoks, nagu on rõhutatud tsiviil-, kaitse- ja kosmosetööstuse vahelise sünergia tegevuskavas,⁽³⁾ mistõttu on vaja tugevdada avaliku ja erasektori partnerlust ning võimalikke partnerlusi sarnaselt meelesstatud riikidega.

3.3. Üha suurem on oht, et uued ähvardavad osalejad võtavad sihikule kosmosesüsteemid, et mõjutada satelliitide kaudu osutatavaid elutähtsaid teenuseid. Komitee peab üha olulisemaks, et Euroopa kasvava huviga kosmosepõhiste teenuste vastu ja neist sõltuvusega kaasneksid meetmed, mille eesmärk on kaitsta kosmosepõhist suutlikkust ja kosmoseteenuseid, et mitte veelgi suurendada Euroopa ühiskonna ja majanduse kriitilisel tasemel haavatavust.

3.4. Komitee on veendunud, et liikmesriigid peavad võtma täieliku vastutuse ning pühenduma maailma rahule ja julgeolekule, tugevdades oma tegevusvabadust kosmoses ja selle suhtes, tuginedes oma suveräänsele suutlikkusele ja varale. Komitee peab seda üheks kõige olulisemaks ja elutähtsamaks nende käsutuses olevaks tegutsemis- ja mõjutamisvahendiks. Selleks peavad liikmesriigid tagama oma kosmosetööstuse kerksuse ning oma tarne- ja teenustetaristu julgeoleku oma kodanike hüvanguks. Sellest tulenevalt on Euroopale suveräänse ja kestliku juurdepääsu tagamine kosmosele vaieldamatu prioriteet.

4. Konkreetsete märkused

4.1. Kosmoseohtude liigid

4.1.1. Komitee peab kiiduväärseks, et igal aastal koostatakse kosmoseohtude analüüs, mille abil määratakse kindlaks ohud, mis võivad põhjustada kosmosesüsteemide häirimist, kahjustamist või hävimist. Seda analüüsi peetakse väga oluliseks, et mõista vaenulikku keskkonda, milles praegu ja edaspidi arendatakse kosmose- ja maapealset taristu ning teenuseid.

4.1.2. Komitee tunnistab, et selline hindamine aitaks ära hoida seda, et potentsiaalselt vaenulikud riigid või organisatsioonid omandaksid tundliku suutlikkuse (sealhulgas oskused, tehnoloogia, vara ja komponendid). Eesmärk oleks tagada, et Euroopa haldab ja kontrollib tundlikku suutlikkust.

4.1.3. Komitee leiab, et Euroopa Komisjon ja Euroopa välisteenistus peavad iga-aastase kosmoseohtude analüüsi koostamisel ning sellest tulenevate soovituste ja meetmete kindlaksmääramisel arvesse võtma Euroopa kosmosetööstuse (suured ja väikesed ettevõtjad), teadus- ja tehnoloogiaorganisatsioonide ning akadeemiliste ringkondade seisukohti ja sisendeid.

4.1.4. Komitee on veendunud, et selline protsess võimaldaks erasektoril

a) töötada uute teadus- ja arendustegevuse prioriteetidega, mis on seotud juba teadaolevate ohtude või uute tekkivate ohtudega;

⁽³⁾ COM(2021) 70 final.

- b) suurendada klientide ja institutsiooniliste osalejate teadlikkust ennetavate lähenemisviiside vajadusest;
- c) määratleda Euroopa tasandil uued standardid ja aidata seega kaasa ülemaailmse tasandi standardimisprotsessile;
- d) vahetada parimaid tavasid avaliku ja erasektori üksuste vahel;
- e) kohandada maapealseid lähenemisviise kosmosele sobivaks.

4.2. ELi kosmosesüsteemide ja -teenuste suurem kerksus ja parem kaitse

4.2.1. Kogu ELi hõlmav julgeolekuraamistik kosmosesüsteemide kaitseks, teabe jagamiseks ja koostööks kosmose julgeolekuga seotud vahejuhtumite asjus

4.2.1.1. Komitee arvates loovad ülemaailmsed regulatiivsed algatused ja ühepoolsed otsused kosmoseliikluse korraldamise kohta tõenäoliselt keerulise keskkonna Euroopa osalejate jaoks. Väljaspool Euroopat läbiviidavad reformid võivad tõepoolest kahjustada Euroopa kosmosesektori suutlikkust konkureerida võrdsetel tingimustel. Need võivad mõjutada sektori kestlikkust ja ohustada veelgi Euroopa suveräänsust kui ELi kosmosealast üldeesmärki.

4.2.1.2. Komitee on veendunud, et Euroopa Liidul on võimalus olla aruteludes esirinnas ning luua alus Euroopa peamise kosmosetaristu ja sellega seotud teenuste kaitsmiseks. Olles proaktiivne ja edendades killustatuse asemel ELi liikmesriikide koostööd, võimaldab Euroopa Liit Euroopa kosmosesektoril kohaldada kokkulepitud eeskirju ja toimumisviise oma huvides ning neid ülemaailmsel tasandil veelgi edendada. Senises ühtlustatam ja koostööpõhise lähenemisviisi liikmesriikide vahel soodustaks ühiseid investeeringuid ELi kaitsesse ja tööstusse laiemalt. Sellest vaatenurgast võiks ühishangete võimalus suurendada nõudluse poole tõhusust ning aidata kaasa Euroopa kosmose- ja kaitsetööstuse konkurentsivõimele ja tõhususele⁽⁴⁾.

4.2.1.3. Komitee arvates avaldaks ülekanduva mõjuga tehnoloogia ja tööstuse, näiteks lennunduse ning nii sõjaliste kui ka tsiviilkasutusega („kahesugune kasutus“) tehnoloogia potentsiaali tugevdamine suurt mõju ELi nii tööstuslikule kui ka sõjalisele arengule.

4.2.1.4. Turvalisuse ja küberturvalisuse osas nõustub komitee täielikult sellega, et sisseprojekteeritud turbe nõue on kerksuse jaoks väga oluline. Ühised Euroopa turbestandardid on samuti olulised seni, kuni neid kasutatakse praktilisel viisil, sest Euroopa kosmosesektori jaoks on nende määratlemise ja vastuvõtmise tsüklid tiheda konkurentsiga turul sageli liiga pikad. See tähendab järgmist:

- a) neid tuleb arendada paralleelselt tehnoloogia arendamisega;
- b) tuleb ette näha kiire sertifitseerimisprotsess;
- c) idufirmade ja VKEdede kaasamine nende suutlikkuse kaudu täita turbenõudeid nõuab paremat institutsioonilist toetust ja koostööd tarneahelas;
- d) välja tuleb töötada uued standardid.

4.2.1.5. Komitee märgib, et elutähtsa teenuse osutajate toimepidevuse direktiivi⁽⁵⁾ ja küberturvalisuse 2. direktiivi⁽⁶⁾ (mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus) kohaldatakse üksnes liikmesriigi, mitte ELi institutsioonilisel tasandil. Komitee arvates tuleks neid direktiive kohaldada ka ELi omandis oleva vara suhtes.

⁽⁴⁾ Nagu on rõhutatud Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuses teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus ühishangete õigusakti abil Euroopa kaitsetööstust tugevdava vahendi loomise kohta“ (COM(2022) 349 final) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 168).

⁽⁵⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2557, mis käsitleb elutähtsa teenuse osutajate toimepidevust ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2008/114/EÜ (ELT L 333, 27.12.2022, lk 164).

⁽⁶⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2555, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus, ja millega muudetakse määrust (EL) nr 910/2014 ja direktiivi (EL) 2018/1972 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv (EL) 2016/1148 (küberturvalisuse 2. direktiiv) (ELT L 333, 27.12.2022, lk 80).

4.2.2. ELi kosmosesektori tehnoloogilise suveräänsuse tugevdamine

4.2.2.1. Komitee väljendab täielikku heameelt soovi üle püüda suurendada Euroopa Kaitsefondi ja programmi „Euroopa horisont“ eelarvet, sest viimaste arenguetappidega seoses ei ole EL seni suutnud viia oma eelarvet – ja seotud rahastamisvahendeid – kooskõlla oma väljakuulutatud püüdlusega viia kõrgtehnoloogia nõutavale valmidustasemele.

4.2.2.2. Ühise rakkerühma taaskäivitamise kontekstis leiab komitee, et tuleks kehtestada ühtne protsess, mille tulemuseks on üks kokkulepitud ja ühine elutähtsate olukordade andmekogu. Oluline on, et Euroopa kosmosetööstus osaleks protsessis peamise sidusrühmana, sest sõltuvuse vähendamine võib parandada Euroopa suveräänsust, samuti nagu see aitab kaasa tööstuse konkurentsivõimele.

4.2.2.3. Komitee tõstatab küsimuse ühise rakkerühma ja elutähtsa tehnoloogia vaatluskeskuse tulevaste rollide ja koostoime kohta ning rõhutab vajadust nende vahelise parema koostoime järele.

4.2.2.4. Komitee pooldab uute liitude ja üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide loomist, mis on seotud kosmose- ja kaitsevaldkonna jaoks olulise tehnoloogiaga, sest need võivad kaasa aidata rahastamise suurendamisele ning toptallicade arendamisele ja kestlikkusele Euroopas.

4.2.3. ELi kosmosesektori julgeolek

4.2.3.1. Väga teretulnud on ELi kosmosesektori julgeolekuriskide käsitlemine tarneahelate kaitsmise ja hanke-eeskirjade kaudu, mis tagavad täielikult varustuskindluse.

4.2.3.2. Komitee peab siiski oluliseks, et need meetmed lõimitaks laiaulatuslikult sidusa ja üleeuroopalise kosmosetööstuse poliitika osana.

4.2.4. Uued võimed kerksuse parandamiseks ja ELi autonoomne juurdepääs kosmosele

4.2.4.1. Komitee nõustub, et peamised tehnoloogiad ja võimed kerksuse tagamiseks on enesekaitsevõimeline kasulik laadung, reageerimisvõimelised kanderaketid, kosmose olukorrateadlikkuse võime, hooldusteenused orbiidil ja kosmoserakenduste jaoks ette nähtud turvaline suveräänne andmepily.

4.2.4.2. Komitee arvates tuleks tagada ELi pikaajaline sõltumatu juurdepääs kosmosele, sest Euroopa ei saa oma kosmosevõimete käivitamisel ja oma kosmosetaristu hooldamisel sõltuda kolmandatest riikidest. Sellega seoses on hädavajalik kohaldada institutsiooniliste orbiidile viimiste puhul Euroopa kanderakettide eelistamise põhimõtet.

4.2.5. Kosmoseohtudele reageerimine

4.2.5.1. Komitee arvates on ohtude avastamiseks vaja välja töötada täiemahuline ja autonoomne kosmoseliikluse korraldamise süsteem, mis tugineks muu hulgas rahastatud programmide loomisele ja toetamisele, et arendada edasi Euroopa kosmoseliikluse korraldamise (STM) suutlikkust (kosmose jälgimine ja seire – SST, kosmoseteadlikkus – SDA) ning kiirendada majanduslikult tasuva, konkurentsivõimelise ja laiendatava Euroopa kosmose jälgimise ja seire suutlikkuse (SST) ja kosmoseliikluse korraldamise suutlikkuse (STM) kasutuselevõttu (?).

4.2.5.2. Sellega seoses nõustub komitee täielikult ühisteatise rõhuasetusega kosmosesevaldkonna kosmoseteadlikkuse süsteemide suutlikkusele, tingimusel et see tugineb igal etapil – lisaks Euroopa ja ELi liikmesriikide võimetele – tööstuse toetusele, oskusteabele ja suutlikkusele.

(?) Kooskõlas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamustega teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse liidu turvalise ühenduvuse programm aastateks 2023–2027“ (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD)) ja teemal „Ühisteatise Euroopa Parlamendile ja nõukogule: ELi lähenemisviis kosmoseliikluse korraldamisele – ELi panus ülemaailmse probleemi lahendamiseks“ (JOIN(2022) 4 final) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 172) ja „Uus kosmosetööstus“.

4.2.5.3. Komitee julgustab ELi tasandil jõuliselt koordineerima ELi liikmesriikide tehtavaid jõupingutusi, et toetada eesmärki suurendada Euroopa avatud strateegilist autonoomiat kooskõlas Atlandi-ülese partnerlusliiduga, peamiste strateegiliste partneritega, nagu Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik, tehtava koostööga ja mitmepoolse tegevusega ning võimaluse korral valmistada ette tee ELi tasandi suutlikkuse saavutamiseks.

4.2.5.4. Komitee tunnustab kosmoseõppuste tähtsust, sest Euroopa riikide vaheline koordineerimine peaks olema jõulisem, tõhusam ja arvestatavam, võttes arvesse meie liitlasi, eelkõige Ameerika Ühendriike. Selle eeltingimus on ühise kosmoseoperatsioonide kultuuri ülesehitamine.

4.2.6. Kosmose parem kasutamine julgeoleku- ja kaitseotstarbel

4.2.6.1. Komitee nõustub, et kosmose panuse suurendamine Euroopa kaitsevõimesse tähendab ka tuginemist juba olemasolevatele Euroopa juhtalgatustele ning nende täiendamist julgeoleku- ja kaitsemõõtmega.

4.2.6.2. Komitee rõhutab, et Copernicuse programmi laiendamine julgeolekuvõimele tähendaks programmi eesmärkide märkimisväärset suurendamist, mida tuleks hoolikalt hinnata, pidades eelkõige silmas seonduvaid riske Copernicuse programmi rahastamissuutlikkusele ja selle praegust avatud andmete poliitikat.

4.2.6.3. Komitee rõhutab strateegia olulist panust ELi rohelisse kokkuleppesse ja sellega seotud tööstusökosüsteemidesse. Eelkõige aitab Copernicuse programm, mida peetakse kliimamuutuste ja keskkonnaseire maailmatasemeliseks võrdlusaluseks, otseselt kaasa kliimamuutustega tegelemisele ja neile lahenduste leidmisele ning Euroopa rolli toetamisele maailmas. Kuna Copernicuse programmist on saanud ülemaailmselt tunnustatud teadustasemel kujutiste ja andmekvaliteedi standard, tuleb seda veelgi toetada lakkamatute püüdlustega.

4.2.6.4. Mis puutub liidu turvalise ühenduvuse programmi IRIS², siis toetab komitee kindlalt programmi, mis aitab liidul jääda kosmosevaldkonnas juhtivaks rahvusvaheliseks osalejaks, kellel on tegutsemisvabadus.

4.2.6.5. Komitee on veendunud, et kõik tööstusega seotud meetmed (konkurentsivõime, elutähtsad tehnoloogiad, tarneahela turvalisus jne) tuleb lõimida sidusa ja üleeuroopalise tööstuspoliitika osana, arvestades Euroopa kosmosetööstuse väga suurt sõltuvust väga piiratud avatud turgudest.

4.2.6.6. Komitee soovib rõhutada, et kosmosevaldkond on uuenduslik ja pidevalt arenev sektor. Euroopa kosmosetegevuse konkurentsivõime tagamiseks tuleb kutseoskuste arendamist pidevalt kohandada ja täiustada. Kuna sektoris on viimastel aastatel toimunud ulatuslik värbamine ja see suundumus jääb ka lähitulevikus eeldatavasti tugevaks, tuleb sellele lisaks rakendada konkreetseid meetmeid, nagu ELi kosmoseakadeemia loomine.

4.2.7. Partnerlus avakosmoses vastutustundliku tegutsemise edendamiseks

4.2.7.1. Komitee nõustub, et kosmosepõhise võimekuse turvalise, kestliku ja usaldusväärse kasutamise tagamiseks on väga oluline luua partnerlusi ja ühisettevõtteid teiste piirkondade, üksuste ja sarnaselt meeletatud kolmandate osapooltega.

4.2.7.2. Kuigi koostöö on väga oluline, juhib komitee tähelepanu sellele, et peaks olema kohustuslik säilitada Euroopa suveräänsus ja autonoomia, samal ajal kui edendatakse koostööd ja koostalitlusvõimet, tagades üldreeglina Ameerika Ühendriikide ja teiste sarnaselt meeletatud kolmandate osapooltega vastastikkuse ja mõlemapoolse kasu.

Brüssel, 12. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Keskpangale, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele pangandusliidu väljakujundamisele kaasa aitava kriisiohje- ja hoiusekindlustusraamistiku läbivaatamise kohta“

(COM(2023)225 final)

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) nr 806/2014 seoses varajase sekkumise meetmete, kriisilahenduste eeltingimuste ja kriisilahenduse meetmete rahastamisega“

(COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD))

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2014/59/EL seoses varajase sekkumise meetmete, kriisilahenduse eeltingimuste ja kriisilahenduse meetmete rahastamisega“

(COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD))

ja

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2014/59/EL ja määrust (EL) nr 806/2014 seoses omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõude teatavate aspektidega“

(COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD))

(2023/C 349/24)

Raportöör: **Giuseppe GUERINI**

Kaasraportöör: **Christophe LEFÈVRE**

Konsulteerimistaotlused	8.12.2022, Hispaania välis-, Euroopa Liidu asjade ja koostööministerruumi kiri Euroopa Liidu Nõukogu, 23.6.2023 (COM(2023) 229 final), 11.7.2023 (COM(2023) 226 final), 11.7.2023 (COM(2023) 227 final) Euroopa Parlament, 12.6.2023 (COM(2023) 229 final), 10.7.2023 (COM(2023) 226 final ja 227 final), Euroopa Komisjon, 2.6.2023 (COM(2023) 225 final)
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 114 ja 304
Vastutav sektsioon	majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	27.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	175/0/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee hindab komisjoni ulatuslikku algatust täiendada pankade kriisiohjet ja hoiusekindlustust käsitlevaid õigusnorme, kuna pangandusliidu edendamine on oluline samm Euroopa ühtse turu tugevdamiseks hoiustajate ja maksumaksjate huvides.

1.2. Komitee on seisukohal, et hiljutised panganduskriisid Ameerika Ühendriikides rõhutavad kiire tegutsemise tähtsust kriisi levimise ohu vähendamisel ning investorite ja hoiustajate usalduse kaotamisel, samuti vajadust paindlikkuse järele pangakriisidele reageerimisel. Hiljutine kogemus näitab ka seda, kui oluline on väga lühikese aja jooksul nõuetekohaselt korraldada raskustes panga üleminek teisele pangale.

1.3. Komitee hindab asjaolu, et komisjoni ettepanekuga laiendati hoiuste tagamise skeemi kaitset avaliku sektori asutuste hoiustele, samuti asjaolu, et komisjon töötab hoiuste kaitse vahendite suurema ühtlustamise nimel kogu ELis. Kuna piisavalt rahastatud ja korraldatud hoiusekindlustusfondidel on oluline roll, tuleks komisjoni pakutud tõhustatud ühtlustamine kindlasti kasuks.

1.4. Komitee märgib, et komisjoni ettepaneku üks põhieesmärke on laiendada pankade kriisilahenduse kohaldamisala. Komitee mõistab täielikult komisjoni lähenemisviisi, konteksti, regulatiivseid põhimõtteid ja pikaajalisi eesmärke.

1.5. Hiljutisi panganduskriise arvestades juhib komitee siiski tähelepanu vajadusele pragmaatilise ja paindliku lähenemisviisi järele, mis põhineb erinevate käsilolevate juhtumite iseärasustel järgmistes valdkondades: i) regulatiivne lähenemisviis; ii) kõige tõhusamate olemasolevate vahendite valik; iii) võetud meetmete praktiline mõju; iv) vajalik koostöö sidusrühmade vahel; v) täitmise kiirus ning vi) kriisiohjeks valitud lahenduste elluviimiseks kasutatavate rahaliste vahendite olemus.

1.6. Komitee leiab, et kriisilahendus ei pruugi alati olla kõige sobivam lahendus selleks, et täielikult kaitsta majanduse ökosüsteeme, milles raskustes pank tegutseb. Kui kriisilahendus võib tegelikult osutada kulukamaks kui likvideerimine, peaksid asjaomased pangad välja kuulutama maksejõuetuse.

1.7. Komitee nõustub komisjoniga, et avaliku huvi hindamist võiks täiustada, võttes kasutusele läbipaistvama ja ühtlustatuma lähenemisviisi kogu ELis. Tunnistades, et tasakaalu saavutamine paindlikkuse ja prognoositavuse vahel on reguleerivate asutuste jaoks väga keeruline ülesanne, julgustab komitee kaasseadusandjaid leidma lahendusi, mis vähendavad õiguskindlusetust nii palju kui võimalik.

1.8. Komitee peab vajalikuks leida sobiv tasakaal avaliku huvi hindamise parema sõnastuse ja selle kohaldamise proportsionaalsuse vahel väikeste, keskmise suurusega ja kohalike pankade suhtes. Avaliku huvi hindamise laiendamine nii, et see hõlmaks ka piirkondlikult olulist rolli täitvaid panku, jätab praeguses raamistikus siiski veel ruumi teatavale ebakindlusele.

1.9. Komitee kordab proportsionaalsuse põhimõtte järgimise tähtsust, et koostada määrus, mis on sobiv selle eesmärkide saavutamiseks, kahjustamata liigselt väikeste, keskmise suurusega ja kohalike pankade huve. Proportsionaalsuse põhimõtet tuleks arvesse võtta ka avaliku huvi hindamise kohaldamisel, eriti kui tegemist on kohalike pankadega, kes ei kujuta endast ohtu finantsstabiilsusele.

1.10. Tunnistades panganduse reguleerimise ja riigiabi reguleerimise erinevat pädevust, on komitee seisukohal, et kogu pankade kriisiohje ja hoiusekindlustuse paketti tuleks nõuetekohaselt koordineerida pangandussektoris riigiabi andmist käsitleva 2013. aasta teatise⁽¹⁾ eeldatava läbivaatamisega. Vastasel juhul on oht, et rakendatakse ettepanekuid, mis võivad olla vastuolus riigiabi käsitlevate õigusnormidega, tuues kaasa ettearvamatus ja õigusliku ebakindluse.

1.11. Komisjon on keskendunud üleminekustrateegia vahendi täiustamisele hoiuste tagamise skeemi kasutamise abil koos võimalusega jõuda ühtse kriisilahendusfondini, tingimusel et kohaldatakse piisavaid kaitsemeetmeid. See võib olla samm Euroopa hoiusekindlustusskeemi suunas, kuid ebatõhusus püsib kuni pangandusliidu väljakujundamiseni, kuna turg on endiselt killustunud.

2. Taust ning Hispaania konsulteerimistaotlus Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele

2.1. Hispaania valitsus taotles komiteelt ettevalmistava arvamuse koostamist pangandusliitu käsitleva ettepaneku kohta, keskendudes vajadusele edendada avaliku huvi hindamise laiemat kohaldamist, et kriisi korral hõlmaks ühtlustatud kriisilahendusmenetlus panku, eelkõige keskmise suurusega ja väikseid panku.

⁽¹⁾ Komisjoni teatis riigiabieskirjade kohaldamise kohta alates 1. augustist 2013 finantskriisi kontekstis pankade kasuks võetavate toetusmeetmete suhtes („Pangandusteatis“) (ELT C 216, 30.7.2013, lk 1).

2.2. Komisjon esitas 18. aprillil 2023 neli seadusandlikku ettepanekut, et tugevdada ELi kehtivat pankade kriisiohje- ja hoiusekindlustusraamistikku, keskendudes keskmise suurusega ja väiksematele pankadele⁽²⁾.

2.3. Komisjoni sõnul „on [kogemused] siiski näidanud, et paljusid raskustesse sattunud keskmise suurusega ja väiksemaid panku ei hallatud kriisilahendusraamistikku kuuluvate lahendustega“⁽³⁾. „Haldamiseks kasutati mõnikord panga nõutavate siseressursside või sektori rahastatavate eraturvavõrkude (hoiuste tagamise skeemide ja kriisilahendusfondide) asemel maksumaksjate raha“,⁽⁴⁾ mis avaldab tugevat negatiivset mõju majandusele ja avalikkuse suhtumisele.

2.4. Seega võimaldavad uued kavandatud eeskirjad ametiasutustel kasutada kriisiohjevahendite põhikomponendina kriisilahendust, rõhutades, et erinevalt likvideerimisest võib kriisilahendus olla klientide jaoks vähem häiriv, sest neil jääb juurdepääs oma kontodele alles ja säilivad panga kriitilise tähtsusega funktsioonid.

2.5. Komisjoni ettepanekud hõlbustavad ka hoiuste tagamise skeemide kasutamist kriisiolukordades, et kaitsta hoiustajaid kahjumi kandmise eest, kui see on vajalik, et vältida negatiivse mõju ülekandumist teistesse pankadesse ja laiemat kahju ühiskonnale ja majandusele. Tuginedes sektori rahastatavatele turvavõrkudele (nt hoiuste tagamise skeemid ja kriisilahendusfondid), püütakse ettepanekuga ka säilitada maksumaksjate raha panganduskriiside korral.

2.6. Hoiuste tagamise skeemi direktiivis sätestatud hoiuste tagamise ulatus 100 000 eurot hoiustaja ja panga kohta on kinnitatud kõigile kõlblikele ELi hoiustajatele ning seda laiendatakse avalik-õiguslikele asutustele, nagu haiglad, koolid ja omavalitsused, samuti rahale, mille kliendid on hoiustanud teatavat liiki vahendites (st investeerimisühingutes, makseasutustes ja e-raha asutustes). Komisjoni ettepanekuga püütakse ka ühtlustada hoiustajate kaitse standardeid kogu ELis.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee jagab komisjoni esitatud seadusandlike ettepanekute eesmärgi, et parandada panganduskriiside ohjamist ja tagada pankade hoiuste piisav kaitse kriisi korral.

3.2. Komitee tunnustab komisjoni ulatuslikku algatust täiendada pankade kriisiohjet ja hoiusekindlustust käsitlevaid õigusnorme, kuna pangandusliidu täiustamine ja edendamine on oluline samm Euroopa ühtse turu tugevdamiseks hoiustajate ja maksumaksjate huvides. Lisaks on pangandusliidu väljakujundamine keskse tähtsusega, et saavutada tõeline majandus- ja rahaliit, mis suudab vajaduse korral tagada finantsstabiilsuse ja usaldusväärse kriisiohje.

3.3. Nagu varasemates arvamustes⁽⁵⁾ märgitud, on komitee seisukohal, et olemasoleva pankade kriisiohje- ja hoiusekindlustusraamistiku tugevdamine on ülioluline. Seda on selgelt näidanud hiljutised pangakriisid USAs ja Credit Suisse'i juhtum, millel oli ulatuslik negatiivne mõju Ameerika Ühendriikide ja Šveitsi pangandussüsteemide stabiilsusele, samuti rahvusvahelistele finantsstabiilsusele ja eriti pangandussektorile. Euroopa Liidus puudub meil kriisilahendusprotsessis endiselt likviidsuse kaitsemehhanism.

3.4. Komitee on seisukohal, et eespool nimetatud panganduskriiside juhtumid toovad taaskord esile kiire tegutsemise tähtsuse kahjude ja iseäranis ülekandumise riski piiramisel ning vajaduse tagada panganduskriisidele reageerimisel paindlikkus. Samuti on tõendatud likviidsuse kaitsemehhanismi, mis katab vahetud likviidsusvajadused, ja aja andmise otsustav roll elujõulise kriisilahendusstrateegia väljatöötamisel.

⁽²⁾ COM(2023) 226 final, COM(2023) 227 final, COM(2023) 228 final ja COM(2023) 229 final.

⁽³⁾ Pressiteade, 18. aprill 2023, Euroopa Komisjon.

⁽⁴⁾ Pressiteade, 18. aprill 2023, Euroopa Komisjon.

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) nr 575/2013 ja direktiivi 2014/59/EL seoses selliste globaalsete süsteemselt oluliste ettevõtjate gruppide usaldatavusnõuetekohase käsitlusega, kes kohaldavad mitme isiku suhtes kriisilahenduse algatamise strateegiat ning omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõude täitmiseks kõlblike instrumentide kaudse märkimise meetodikat“ (COM(2021) 665 final – 2021/0343 (COD)) (ELT C 152, 6.4.2022, lk 111) ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Keskpangale, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele pangandusliidu väljakujundamise kohta“ (COM(2017) 592 final) (ELT C 237, 6.7.2018, lk 46.)

3.5. Komitee on seisukohal, et hiljutine kogemus näitab ka seda, kui oluline on väga lühikese aja jooksul nõuetekohaselt korraldada raskustes panga üleminek teisele pangale. Seepärast on oluline tagada, et õigusraamistikuga nähakse ette õiged tingimused sellisteks üleminekuteks, kuna need peavad toimuma ilma tavapäraseid hoolsusmeetmeid läbimata ning tehingu tagajärjed on tohutud ja ettearvamatud. Lisaks on senised kogemused näidanud, et kriisilahendust läbiva panga omandamisel on vaja üldist erikorda, mis hõlbustab panga integreerimist uude gruppi kõige tõhusamal viisil.

3.6. Kriisilahenduse läbi teinud panga integreerimine ja haldamine on keeruline protsess ning regulatiivseid samme ja nõudeid tuleb ühtlustada. Kaasatud asutustel peaks olema võimalik nõuetekohaselt koordineerida oma vastavaid rolle reguleerimisprotsessides või kriisiohjemeetmete kiirendatud heakskiitmismenetlustes. Lisaks on väga oluline tagada, et selliseid üleminekuid saaks vajaduse korral teha ELis ka piiriülesest.

3.7. Komitee tunnustab seda, et komisjon laiendas hoiuste tagamise skeemi kaitset avaliku sektori asutuste hoiustele, samuti asjaolu, et komisjon töötab hoiuste kaitse vahendite suurema ühtlustamise nimel kogu ELis. Panga maksejõuetuse korral nii era- kui ka avalike hoiustajate ja jaehoiustajate kaitsmisega vähendab hoiusekindlustus hoiustest kõrvalehoidumise riski ja leevendab negatiivse mõju ülekandumise riski. Komitee on seisukohal, et seda hoiusekindlustust tuleks teataval juhtudel kohandada, et võtta arvesse ebakindlas majanduslikus olukorras olevaid hoiustajaid, nagu puudega inimesed või krooniliste haigustega inimesed. Kuna piisavalt rahastatud ja korraldatud hoiusekindlustusfondidel on oluline roll, tuleb komisjoni pakutud tõhustatud ühtlustamine kindlasti kasuks.

3.8. Komitee märgib, et komisjoni ettepaneku üks põhieesmärke on kriisilahenduse kohaldamisala laiendamine, kui seda lahendust peaks kaalutama kooskõlas avaliku huviga. Likvideerimine saab toimuda ainult juhul, kui i) see suudab – tõhusamalt kui kriisilahendus – täita eesmärke, mis on sätestatud pankade finantsseisundi taastamise ja kriisilahenduse direktiivis kriisilahenduse jaoks, ning ii) ei ole vaja kasutada riiklikke vahendeid.

3.9. Komitee mõistab täielikult komisjoni lähenemisviisi, regulatiivseid põhimõtteid ja pikaajalisi eesmärke. Samas juhib komitee tähelepanu vajadusele pragmaatilise lähenemisviisi järele – nagu hiljutised USA pangakriisid on näidanud –, mida tuleks rakendada regulatiivse lähenemisviisi, kõige tõhusamate olemasolevate vahendite kasutamise, võetud meetmete praktilise mõju, sidusrühmade vahelise vajaliku koostöö, rakendamise kiiruse ja lõpuks valitud kriisiohjevahendite rakendamiseks kasutatavate rahaliste vahendite suhtes.

3.10. Komitee leiab, et kriisilahendus ei pruugi alati olla kõige mugavam lahendus selleks, et täielikult kaitsta majanduse ökosüsteeme, kus tegutseb raskustes pank, eriti väike või keskmise suurusega pank. Väärib märkimist, et väikeste ja keskmise suurusega pankade puhul võib kriisilahendus osutada tegelikult kulukamaks kui muud sekkumisviisid, eriti – sageli piiratud – kohalikul tasandil, kus pank töötab. Sellega seoses teeb komitee ettepaneku, et piiriülese tegevuseta keskmise suurusega, väikeste ja kohalike pankade turuosa võiks hinnata pigem üldise riikliku turuosa kui liikmesriikide piirkondliku tasandi põhjal.

3.11. Komitee on seisukohal, et kogu pankade kriisiohje ja hoiusekindlustuse paketti tuleks nõuetekohaselt koordineerida pangandussektoris riigiabi andmist käsitleva 2013. aasta teatise⁽⁶⁾ eeldatava läbivaatamisega, mis on aidanud kaasa praeguse ettearvamatuse tekkimisele seoses sellega, kas kriisilahendus tuleks aktiveerida või mitte. Pankade kriisiohjet ja hoiusekindlustust käsitlevate regulatiivsete ettepanekute vastuvõtmine ilma riigiabi eeskirju teadmata võib viia rakendamisettepanekuteni, mis võivad olla vastuolus riigiabi käsitlevate õigusnormidega.

3.12. Üldmärkusena kordab komitee proportsionaalsuse põhimõtte järgimise tähtsust, et koostada määrus, mis on sobiv oma eesmärkide täitmiseks, kahjustamata liigselt väikeste, keskmise suurusega ja kohalike pankade huve. Proportsionaalsuse põhimõtet tuleks arvesse võtta ka avaliku huvi hindamise teostamisel, eriti kui tegemist on kohalike pankadega, kes ei kujuta endast ohtu finantsstabiilsusele.

⁽⁶⁾ Komisjoni teatis riigiabi teatiste kohaldamise kohta alates 1. augustist 2013 finantskriisi kontekstis pankade kasuks võetavate toetusmeetmete suhtes („Pangandusteatis“) (ELT C 216, 30.7.2013, lk 1).

4. Konkreetsed märkused

4.1. Komitee nõustub komisjoniga, et avaliku huvi hindamist võiks täiustada, kasutades läbipaistvamat ja ühtsemat lähenemisviisi kogu ELis. Ehkki komitee tunnistab, et tasakaalu saavutamine paindlikkuse ja prognoositavuse vahel on reguleerivate asutuste jaoks väga keeruline ülesanne, märgib ta, et arvamuse aluseks olevad seadusandlikud ettepanekud ei näi täielikult kõrvaldavat asjaomastele asutustele varem antud märkimisväärset kaalutusõigust, jättes teatava õigusliku ebakindluse.

4.2. Komitee peab vajalikuks leida sobiv tasakaal avaliku huvi kriteeriumi parema sõnastuse ja selle kohaldamise proportsionaalsuse vahel väikeste ja kohalike pankade suhtes. Avaliku huvi hindamise ulatuse laiendamine nii, et see hõlmaks piirkondlikult olulist rolli täitvaid panku, jätab praeguses raamistikus siiski veel teatud ebakindluse.

4.3. Kuna avaliku huvi hindamise ulatus näib olevat eelmistest eeskirjadest laiem, et hõlmata varasemast suuremat hulka juhtumeid, peab komitee väga oluliseks, et vähima kulu test (st väiksem koormus hoiuste tagamise skeemide ennetavate/alternatiivsete sekkumiste puhul seoses väljamaksetega) toimiks tõhusalt, et tagada piisav manööverdamisruum, kui on olemas tingimused kriisi ennetamiseks/leevendamiseks alternatiivsete kriisilahendusvahendite abil.

4.4. Komitee rõhutab seadusandlikes ettepanekutes tõstatatud ebakindlust seoses pädevuste jaotusega, eelkõige seoses sellega, kuidas jaotatakse volitused ja kohustused riiklike ja Euroopa ametiasutuste vahel, kes võivad olla kaasatud panganduskriiside ohjamise keerukasse otsustusprotsessi. Sellises kontekstis on teostamise kiirus otsustava tähtsusega, nagu näitasid hiljuti mitmed juhtumid nii ELis kui ka USAs.

4.5. Komitee märgib, et omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõue tuleks kehtestada ning seda tuleks kohaldada asjaomaste pankade suuruse ja konkreetse riskiprofiili alusel, pidades silmas kahte eesmärki – ühelt poolt tagada võrdsed tingimused võrreldava toimimisega oluliste pankade seas ning teiselt poolt kaitsta väikeste ja kohalike pankade ning konkreetsetes ja erilistes sektorites/tööstusharudes tegutsevate pankade omaks võetud konkreetset ärimudelit.

4.6. Omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõude puhul jääb ebaselgeks väidetav kooskõla proportsionaalsuse põhimõttega Euroopa Komisjoni kasutatavas nõude määratluses. Omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõue koosneks alati, ka nõude juba kasutusele võtnud pankade puhul, täiendavast kapitalireservist, mis on vajalik kahjumi katmiseks ja millele lisatakse rekapitalizeerimise summa. Komitee peab oluliseks kohandada omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõuet pankade (eri) suuruse ja ärimudelitega.

4.7. Komitee märgib, et ELi pankade rolli ning nende erinevat olemust ja ärimudeleid, mis tagavad tugevama ja mitmekesisema Euroopa pangandussüsteemi, tuleks tugevdada ja säilitada kogu ELis. Panganduseeskirjades tuleks nõuetekohaselt arvesse võtta tegeliku majanduskasvu vajadust ja selle pikaajalist mõju Euroopa majanduskasvule ning selle sotsiaalset mõju tööhõivele. Sellega seoses leiab komitee, et palju parem on luua tingimused ja vahendid kriisi ennetamiseks ja ärahoidmiseks kui sekkuda tagantjärele päästeoperatsioonide abil, kui sellised võimalused on võimalikud ja kättesaadavad.

4.8. Varajane sekkumine võib sageli osutada tõhusaks ja vähem kulukaks kui kriisilahendus. Ennetavate ja alternatiivsete meetmete menetlused on sätestatud hoiuste tagamise skeemi direktiivis ning neid haldavad riiklikud hoiuste tagamise skeemid vastavalt ühtlustatud eeskirjadele ja mitmes ELi liikmesriigis kehtivatele kaitsemeetmetele. Vaadatakse läbi võlausaldaajate hierarhia, et võimaldada hästitoimivat vähima kulu testi ja sellest tulenevalt varajase sekkumise meetmete rakendamist. Samuti on oluline saavutada üleeuroopaline ühtlustamine või vähemalt töötada välja suunised arvutuste tegemiseks vähima kulu põhimõtte järgi.

4.9. Riiklikud hoiuste tagamise skeemid ja tagatisskeemid on finantsstabiilsuse tagamiseks ja turu usalduse suurendamiseks ELi raamistikuga loodud turvavõrgu oluline osa. Seetõttu peaks hoiuste tagamise skeemidel olema suurem roll, olenemata nende era- või avaliku sektori õiguslikust olemusest või sellest, kas nende vahendeid moodustavad osamaksed on vabatahtlikud või kohustuslikud. Oluline on nende avalik funktsioon ja range turupõhine lähenemisviis, mida nad järgivad, et teha valikuid pädevate asutuste järelevalve all.

4.10. Hoiuste tagamise skeemide roll on osutunud eriti oluliseks väikeste ja keskmise suurusega pankade jaoks (vähem olulised asutused), kellel on piiratud turulepääsu suutlikkus, et anda välja omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõude täitmiseks kõlblikke instrumente. Väärub märkimist, et mitu panka, sealhulgas väikesed ja kohalikud pangad, on näidanud oma suutlikkust tõhusalt rakendada ennetusmeetmeid, millega saab kriise nõuetekohaselt lahendada.

4.11. Nagu juba varem mitmeski arvamusel märgitud, ⁽⁷⁾ kordab komitee, et Euroopa finants- ja pangandussektori ökosüsteem peaks olema mitmekesine, kestlik ning võimeline tunnustama väikeste ja keskmise suurusega pankade olulist rolli kohalikul tasandil, nende üldist tähtsust riigi tasandil ja lisandväärtust, mida sellised pangad loovad kohalikele kogukondadele, samuti pangandussektori suurenenud pädevuse positiivset mõju ühiskonnale tervikuna. Ühistupankade, ⁽⁸⁾ nn eetiliste pankade ning kohaliku või sektori tasandi roll, nagu ühistupankade ja sotsiaalmajanduse üksuste eetikapankade puhul, on selles osas otsustava tähtsusega ja kooskõlas ELi aluslepingutes sätestatud sotsiaalse turumajanduse põhimõttega.

4.12. Teisest küljest tuleks tunnustada ka suuremate piiriüleste pangandusgruppide rolli, sest kui nad on asutatud tütarettevõtjatena, pakuvad nad suuremat mitmekesisust, sõltuvad vähem emettevõtjatest ja võimaldavad tütarettevõtjate lihtsamat eraldamist grupist, vähendades seeläbi negatiivse mõju ülekandumise riski ja suurendades stabiilsust. Rahvusvahelistel Euroopa pankadel on otsustav tähtsus Euroopa ettevõtete rahvusvahelistumisele kaasaaitamisel.

4.13. Komitee nõuab asjakohast koordineerimist ühelt poolt pangandusliidu kriisiohje eeskirjade ja hoiusekindlustuse raamistiku ning teiselt poolt ELi toimimise lepingu artiklis 107 ⁽⁹⁾ sätestatud riigiabi eeskirjade kohaldamise vahel. Selline koordineerimine peaks vältima õiguslikku ebakindlust ja ELis asuvate pankade erinevat õiguslikku kohtlemist. Sellega seoses tuleks nõuetekohaselt arvesse võtta Euroopa Kohtu kehtestatud põhimõtet, et erasektori vahenditest rahastatavad skeemid ei kuulu ELi toimimise lepingu artikli 107 kohaldamisalasse (*Tercas*) ⁽¹⁰⁾.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

⁽⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Täiendavad kaalutlused seoses dokumendiga „Soovitus: nõukogu soovitus euroala majanduspoliitika kohta““ (COM(2021) 742 final) (omalgatuslik arvamus) (ELT C 75, 28.2.2023, lk 43) ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) nr 806/2014, et luua Euroopa hoiuste tagamise skeem“ (COM(2015) 586 final – 2015/0270 (COD)) (ELT C 177, 18.5.2016, lk 21).

⁽⁸⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kaasavama ja kestlikuma pangandusliidu edendamine, suurendades liidu pankade panust kohaliku arengusse ning tugevdades sotsiaalselt vastutustundlikku rahvusvahelist ja Euroopa finantsüsteemi“ (omalgatuslik arvamus) (ELT C 364, 28.10.2020, lk 14).

⁽⁹⁾ ELT C 115, 9.5.2008, lk 91.

⁽¹⁰⁾ Otsus kohtuasjas C-425/19 P.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2019/881 seoses hallatud turbeteenustega“

(COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD)

ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega nähakse ette meetmed, et tugevdada liidus solidaarsust ja suurendada suutlikkust küberohtude ja -intsidentide avastamiseks, nendeks valmistumiseks ja neile reageerimiseks“

(COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)

(2023/C 349/25)

Raportöör: **Dumitru FORNEA**

Kaasraportöör: **Alberto MAZZOLA**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Parlament, 1.6.2023 Euroopa Liidu Nõukogu, 7.6.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114, artikli 173 lõige 3 ja artikkel 304
Vastutav seksioon	tööstuse muutuste nõuandekomisjon
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	174/0/1

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt kübersolidaarsuse määruse ettepaneku⁽¹⁾ üle. Komitee peab koordineerimist Euroopa Liidu tasandil hädavajalikuks, et tegeleda turu praeguse killustatusega ning tõhustada koostööd ELi era- ja avaliku sektori sidusrühmade vahel. Nii parandataks küberohtude ennetamist, avastamist ja neile reageerimise suutlikkust. Komitee soovib pöörata ettepanekus rohkem tähelepanu subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtte järgimisele kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artikli 4 lõikega 2.

1.2. Komitee tunnustab Euroopa Komisjoni jõupingutusi küberturvalisuse valdkonnas. Tuleb rõhutada, et terviklik reageerimine küberintsidentidele peaks hõlmama mitte ainult suutlikkust ja protsesse, vaid ka riist- ja tarkvaraelemente. Küll aga on komitee vastu määruses esitatud arvukatele rakendamisevolitustele, eriti kuna küberturvalisus jääb liikmesriikide pädevusse.

1.3. Strateegilise autonoomia saavutamiseks võtmetehnoloogiates ja kriitilise tähtsusega sektorites on vaja keskpika perioodi strateegiat. Seejuures tuleb toetada teadus- ja tootmisrajatiste loomisel ELi-põhiseid ettevõtteid. Komitee rõhutab, et oluline on riiklike infoturbekeskuste varustamisel tipptasemel tehnoloogiaga hankida ainult ELi tehnoloogiat.

1.4. Komitee tunneb muret selle pärast, et neli aastat pärast ELi küberturvalisuse määruse⁽²⁾ vastuvõtmist ei ole vastu võetud ühtegi küberturvalisuse kava ega kübersertifitseeritud veel ühtegi toodet. Komitee soovib kaasata ELi valdkondlikud ametid⁽³⁾ küberturvalisuse kavade väljatöötamise. Koostöös Euroopa Standardikomitee (CEN), Euroopa Elektrotehnika Standardikomitee (Cenelec) ja Euroopa Telekommunikatsioonistandardite Instituudiga (ETSI) tuleks vastu võtta ELi miinimumstandardid, sealhulgas inimeste interneti ehk tavavõrgu seadmete ja esemevõrgu jaoks.

⁽¹⁾ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega nähakse ette meetmed, et tugevdada liidus solidaarsust ja suurendada suutlikkust küberohtude ja -intsidentide avastamiseks, nendeks valmistumiseks ja neile reageerimiseks.

⁽²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprill 2019. aasta määrus (EL) 2019/881, mis käsitleb ENISAt (Euroopa Liidu Küberturvalisuse Amet) ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia küberturvalisuse sertifitseerimist ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 526/2013 (küberturvalisuse määrus) (ELT L 151, 7.6.2019, lk 15).

⁽³⁾ Euroopa Liidu Lennundusohutusamet (EASA), Euroopa Liidu Raudteeamet (ERA), Euroopa Raviamet (EMA) jne.

1.5. Komitee tunnustab Euroopa Liidu Küberturvalisuse Ameti (ENISA) kavandatavat suuremat rolli ning nõuab, et kõigiks lisategevusteks eraldataks eraldi töötajad ja piisavad eelarvevahendid, et ENISA saaks täita oma olulist strateegilist rolli kooskõlas ELi küberturvalisuse eesmärkidega.

1.6. Liikmesriigid peaksid jõudma konsensuseni küberturvalisuse terviklikus käsitluses, mis hõlmab kvalifitseeritud töötajaid, järjepidevalt rakendatavaid protsesse ja sobivaid tippasemel tehnoloogiaid, pöörates eritähelpanu tihedamale koostööle erasektoriga. Tugevad sidemed ja koostöö kaitse- ja erasektori vahel on hädavajalikud.

1.7. Tulevase IT-taristu tehnilised kirjeldused peaksid võimaldama liikmesriikide süsteemide ja ELi küberkilbi sujuvat koostalitlusvõimet. Riiklikud infoturbekeskused peavad olema valmis tegema ka riiklikke kriitilise tähtsusega taristu stressiteste ja edastama tulemusi ELi küberkilbi raames.

1.8. Komitee teeb ettepaneku, et iga konsortsiumi koordineeriv infoturbekeskus peaks saama ühise rotatsiooni korras üheaastase mandaadi. Majutuskonsortsiumi vahendite ja taristu soetamise kulud peaks EL rahastama 100 % ning käitamiskulud 50 % ulatuses (erinevalt kavandatud 75 % ja 50 % rahastamise määrast).

1.9. Küberturvalisuse valdkonnas on oskuste nappus viimastel aastatel suurenenud. Seepärast peab komitee küberturvalisuse oskuste akadeemia algatust asjakohaseks. Vaja on näitajaid, mis mõõdavad küberturvalisuse oskuste nappuse vähendamisel tehtud edusamme.

1.10. Komitee märgib, et Euroopa Komisjon ei ole esitanud täpset hinnangut nõutavate programmide, andmeanalüüsi tehnoloogiate ja taristu arendamise projektide kulude kohta. Komitee peab ELi tasandil kavandatud rahastamisallikaid ebapiisavaks ning kutsub üles uurima lisavõimalusi, sealhulgas erasektori rahastamisvahendite koondamist.

1.11. ELi küberreservist toetuse taotlemise menetlus näib olevat aeglane ja puuduvad selged vastamise tähtajad. Komitee rõhutab, et küberintsidendi korral on vaja välkkiirelt reageerida.

1.12. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles selgitama, mida tähendab kübersolidaarsuse määruse artikli 6 lõike 2 punktis a „märkimisväärse koguses [—] andmeid“ ja millised on sihttasemed, millele komisjon viitab sama lõike punktis c.

1.13. Komitee peab väga oluliseks, et EL osaleks ülemaailmsetes aruteludes rahvusvahelise küberturvalisuse strateegia loomise üle. Küberrünnete kiire uurimine ja nende toimepanijate kohtu alla andmine on ülimalt oluline, sealhulgas ELi-väliste juhtumite puhul diplomaatiliste kanalite kaudu.

1.14. Komitee väljendab pettumust, et sotsiaalpartnereid ja kodanikuühiskonna organisatsioone ei mainita dokumentis kordagi. Tuleb rõhutada, et tõhustatud koostöö saavutamine avaliku ja erasektori vahel nõuab ELi organiseeritud kodanikuühiskonna täielikku kaasamist.

1.15. Komitee teeb ettepaneku, et aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule tuleks esitada kaks aastat pärast määruse jõustumist (mitte neli, nagu on kavandatud komisjoni ettepanekus). Samuti tuleks siis määrusele lisada mõjuhinnang. Komitee rõhutab vajadust rakendada nii täpseid tulemuslikkuse meetmeid, mis keskenduvad tulemuste saavutamisele, kui ka peamisi tulemusnäitajaid, mis hindavad tulemusi.

2. Sissejuhatavad märkused

2.1. Pidevad muutused, anonüümsus ja piiride puudumine küberruumis kujutavad endast nii võimalusi kui ka riske infoühiskonna toimimisele individuaalsel, riiklikul ja riikidevahelisel tasandil.

2.2. Kuna on selge, et küberintsidendid võivad kiiresti üle kanduda ühest liikmesriigist teise, seisab EL silmitsi kasvavate küberturvalisuse riskide ja keeruka ohumaastikuga. ELi koordineerimine on hädavajalik, et saada üle praegusest killustatusest ja edendada tõhustatud koostööd liikmesriikide vahel.

2.3. ELi ühtne turg vajab küberturvalisuse eeskirjade ühetaolist tõlgendamist ja rakendamist, isegi kui eri sektoritele tuleks nende toimimise tõttu pakkuda erinevaid lähenemisviise.

2.4. Et reageerida kiiresti ja tõhusalt mis tahes küberturvalisuse intsidendile, on väga oluline luua kiire süsteem teabevahetuseks kõigi oluliste sidusrühmade vahel nii riiklikul kui ka ELi tasandil. See omakorda nõuab selget arusaamist iga poole rollist ja vastutusest.

2.5. Komitee tunnustab Euroopa Komisjoni jõupingutusi küberturvalisuse valdkonnas. Suur hulk teatise ja ettepanekuid, millega soovitakse luua tugevam ELi raamistik, tõhustada koostööd ja vastupanuvõimet ning suurendada heidutusvõimet, on kiiduväärsed. Euroopa vajab tiptasemel kübertehnoloogiat, kus kaitse- ja erasektori vahel on tugev side, et mobiliseerida kaitse-eelarveid ja luua kübertooteid nii sõjaliseks kui ka tsiviilkasutuseks. Komitee rõhutab, et küberintsidentide korral peab vajalik reageerimine hõlmama mitte ainult suutlikkust ja protsesse, vaid ka riistvara ja tarkvara aspekte.

2.6. Küberturvalisuse määruse ettepanekuga viiakse ellu ka ELi küberjulgeoleku strateegia, mis võeti vastu 2020. aasta detsembris. Strateegias teatati Euroopa küberkilbi loomisest, et tugevdada küberturvalisuse ohtude tuvastamise ja teabevahetuse suutlikkust kogu ELis.

2.7. Euroopa Komisjon teeb ettepaneku, et Euroopa küberkilbi arendamisel tuleks tihedas koostöös kõrge esindajaga teha tulevikus järgjärgult ühist tööd võrgustike ja platvormidega, mis vastutavad teabe jagamise eest küberkaitsekogukonnas.

2.8. Venemaa sõjaline agressioon Ukraina vastu on näidanud, kuidas ründelisi küberoperatsioone saab teostada hübriidtaktika olulise elemendina, mis hõlmab survevestamist, destabiliseerimist ja majandushäireid.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee peab küberturvalisuse määruse ettepanekut positiivseks. Määrusega soovitakse tegeleda turu praeguse killustatusega ja kiirendada koostööd Euroopa era- ja avaliku sektori sidusrühmade vahel, et küberohte paremini ennetada, avastada ja neile reageerida. Kui määrus on rakendatud, võib see aidata suurendada Euroopa süsteemide vastupanuvõimet.

3.2. Tuleb siiski märkida, et ettepanekus esitatud eesmärgid – ELi kübersüsteemide suuremat koostööd, valmisolekut ja vastupidavust – rõhutati ka ühise küberüksuse ettepanekus⁽⁴⁾. Kuiigi küberüksus pidi alustama tegevust 2022. aasta lõpuks, ei mainita seda komisjoni ettepanekus ühelgi korral.

3.3. Ükski ühtne tehnoloogia või vahend ei paku täielikku kaitset küberohtude eest. Seepärast peaksid liikmesriigid kokku leppima turvalisuse terviklikus käsitluses, mis hõlmab kvalifitseeritud töötajaid, järjepidevalt rakendatavaid protsesse ja sobivaid tiptasemel tehnoloogiaid. Keskpunktis peab olema parem koostöö erasektoriga.

3.4. Komitee väljendab pettumust selle üle, et sotsiaalpartnereid ja kodanikuühiskonna organisatsioone ei mainita dokumendis kordagi. Tõhustatud koostööd avaliku ja erasektori organisatsioonide vahel ei ole võimalik saavutada ilma ELi organiseeritud kodanikuühiskonna täieliku kaasamiseta.

3.5. EL peaks vastu võtma keskpika perioodi strateegia, et saavutada strateegiline autonoomia võtmetehnoloogiates ja kriitilise tähtsusega sektorites. Komitee soovib abistada ELis asuvaid ettevõtteid teadus- ja tootmisrajatiste loomisel, et toetada autonoomset küberökosüsteemi. Komitee on juba teinud ettepaneku, et „EL peab vähendama oma sõltuvust ELi-välistest tehnoloogiahiidudest, kahekordistades oma jõupingutusi sellise turvalise, kaasava ja väärtuspõhise digitaalrajanduse arendamiseks“⁽⁵⁾.

⁽⁴⁾ Komisjon teeb ettepaneku luua ühine küberüksus, et parandada reageerimist ulatuslikele küberintsidentidele.

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Digitaalne suveräänsus kui ELi digiülemineku ja majanduskasvu oluline alustala“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 75, 28.2.2023, lk 8).

3.6. Ettepanek luua Euroopa küberkilp, mis koosneb riiklikest ja piiriülestest infoturbeeskustest ning on varustatud tippasemel tehnoloogiaga, on väga tervitatav. Kogu tarneahela vastupanuvõime tagamiseks ei pea infoturbeeskuste lahendused mitte ainult kaitsma organisatsioonisiseseid ressursse, vaid edendama ka turvalist teabevahetust ja laiemat koostööd küberökosüsteemis. Tulevase IT-taristu tehnilised kirjeldused peavad võimaldama liikmesriikide süsteemide ja ELi küberkilbi täielikku koostalitlusvõimet.

3.7. Komitee rõhutab, et kui ELi küberkaitseraamistiku liikmeid varustatakse tippasemel tehnoloogiatega, on väga oluline hankida ainult ELi-põhist tehnoloogiat. EL ei saa endale lubada riski osta kriitilise tähtsusega kübertehnoloogiaid välismaistelt ettevõtetelt. „ELi strateegiline huvi on tagada, et liit säilitaks olulise võimekuse ja arendaks seda, et kaitsta oma digitaalmajandust, ühiskonda ja demokraatiat, saavutada täielik digitaalne suveräänsus kui ainus viis elutähtsate tehnoloogiate kaitsmiseks ja osutada tõhusaid peamisi küberturvalisuse teenuseid“⁽⁶⁾.

3.8. Komitee arvates on riiklike infoturbeeskuste süsteemide jaoks vajalike seadmete hankimise rahastamise kavandatud osakaal (50 % riiklikest vahenditest ja 50 % ELi vahenditest) piisav, luues võrdse tasakaalu riiklike ja ELi vahendite vahel. Vaja on ühiseid jõupingutusi, et tagada infoturbeeskuste nõuetekohased kõrgtehnoloogilised seadmed ja infoturbeeskuste võrgustiku koordineeritud toimimine.

3.9. Riiklikud infoturbeeskused peavad koostama turvalisuse põhjaliku hindamise ja testimise protokollid ning viima läbi korrapäraseid hindamisi. Et hinnata ja suurendada vastupanuvõimet võimalikele küberrünnete, peaksid nad olema valmis tegema ka kriitilise tähtsusega taristu riiklike stressitestide. Tulemusi tuleb jagada Euroopa küberkilbi raames ning vaja on ühiseid jõupingutusi, et hinnata praeguseid probleeme, ajakohastada aruandlussuuniseid ja lahendada probleeme tõhusalt.

3.10. Komitee tunneb muret selle pärast, et neli aastat pärast ELi küberturvalisuse määruse vastuvõtmist ei ole Euroopa Komisjon rakendusaktidega vastu võtnud ühtegi küberturvalisuse kava ja ühtegi toodet ei ole veel kübersertifitseeritud. ELi valdkondlikud ametid tuleks kaasata ELi küberturvalisuse kavade väljatöötamise. Koostöös CENi, CENELECi ja ETSiga tuleks vastu võtta Euroopa miinimumstandard, sealhulgas inimeste interneti ehk tavavõrgu seadmete ja esemevõrgu jaoks.

3.11. Informaatika ja küberturvalisus tuleb lisada kõigi liikmesriikide põhi- ja keskkooli õppekavadesse. Kuna küberturvalisuse valdkonnas on oskuste nappus viimastel aastatel suurenenud, peab komitee vajalikuks kaaluda võimalikke stiimuleid selle algatuse toetamiseks. Komitee peab küberturvalisuse oskuste akadeemia algatust asjakohaseks. Vaja on näitajaid, mis mõõdavad küberturvalisuse oskuste nappuse vähendamisel tehtud edusamme.

3.12. Ülemaailmne digimajandus seisab silmitsi üha suureneva küberrünnete ohuga, välja arvatud juhul, kui riikide, tööstuse ja ekspertide vahel toimub suurem rahvusvaheline koostöö küberturvalisuse ühiste määratluste ja lahenduste väljatöötamiseks. Rahvusvaheline koostöö on hädavajalik, et mõista küberriske ja ülemaailmsetes küberrünnete muutuvat olemust, tagades seeläbi valmisoleku nendega tegelemiseks. EL peab osalema ülemaailmsetes aruteludes rahvusvahelise küberturvalisuse strateegia loomise üle, tehes ühiseid rahvusvahelisi jõupingutusi ja tõhustades koostööd.

3.13. Tõhusa heidutuse saavutamiseks on oluline parandada ELi õiguskaitsealast reageerimist, keskendudes küberkurjategijate avastamisele, jälgimisele ja neile süüdistuse esitamisele. Küberrünnete kiire uurimine ja nende toimepanijate kohtu alla andmine on väga oluline, sealhulgas ELi-väliste juhtumite puhul diplomaatiliste vahendite abil.

⁽⁶⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ühisteatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „ELi küberkaitsepoliitika““ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 293, 18.8.2023, lk 21).

4. Konkreetsete märkused

4.1. Komitee märgib, et ELi tasandil tsentraliseerituma tegevuse ning liikmesriikide volituste ja jurisdiktsiooni osas esineb erinevaid arusaamu. Komitee seab kahtluse alla lõpliku kokkuleppe küberturvalisuse määruse ettepaneku suhtes. Põhjuseks on eelkõige see, et liikmesriigid väljendasid nõukogu 2021. aasta järeldustes⁽⁷⁾ selgelt, et vastutus liikmesriike mõjutavatele ulatuslikele küberintsidentidele ja -kriisidele reageerimise eest lasub neil endil.

4.2. Komitee hindab ENISA rolli tugevdamist ja kavandatud lisakohustusi pärast määruse vastuvõtmist. Küll aga juhib komitee tähelepanu sellele, et ENISA mis tahes lisategevuse jaoks tuleb määrata konkreetsed töötajad ja neile eraldada asjakohane eelarve. Kui seda probleemi ei lahendata, ei saa ENISA täita oma olulist strateegilist rolli kooskõlas ELi küberturvalisuse eesmärkidega.

4.3. Komitee arvates ei ole komisjoni ettepanek selge selle osas, kas riiklik infoturbekeskus võib olla osa rohkem kui ühest piiriülesest infoturbekeskusest. Lisaks ei ole selge, kas riiklike infoturbekeskuste rühmitamine toimub geograafiliste kriteeriumide alusel või lihtsalt liikmesriikide vaba tahte alusel.

4.4. Komitee palub selgitada, mida tähendab kübersolidaarsuse määruse artikli 6 lõike 2 punktis a „märkimisväärsetes kogustes [—] andmeid“ ja millised on sihttasemed, millele komisjon viitab sama lõike punktis c.

4.5. Juhul kui liikmesriigid nõustuvad piiriüleste infoturbekeskuste ettepanekuga ja et tagada riiklike infoturbekeskuste täielik kaasamine ja piiriüleste infoturbekeskuste ühine juhtimine, peaks iga konsortsiumi koordineerival infoturbekeskusel olema üheaastane mandaat. Seejuures peaks kõigil infoturbekeskustel olema rotatsiooni korras võimalus juhtimist koordineerida.

4.6. Komitee arvates peaks EL peaks rahastama majutuskonsortsiumi vahendite ja taristu soetamise kulusid 100 % ning käitamikulusid 50 % ulatuses (võrreldes ettepanekus esitatud 75 % ja 50 %ga), et aidata konsortsiume kiiremini luua. Tagada tuleks hangete koordineerimine.

4.7. Et ELi küberkaitse aitaks tõhusalt liikmesriikidel küberintsidentideks valmistuda ja neile reageerida, on komitee arvates vaja konkreetseid tulemuslikkuse meetmeid, mis keskenduvad käegakatsutavate tulemuste saavutamisele, ja peamisi tulemusnäitajaid, mis hindavad tulemusi. Komitee soovib küberturvalisuse rikkumisi süstemaatiliselt registreerida ja teha see teave õigusparastele sidusrühmadele kättesaadavaks. See võimaldaks hindamist, asjakohaste ennetusmeetmete rakendamist ja kaitset võimaliku kahju eest.

4.8. Komitee võtab teadmiseks ettepaneku lubada liikmesriikidel taotleda vastastikuse abistamise raames toimuva eksperdirühmade lähetamisega seotud kulude katmist ning pooldab seda. Kuigi vastastikust abistamist peaks toetama, tuleks solidaarsusmehhanismi nõuetekohaselt ja järk-järgult katsetada, et tõendada selle tõhusust enne selle täielikku rakendamist.

4.9. Komitee on mures, et üha rohkem rahvusvahelisi tehisintellektitehnoloogia autoriteete (Elon Musk, Geoffrey Hinton jt) hoiatavad eksistentsiaalse ohu eest, mida tehisintellekti arendamine reguleerimata keskkonnas endast kujutab. Tehisintellekti reguleerimine peab olema põhjalikum kui tehisintellektimääruses⁽⁸⁾. Komitee nõuab tehisintellekti tehnoloogia vastutustundlikku kasutamist kõigis ELi projektides, sealhulgas küberturvalisuses. Viivitamata on vaja edasist arutelu ja tõhustatud reguleerivat raamistikku.

4.10. Komitee on juba öelnud: „EL peaks võtma kindla seisukoha kodanikke kahjustava mis tahes kodanikuskoori-süsteemi kasutamise vastu. Komitee viitab sellele, et toimiv demokraatia ei saa eksisteerida ilma nõuetekohase isikuandmete kaitseta [—]“⁽⁹⁾. Inimõiguste ja kodanike eraelu puutumatuse õiguse kaitse peab jääma oluliseks reegliks tõhustatud küberturvalisuse süsteemide väljatöötamisel kogu ELis.

⁽⁷⁾ Nõukogu 19. oktoobri 2021. aasta järeldused ühise küberüksuse algatuse potentsiaali uurimise kohta.

⁽⁸⁾ ELi tehisintellektimäärus.

⁽⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ühisteatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „ELi küberkaitsepoliitika““ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 293, 18.8.2023, lk 21)..

4.11. Eurooplastel on oluline roll küberohtudest teavitamisel asjaomastele ametiasutustele. Komitee leiab, et väga oluline on tagada nõuetekohased suhtluskanalid üldsuse ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega, ning kutsub üles looma eraldi platvormi küberohte käsitleva olulise luureteabe vastuvõtmiseks. Üldsusega suhtlemise vahendite loomiseks kutsub komitee üles korraldama teavitus- ja teadlikkuse suurendamise kampaaniaid, et saada kasu juba olemasolevatest vahenditest.

4.12. EL ja NATO peaksid tegema koostööd küberturvalisuse ja muude tehniliste standardite ühtlustamiseks kaitsesektoris, et minimeerida bürokraatiat. Lisaks peaksid EL ja NATO tegema koostööd hankestandardite valdkonnas ning looma ühiselt tõhusa ja läbipaistva hankeraamistiku, mis võimaldaks ettevõtjatel, eelkõige VKEdel, osaleda riigihangetes ja konkureerida õiglaselt.

4.13. Komitee peab kavandatavaid ELi tasandi rahastamisallikaid ebapiisavaks ning nõuab lisaallikate otsimist, sealhulgas erasektori rahastamisvahendite koondamist. Komitee märgib, et komisjon ei ole esitanud konkreetset hinnangut küberturvalisuse määruuses sätestatud meetmete rakendamiseks vajalike tehisintellekti programmide, andmeanalüüsi tehnoloogiate ja taristu arendamise projektide kulude kohta kõigis liikmesriikides ja ELi tasandil.

4.14. Komisjon teeb ettepaneku, et talle antaks rakendamisvolitused, et kehtestada määruuse rakendamiseks ühetaolised tingimused. Nende hulgas on järgmised: määrata kindlaks piiriüleste infoturbekeskuste koostalitluse tingimused; määrata kindlaks kord küberintsidenti käsitleva teabe jagamiseks; kehtestada tehnilised nõuded Euroopa küberkilbi turvalisuse tagamiseks. Komitee leiab, et kõiki neid küsimusi oleks tulnud selgitada varem ja esitada need käesolevas määruuse ettepanekus. Küberturvalisus jääb ju liikmesriikide pädevusse ning liiga suurte muutmisevolituste andmine komisjonile võib tekitada tarbetuid pingeid, sest ELi demokraatlikust süsteemist hiilitakse kõrvale.

4.15. Küberturvalisuse määruus sisaldab tööstuskomponenti, mille eesmärk on luua küberturvalisuse lahenduste ühtne turg küberreservi loomise kaudu. ELi küberreservist toetuse taotlemise menetlus näib siiski väga aeglane ja vastuse esitamiseks ei ole selgeid tähtaegu. Komitee rõhutab, et küberintsidenti korral peab reageerima välkkiirelt, mida see pikast nimekirjast koosnev menetlus ilmselgelt ei võimalda.

4.16. Euroopa Komisjon on selgitanud, et ettepaneku kiireloomulisuse tõttu mõjuhinnangut ei tehtud. Samuti on komisjon teinud ettepaneku esitada Euroopa Parlamendile ja nõukogule põhjaliku aruande neli aastat pärast määruuse jõustumist. Võttes arvesse küberturvalisuse kiiret arengut, tuleks komitee arvates esitada aruanne kaks aastat pärast määruuse jõustumist koos mõjuhinnanguga, mis praegu määruusest puudub. Lisaks soovib komitee tungivalt pöörata ettepanekus rohkem tähelepanu subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtte järgimisele kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artikli 4 lõikega 2. See on oluline, et vältida pingeid ELi tsentraliseeritud tegevuse ning liikmesriikide volituste ja pädevuse vahel.

4.17. Lõpetuseks rõhutab komitee, kui oluline on integreerida küberturvalisuse kaalutlused ELi kõikidesse poliitikavaldkondadesse.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tolmeldajaid käsitleva ELi algatuse läbivaatamine. Uus tolmeldajaid käsitlev kokkulepe““

(COM(2023) 35 – final)

(2023/C 349/26)

Raportöör: **Jarmila DÚBRAVSKÁ**

Kaasraportöör: **Veselin MITOV**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 24.1.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	28.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	182/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab komisjoni põhjalikku teatist, ⁽¹⁾ millega reageeritakse looduslike tolmeldajate arvukuse vähenemisele ELis. Komitee leiab aga, et viis aastat pärast algset algatust ei ole tehtud piisavalt edusamme, eelkõige selliste vajalike andmete hankimisel, mis suunaksid poliitikameetmeid. Komitee märgib, et kavandatud meetmete rakendamisel puudub selge juhtimine, ning kutsub liikmesriike üles praegust teatist kiiresti heaks kiitma.

1.2. Tolmeldajate arvukuse vähenemine on tingitud mitmesugustest teguritest, sealhulgas ebapiisavad toiduallikad, puuduvad külvikorra tavad, pestitsiidide käitlemine eri liikmesriikides, pestitsiidide kasutuskogus põllumajandusmaa hektari kohta, linna- ja maapiirkondade elanike käitumine, putukate ja taimede võõrliikide sissetungimine, looduslikud vaenlased, mesinike tarumajandamismeetodid, patogeensed nakkused, sealhulgas viirused, ning kliimamuutustega seotud aspektid. Komitee väljendab heameelt üleeuroopalise tolmeldajate seire ja kontrolli süsteemi (EU-PoMS) kasutuselevõtu üle.

1.3. Komitee peab väga oluliseks suurendada haldussuutlikkust kõigis liikmesriikides ning tugevdada koostööd avaliku sektori asutuste, erasektori sidusrühmade, teadusasutuste ja põllumajanduse sidusrühmade vahel. Komitee juhib tähelepanu ka spetsialistide nappusele selles valdkonnas.

1.4. Komitee nõuab tungivald teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni märkimisväärset rahastamist, et koguda olulisi teaduslikke andmeid ja luua asjakohaseid algatusi tolmeldajate arvukuse vähenemise peatamiseks, muu hulgas ka programmi „Euroopa horisont“ kaudu. ELi tasandil koordineerimine on oluline selleks, et tagada riiklike andmete konsolideerimine ja analüüsimine spetsiaalse tolmeldajaid käsitleva ELi platvormi kaudu, mis võimaldab avatud juurdepääsu andmetele.

1.5. Komitee toetab tolmeldajasõbralikke linnapiirkondi käsitleva programmi ja strateegia loomist, mis läbi laiendatakse selliseid maakasutuse korralduse tavasid, mis suurendavad tolmeldajate mitmekesisust ning säilitavad looduslike elupaiku linnades ja linnalähipiirkondades.

1.6. Tuntava edu saavutamiseks peavad EL ja liikmesriigid kiiresti teadmisi jagama ning keskenduma teadusuuringutes kestlikele põllumajandustavadele ja tõhusatele integreeritud taimekaitse meetoditele.

⁽¹⁾ COM(2023) 35 final.

1.7. Komitee kutsub üles andma põllumajandustootjatele asjakohast teavet keskkonnameetmete kohta riiklike ja piirkondlike põllumajandusettevõtete nõustamise süsteemide kaudu, muu hulgas selliste madala riskiastmega pestitsiidide kasutamise kohta, mis ei kahjusta tolmeldajaid, ja integreeritud taimekaitse kohta. Samuti on vaja koolitusprogramme, mille eesmärk on suurendada teadmisi tolmeldajate ökoloogia, tuvastamise ja elupaikade taastamise kohta.

1.8. Komitee kutsub üles korraldama ELi uuringu, mille eesmärk on saada täpseid andmeid telekommunikatsiooniantennide tekitatud elektromagnetkiirguse mõju kohta looduslikele tolmeldajatele nende looduslikes elupaikades ning tolmeldajate tõhusa kaitse tagamiseks vajalike poliitikameetmete kohta.

1.9. Komitee rõhutab vajadust luua satelliitandmete abil valgusreostuse mõõdik kogu ELis, et hinnata ja jälgida kohalikku ja piirkondlikku mõju tolmeldajatele.

1.10. Komitee kiidab heaks komisjoni üleskutse Euroopa Regioonide Komiteele toetada tolmeldajaid käsitleva algatuse rakendamist, kuid on pettunud, et Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteed ei ole kahes kõnealusel algatuses seni kordagi mainitud, võttes eelkõige arvesse komitee suutlikkust edendada seda strateegiat sidusrühmade eri kategooriate seas, muu hulgas suurendades teadlikkust riiklike sotsiaalpartnerite, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja kodanike seas.

1.11. Komitee rõhutab vajadust asjakohase rahastuse järele, et vastata komisjoni teatistes esitatud ootustele ning tagada järjepidevus looduslike tolmeldajate kaitset mõjutavate mitmesuguste poliitikameetmete ja vahendite vahel. Samuti tuleb eraldada rahalisi vahendeid selleks, et teavitada üldsust paremini tolmeldajate arvukuse vähenemisest ja selle mõjust meie elule ning samuti tegevusetuse mõjust tulevastele põlvkondadele.

1.12. Oluline on rakendada ranged meetmeid, et kaitsta looduslike tolmeldajaid nii pestitsiidide riskihindamise protsessis kui ka nende kasutamise etapis. Komitee nõuab suuremat läbipaistvust seoses pestitsiidide kasutamisega ELis ja kolmandates riikides.

1.13. Kõige tõhusam lahendus on jõuda ülemaailmse kokkuleppeni vähendada sünteetiliste pestitsiidide kasutamist, tagades kõigi pühendumise sellele eesmärgile ja ausa konkurents. Kuigi see näib olevat keeruline ülesanne, on vaja terviklikku lähenemisviisi ja rahvusvahelistel läbirääkimistel tuleb teha rohkem jõupingutusi. See hõlmab tõsist arutelu selle üle, kas keelata selliste pestitsiidide eksport, mille kasutamine ELis on juba keelatud.

2. Üldised märkused

2.1. Tolmeldajate ja nende pakutavate ökosüsteemi teenuste olulise kasu tunnistamine on tähtis mitme ÜRO kestliku arengu eesmärgi saavutamiseks. Tolmeldajad on oluline tegur meie keskkonna hea seisundi hindamisel, tuues asendamatu majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist kasu.

2.2. Komisjon on valmistanud ette ELi tolmeldajaid käsitleva algatuse läbivaatamise, mille eesmärk on reageerida looduslike tolmeldajate arvu vähenemisele ELis. Komitee toetab seda põhjalikku teatist, kuid märgib, et viis aastat pärast algset algatust on tehtud vähe edusamme, eelkõige seoses kõigi selliste vajalike andmete kättesaadavusega, mis tegelikult poliitikameetmeid suunaksid.

2.3. Tolmeldajad ei ole mitte ainult toimivate ökosüsteemide oluline osa, vaid ka meie planeedi elu alus. Teada on tuhandeid looduslike tolmeldajate liike, kellest kõige tuntumad on mesilased. Looduslike tolmeldajate arvukuse vähenemist mõjutavad mitmesugused tegurid ning komitee rõhutab, et oluline on tolmeldajate kaitsmiseks kasutada ettevaatuspõhimõtet.

2.4. Komitee kiidab heaks kõnealusel teatistes esitatud ulatuslikud plaanid, kuid märgib, et see on pikk loetelu tulevastest projektidest, mis vajavad piisavalt aega. Ajasurve tõttu oleks komitee oodanud selgeid lühiajalisi meetmeid ja tegevusi, mis tugineksid seni saadud kogemustele, põhinedes algse tolmeldajaid käsitleva algatuse aruandel^(?). Komitee juhib tähelepanu vajadusele valdkonnaülest – ja samal ajal koheste – meetmete järele kõigis liikmesriikides ning kiidab heaks üleeuroopalise tolmeldajate seire ja kontrolli süsteemi (EU-PoMS) kasutuselevõtu.

^(?) COM(2021) 261 final.

2.5. Komitee kutsub liikmesriike üles kiiresti kokku leppima ja osalema meetmetes, mida tuleb võtta lühikeses, keskpikas ja pikas perspektiivis, ning ootab praeguse teatise kiiret heakskiitmist.

2.6. Tolmeldajate arvukuse vähenemist mõjutavad tegurid

2.6.1. On mitmeid tegureid, mis mõjutavad tolmeldajate esinemist looduses⁽³⁾. Kõige olulisemate hulka kuuluvad keskkond, puuduv külvikord ja põllumajandustootjate keskendumine tootmise suurendamisele, aga ka linna- ja maapiirkondade elanike käitumine. Tolmeldajate arvukuse vähenemine võib olla tingitud ka muudest teguritest, nagu ebapiisavad toiduallikad, invasiivsete putuka- ja taimeliikide pealetung, looduslikud vaenlased, pestitsiidide käitlemine maa- ja linnapiirkondades, mesinike tarumajandamistavad ning – kõige olulisem – patogeensed nakkused, sealhulgas viirused, ja kliimamuutustega seotud aspektid.

2.6.2. Komitee märgib, et liikmesriikides on olemas selge seos tolmeldajate vähenemise ja pestitsiidide kasutuskoguse vahel põllumajandusmaa hektari kohta ning tolmeldajate vähenemise ja toiduainete tootmise vahel⁽⁴⁾. Erakorralised pestitsiidide kasutamise load liikmesriikides on näide praktilistest probleemidest taimekaitse tõhusa haldamise ning tootmise kvaliteedi ja kvantiteedi tagamise vallas. Euroopa Toiduohutusamet tegi kindlaks, et kõnealuste neonikotinoidide kasutamisele tehtud erakorraliste erandite puhul on olemas alternatiivid ainult ligikaudu kolmandikul juhtudest. Komitee tuletab meelde Euroopa Kohtu 19. jaanuari 2023. aasta otsust kohtuasjas C-162/21, mille kohaselt liikmesriigid ei saa anda rohkem erakorralisi lube neonikotinoide sisaldavatele toodetele.

3. I PRIORITEET: teadmiste parandamine tolmeldajate arvukuse vähenemise, selle põhjuste ja tagajärgede kohta

3.1. Komitee leiab, et tungivalt on vaja suurendada liikmesriikide haldussuutlikkust ning koostööd avaliku sektori asutuste ja erasektori sidusrühmade vahel, sealhulgas uurimisinstituudid ja teadlased, jätmata kõrvale põllumajandussektorit.

3.2. Teadmiste ja oskusteabe jagamine ning ühiste jõupingutuste tegemine sidusrühmade seas on kulutõhusate meetmete väljatöötamisel ja koostoime võimendamisel otsustava tähtsusega. Selline terviklik lähenemisviis vajab tõhusat koostööd poliitikakujundajate, sidusrühmade ja laiemal üldsuse vahel.

3.3. Komitee märgib, et lisaks tolmeldajate arvukuse vähenemisele on selles valdkonnas puudus ka inimekspertidest. Riiklike jõupingutusi andmete kogumise tagamiseks, sealhulgas andmete hankimine ja analüüs, tuleb kooskõlastada ELi tasandil, tehes seda tolmeldajaid käsitleval ELi platvormil, mis hõlbustab avatud juurdepääsu andmetele. Selline platvorm võimaldab üksikisikutel anda oma panuse ühisesse töösse, luues avatud lähtekoodiga andmekogukonna ning kontrollitud algoritmide ja mudelite hoidla.

3.4. Komitee nõuab konkreetset ja märkimisväärset teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamist, et koondada kogu vajalik teaduslik teave ja viia ellu asjakohaseid algatusi tolmeldajate arvukuse tõstmiseks.

3.5. Komitee hindab asjaolu, et pärast algse algatuse vastuvõtmist lisis komisjon programmi „Horisont 2020“ 2018.–2020. aasta tööprogrammi konkreetse tolmeldajaid käsitleva teema. Programmi „Euroopa horisont“ raames tuleb eraldada lisavahendeid tolmeldajaid käsitlevateks teadusuuringuteks, muu hulgas uuringuteks, mis puudutavad nende vähenemise põhjuseid, ning tolmeldajate liikide ja populatsioonide seireks ELis, sealhulgas linnapiirkondades.

4. II PRIORITEET: tolmeldajate kaitse parandamine ja nende arvukuse vähenemise põhjustega tegelemine

4.1. Komitee tunnustab saadaolevate tolmeldajaid käsitlevate andmete tähtsust tolmeldajate kaitse strateegiate edasiarendamisel ning ootab ELi ja liikmesriikide tasandil konkreetseid mõõdetavaid eesmärgi tolmeldajate populatsioonide ja elupaikade taastamiseks ELis.

⁽³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa kodanikualgatus „Päästkem mesilased ja põllumajandustootjad!““ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 100, 16.3.2023, lk 45).

⁽⁴⁾ Eurostat, „Agri-environmental indicator – consumption of pesticides“.

4.2. Komitee leiab, et oluline esimene meede on kaardistada tolmeldajate praegused ja võimalikud linnaelupaigad ja võrgustikud, ning toetab komisjoni algatust julgustada linnu järgima tolmeldajasõbralike linnade juhendit ⁽⁵⁾. Lisaks toetab komitee tolmeldajasõbralike linnade programmi ja visiooni loomist. Sellised linnad parandavad maakasutuse korraldust, et suurendada tolmeldajate mitmekesisust ning säilitada linnades ja linnalähipiirkondades looduslikke alasid. Komitee on juba väljendanud seisukohta, et kõigis liikmesriikides tuleb maad hoolikalt majandada, tagades õige tasakaalu konkurentsivõime ja kestlikkuse vahel ning pakkudes vajalikke rahastamisvõimalusi ⁽⁶⁾.

4.3. Selleks et stabiliseerida tolmeldajate arvu ja arvukust maapiirkondades, on oluline luua põllumajandusmaa majandamise kaudu sobivad tingimused. Komitee rõhutab, et kestlikumaid toidusüsteeme ei ole võimalik saavutada ilma riikliku poliitikata, mis pakub põllumajandustootjatele piisavat rahalist toetust. Rahastamine ühise põllumajanduspoliitika raames ei ole ainus võimalus toetust hallata.

4.4. Kõiki tolmeldajate levikut stabiliseerivaid meetmeid tuleb realistlikult hinnata. Välistada tuleb vastuolusid tekitada võivad meetmed ja süstemaatiliselt edendada asjakohaseid meetmeid. Komitee on seisukohal, et kavandatud meetmete rakendamisel puudub selge juhtimine, ning leiab, et eri liikmesriikide jõupingutuste vahel hakkavad tekkima märkimisväärsed erinevused.

4.5. Pestitsiidide kasutuskoguste suur erinevus põllumajandusmaa hektari kohta liikmesriikides põhjustab erinevusi nii looduskaitstes kui ka tootmises. EL ja liikmesriigid peaksid kiiresti soodustama teadmiste levitamist ning keskendumata teadusuuringutes agroökoloogiale, pestitsiidide säästvale kasutamisele ja integreeritud taimekaitse headele tavadele.

4.6. Komitee soovib rakendada läbipaistvat kontrollisüsteemi, et kehtestada imporditud toiduainetes samad pestitsiidide jääkide piirnormid nagu liidus toodetud toidu puhul. Komitee on juba nõudnud, et komisjon rakendaks kiiresti standardite vastastikkuse põhimõtet, et piirata konkurentsimoonusi Euroopa põllumajandustootjate jaoks ⁽⁷⁾. Tuleb kaitsta tarbijaid ja pakkuda kvaliteetseid tooteid õiglase hindadega.

4.7. Komitee kutsub üles andma põllumajandustootjatele asjakohast teavet keskkonnameetmete kohta riiklike ja piirkondlike põllumajandusettevõtete nõustamise süsteemide kaudu, muu hulgas madala riskiastmega pestitsiidide kasutamise ja integreeritud taimekaitse kohta.

4.8. 2024. aastaks tuleb välja töötada tolmeldajate populatsioonide seisundi näitajad, et neid saaks ühise põllumajanduspoliitika raames hinnata. Oluline samm on põhjalikult hinnata ühise põllumajanduspoliitika mõju tolmeldajate arvukuse vähenemise ärahoidmisele ning soodustada tavasid, mis tolmeldajate arvukust suurendaksid. Liikmesriigid peaksid edendama ühise põllumajanduspoliitika raames antava tehnilise abi vahendite suunamist tolmeldajatele, kasutades samal ajal lisavahendeid tarbijate ja keskkonna kaitseks.

4.9. Lilleribad on hea mitmesuguste tolmeldajaliikide allikas ja aitavad kahtlemata kaasa tolmeldajate kaitsele. Need võivad aga mesilasi ja teisi tolmeldajaid ohustada juhul, kui need ribad külvatakse põhjavee lähedale ja kõnealused pestitsiidid on endiselt pinnases. Seepärast on vaja rahalisi vahendeid, et uurida seda teemat ja töötada välja selge meetodika lilleribade jaoks.

⁽⁵⁾ Euroopa Komisjon, „A guide for pollinator-friendly cities“.

⁽⁶⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2018/841 kohaldamisala osas, lihtsustades täitmiseeskirju, kehtestades liikmesriikidele 2030. aastaks eesmärgid ja võttes kohustuse saavutada ühiselt 2035. aastaks maakasutus-, metsandus- ja põllumajandussektoris kliimaneutraalsus, ning määrust (EL) 2018/1999 seire, aruandluse, edusammude jälgimise ja läbivaatamise parandamise osas“ (COM(2021) 554 final) (ELT C 152, 6.4.2022, lk 192).

⁽⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse taimekaitsevahendite säästvat kasutamist ja millega muudetakse määrust (EL) 2021/2115“ (COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD)) (ELT C 100, 16.3.2023, lk 137).

4.10. Mõne teadusuuringu⁽⁸⁾ kohaselt võib telekommunikatsiooniantennide tekitatud elektromagnetkiirgus mõjutada looduslike tolmeldajate populatsiooni nende looduslikes elupaikades. Lisaks hindas Euroopa Komisjoni tervise-, keskkonna- ja uute riskide teaduskomitee (SCHEER) 2018. aastal elektromagnetkiirguse (eelkõige 5G-ga seotud kiirguse) negatiivse keskkonnamõju riski võimalikust kõige kõrgemaks⁽⁹⁾. Programmi „Eklipse“ raames tehtud lisahindamised ning samuti sõltumatud teadlased on kinnitanud, et on usutav, et elektromagnetväljad võivad putukate populatsioone kahjustada⁽¹⁰⁾. Komitee kutsus üles korraldama ELi uuringu, mis annaks täpseid andmeid selle küsimuse kohta ning tolmeldajate tõhusa kaitse tagamiseks vajalike poliitikameetmete kohta.

4.11. Komitee peab vajalikuks töötada välja satelliitandmetel põhinev kogu ELi hõlmav valgusreostuse näitaja, et hinnata ja jälgida kohalikku ja piirkondlikku mõju tolmeldajatele.

4.12. ELi ühtekuuluvuspoliitika vahendeid saab kasutada selleks, et investeerida looduse ja elurikkuse kaitseks ja taastamiseks, kliimamuutuste leevendamiseks ja kestliku linnaarengu tagamiseks, näiteks tolmeldajate jaoks looduspõhise rohelise taristu loomisse. Komitee hindab sellega seoses kõrgelt komisjoni soovitusi 11.2.

5. III PRIORITEET: ühiskonna mobiliseerimine ning strateegilise planeerimise ja koostöö edendamine kõigil tasanditel

5.1. Komitee kiidab heaks komisjoni üleskutse Euroopa Regioonide Komiteele toetada tolmeldajaid käsitleva algatuse rakendamist kohalikes ja piirkondlikes omavalitsustes. Komitee on aga pettunud, et Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteed ei ole ei kõnealusel algatuses⁽¹¹⁾ ega algses algatuses⁽¹²⁾ kordagi mainitud, võttes eelkõige arvesse komitee rolli ELi kodanikuühiskonna häälekandjana. Komitee leiab, et talle tuleks anda konkreetseid ülesandeid selle strateegia edendamiseks sidusrühmade eri kategooriate seas, muu hulgas suurendades teadlikkust riiklike sotsiaalpartnerite, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja kodanike hulgas.

5.2. Tuleks kasutada spetsiaalseid kommunikatsioonivahendeid, et suurendada kodanike teadlikkust tolmeldajate arvukuse vähenemisest ja selle mõjust meie elule ning samuti tegevusetuse mõjust (sealhulgas majanduslikest, sotsiaalsetest ja keskkonnavalastest tagajärgedest tulevastele põlvkondadele) ning edendada teavituskampaaniaid kõigi liikmesriikide avalikus meedias. Tuleb eraldada rahalisi vahendeid üldsuse paremaks teavitamiseks, muu hulgas sotsiaalmeedia ja tippturnil televisioonis näidatava lühireklaami kaudu.

5.3. Komitee tunnustab tolmeldajatega tegeleva vabatahtlike koalitsiooni⁽¹³⁾ olulist rolli. See on ELi juhitud platvorm, mis hõlmab liikmesriike, mis on pühendunud teadmiste ja parimate tavade vahetamisele, tolmeldajate kaitse alaste teadusuuringute tegemisele ning vastastikuse abi ja koostöö pakkumisele.

5.4. Komitee kutsus üles looma koolitusprogramme, mille eesmärk on suurendada põllumajandusnõustajate, põllumajandustootjate, metsamajandajate, maahaldajate ja maastikuplaneerijate teadmisi tolmeldajate ökoloogia, tuvastamise ja elupaikade taastamise kohta.

6. Lõppmärkused

6.1. Komisjon on koostanud 42 meetmest koosneva prioriteetide nimekirja koos selgete tähtaegadega. Kavandatud meetmete jaoks on asjakohane kehtestada nende ettevalmistamise ja järgneva katsetamise täpne ajakava. Selliselt koostatud ajakava on nii lihtsam kontrollida kui ka kõigi osalejate jaoks lihtsam järgida.

6.2. Komitee leiab, et tõhus koostöö ja vahendite asjakohane eraldamine on otsustava tähtsusega, et tagada järjepidevus looduslike tolmeldajate kaitset mõjutavate mitmesuguste poliitikameetmete ja vahendite vahel. Komitee rõhutab, et oluline on eraldada vahendeid vastavalt komisjoni teatises esitatud ootustele.

⁽⁸⁾ „Electromagnetic radiation of mobile telecommunication antennas affects the abundance and composition of wild pollinators“.

⁽⁹⁾ SCHEER, „Statement on emerging health and environmental issues“ (2018).

⁽¹⁰⁾ „Risk to pollinators from anthropogenic electro-magnetic radiation (EMR)“.

⁽¹¹⁾ COM(2023) 35 final.

⁽¹²⁾ COM(2018) 395 final.

⁽¹³⁾ Tolmeldajatega tegelev vabatahtlike koalitsioon, Promote Pollinators.

6.3. Looduslike tolmeldajate kaitsmiseks on vaja paremaid kaitsemeetmeid nii pestitsiidide riskihindamise protsessis kui ka pestitsiidide kasutamise etapis. Kui pestitsiidide kasutamisega võitlemiseks ei võeta vastu julget strateegiat, seab see ohtu mesilaste ja teiste tolmeldajate tuleviku, meie ökosüsteemi tervikuna ja ELi elanike toiduga kindlustatuse. Pestitsiidide tegeliku kasutamise kohta ELis on vaja suuremat läbipaistvust.

6.4. Komitee leiab, et kõige tõhusam lähenemisviis ja ideaalne lahendus on jõuda ülemaailmse kokkuleppeni vähendada sünteetiliste pestitsiidide kasutamist, tagades kõigi pühendumise sellele eesmärgile ja ausa majandusliku konkurentsi. Kuigi see näib olevat õhkõrn võimalus, on vaja terviklikku lähenemisviisi ja rahvusvahelistel läbirääkimistel tuleb teha rohkem jõupingutusi. See hõlmab tõsist arutelu selle üle, kas keelata selliste pestitsiidide eksport kolmandatesse riikidesse, mille kasutamine ELis on juba keelatud.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus järgmistel teemadel:

a) „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Rohelise kokkuleppe tööstuskava kliimaneutraalsuse ajastuks““

(COM(2023) 62 final)

b) „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse meetmete raamistik Euroopa nullnetotehnoloogia toodete tootmise ökosüsteemi tugevdamiseks (nullnetotööstuse määrus)“

(COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))

(2023/C 349/27)

Raportöör: **Sandra PARTHIE**

Konsulteerimistaotlus	a) Euroopa Komisjon, 27.3.2023 b) Euroopa Parlament, 8.5.2023 b) nõukogu, 11.5.2023
Õiguslik alus	a) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304 b) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114
Vastutav seksioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	29.6.2023
Vastuvõtmine täiskogus	13.7.2023
Täiskogu istungjärk nr	580
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	193/3/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Liit peab jääma tööstuspiirkonnaks. EL peab olema kindel oma positsioonis ülemaailmse osalejana ning määrama kindlaks poliitilised tööriistad, meetmed ja vahendid, mida ta vajab, et muutuda kiiremaks, uuenduslikumaks ja taas investorite jaoks atraktiivseks, säilitades samal ajal oma sotsiaalsed ja keskkonnaalased väärtused, nagu toimiv sotsiaaldialoog ja sotsiaalhoolekandesüsteemid, õigusriigi põhimõtte järgimine ja stabiilsed institutsioonid.

1.2. Ülemaailmne majanduskeskkond on ELi jaoks muutunud: mitmepoolne reeglitel põhinev süsteem on taandumas ja proteksionism on tõusuteel. Konkurents rahvusvaheliste investeeringute pärast on muutunud karmimaks, seda eelkõige USA inflatsiooni vähendamise õigusakti tõttu, aga ka karmima konkurentsi tõttu tooraine pärast, energiahindade muutumise tõttu ja muutuste tõttu ülemaailmses tarneahelas. Seepärast peab EL oma struktuurse ja kestliku konkurentsivõime parandamiseks oma poliitilised prioriteedid ümber hindama. Arvestades ilmset vajadust parandada ELi ettevõtjate konkurentsivõimet, tuleb ELi otsustusprotsessidesse juurutada konkurentsivõime kontroll, tagades tasakaalu seadusandlike ettepanekute tegemise protsessi majandusliku, sotsiaalse ja keskkonnaalase mõõtmel vahel.

1.3. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on veendunud, et tulevikus ei saa ilma tugeva tööstusbaasita olla edukas ei roheline kokkulepe, digikümnend, tööstussektor, kosmose- ega autotööstus. Samuti ei ole edu võimalik ilma kriitilise tähtsusega toorainete kindlate ja kestlike allikateta. Komitee nõuab esmajärjekorras auditi korraldamist, et teha kindlaks, kuidas EL saab kontrollida ja parandada oma väärtusahelaid ning vältida ülemäärast sõltuvust.

1.4. Komitee rõhutab, et 2050. aasta kliimaeesmärke ei ole võimalik saavutada ilma konkurentsivõimelise ringmajanduse loomiseta. Seepärast peaks Euroopa leidma viise ressursi- ja materjalitõhususe suurendamiseks, võttes nõudluse vähendamiseks laialdaselt kasutusele nõudluse juhtimise meetmeid: ökodisain ja ringlus, energiatõhusus, toodete kestlikkuse suurendamine ning sihipäraste uuenduslike tavade ja meetodite toetamine.

1.5. Euroopa tööstuspoliitika aluseks peaks olema sellise mitmekesise tööstussektori olemasolu ja arengu tagamine, mis hõlmab paljusid sektoreid ja tootjaid ning tööstusökosüsteeme, sealhulgas VKEsid ja sotsiaalmajanduses osalejaid. Oluline on vältida liiga kitsast keskendumist teatavate tehnoloogiate edendamisele ja väidetavate n-ö võitjate väljavalimisele regulatiivsete meetmete abil. Selle asemel on vaja terviklikku innovatsiooni ja teadusuuringute toetamise poliitikat.

1.6. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles tagama, et ELi tööstuskava aitab luua õiglaste töötingimuste ja hea palgaga kvaliteetseid töökohti ning edendab demokraatiat töökohal, kollektiivläbirääkimisi ja kollektiivlepingute järgimist.

1.7. Riigihanked ja otsused avaliku sektori vahendite jaotamise kohta on olulised tööstuspoliitika juhtimise vahendid. Tuleb tagada, et ELi liikmesriikide vastavad otsused, sealhulgas riigiabi ja toetused, ei moonutaks ühtset turgu ega ohustaks majanduslikku lähenemist ja sotsiaalset ühtekuuluvust ELis, vaid soodustaksid piirkondlikku arengut. Komitee kritiseerib asjaolu, et komisjoni praegustes ettepanekutes rohelise kokkuleppe tööstuskava ja nullnetotööstuse määruse kohta ei ole seda piisavalt arvesse võetud.

2. Üldised märkused

2.1. Euroopa Liit peab jääma tööstuspiirkonnaks. Komitee kutsub üles looma õigusraamistikku, mis tõmbab ligi, võimaldab ja suurendab ELis kestlikku ja sotsiaalselt vastutustundlikku tööstuslikku tootmist. See üleskutse kehtib nii uute tehnoloogiate kui ka töötleva tööstuse kohta, mis on Euroopa majanduse ja tarneahelate vastupanuvõime oluline komponent.

2.2. Ka sisemajanduse koguprodukt (SKP) näitab Euroopa konkurentsivõime halvenemist: SKP elaniku kohta ELis oli 2000. aastatel ligikaudu 70 % USA omast; praegu on see veidi alla 66 %. 1999. aastal tehti Hiinas vaid 5 % maailma koguinvesteeringutest; 2020. aastal oli see aga juba 29 % – rohkem kui kusagil mujal. USAs ja ELis on see osakaal samal ajavahemikul märkimisväärselt vähenenud – USAs 29 %-lt 20 %-le ja ELis 23 %-lt vaid 15 %-le. EL saab seda muuta: ühtse turu väljakujundamine võib kümne aasta jooksul suurendada majanduslikku toodangut rohkem kui 700 miljardi euro võrra ja ühine digimajandus võib anda veel 178 miljardit eurot. Samuti võiks EL jätkata Euroopa standardite edukat juurutamist ja edendamist kogu maailmas.

2.3. EL kannatab äärmiselt kõrgete energiahindade ja inflatsiooni tõttu rohkem kui tema ülemaailmsed konkurendid, samal ajal kui teised maailmamajandused subsideerivad ja soosivad oma tööstust. Need on tegurid, mis tekitavad ELis deindustrialiseerimise ohu. Edukaks toimetulekuks nende probleemidega ning muude praeguste ja tulevaste raskustega on tarvis tugevdada ELi majanduse struktuurset ja kestlikku konkurentsivõimet ja vastupanuvõimet. Euroopa tööstuse konkurentsivõime üks põhieeldus on taskukohased energiahinnad ja kindel energiavarustus.

2.4. Ülemaailmne majanduskeskkond on viimastel aastatel järsult muutunud: EL ei saa enam toetuda toimivale mitmepoolsele reeglitel põhinevale majandus- ja kaubandussüsteemile, vaid peab tulema toime kasvavate maailmaturu moonutustega, mis on tingitud sellistest meetmetest nagu USA inflatsiooni vähendamise õigusakt, mille eesmärk on toetada USA tööstustevõtjaid maksuvähenduste, helde rahalise toetuse ja kohaliku sisendi nõude kaudu, mis kahjustavad USA-väliseid ettevõtjaid, või pikemaajalised Hiina protektsionistlikud subsidiumirežiimid, mis soosivad samuti omamaiseid osalejaid ja järgivad natsionalistlikku majanduskava. EL peab sellele jõuliselt reageerima ning määrama kindlaks poliitilised tööriistad, meetmed ja vahendid, mida ta vajab, et muutuda kiiremaks, uuenduslikumaks ja taas investorite jaoks atraktiivseks, säilitades samal ajal oma sotsiaalsed ja keskkonnaalased väärtused.

2.5. Sellega seoses väljendab komitee heameelt Euroopa Komisjoni rohelise kokkuleppe tööstuskava ja nullnetotööstuse määruse ettepanekute üle, mis annavad ELi tööstuses osalejatele suuniseid ja tagavad prognoositavuse ning millega võetakse kohustus tugevdada Euroopa tootjaid ja nendega seotud ökosüsteeme. Jõupingutused, mida tehakse üleminekuks vähese CO₂ heitega majandusele 2050. aastaks, kujutavad endast teist tööstusrevolutsiooni ja neid tuleb sellisena mõista, sealhulgas ka vajalikke poliitilisi, majanduslikke ja ühiskondlikke kohustusi.

2.6. Eelkõige toetab komitee mõlemas dokumendis esitatud selgeid sõnumeid, milles väljendatakse vajadust ulatuslike investeeringute järele üleminekul kestlikule majandusele ja ühiskonnale. Keskkonnahoidliku tööstuspoliitika eesmärk peaks olema ka sotsiaalse heaolu suurendamine. Peame kiiduväärseks asjaolu, et nullnetotööstuse määramises keskendutakse oskuste ja inimressursside puudujääkidele, mis praegu aeglustavad üleminekut. Ei käsitleta aga seda, kuidas seatud sihte ja eesmärke ellu viiakse ning milliseid tegelikke meetmeid võetakse.

2.7. Seepärast kutsub komitee Euroopa Komisjoni üles täpsustama, milliseid tegelikke meetmeid ta kavatseb võtta, et parandada Euroopa majanduse asukohategureid ja konkurentsivõimet ning eristada Euroopa Liitu tema süsteemsetest konkurentidest. Nende meetmetega tuleks keskenduda ühendatuse parandamisele ühtsel turul kõigi liikmesriikide jaoks, sealhulgas arendades ja ajakohastades transpordi- ja energiataristut ja -ühendusi, sealhulgas võrke.

2.8. Komitee juhib tähelepanu sellele, et nii töandjatel, töötajatel kui ka kodanikel on praegu rasked ajad, mida iseloomustavad energiavarustuse, tööjõu pakkumise ja tarneahelaga seotud šokid ja inflatsioon: see tekitab kõigile märkimisväärse kumulatiivse koormuse. Seega peaks ELi roheline kokkuleppe tööstuskava ja nullnetotööstuse määruse eesmärk olema seda koormust vähendada, mitte seda suurendada.

2.9. Komitee leiab, et 2050. aastaks nullnetoheitele ülemineku edendamisel on oma roll ka tarbijatel. Muutuste saavutamisel on olulised tarbijate valikud kas toodete poolt või nende vastu ning tarbijate toetus, sallivus või nende puudumine ELis, aga ka kolmandates riikides kasutatavate valmistamis- ja tootmistingimuste suhtes. Komitee toetab nende mõjuvõimu suurendamist⁽¹⁾ ja rõhutab vajadust tarbijate teadlike otsuste järele.

3. Konkreetsed märkused

3.1. Õigusraamistik

3.1.1. ELi poliitikakujundamine peaks tuginema innovatsioonile, tippasemel teadmistele ning ülihea pädevusega ja kõrgelt kvalifitseeritud inimestele, samuti keskendumata bürokraatia vähendamisele ja kulude kärpimisele seal, kus see on võimalik. Õigusriigi põhimõte, mis on üks ELi nurgakivi, tagab ettevõtluskeskkonnale kindluse ja stabiilsuse ning seda tuleb järgida igas olukorras. Stabiilsuse, sotsiaalse vastuvõetavuse ja majandusliku vastupanuvõime tagamiseks on hädavajalik kolmepoolne struktureeritud sotsiaaldialoog valitsuste, ametiühingute ja töandjate organisatsioonide vahel.

3.1.2. Nullnetotööstuse määruses pakutakse välja meetmeid, millega parandada nullnetotehnoloogia tootmist soodustavaid tingimusi, sealhulgas lihtsustatud õiguskeskkond, näiteks kiiremad loamenetlused ja ühtsed kontaktpunktid haldusasutustes. On äärmiselt oluline, et neid kiiremaid loamenetlusi kohaldataks kogu nullnetotehnoloogia projektide väärtusahela ulatuses, ilma et see piiraks määruses sätestatud sotsiaalseid ja keskkonnanalaseid eesmärke. Kuigi komitee nõustub selle lähenemisviisiga, kutsus ta seadusandjaid siiski üles mitte piirduma neid täiustusi tehases nullnetotehnoloogiaga, vaid muutma need vaikimisi tingimusteks kõigis majandussektorites.

3.1.3. Komitee juhib tähelepanu sellele, et lõppkokkuvõttes läheb Euroopa tööstuse ümberkujundamine puhta tehnoloogiaga tootmisest palju kaugemale, sest Euroopas on palju energiamahukaid raske- ja primaartööstusi, mille CO₂ heidet tuleb vähendada ja mis ei ole hõlmatud roheline kokkuleppe tööstuskavaga. Euroopa sidus tööstusstrateegia hõlmab kaasavat majanduskasvu, mis tagab, et kõik liikmesriigid ja piirkonnad osalevad tööstuse rohepöördes ja saavad sellest kasu. Seepärast on väga oluline, et roheline kokkuleppe tööstuskavas välditaks ühtse turu killustumist ning püüeldaks liikmesriikide ja piirkondade vahelise ühtekuuluvuse poole.

3.1.4. Komitee on veendunud, et on võimalik töötada välja keskkonnahoidliku lihtsustamise tegevuskava, millega parandatakse keskkonnahoidlike projektide loamenetlusi, järgides samal ajal keskkonnanalaseid õigusakte. Heakskiitmisprotsesside digitaliseerimise ja lihtsustamise kõrval on samuti vaja suurendada kohalike ja riiklike ametiasutuste oskusteavet ja suutlikkust ning parandada nende oskusi. Loamenetluste tõhusust tuleb parandada nõuetekohase planeerimise ja asjaomaste haldustasandite suutlikkuse suurendamisega, muu hulgas personali ja koolitatud töötajate arvu suurendamisega. Arvestades ilmset vajadust parandada ELi ettevõtjate konkurentsivõimet, tuleb ELi otsustusprotsessidesse juurutada konkurentsivõime kontroll, tagades tasakaalu seadusandlike ettepanekute tegemise protsessi majandusliku, sotsiaalse ja keskkonnanalase mõõtmega vahel.

3.1.5. Komitee rõhutab, et reguleerimist tuleb täiendada muude vahenditega, nagu toetused, et vältida SKP ja heaolu vähenemist. Aruandlusnõudeid, eelkõige ELi rohepöörde-, digipöörde- ja majandusalastes õigusaktides, tuleks ratsionaliseerida ja võimaluse korral ühtlustada, et vältida eeskirjade vohamist, regulatiivset kaost ja ühtse turu killustumist.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiive 2005/29/EÜ ja 2011/83/EL seoses tarbijate võimestamisega üleminekul rohelinele majandusele, pakkudes paremat kaitset ebaausate tavade vastu ja paremat teavet“ (COM(2022) 143 final – 2022/0092 (COD)) (ELT C 443, 22.11.2022, lk 75).

3.2. Juurdepääs investeeringutele ja nende hõlbustamine

3.2.1. ELi majandustegevuses osalejad seisavad silmitsi tiheda ülemaailmse konkurentsiga. Konkurentsivõime parandamise juures on kriitilise tähtsusega aeg. Seepärast rõhutab komitee, et kiiremini tuleb teha otsuseid rahalise toetuse ja rahastusele juurdepääsu kohta, sealhulgas mitmesuguste Euroopa toetusprogrammide, nagu REPowerEU, InvestEU ja muude kavade raames. Pikad ja pikale venivad menetlused kui läbitungimatu rahastamisdzüngel tõrjuvad investoreid Euroopast eemale ja kahjustavad investeeringute ligitõmbamiseks tehtavaid jõupingutusi.

3.2.2. Seepärast rõhutab komitee, et rahastamistoetus peab olema nii tegevuskulude kui ka kapitalikulude puhul toimiv, õigeaegne ja hõlpsamini kättesaadav igas suuruses ettevõtete, sealhulgas VKEde jaoks. Komitee kutsub üles hindama olemasolevaid vahendeid, et teha kindlaks kõige edukamad vahendid ja neid tugevdada. Komitee leiab, et rohelise kokkuleppe tööstuskavas tuleb kindlaks määrata, millal ja kus on avaliku sektori rahastus hädavajalik, et toetada selgetele tingimustele tuginedes oluliste tööstusharude üleminekut, ja vastupidi, kus saab lünka täita erasektori rahastusega, tingimisel et nähakse ette asjakohased regulatiivsed stiimulid.

3.2.3. Komitee hoiatab, et riigiabi eeskirjade pelk lõdvendamine ilma täiendavate ELi tasandi finantsmehhanismideta tooks tõenäoliselt kaasa suuremad erinevused ELi riikide vahel, sest mõnedel ELi riikidel ei pruugi olla rohepöördesse investeerimiseks eelarvepoliitilist manööverdamisruumi. Taaste- ja vastupidavusrahadust ning kavast „REPowerEU“ antavate laenude ümbersuunamine keskkonnahoidlikesse tööstussektoritesse võib avaldada mõju ainult siis, kui seda täiendatakse märkimisväärsete toetustega toimingute jaoks, mis ei pruugi anda investeeringutelt tulu, näiteks avaliku taristu arendamine, toetused leibkondadele, kellel puuduvad vahendid renoveerimiseks ja väikesemahuliseks investeerimiseks taastuenergiasse, ning haridus ja ümberõpe.

3.2.4. Komitee soovib rohelise kokkuleppe tööstuskavas keskenduda ka keskkonnahoidlike riigihangete arendamisele, sest see teeb avaliku sektori asutustest keskkonnahoidlike toodete ostjad. Rohelise kokkuleppe tööstuskava vahendid, sealhulgas ajakohastatud riiklikud taaste- ja vastupidavuskavad, võiksid hõlmata keskkonnahoidlike riigihangetega seotud kulusid, kuni neist saab ELi õiguse kohane ühine nõue. Avaliku sektori toetus peab sõltuma tingimustest, mille eesmärk on parandada keskkonnakaitset, toetada ettevõtjaid kvaliteetsete töökohtade pakkumisel, edendada juurdepääsu koolitusele ja luua kvaliteetseid õpipoiskohti. Lisaks on oluline muuta riigihankekonkursid VKEdele ligipääsetavamaks. Selleks kutsub komitee komisjoni üles looma hõlpsasti kasutatava andmebaasi.

3.2.5. Lahendades turutõrgete ja ebapiisava erarahastusega sektorite probleemi, peaks uus ELi ühisrahastus pakkuma tõhusat toetust keskkonnahoidliku tehnoloogia tööstuse eri segmentidele, eelkõige VKEdele. Nii saaks vältida siseturu moonutusi ja aidata parandada ELis majanduslikku ühtekuuluvust. Sellega seoses rõhutab komitee, et ajutised riigiabi eeskirjade erandid peaksidki jääma ajutiseks ja olema ka sihipärased. Samuti peaks see rahastus olema mõeldud töötajate ümberõppeks, koolituseks ja õiglaseks üleminekuks, et tagada tulevikukindel oskustebaas.

3.2.6. Komitee on teadlik asjaolust, et ELi tasandi lisarahastamist on raske luua. Keskpikas perspektiivis tuleks algatada ELi uute omavahendite ja Euroopa suveräänsusfondi üle tõsine arutelu, mis toimuks järgmise mitmeaastase finantsraamistiku üle peetavatest läbirääkimistest eraldi. Lühikeses perspektiivis tuleks ELi heitkogustega kauplemise süsteemi innovatsioonifondi kaudu saadavad rahalised vahendid eeljaotada ja suunata murrangulistele tehnoloogiatele sektoris, kus heidet on raske vähendada.

3.3. Turud ja tarneahelad

3.3.1. 2021. aastal avaldas Euroopa Komisjon osana oma tööstusstrateegiast tööstusökosüsteemide loetelu. Selle eesmärk on mõista paremini nii omavahelisi seoseid kui ka lünki Euroopa majandusstruktuurides ja tarneahelates. Sellega seoses kutsub komitee Euroopa Komisjoni üles tunnustama väärtusahelate vastastikust sõltuvust ning kemikaalide, toorainete ja eelkõige esmaste tööstusharude ja protsesside rolli üleminekul nullnetoheitel ja ringluspõhisele majandusele. Keskendumine nullnetotehnoloogiale ei tohi viia uute lünkade tekkimiseni Euroopa tarneahelates, sest ei keskenduta teiste, näiteks energiamahukate sektorite vajadustele. Kui nende muresid (nt kõrged energiahinnad) ei lahendata, võib EL kaotada tööstusökosüsteemide olulised, võib-olla isegi strateegilised osad.

3.3.2. Samuti rõhutab komitee vajadust juurdepääsu järele konkurentsivõimelise hinnaga energiale ja toorainetele. Sellist poliitikat peaksid toetama kaubanduslepingud ja ülemaailmne toorainealane teavitustegevus. Samal ajal tunnustab komitee, et ülemaailmne võidujooks tooraineressursside pärast ei ole kestlik. Seepärast peaks Euroopa leidma viise ressursi- ja materjalitõhususe suurendamiseks, võttes nõudluse vähendamiseks laialdaselt kasutusele nõudluse juhtimise meetmeid: ökodisain ja ringlus, energiatõhusus, toodete kestlikkuse suurendamine ning sihipäraste uuenduslike tavade ja meetodite toetamine. Komitee nõuab esmajärjekorras auditi korraldamist, et teha kindlaks, kuidas EL saab kontrollida ja parandada oma väärtusahelaid ning vältida ülemäärast sõltuvust.

3.3.3. Komitee rõhutab vajadust luua kolmandate riikidega tugevamad kaubandussuhted, arendades edasi tööd vabakaubanduslepingutega, millega edendatakse ka meie väärtusi, ning jätkates samal ajal kaubanduse kaitsemeetmete (dumpinguvastased, sunnivastased meetmed ja välisinvesteeringute taustauuringud) väljatöötamist ja kasutamist.

3.3.4. Juurdepääs konkurentsivõimelise hinnaga energiale ja toorainele on otsustava tähtsusega tegur tööstusliku tootmise ja sellega seotud tegevuse säilitamiseks ELis. Oma konkurentsivõime, vastupidavuse ja ülemaailmse mõju arendamisel peaks EL tuginema avatud turumajandusele ja avatud ühiskonnale kui oma põhitugevustele ning keskenduma oma tegevuses jõukuse ja heaolu loomise põhitõingimuste loomisele.

3.4. Oskuste edendamine, et luua nullnetotehnoloogia valdkonnas kvaliteetseid töökohti

3.4.1. Komitee toetab tõhusa elukestva õppe süsteemide ja tulevikus vajaminevate oskuste parema prognoosimise põhimõtet. Seda arvesse võttes nõuab komitee sotsiaalpartnerite struktuurset kaasamist kavandatud nullnetotööstuse akadeemiasse. Lisaks leiab komitee, et parem õigusraamistik kvalifikatsioonide ühiseks tunnustamiseks ei tohiks piirduda töökohtadega, mis on seotud nullnetotehnoloogiaga, vaid seda tuleks laiendada kõigile sektoritele ja oskustele. Komitee juhib tähelepanu sellele, et Euroopa tööstust saab toetada, investeerides selle töötajatesse ja toetades neid, muu hulgas kaitstes tööhõivet ja aidates inimesi, kes töötavad lühendatud tööajaga.

3.4.2. Komitee on veendunud, et ümberkujundamise toetamiseks on vaja täiendusõpet ja koolitust. Üldiselt kujutavad suure heitega seotud riskisektorid endast väikest ohtu, kuid mõnes Euroopa piirkonnas võib mõju lühikeses perspektiivis olla laastav. Vaid investeerimine oskuste parandamisse, juurdepääsu võimaldamine (ümber)õppele ja majanduse mitmekesistamise edendamine keskkonnahoidlikumate tegevuste suunas muudab ülemineku teostatavaks, võimaldades tulla toime praeguste pingeliste turgudega ja parandada tööjõu ümberpaigutamist. Restruktureerimisvajadusi saab paremini ette näha ja hallata, kui kaasatakse varakult kõik asjaomased sidusrühmad, sealhulgas organiseerunud töötajate esindajad⁽²⁾. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles tagama, et ELi tööstuskava aitab luua õiglaste töötingimuste ja hea palgaga kvaliteetseid töökohti ning edendada kollektiivläbirääkimisi ja kollektiivlepingute järgimist.

3.4.3. Seoses nullnetotööstuse akadeemiate ettepanekuga juhib komitee tähelepanu olemasolevatele, väljakujunenud kvalifikatsiooni ja kutsehariduse struktuuridele ELis ning rõhutab, et puudub õiguslik alus selliste (kutsealaste) koolituspoliitika sätete kehtestamiseks määruse kaudu. Määruse eelnõus ei kajastata ettevõtjate ja ELi liikmesriikide tegelikku olukorda, mida näitab ka asjaolu, et ei ole ette nähtud sotsiaalpartnerite ega muude asjaomaste organisatsioonide pidevat kaasamist. Kuigi komitee on seepärast seisukohal, et määruse ettepaneku haridus- ja koolitusaspekte tuleks käsitleda soovitusena, nagu see on kõnealusel poliitikavaldkonnas levinud tava, kutsub komitee ELi institutsioone üles vähemalt kaasama aktiivselt sotsiaalpartnereid ja Euroopa kaubanduskodade võrgustikku Euroopa nullnetotööstuse akadeemiate ja nullnetotehnoloogia platvormi tegevusse.

3.4.4. Euroopa Komisjoni arvutused näitavad, et nullnetotehnoloogial on märkimisväärne töökohtade loomise potentsiaal: vesinikkütuseelemendi tootmise sektoris on vaja 180 000, fotogalvaanilise päikeseenergia tootmise sektoris 66 000 ja akude tootmise sektoris 800 000 töötajat. Seepärast palub komitee komisjonil ja liikmesriikidel mitte ainult toetada raamtingimusi vajalike oskuste arendamiseks ELis, vaid ka standardida väljastpoolt Euroopa Liitu pärit kvalifitseeritud töötajate tööluube ja kiirendada nende menetlemist.

⁽²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Demokraatia töö“ (ettevalmistav arvamus eesistujariigi Hispaania taotlusel) (ELT C 228, 29.6.2023, lk 43).

3.5. Innovatsioon

3.5.1. Innovatsioonisuutlikkus on veel üks viis tootlikkust suurendada ning see on oluline ettevõtete arengu, kohanemisvõime ja uuendamise jaoks. ELi edu tagamiseks tulevikus on vajalikud nii era- kui ka avaliku sektori investeeringud teadusuuringutesse ja innovatsiooni. Ettevõtjate, ülikoolide ja innovatsiooniorganisatsioonide vahelist koostööd tuleb hõlbustada kui olulist praktilist viisi edendada tootmisinnovatsiooni. Ka töötajate kaasamine võib positiivselt kaasa aidata innovatsiooni ja kavandatud muutuste täieliku potentsiaali realiseerimisele.

3.5.2. Praegu on suurem osa ELi rahalistest vahenditest mõeldud peamiselt tehnoloogia arengu varastele etappidele ja nende tehnoloogiate kasutuselevõtule allkasutajate poolt. Toetus tootmisvõimsusele ja ulatuslikumale kasutuselevõtule on endiselt vähene. Komitee leiab, et seda olukorda tuleb parandada.

3.5.3. Komitee märgib, et kriitilise tähtsusega toorainete olulisust ELi tööstustegevuse jaoks ei saa üle hinnata. Sellega seoses tuleks innovatsioonis keskenduda esmajärjekorras asenduskaupadele, toodetele ja materjalidele, mis võivad vähendada ELi sõltuvust kriitilise tähtsusega toorainetest, millele ligipääs ei ole lihtne.

3.6. Juhtimine

3.6.1. Nullnetotööstuse määruse ettepanekute VII peatükis luuakse järgmine struktuur: Euroopa nullnetotehnoloogia platvorm, mille eesmärk on olla keskus, kus komisjon ja liikmesriigid saavad arutada, vahetada teavet ja jagada parimaid tavasid asjaomase määrusega seotud küsimustes. Komitee soovib aga rõhutada, et komisjon peaks taotlema sisendit lisaks ekspertidele ka eelkõige nullnetotööstuse ja selle ametiühingute esindajatelt. Komitee kiidab heaks püüdlused saavutada parem koordineerimine. Komitee tuleks platvormi kaasata, et ta saaks anda struktuurse panuse selle töösse töötajate, tööandjate ja kodanikuühiskonna seisukohtade näol.

3.7. Strateegilised nullnetotehnoloogiad

3.7.1. Komitee peab kiiduväärseks lähenemisviisi prioriteetsetele investeeringutele puhastesse tehnoloogiatesse ja nende tehnoloogiate toetamisele. Nullnetotööstuse määruse ettepanekus toetatavate tehnoloogiate loetelus eiratakse aga suures osas energiamahukate tööstusharude CO₂ heite vähendamist ja ringmajanduse mõõdet. Me ei suuda saavutada 2050. aasta kliimaeesmärke, kui me ei loo konkurentsivõimelist ringmajandust: jäätmete, kogutud süsiniku ja taastuvate ressursside kasutamine lähteainena on elujõuline viis vähendada heidet kõigis tööstusharudes ja vähendada ELi sõltuvust tooraine impordist. Seepärast kutsub komitee seadusandjaid üles laiendama sellele vastavalt strateegiliste nullnetotehnoloogiate loetelu.

3.7.2. Komitee toetab selgete sihtide ja eesmärkide seadmist Euroopa tootmisvõimsusele, eelkõige eesmärki katta 10 % meie strateegiliste mineraalide kaevandamisest koos kindla kohustusega jätkata keskkonnakaitset, saavutada 40 % materjalide rafineerimine, muu hulgas suurendada kaevandusvõimsust ja luua seeläbi tõelist lisaväärtust, ning saavutada 2030. aastaks 15 % ringlussevõtu määr.

3.7.3. Komitee juhib tähelepanu sellele, et tootmiskulude suurenemise oht on suur, sest peaaegu 25 % heitest pärineb sektoritest, kus CO₂ heidet on raske vähendada. Neis sektorites ei saa heidet soovitud kiirusel vähendada ilma suuremate tootmiskuludeta. See võib põhjustada tarnešokki ja suutmatust vastata turu vajadustele. Kuni uute tehnoloogiate kasutuselevõttuni on väga tõenäoline tootmiskulude suurenemine, mis põhjustab toodete nappust ja toob kaasa kõrgemad hinnad, mis kantakse üle teistele väärtusahela toodetele.

Brüssel, 13. juuli 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE

ISSN 1977-0898 (elektroniline väljaanne)
ISSN 1725-5171 (paberväljaanne)

Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus
L-2985 Luxembourg
LUKSEMBURG

ET